

BILAGA

Närhet och samverkan

Svenska kyrkans utredningar 2011:2 bilaga

Produktion och tryck: Ekotryckredners

Omslagsfoto: Magnus Aronson/IKON

Artikelnummer: SK11053

ISSN 0283-426X

Ytterligare exemplar beställs av Svenska kyrkans informationsservice,
info@svenskakyrkan.se, 018-16 96 00.

Miljömärkt trycksak, 341 142

Förteckning över bilagor

Bilaga 1	Utredningsdirektiv	4
Bilaga 2	Utvärdering av 2000-talets indelningsändringar i Svenska kyrkan.	14
Underbilaga 2:1	Stiftens policy och utredningar om indelningsändringar	15
Underbilaga 2:2	Sammanläggningseffekter på medlems- och verksamhetsutvecklingen bland Svenska kyrkans församlingar 1995–2008	27
Underbilaga 2:3	Ekonomiska perspektiv på sammanläggningar	35
Underbilaga 2:4	Utvärderingseffekt från sammanläggningar	41
Underbilaga 2:5	Ändringar i den lokala indelningen och könsfördelningen bland kyrkoherdar mm	42
Underbilaga 2:6	Förändring av antalet förtroendevalda under 2000-talet	46
Underbilaga 2:7	Utvärderingar från stiftet	50
Bilaga 3	Utdrag från <i>Strukturer för framtidens församling</i>	64
Bilaga 4	Sammanställning av inkomna synpunkter på <i>Strukturer för framtidens församling</i>	104
Bilaga 5	Vissa skattefrågor	190
Bilaga 6	Alternativa samverkansformer	198

Bilaga I

SVENSKA KYRKAN

DIREKTIV

Dnr Ks 2007/867

Kyrkostyrelsen 2008-05-21

Utredning om strukturfrågor

Direktiven är fastställda av Kyrkostyrelsen den 21 maj 2008.

Sammanfattning

Kyrkostyrelsen utser en utredningsgrupp bestående av nio ledamöter representerande nomineringsgrupper i Kyrkomötet och en biskop.

Det övergripande syftet för utredningsarbetet är att skapa bästa möjliga organisatoriska förutsättningar för församlingarna att fullgöra sin grundläggande uppgift. En fungerande lokal gemenskap ska förenas med en rationell förvaltning. Som en bakgrund till utredningens arbete ska göras en utvärdering av de senaste årens omfattande förändringar i den lokala indelningen. Utredningen ska bidra till en förnyad reflektion kring församlingsbegreppet. I arbetet ska prövas möjligheterna att utforma olika lokalt betingade samverkansformer mellan församlingar. Vidare ska belysas vilken betydelse förändringar i den lokala strukturen får för arbetet i stiftet och på nationell nivå. Förslag till behövliga ändringar i kyrkoordningen ska läggas fram. Utredningen ska vara klar till 1 april 2011.

1. Uppdraget från 2007 års kyrkomöte

2007 års kyrkomötes beslut

Med bifall till motion 2007:49 och med anledning av motion 2007:65 beslutade 2007 års kyrkomöte på förslag av Organisationsutskottet (O 2007:7) att uppdra åt Kyrkostyrelsen ”att tillsätta en utredning med syfte att förenkla och förtydliga kyrkans lokala nivå: pastoralt, administrativt och ekonomiskt”.

Motion 2007:49

Motiven för det förslag som fanns i motion 2007:49, vilket också blev Kyrkomötets beslut, kan sammanfattas i följande punkter.

- Det finns ett allt påtagligare behov att samla erfarenheterna av hur vår kyrkas organisation fungerar på den lokala nivån, med sikte på att ge den lokala kyrkan bättre förutsättningar att förverkliga sin grundläggande uppgift.
- Den komplicerade strukturen utgör ett demokratiskt problem och skapar också slitningar och friktioner. Arbetsmiljöverkets tillsynsrapport anger att den komplicerade organisationen har blivit ett arbetsmiljöproblem i sig.
- I likhet med vad som framhölls när kyrkoordningen utarbetades har demokratiutredningen lyft fram enförsamlingspastoratet som en enkel, lättförståelig och tydlig organisation med ett klart samband mellan befogenheter och ansvar.
- Förr fanns ett direkt samband mellan församlingen som organisation, gudstjänstgemenskap och bygd. I dag ser vi att de lokala gemenskaperna blir allt mer varierade och föränderliga. Församlingen som organisation har samtidigt växt i omfattning. Ekonomi, personaladministration, fastighetsskötsel och många andra områden fordrar en professionell kompetens i tidigare oanad omfattning. Detta väcker frågor om vad vi menar med församling när den traditionella modellens sammanlänkning av organisation, gemenskap och bygd har försvagats eller försvunnit.
- Utvecklingen har medfört ett läge som ingen från början tänkt sig: församlingar med många kyrkor men få församlingsbor och församlingar med många församlingsbor men få kyrkor. ”Vi har också på den organisatoriska sidan fått många olika slags församlingar: enförsamlingspastorat med eller utan distrikt och ’socknar’ som bildar egen samfällighet, enförsamlingspastorat med eller utan distrikt och ’socknar’ som ingår i flerpastoratssamfällighet, flerförsamlingspastorat som bildar egen samfällighet, flerförsamlingspastorat som ingår i flerpastoratssamfällighet.”
- Det är dags att hitta nya organisationsformer – för den lokala gemenskapens skull. Det lokala pastorala arbetet har alltid varit utgångspunkten för församlingsbildning. Det är fortfarande en god utgångspunkt. Det behövs större administrativa områden som underlag för avgiftsupptagningen. En utredning bör påbörjas om hur en organisation ska se ut samtidigt tjänar det pastorala uppdraget och behovet av större administrativa områden för avgiftsupptagning. Endast så kan de lokala gemenskaperna bäras på det flexibla och långsiktiga sätt som i dag är nödvändigt.

Motion 2007:65

I motion 2007:65 som det också hänvisas till i Kyrkomötets beslut föreslogs att Kyrkomötet skulle uppdra åt Kyrkostyrelsen ”att utreda hur kyrkoordningens formulering av första stycket i inledningen till andra avdelningen, om församlingarna, bör förtydligas”. Där står: ”Svenska kyrkan framträder lokalt som en församling. Denna är den primära enheten inom kyrkan.” I motionen diskuterades innebörden av begreppen ”primär enhet” och ”församling”.

Läronämnden

I sitt yttrande 2007:13y *Församlingens uppdrag och funktion* konstaterade Läronämnden att Svenska kyrkans församlingsbegrepp beskrivs i kyrkoordningen ur flera aspekter som bildar en helhet:

- uppgiften att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission (den grundläggande uppgiften)
 - människor som tillhör Svenska kyrkan (gemenskapsaspekten)
 - bosättningen inom ett geografiskt område (territorialprincipen).
- Därtill kommer ansvaret för dem som vistas i församlingen (vistelsebegreppet).

Församlingskriterierna anger enligt Läronämnden vad som behövs för att församlingen ska kunna leva och fungera: En församlingskyrka, gudstjänstfirande varje vecka och människor som tar ansvar.

Läronämnden menade att man till följd av förändringar i kyrka och samhälle behöver tänka igenom hur de olika aspekterna av att vara kyrka och församling förhåller sig till varandra. Därför behövs en förnyad reflektion kring församlingsbegreppet. Möjligheter till delaktighet och ansvarstagande i kyrkans liv i en ny samhällssituation – i stad och tätort, på landsbygd och i glesbygd, samt för människor med en ökad rörlighet – behöver enligt Läronämnden belysas.

Organisationsutskottet

Beredningen av Kyrkomötets beslut gjordes i Organisationsutskottet. I betänkandet 2007:7 *Strukturfrågor* anknöt utskottet inledningsvis i sina överväganden till det som framfördes i motion 2007:49 om den utveckling som har ägt rum. Vidare pekade utskottet på att det har skett betydande ändringar i den kyrkliga indelningen efter relationsändringen. Man menade att ett omfattande arbete med församlingssammanläggningar och samfällighetsbildningar har medfört att den lokala organisationen kan upplevas ha blivit än mer komplicerad och otydlig vilket i sig kan skapa nya problem, inte minst vad gäller styrning och ledning samt ur arbetsmiljöperspektiv. Utskottet angav att församlingssammanläggningarna och samfällighetsbildningarna i många fall är föranledda av en brist på ekonomiska medel och avsaknad av tillräckligt antal personer som är villiga att verka som förtroendevalda och inte främst av en vilja att få till stånd en bättre fungerande organisation och en önskan att tänka framåt.

I fråga om det kommande utredningsarbetet angav utskottet att kyrkans lokala struktur borde bli föremål för en genomgripande och förutsättningslös utredning i enlighet med motion 2007:49. Den kyrkliga organisationen bör inte lägga hinder i vägen för en anpassning till nya förhållanden och nya krav vilka är en följd av att samhället förändras. Man menade att de lokala pastorala enheterna behöver bli uthålligt bärkraftiga men att detta

inte nödvändigtvis innebär att områdena för avgiftsupptagning måste bli större. Frågan måste, enligt utskottets mening, utredas förutsättningslöst i syfte att skapa optimalt anpassade enheter för avgiftsupptagning. Med hänvisning till Läronämndens yttrande framhöll utskottet att en kommande utredning bör bidra till en förnyad reflektion kring församlingsbegreppet samt belysa möjligheter till delaktighet och ansvarstagande i kyrkans liv i en ny samhällssituation. Utredningen bör allsidigt belysa det arbete som sker på den lokala nivån, inklusive det av kyrkoordningen oreglerade arbetet i s.k. distrikt och socknar. Utskottet förutsatte också att utredningen kommer att innefatta en utvärdering av de indelningsändringar som har skett och sker i kyrkan och dessa ändringars konsekvenser.

I ett par andra betänkanden från Organisationsutskottet än det som direkt avser utredningsarbetet finns ett par noteringar kopplade till den föreslagna strukturutredningen.

I betänkandet O 2007:5 *Valfrågor* avvisades motionsförslag om indirekta val till samfällda kyrkofullmäktige. ”Utskottet föreslår att motionen i dessa delar avslås mot bakgrund av de genomgripande strukturella förändringar som kan bli följden av den utredning som utskottet föreslår i betänkandet O 2007:7.”

I betänkandet O 2007:1 *Stiftens kompetens* konstaterade utskottet att ”de svårigheter församlingar och samfälligheter ibland har att svara upp till verksamhetens krav avseende administration och förvaltning åtminstone delvis går att hänföra till kyrkans organisation. Den nu behandlade frågan har därför, även om den främst rör stiftens kompetens, ett tydligt samband med frågan om den lokala strukturen ur administrativt perspektiv. Denna fråga kommer enligt utskottets förslag i betänkande 2007:7 att bli föremål för en omfattande utredning.”

2 Förändringar i den lokala strukturen och indelningen

Den lokala kyrkliga organisationen är genom bestämmelser i kyrkoordningen utformad enligt någon av tre huvudmodeller.

- Enförsamlingspastorat med egen ekonomisk förvaltning
- Pastoratssamfällighet
- Flerpastoratssamfällighet

Att det finns just dessa tre huvudmodeller är knappast en följd av strategiska överväganden i fråga om vad som är den bästa organisationen. När kyrkoordningen beslutades innebar det en renodling av formerna för samverkan mellan församlingar. Ansvarsfördelningen mellan samfälligheten och de församlingar som bildar denna är fullt ut given i kyrkoordningen. Den tidigare möjligheten att ha partiella samfälligheter är borttagen liksom möjligheten för två eller flera församlingar att utse ett gemensamt kyrkoråd för en eller flera angelägenheter.

Önskan att få en lokal ekonomisk utjämning har varit motiv för att bilda samfälligheter. Genom att bilda flerförsamlingspastorat har församlingsstrukturen under 1900-talet kunnat bibehålls i stort sett oförändrad trots den omfattande urbaniseringen.

I följande två tabeller redovisas den relativt stora stabiliteten i den kyrkliga indelningen under 1900-talet och de mot den bakgrunden mycket stora förändringar som har skett under 2000-talets första år.

Ändringar i församlingsindelningen

År	Typ av församling		Förändring	
	Alla församlingar	Församlingar med egen ekonomi	Församlingar i samfällighet	
1896	2 493			
1952	2 535 (+2 %)			
1983	2 569 (+1 %)			
2000	2 517 (-2 %)	311		2 206
2008	1 802 (-28 %)	443 (+42 %)		1 359 (-38 %)

Ändringar i indelningen i pastorat och samfälligheter

År	Pastorat Samfällighet	Förändring			
		Alla pastorat	Alla samfälligheter	Pastorats-samfällighet	Flerpastorats-samfällighet
1896		1 368			
1952		1 369	[86]		
1983		1 143 (-17 %)			
2000		1 081 (-5 %)	611	556	53
2008		981 (-9 %)	385 (-37 %)	345 (-38 %)	39 (-26 %)

I tabellerna finns nettosiffror. Det finns i viss utsträckning underliggande förändringar som inte framgår. De huvudsakliga trenderna är dock tydliga. Procentsatserna inom parentes anger den förändring som har ägt rum från föregående årtal i tabellen.

Det skedde begränsade förändringar i församlingsindelningen under 1900-talet. Urbaniseringen och befolkningstillväxten medförde att det av pastorala skäl gjordes församlingsdelningar i växande storstäder. Befolkningsomflyttningarna hade knappast någon betydelse för församlingsindelningen på landsbygden. Fram till 1983 skedde en viss ökning av antalet församlingar. Under slutet av 1900-talet var det fråga om en viss minskning. Mot bakgrund av utvecklingen under 1900-talet måste det som har skett under de få åren av 2000-talet betecknas som en dramatisk förändring. Ser man till önskemålet att få en enklare struktur kan noteras att det under perioden 2000-2008 relativt sett varit fråga om en mycket stor ökning av antalet församlingar med egen ekonomi.

Utvecklingen av pastoratsindelningen skiljer sig från den som gäller församlingsindelningen. När det gäller pastoratsindelningen har resursfrågor och fördelningen av ett begränsat antal prästtjänster spelat en större roll. Från 1950-talet då man fattade beslut om kriterier för pastoratsindelningen har det kontinuerligt gjorts en översyn av indelningen och antalet pastorat har successivt minskat.

Utvecklingen i fråga om samfälligheter är mer komplex och inte möjlig att på ett enkelt sett illustrera med siffror. De 86 samfälligheterna 1952 är inte jämförbara med de 611 samfälligheterna 2000 eftersom det i mellantiden gjordes ändringar i regelsystemet som inordnade flerförsamlingspastorat i kategorin samfälligheter. Av intresse ur ett förenklingsperspektiv är dock den påtagliga minskningen av antalet samfälligheter efter 2000. Den förändring som visar sig både i tabellen med förändringar i församlingsindelningen och i det minskade antalet pastoratssamfälligheter är att församlingarna i flerförsamlingspastorat har övergått till att bli en enda församling. Sannolikt kommer den utvecklingen att bli än mer markerad när man ser de indelningsändringar som kommer att träda i kraft 1 januari 2010. Det finns ett relativt litet antal flerpastoratssamfälligheter. Dessa finns dock i första hand i storstäder och omfattar förhållandevis många personer, såväl kyrkomedlemmar som anställd personal. Den mest komplicerade organisationsformen är flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter. Dessa har minskat från 68 till 33 mellan åren 2000 och 2006.

Den förenkling av den lokala strukturen som har ägt rum kan sammanfattas i en tabell med förändringar i fråga om de lokala ”ekonomiska enheterna” efter år 2000. Procenttalen anger hur stor andel av de ”ekonomiska enheterna” som utgjordes av samfälligheter respektive enförsamlingspastorat åren 2000 och 2008.

”Ekonomiska enheter”

	Alla	Samfälligheter	Församlingar
År 2000	922	611/66%	385/42%
År 2008	828	385/45%	443/54%

3 Lagen om Svenska kyrkan

Lagen om Svenska kyrkan (1998:1591) innehåller grundläggande föreskrifter om Svenska kyrkans struktur och organisatoriska uppbyggnad. Där finns också vissa identitetsbestämningar. Där framgår att Svenska kyrkan framträder lokalt som församlingar. Som lokal enhet omfattar församlingen de personer som tillhör Svenska kyrkan och är bosatta inom församlingens område. Vidare anges i lagen att församlingens grundläggande uppgift är att fira gudstjänst, bedriva undervisning samt utöva diakoni och mission. Lokal kyrkoavgift beslutas enligt lagen om Svenska kyrkan av församlingen eller, om församlingen ingår i en kyrklig samfällighet, helt eller delvis av samfälligheten. Det sägs också i lagen om Svenska kyrkan att församlingar och kyrkliga samfälligheter är egna juridiska personer.

Lagen om Svenska kyrkan ger möjligheter för flera olika lösningar när det gäller den lokala strukturen men är ändå en ram inom vilken kyrkoordningens bestämmelser måste rymmas.

4 Utredningsarbetets innehåll och uppläggning

Syfte

I Kyrkomötets beslut sägs att utredningen ska ha som syfte att förenkla och förtydliga kyrkans lokala nivå: pastoralt, administrativt och ekonomiskt. Mot bakgrund av detta och vad som i övrigt anförs i Organisationsutskottets betänkande 2007:7 gäller som övergripande syfte för utredningsarbetet att skapa bästa möjliga organisatoriska förutsättningar för församlingarna att fullgöra sin grundläggande uppgift.

Till detta kommer att den organisatoriska utformningen av kyrkans lokala nivå utifrån skiftande förhållanden ska

- ge förutsättningar för bred delaktighet, ansvarstagande och gemenskap
- bidra till tydlig ansvarsfördelning
- bidra till långsiktig ekonomisk bärkraft
- ge förutsättningar för en god arbetsmiljö

Särskild uppmärksamhet behöver ägnas frågan hur man samtidigt skapar förutsättningar för en väl fungerande lokal gemenskap och en rationell förvaltning. Om det inte är möjligt att hålla samman ansvaret för resurser och för verksamhetens innehåll, behöver utredningen i så fall belysa hur ansvarsdelningen kan utformas. Vidare bör bl.a. uppmärksammas frågor om kyrkobyggnadernas och sockenbegreppets betydelse för samhörigheten med församlingen.

Utvärdering

Organisationsutskottet har i betänkandet 2007:7 förutsatt att utredningen kommer att innefatta en utvärdering av de indelningsändringar som har skett och sker i kyrkan samt dessa ändringars konsekvenser.

I varierande omfattning har man i stiftens utvärderat de indelningsändringar som genomförts inom det egna området. Utredningen bör göra en inventering av vilket material som redan föreligger. Med utgångspunkt från detta får prövas behoven av en samlad utvärdering ur olika aspekter av strukturförändringarna under 2000-talet. Till det som då bör uppmärksammas hör

- genomförandet av strukturförändringar och deras betydelse för demokrati och delaktighet
- strukturförändringarnas betydelse för gudstjänst- och församlingsliv
- strukturförändringarnas betydelse för ekonomi och administration.

Utblick

Frågor om den lokala strukturen är aktuella även i de evangelisk-lutherska i våra nordiska grannländer. Det finns likheter men också påtagliga skillnader i de förutsättningar som gäller för diskussionerna om den lokala strukturen i våra nordiska grannkyrkor och i Svenska kyrkan. Utredningen bör pröva i vilken mån det som sker i dessa kyrkor kan ge inspiration och vara av betydelse för förändringar inom Svenska kyrkan. Även det som sker inom andra kyrkor av folkkyrkokaraktär i fråga om synen på den lokala församlingen kan finnas skäl att uppmärksamma.

Församlingsbegreppet

Det behövs en förnyad reflektion kring församlingsbegreppet. Till följd av förändringar i kyrka och samhälle behöver man, som Läronämnden framhåller i sitt yttrande, tänka igenom hur de olika aspekterna av att vara kyrka och församling förhåller sig till varandra.

I motion 2007:49 sägs, med instämmande från Organisationsutskottet, att ett tidigare direkt samband mellan församlingen som organisation, gudstjänstgemenskap och bygd har ersatts av allt mer varierade och föränderliga lokala gemenskaper. Vad detta innebär för församlingsbegreppet behöver belysas närmare. Här finns också en koppling till de frågor som behandlades i betänkandet *Rörlig församlingstillhörighet – modeller och konsekvenser*, vilka bör uppmärksammas av utredningen.

Förutsättningslös utredning

I Organisationsutskottets betänkande sägs att kyrkans lokala struktur bör bli föremål för en genomgripande och förutsättningslös utredning. Detta avser de organisatoriska lösningar som bör prövas för att nå tidigare angivet syfte för utredningsarbetet.

Lagen om Svenska kyrkan innehåller som tidigare har redovisats vissa grundläggande bestämmelser om kyrkans struktur och organisatoriska uppbyggnad. Utredningen ska särskilt belysa om förslag som läggs fram bedöms kräva någon ändring i lagen om Svenska kyrkan.

Under senare delen av 1900-talet och genom kyrkoordningen har det varit en strävan att få en så stor enhetlighet som möjligt inom ramen för de tre tidigare redovisade huvudmodellerna för den lokala organisationen. Ansvarsfördelningen mellan en samfällighet och de församlingar som bildar samfälligheten är fullt ut given i kyrkoordningen och ska därmed vara densamma oberoende om de lokala förutsättningarna kan skifta. I utredningsarbetet bör prövas detta ska gälla även fortsättningsvis eller om det ska finnas möjligheter att i större utsträckning utforma olika samverkansformer mellan församlingar utifrån skiftande lokala förutsättningar. Utredningen ska därvid uppmärksamma eventuella förändringar som sker under den tid utredningsarbetet pågår.

Stiftet och den nationella nivån

Stiftets uppgifter är relaterade till församlingarna och den nationella nivås uppgifter till stiftet och församlingarna. Organisationsutskottet konstaterade i sitt betänkande O 2007:1 *Stiftens kompetens* att frågan om stiftets kompetens att bistå församlingar och samfälligheter med administrativa och förvaltande uppgifter har ett tydligt samband med frågan om den lokala strukturen ur administrativt perspektiv. Utredningens primära uppgift är arbeta med och ge förslag beträffande den lokala strukturen. I utredningsarbetet måste också klargöras hur förändringar av den lokala strukturen påverkar arbetet i stiftet och på nationell nivå. Utredningen får också lämna förslag som föranleds av utredningen och som berör stift och nationell nivå.

Arbetets genomförande och tidsplan

Utredningen skall bestå av nio ledamöter representerande nomineringsgrupper i Kyrkomötet och en biskop. Till utredningens förfogande får tillsättas experter, sekreterare och annat biträde i den utsträckning som behövs.

Frågor om den lokala strukturen berör många som på olika sätt är engagerade i Svenska kyrkans församlingar. Det finns goda skäl för att inom ramen för utredningsarbetet arrangera överläggningar som ger möjligheter att inhämta erfarenheter från lokal nivå och stiftet samt pröva tänkbara modeller för framtiden.

Utredningen ska ge förslag till ändringar i kyrkoordningen om den finner behov av det.

Kyrkostyrelsen fastställde den 22 april 2008 direktiv för en utredning om olika former av verksamheter som inte självklart ligger inom ramen för församlingens grundläggande uppgift. I de direktiven talas om viss samverkan mellan den utredningen och strukturutredningen.

Större förändringar som berör den lokala nivån i dess helhet torde behöva träda i kraft i samband med en ny mandatperiod. Sker det ändringar i valsystemet behöver sådana beslutas i god tid innan de ska tillämpas. Bortser man från det val som äger rum redan nästa år hålls nästa kyrkoval 2013 och den nya mandatperioden börjar 1 januari 2014. Utredningsarbetet behöver bedrivas så att frågorna om den lokala strukturen efter remissbehandling kan beslutas av 2012 års kyrkomöte. Utredningen ska vara klar den 1 april 2011.

Bilaga 2

Utvärdering av 2000-talets indelningsändringar i Svenska kyrkan

Bakgrund

I direktiven för Strukturutredningen sägs att utredningen som en bakgrund till sitt arbete ska göra en utvärdering av de senaste årens omfattande förändringar i den lokala indelningen. I direktiven noteras också att det har gjorts utvärderingar i stiftet och att det bör göras en inventering av vilket material som föreligger av detta slag.

Kapitel 3 i huvudbetänkandet behandlar 2000-talets indelningsändringar. Där redovisas vilka förändringar som har skett i den lokala indelningen. Detta kapitel kan på det sättet som en del av eller en bakgrund till arbetet med utvärdering av de senaste årens indelningsändringar. Det sista avsnittet i det kapitlet tar också direkt upp frågor som gäller utvärdering av indelningsändringarna. Där redovisar utredningen de slutsatser den dragit om utvärderingarnas betydelse för de förslag som läggs fram.

I enlighet med vad som sägs i direktiven har det gjorts en inventering av utvärderingar som har genomförts i stiftet. Resultatet redovisas i underbilagan 2.7. Där framgår vilka utvärderingar som Strukturutredningen har haft tillgång till efter att stiftet har tillfrågats om vilka utvärderingar som de har genomfört. I den underbilagan återges också en del resultat från de utvärderingar som ett antal stift har låtit genomföra.

Det utvärderingsarbete som har genomförts direkt inom ramen för Strukturutredningen eget arbete och på uppdrag från utredningen finns redovisat i underbilagorna 2:1–2:6.

Bilaga 2:1

Stiftens policy och utredningar om indelningsändringar

2.1 Stiftens policydokument

2.1.1 INKOMMET MATERIAL

I ett tidigt skede av utredningsarbetet införskaffades från stiftens policydokument eller motsvarande avseende indelningsändringar. Följande utgör underlag för den följande redovisningen.

- Uppsala stift – Inriktning och policy för strukturarbetet inom Uppsala stift. Antagen av stiftsstyrelsen 2002.
- Linköpings stift – Indelningspolicy. Antagen av stiftsstyrelsen 2007
- Skara stift – Återblick, nuläge och riktlinjer för fortsatta åtgärder. 2006.
- Strängnäs stift – Riktlinjer för strukturarbetet. Fastställda av stiftsstyrelsen 2007.
- Växjö stift – Riktlinjer för arbetet med strukturfrågor i Växjö stift 2006 – 2009. Beslut av stiftsstyrelsen 2007.
- Lunds stift – Ny pastorats- och kontraktsindelning. Slutrapport från projekt i Lunds stift 2007
- Göteborgs stift – Programförklaringen strukturarbetet i Göteborgs stift.
- Karlstads stift – Finns inga skrivna riktlinjer för strukturarbetet men vissa inriktningar av arbetet har ändå varit uttalade och en kortfattad sammanställning av detta har kommit från stiftskansliet.
- Härnösands stift – Strukturarbetet i Härnösands stift. Fastställt av stiftsstyrelsen 2008.
- Luleå stift – Stiftsstyrelsens policy i indelningsförändringar. Fastställd av stiftsstyrelsen 2002.
- Stockholms stift – Stockholms stifts grundsyn avseende struktur- och indelningsfrågor. Skrivelse 2007.

Den uppdelning som görs i det följande mellan församling och pastorat/pastoratssamfällighet i redovisningen av mål mm. för strukturarbetet är inte alltid fullt relevant. De strukturella förutsättningarna skiljer sig åt mellan stiftens. I Härnösands stift med mycket glesbygd relateras de ekonomiska frågorna primärt till pastoraten medan man i Stockholms stift med många enförsamlingspastorat med egen ekonomi primärt tar upp ekonomin i relation till församlingarna.

2.1.2 NÅGRA ÖVERGRIPANDE NOTERINGAR

Man kan säga att det ofta finns ett primärt inomkyrkligt perspektiv i de olika dokumenten om indelningsändringar även om ett vidare omvärldsperspektiv också kan anas.

Luleå stift tar mycket tydligt ett avstamp i ett bredare samhällsperspektiv. Man pekar på befolkningsminskningen särskilt i de mindre inlandskommunerna och att befolkningen ökar nästan bara i storstadsområdena och på några högskoleorter. Aktuella prognoser visar att detta mönster väntas bestå.

Ett minskat barnafödande och utflyttning innebär ofta svåra utmaningar för glesbygdsregionerna. Detta kommer att bli en utmaning där egenintresse och solidaritet vägs mot varandra. Den väntade regionala strukturomvandlingen under kommande decennier kräver sannolikt nya lösningar. Nya samarbetsformer behöver utvecklas för att kunna stimulera tillväxt och mobilisera lokala resurser i olika typer av regioner. Det behövs också allmänt accepterade metoder för att omfördela resurser mellan regioner med olika förutsättningar. Staten och EU har ett viktigt ansvar inom ramen för regionalpolitiken att säkerställa en bra samhällsservice också i de delar av landet där folkmängden minskar. Svenska kyrkan ska garantera en rikstäckande verksamhet. Det inomkyrkliga utjämningsystemet ska säkerställa att den uppgiften kan fullföljas. Ekonomisk omfördelning av de gemensamma resurserna är nödvändiga men inte tillräckliga för att möta de strukturella förändringar som sker. Omvärldsförändringarna kräver ett organisatoriskt nytänkande som inte bara berör den egna församlingen utan kan beröra församlingar och pastorat i närområdet.

Även Göteborgs stift tar avstamp i förändringar i samhällsstrukturen och säger att genom en strukturutredning ökar möjligheterna för anpassning till verkligheten och beredskapen för framtida förändringar.

2.1.3 HANTERINGEN AV INDELNINGÄNDRINGAR MM

I de olika dokumenten finns i regel beskrivningar av hur ärenden om indelningsändringar hanteras. Till en del gäller det vilka handläggningsrutiner som finns i stiftet men det kan också finnas ställningstagande av principiell karaktär.

Strängnäs stift framhåller att strukturarbetet i stiftet är en pågående process. Arbetet i varje ärende sker processinriktat och ska leda till en mer ändamålsenlig struktur. Om en församling, utifrån sina personella resurser, inte kan fullgöra kriteriet ska möjligheten att utveckla frivilligarbetet kring gudstjänsten undersökas. Om undervisningen inte bedrivs, och diakoni och mission inte utövas, ska undersökas om utvecklingsinsatser kan bidra till att uppdragen blir utförda.

Vidare konstaterar Strängnäs stift att det måste finnas en styrelse för varje enhet. Om styrelse inte kan väljas eller inte kan fullgöra sitt uppdrag ska i första hand frågan ställas om man genom utvecklingsinsatser kan bidra till att få en fungerande styrelse, i andra hand ska en strukturförändring initieras.

Växjö stift lyfter särskilt fram att man har ett processinriktat arbetssätt där hela förloppet förutom de administrativa förändringarna innefattar hela det andliga skeendet i de berörda enheterna: framtidsscenario, strategiska pastorala beslut, avskedstagande. Det ska vara en förutsättningslös och öppen process som kan innebära sammanslagningar och nybildningar av lokala enheter. Både på ett principiellt plan och i konkreta ärenden ska man pröva hur formerna för och relationen mellan olika lokala enheter ska utformas: gemenskapen kring en kyrka, gudstjänst- och arbetsgemenskaper, socknen/distriktet, församlingen, pastoratet, kontraktet. Arbetet med församlingsinstruktion ska ha en central plats i processen och inriktningen är att nå till långsiktigt hållbara strukturförändringar.

Från Växjö stift pekar man på fyra vägar för initierande av ärenden:

- i församlingar som saknar bärkraftigt församlingsliv och/eller långsiktigt bärkraftig ekonomi: genom diskussion om församlingsinstruktionen, genom visitationer eller på annat sätt
- av att församlingar inte uppfyller kraven enligt Kyrkoordningen kap. 37 § 2 eller församlingens grundläggande uppgift
- genom initiativ från lokal nivå
- genom initiativ från struktur- och strategigruppen.

Karlstads stift har inte drivit församlingssammanläggningar mot församlingars vilja på grund av att sockenkänslan är mycket stark. Under det senaste året har många församlingar själva begärt att få läggas samman – bl a på grund av beslutet om kyrkostämmans upphörande. Stiftet har inte heller velat tvinga fram pastoratssammanläggningar utan strävat efter att vara lyhörd för lokala perspektiv.

Härnösands stift betonar att initiativet till en indelningsförändring bör komma från församlingarna och pastoraten själva.

I anslutning till att Stockholms stift behandlar kyrkoavgiftens betydelse för att församlingen ska kunna fullgöra sitt uppdrag framhåller man behovet av att församlingarna utifrån ett antal olika aspekter analyserar den förväntade utvecklingen av de ekonomiska förutsättningarna.

2.1.4 MÅL FÖR OCH INRIKTNING PÅ STRUKTURARBETET

Församlingen

I regel finns kyrkoordningens kriterier för en församling i 37 kap. 2 § med som en utgångspunkt för stiftens arbete med församlingsindelningen.

Linköpings stift skriver att församlingar som inte uppfyller kriterierna i 37 kap. 2 § i kyrkoordningen och inte heller kunnat presentera en för domkapitlet godtagbar plan för hur gudstjänstlivet ska utvecklas ska bli föremål för utredning om indelningsändring. Församlingar som inte uppfyller kriterierna i kyrkoordningen och inte har en godtagbar plan för kyrkolivets utveckling ska sammanläggas om det inte finns särskilda skäl däremot.

En utgångspunkt kan också, som är fallet i Härnösands stift, tas i bestämmelserna om församlingens grundläggande uppgift och församlingens ställning som ”den primära enheten inom Svenska kyrkan” och i att Svenska kyrkan ska bedriva en rikstäckande verksamhet.

Det finns utöver direkta hänvisningar till kriterierna i kyrkoordningen även andra målformuleringar och liknande i stiftens material.

- Stiftet ska verka för en församlingsindelning som tjänar församlingens livets växt och utveckling. (Linköpings stift)
- Gudstjänstgemenskaper ska byggas nära människor. I geografiskt eller befolkningsmässigt stora församlingar är målsättningen att gudstjänstgemenskaper ska utvecklas i socknar eller distrikt. En närhetsprincip ska råda. (Strängnäs stift)
- Målsättningen är att få pastorala enheter som är så livskraftiga att den kristna tron kan levas och föras vidare, idag och till kommande generationer. (Växjö stift)
- Varje församling ska kunna självständigt utföra den grundläggande uppgiften. (Växjö stift)
- Varje församling ska ha ett församlingsvårdande arbetslag för att församlingens grundläggande uppgift ska kunna utföras fullt ut. (Växjö stift)
- Strävan efter en levande och växande kyrka ligger till grund för strukturarbetet. Ett sätt att nå detta är att skapa lämpliga och ändamålsenliga strukturer som är väl anpassade till vår tid och vårt samhälle. I korthet är syftet med strukturarbetet att genom ändamålsenlighet i storlek, struktur och organisation främja församlingens möjligheter att arbeta med sin grundläggande uppgift. Målet är att finna organisationsformer för församlingar, pastorat och samfälligheter som stödjer och gynnar uppgiften uttrycka det som kyrkan tror, bekänner och lär. (Göteborgs stift)
- Det är viktigt att stiftet i sina utredningar tar hänsyn till och beaktar traditionella och kulturhistoriska värden. Det är dock viktigt att församlingsgränserna anpassas till samhällets övriga gränser. De geografiska, infrastrukturella, naturliga och socioekonomiska gränserna i samhället som till exempel kommungränser, motorvägar, stadsdelar och annat. (Göteborgs stift)
- De administrativa enheterna bör vara flexibla och effektiva så att det verksamhetsnära arbetet kan få stöd och resurser. Med stora administrativa enheter och små pastorala enheter främjas kärnverksamheten. (Göteborgs stift)
- En organisation med färre förtroendemannanivåer stärker förtroendemannarollen. Antalet förtroendevalda organ bör diskuteras, färre församlingar ger färre beslutsnivåer vilket stärker och renodlar förtroendeprocessen. (Göteborgs stift)
- Tillsammans med berörda aktörer vill vi hitta strukturer som skapar så goda förutsättningar som möjligt för ett levande och aktivt församlings-

- liv. (Härnösands stift)
- Som kyrkotillhörig har man rätt förvänta sig att församlingarna i stiftet bedriver en väl fungerande verksamhet, med ett utbud som riktar sig till människor i alla faser av livet. (Härnösands stift)
 - När antalet kyrkotillhöriga minskar och det ekonomiska underlaget därmed blir allt mindre måste alla inom Svenska kyrkan sträva efter en effektiv användning av våra resurser. Det är viktigt att så mycket som möjligt av de tillgängliga resurserna kan användas för den grundläggande uppgiften. (Härnösands stift)
 - Församlingarna måste ha resurser för att utföra den grundläggande uppgiften. (Härnösands stift)
 - Engagemanget hos de förtroendevalda är viktigt att bevara. ”En tydlig organisation där det finns en god kommunikation, där beslutsvägarna är enkla och man respekterar varandra, torde främja engagemanget hos såväl förtroendevalda som anställda.” (Härnösands stift)
 - Församlingsregleringar bör kunna förenas med bibehållandet av engagemang genom bildandet av distrikt och därmed att tidigare församlingsidentitet kan värnas. (Luleå stift)
 - Församlingens mål bör vara att det ska finnas tillräckligt många kyrkotillhöriga inom församlingen så att församlingen erhåller en långsiktig ekonomisk bärkraftighet oberoende de olika bidragssystemen. (Stockholms stift)
 - Stiftets grundsyn är att en församlings budget ska vara i balans och att soliditeten inte ska vara för låg. Härvidlag vill stiftet göra gällande att församlingens soliditet sett över en tidsperiod om ca 5 år rekommenderas inte ligga under 60%. Undantag från rekommendationen kan ske när församlingen gör en större investering som påverkar det egna kapitalet. (Stockholms stift)
 - En församling med egen ekonomi bör för att ha tillräckligt kyrkoavgiftsunderlag ha minst 10 000 kyrkotillhöriga. En församling i en samfällighet bör ha minst 5 000 kyrkotillhöriga för att kunna bedriva församlingsverksamhet. (Stockholms stift)
 - En församling med egen ekonomi ska ha minst två prästtjänster och minst en musiker, en församlingspedagog och en diakon. En församling i en samfällighet ska minst en egen prästtjänst samt genom samfälligheten tillgång till arbetslag som en församling med egen ekonomi. (Stockholms stift)
 - En församling med egen ekonomi ska ha ett fungerande arbetslag för administration bestående av personer med erforderlig kompetens, inom främst ekonomi- och personaladministration, fastighetsförvaltning, IT och kommunikation, alternativt har möjlighet att köpa hela eller delar av tjänster med dessa kompetenser eller på annat sätt samverka med annan ekonomisk enhet. En församling i en samfällighet ska genom samfällighe-

- ten ha tillgång till motsvarande kompetenser. (Stockholms stift)
- En församling med egen ekonomi ska som huvudman för begravningsverksamheten ha erforderliga resurser för att på ett effektivt och rättssäkert sätt sköta de myndighetsuppgifter som följer av huvudmannaskapet. (Stockholms stift)
 - En församling (och ett pastorat) ska vara belägen i en och samma kommun. (Stockholms stift)

Pastorat och pastoratssamfälligheter

I regel behandlas frågor om indelning i pastorat och pastoratssamfälligheter i ett sammanhang.

Kyrkoordningen ger inte några lika konkreta kriterier i fråga om pastorat som när det gäller församlingar. I 38 kap. 19 § sägs att stiftsstyrelsen ska verka för en ändamålsenlig pastoratsindelning. I den föregående paragrafen sägs att indelningen i pastorat får ändras om den därmed blir mer ändamålsenlig. Därtill sägs att indelningen ska ändras om pastoratet inte kan fullgöra sina uppgifter. I förarbetena till kyrkoordningen är det i första hand pastoratssamfällighetens funktioner som behandlas. Det står inte alldeles klart om det finns situationer när ett pastorat inom flerpastoratssamfällighet måste ändras för att det inte kan fullgöra sina uppgifter.

Ifråga om pastoratsindelningen, utan en omedelbar koppling till att pastoratet också utgör en samfällighet, anger Linköpings stift att kyrkoherden i ett pastorat till sin hjälp ska ha ett arbetslag som består av minst en och helst ytterligare två prästtjänster. Vidare bör det finnas diakon- och församlingspedagogtjänster till minst 50 procent vardera. Vidare säger man från Linköpings stift att ett pastorat inte får bli så stort att församlingslivet hämmas och sambandet mellan kyrkoherde och församlingar blir svårhanterligt eller arbetslagen blir för stora och försvårar arbetsledningen. Det som enligt Linköpings stift ska vägas in vid beslut om pastoratsindelning är arbetslagets storlek, befolkningsstruktur och geografi.

I Linköpings stifts indelningspolicy sägs vidare att stiftet vad gäller ekonomiska enheter, som i sammanhanget primärt bör vara pastoratssamfälligheter, ska verka för en indelning som ger ekonomiska och personella förutsättningar för församlingslivets väst och utveckling. Det som stiftet ska väga in vid sitt beslut är ekonomisk bärighet, resurser för begravningsväsendet och personella förutsättningar. Vidare sägs att församlingarna inom samfälligheten måste ha erforderliga resurser för att fullgöra den grundläggande uppgiften.

Strängnäs stift anger att ett pastorat ska ha den ekonomi som behövs för att kunna anställa kompetenta medarbetare. Det innebär att ett pastorat ska kunna bära det arbetslag som behövs för att fullgöra uppdraget. I annat fall ska ett indelningsärende initieras. En indelningsändring får inte leda till att ett pastorat blir beläget i två kommuner.

Växjö stift noterar att pastoratet/samfälligheten är ett samverkans- och serviceorgan som ska samordna tillräckliga ekonomiska, personella och kompetensmässiga resurser för församlingarna i deras arbete med sin grundläggande uppgift.

Lunds stift har bedrivit ett projektarbete om pastoratsindelningen med utgångspunkten att färre och större pastorat möjliggör samordning av personella och ekonomiska resurser och därmed en kostnadseffektivare verksamhet. En samordning av administration och förvaltning minskar sårbarheten, breddar kompetensen i arbetslagen och frigör resurser för kärnverksamheten. Detta menar man ger möjlighet till starkare pastoralt fokus och ger möjlighet till bättre arbetsmiljö på de kyrkliga arbetsplatserna. I rapporten redovisas skäl för att ett pastorat inte ska skära en kommungräns och att det ur arbetsmiljösynvinkel behövs större pastorat med möjlighet att ha fler anställda. Man talar också om att det behöver finnas arbetslag med alla fyra profilerna för att vara pastoralt bärkraftig som innebär att församlingarna kan fullgöra sin grundläggande uppgift. I rapporten menar man att det inte är möjligt att ta det fulla ekonomiska ansvaret för kyrkobyggnaderna på lokal nivå utan att det är en nationell angelägenhet. Man framhåller att det inte alltid är en bra lösning att lägga samman landsbygdspastorat med en stad. Även för landsbygdspastorat som går samman finns möjlighet att vinna fördelar.

Göteborgs stift menar att i så lång utsträckning som möjligt ska pastoratsgräns sammanfalla med samfällighetsgräns. I de fall det inte är ändamålsenligt eller effektivt med endast ett pastorat i en samfällighet ska bildandet av enförsamlingspastorat eftersträvas. Vidare säger man att den arbetsgivande enheten ska kunna rekrytera och bära ett arbetslag med erforderlig kompetens. Mångfald ska främjas i rekryteringen och med större enheter ökar kyrkans attraktionskraft som arbetsgivare.

Karlstads stift har prioriterat bildandet av relevanta samfällighetsbildningar. Därvid beaktas inte bara ekonomiska och administrativa faktorer. Det grundläggande perspektivet är att skapa förutsättningar för ett bra församlingsliv. Stordrift förutsätter ett kompetent ledarskap både personellt och beslutsmässigt. Avstånd vägs också in. Man har inte velat medverka till bildande av fler enprästpastorat.

Härnösands stift framhåller att en god ekonomi är en förutsättning för att kunna bedriva verksamhet på ett bra sätt. Man noterar att ett målkapital på ca. 80 % är genomsnittet i landet och menar att detta ger rimliga förutsättningar för en långsiktigt stabil ekonomi. Som mål anges att alla pastorat ska ha en långsiktig och självständig ekonomisk bärkraft. Det sistnämnda torde vara kopplat till att man konstaterar att de två viktigaste delarna i ett pastorats ekonomi är först och främst kyrkoavgiften och därefter kyrkans interna utjämningsystem. Samma konstaterade om de viktigaste delarna i ekonomin görs också från Stockholms stift även om man därifrån talar om

församlingarnas ekonomi.

Från Härnösands stift noteras att Arbetsmiljöverket har konstaterat att ett enprästpastorat normalt inte ger en god arbetsmiljö för kyrkoherden. Man anger från stiftet att kraven på ledarskap, systematiskt arbetsmiljöarbete och olika former av planmässigt arbete inom ekonomi och administration har ökat. Kyrkoherden behöver få möjlighet att fokusera på sin roll som ledare och chef. Ett pastorat bör därför på ett planerat och organiserat sätt ha tillgång till minst två präster.

Vidare lyfte Härnösands stift fram att ett pastorat på ett hållbart sätt bör ha tillgång till kompetens inom ekonomi- och personaladministration, fastighetsförvaltning, IT och kommunikation. Detta motiveras med både statliga och inomkyrkliga krav.

Härtill sägs från Härnösands stift att ett pastorat som huvudman för begravningsverksamheten behöver ha erforderliga resurser för att på ett effektivt och rättssäkert sätt sköta de myndighetsuppgifter som följer av huvudmannskapet.

Luleå stift menar att miniminivå för ett pastorat är fler än 2000 kyrkotillhöriga och att ett pastorat bör innefatta minst två präster och ett arbetslag som kan fullgöra församlingens grundläggande uppgifter.

Vad som krävs för en pastoratssamfällighet enligt Stockholms stift överensstämmer med det som man säger beträffande en församling med egen ekonomi.

Flerpastoratssamfälligheter

Linköpings stift säger att flerpastoratssamfälligheter ska kunna bildas när pastorat begär det och stiftsstyrelsen finner det lämpligt.

Växjö stift anger att enpastoratsamfälligheter eftersträvas.

Karlstads stift har inte velat medverka till att flerpastoratssamfälligheter bildas som ersättning för pastoratssammanläggningar.

Vad som krävs för en flerpastoratssamfällighet enligt Stockholms stift överensstämmer med det som man säger beträffande en församling med egen ekonomi.

Indelningsändringar

Linköpings stift anger att man vid en ändring i församlingsindelningen i första hand ska pröva om en församling ska läggas samman med en annan församling i samma pastorat och i andra hand om alla församlingar i ett pastorat ska läggas samman eller om en församling ska läggas samman med en annan församling i ett angränsande pastorat.

Göteborgs stift skriver att man medvetet har valt att skynda långsamt i arbetet med församlings-, pastorats- och samfällighetsregleringarna. I arbetet med strukturutredningar och med verksamhetsutveckling prioriteras den demokratiska processen och arbetet tillåts att ta tid. Arbetet med föränd-

ringar ska inte forceras eller tvingas på församlingarna. Församlingarna ska själva vara delaktiga i processen. Detta är en metod som stämmer väl överens med stiftets konsultativa förhållningssätt. Varje församling är unik och har sitt eget speciella sätt att arbeta och att möta församlingsmedlemmarna.

Härnösands stift framhåller att indelningsförändringar kan bli nödvändiga om en enhet bedöms som alltför resurssvag och samverkan inte visar sig tillräckligt.

Luleå stift anser att indelningsförändringar bör ske om en långsiktig ekonomisk analys visar på en negativ finansiell utveckling med upprepade budgetunderskott eller om det inte finns tillräckligt många människor som engagerar sig i församlingen och åtar sig förtroendemannauppdrag. Man menar att indelningsförändringar ska anpassas efter antal kyrkotillhöriga där hänsyn tas till såväl ökad som minskad befolkning. Vidare anser Luleå stift att samfälligheter bör bildas när uppenbara fördelar kan påvisas gällande lokal ekonomisk utjämning, hushållning av de gemensamma resurserna och service (och fördelarna med mer omfattande reglering ej överväger).

Samverkan

Linköpings stift menar att ett pastorat ska ha möjlighet till och uppmuntras att samverka med andra pastorat.

Strängnäs stift anger att samverkan mellan ekonomiska enheter i förvaltar-uppgifter kan innebära fördelar såsom ökad effektivitet och tillgång till specialistkompetens. En viktig del i strukturarbetet är att utveckla och utvärdera nya samverkansformer.

Göteborgs stift säger att stiftets insatser tidigare har handlat mycket om att stötta församlingarna och hjälpa dem, att bygga nya församlingar som uppfyller kriterierna i Kyrkoordningen. I framtiden ska ändamålsenlighet eftersträvas inte bara när det gäller gränserna utan även i arbetet med att hitta samverkansformer med andra pastorat och andra samfälligheter. Samverkan mellan församlingar, pastorat och samfälligheter måste uppmuntras och stiftet ska främja, ge stöd och vägledning i processen med att ta fram och skriva samverkansavtal. Samverkan kan exempelvis handla om att man skapar gemensamma tjänster, gemensam förvaltning av fastigheter eller samordnad personal och administration.

Karlstads stift arbetar aktivt för att öka samverkan i administrativa frågor och beträffande fastighetsförvaltning.

Stiftsstyrelsen i Härnösands stift säger att man ser positivt på initiativ till samarbete och till indelningsförändringar när så är påkallat och även är beredd att tillskjuta resurser för arbetet med förändringarna. Man ser solidaritet och samverkan som två nyckelord i strukturarbetet. Samverkan mellan ekonomiska enheter i förvaltaruppgifter och inom församlingsverksamheten kan innebära fördelar såsom ökad effektivitet och tillgång till specialistkompetens, liksom en minskad sårbarhet och ett minskat vikariebehov.

Samverkan mellan och inom församlingar, pastorat och samfälligheter bör därför uppmuntras. En viktig del i strukturarbetet är enligt stiftsstyrelsens mening att utveckla och utvärdera nya samverkansformer.

Luleå stift anser att praktiska organisationsstrukturer med flexibelt nyttjande av personal bör skapas genom samordning och att styrformerna bör anpassas efter praktiska och samordnade strukturer med flexibilitet i beslutsvägar.

2.2 Indelningsutredningar

2.2.1 TILLGÄNGLIGT GRUNDMATERIAL

Från stiftens har insamlats underlagsmaterial, som legat till grund för beslut om ändringar i indelningen. Material finns från elva stift. Sammanlagt har 66 skilda ärenden redovisats. Av dem är 37 församlingssammanläggningar och 29 pastoratssammanläggningar. Det kan konstateras att stiftens i dessa frågor arbetar på olika sätt. Någon gemensam mall finns inte för arbetet. Kyrkoordningen kräver att en utredning görs bara i de fall stiftsstyrelsen anser det nödvändigt. I flertalet fall finns inte någon traditionell utredning, som leder fram till ett beslutsförslag, vilket stiftsstyrelsen har att ta ställning till. Merparten av det redovisade materialet beskriver en process. I denna kan riktlinjer för stiftets syn på vad som är en lämplig indelning i församlingar och pastorat utgöra grunden för samtal och överläggningar mellan berörda församlingar/pastorat och stiftet. I ett PM redovisas sedan, oftast i allmänna ordalag, för- och nackdelar med olika handlingsalternativ varefter ett beslutsförslag framläggs. Motiven till förändringarna i indelningen finns inte klart och tydligt redovisade i alla ärenden.

I de fall enförsamlingspastorat sammanlagts så redovisas detta nedan som en pastoratssammanläggning.

När det gäller församlingar så läggs i 26 av de 37 fallen eller 70 procent samtliga i pastoratet ingående församlingar samman.

Av de 66 genomgångna utredningarna kommer besluten i 51 av fallen att träda i kraft den 1 januari 2010. Övriga trädde i kraft mellan åren 2002 och 2009.

2.2.2 SKÄL FÖR INDELINGSÄNDRING

Om man studerar stiftens riktlinjer för strukturarbete, de anteckningar som gjorts vid överläggningar mellan berörda församlingar/pastorat och stift, de remissyttranden som ingivits, upprättade PM eller tjänsteskrivelser och stiftsstyrelsernas beslut framträder ett antal skäl som legat till grund för beslut om ändrad indelning. Det är ovanligt att en direkt koppling mellan beslut och skälen för detta skrivs ut. När man granskar skälen för att göra sammanläggningar har 15 typer utkristalliserats. En del av dessa uttrycker

samma sak men ur olika utgångspunkter. Exempelvis kan som skäl anföras att ekonomin blivit så försämrad att en sammanläggning framstår som ett ändamålsenligt alternativt för framtida arbete. I andra fall berörs inte dagens ekonomiska situation utan man anför att en sammanläggning skulle vara till ekonomisk fördel i framtiden. Likaså berör några skäl personalen ur olika synvinklar. Ett är att man vill undvika enprästpastorat. Ett annat är svårigheter att rekrytera personal till den lilla enheten alternativt att en större arbetsgivare skulle vara en intressantare arbetsgivare och därmed ha lättare att attrahera nödvändig kompetens. Ett tredje skäl som förs fram är att den större enheten skulle ha en kompetenshöjande effekt för personalen. Ett fjärde skäl är konflikter mellan anställda som gör att sammanläggningar ses som lösningen på dessa motsättningar. Demografiska aspekter framförs också ur skilda utgångspunkter för indelningsändringar.

I 37 kap. 2 § kyrkoordningen finns tre kriterier angivna vilka ska vara uppfyllda för att en enhet ska betraktas som en församling. Kriterierna är att i församlingen ska firas en huvudgudstjänst varje söndag och annan kyrklig helgdag eller åtminstone en gudstjänst varje vecka, att det i församlingen finns minst ett kyrkorum invigt i Svenska kyrkans ordning samt att det i församlingen finns människor som tar ansvar för att församlingens uppgift blir utförda och är beredda att åta sig förtroendeuppdrag. För pastorat finns inga kriterier uppställda.

Med de skäl som ligger till grund för indelningsändringar i de handlingar som genomgått kan, med ovan fört resonemang, följande grupper urskiljas.

1. Uppfyller ej kravet om regelbundna gudstjänster, 37 kap. 2 § kyrkoordningen
2. Saknar förtroendevalda eller befarar att det i framtiden blir svårt att rekrytera förtroendevalda, 37 kap. 2 § kyrkoordningen
3. Församlingar/pastorat framför önskemål om att en sammanläggning sker
4. Skäl knutna till personalsituationen
5. Skäl knutna till ekonomin
6. Önskan om att förenkla organisationen
7. Möjligheten att med en ny organisation bli bättre rustad för framtida krav
8. Anpassning till rådande verklighet – att skilda församlingar redan fungerar som en enhet
9. Demografiska aspekter
10. Gränsernas ändamålsenlighet

Man skulle kunna tro att skälen för sammanläggningar av församlingar och pastorat skulle vara olika men i många fall överensstämmer de. Följande tabell visar fördelningen av de skäl som uppgivits. Sifferbeteckningarna i tabellen hänför sig till grupperingen ovan. Siffrorna i kolumnerna ”församlingar” och ”pastorat” avser i hur många fall av de studerade som skälet anförts.

Skäl för sammanläggningar

Typ av skäl	Vid sammanläggning av församlingar	Vid sammanläggning av pastorat
1	18 fall	0 fall
2	9 fall	6 fall
3	23 fall	13 fall
4	9 fall	23 fall
5	9 fall	24 fall
6	11 fall	12 fall
7	9 fall	3 fall
8	5 fall	0 fall
9	4 fall	10 fall
10	0 fall	3 fall

Vid församlingssammanläggningar är ett bärande argument att församlingarna vill gå samman. På goda grunder kan man utgå från att någon eller några av övriga ovan anförda skäl ligger bakom denna önskan. Det kan ändå konstateras att i 62 procent av fallen om sammanläggning av församlingar finns en lokal strävan till sammanläggning. Att församlingarna inte uppfyller kyrkoordningens krav om gudstjänsthållning är ett vägande argument för sammanläggning. Det gäller i 49 procent av de undersökta fallen. Lika frekvens har argumenten som anknyter till att man på något sätt saknar förtroendevalda, till personal, till ekonomi eller till en strävan mot en förenklad organisation. Det nämns i 24 procent av fallen. Två av skälen är alltså direkt hänförliga till församlingskriterierna i kyrkoordningen.

När det gäller sammanläggning av pastorat så är det mest förekommande argumenten kopplade till personal och ekonomi. I 79 procent av fallen framförs dessa skäl. I 45 procent av fallen nämns därefter en lokal önskan om sammanläggning och strävan mot en enklare organisation.

2.2.3 SAMMANFATTNING

Vid församlingssammanläggningar finns ett lokalt intresse för att åstadkomma en förändring. Nuvarande bestämmelser för krav om gudstjänstfrände är det skäl som i avgörande grad bestämmer om sammanläggning av församlingar ska göras. Risken för att det ska saknas förtroendevalda är närmast det mest frekventa skälet. Skäl kopplade till personalsituation och ekonomi som framförs hör mer naturligt samman med indelningen i pastorat.

Vid sammanläggning av pastorat så är det frågor med anknytning till personal och ekonomi som är mest framträdande. Arbetsmiljöaspekter finns i bakgrunden när personalfrågor framförs som argument för sammanläggningar. Det sker dock oftast i indirekta ordalag. I dessa sammanhang framförs också önskemål om förenklingar av organisationen.

Bilaga 2:2

Sammanläggningseffekter på medlems- och verksamhetsutvecklingen bland Svenska kyrkans församlingar 1995–2008

Utvecklingen på den lokala nivån bland Svenska kyrkans församlingar påverkas av en lång rad faktorer. Vid en jämförande analys av utvecklingen i församlingar i olika delar av landet kan det vara svårt att peka ut den exakta uppsättningen av omständigheter som skiljer den ena församlingen från den andra. I vissa avseenden är det relativt enkelt att identifiera orsakssambanden mellan medlems- och verksamhetsutveckling å ena sidan och de faktorer som huvudsakligen ligger bakom denna utveckling å den andra sidan. Variationer i befolkningstillväxten på den lokala nivån påverkar exempelvis i regel utvecklingen av både medlemsantal och antalet deltagare i församlingarnas verksamheter. I andra avseenden kan det vara svårare att synliggöra denna typ av samband mellan faktorer i församlingarnas omvärld och medlems- och verksamhetsutveckling. En orsak bakom detta kan naturligtvis vara att orsakssambanden är allt för svaga eller att orsakssambandens riktning varierar lokalt.

Mycket tyder på att de sammanläggningar av församlingar som genomförts under 2000-talets första decennium antingen haft en ganska marginell effekt på de involverade församlingarnas utveckling eller att det inte går att identifiera någon sammantagen entydig effekt som går i en viss riktning. *Diagram 1–7* visar på en utveckling, dels mellan 1995 och 2001, dels mellan 2001 och 2008, där skillnaderna mellan sammanlagda och oförändrade församlingar är relativt små. Vi har valt att dela in landets samtliga församlingar i tre kategorier. De oförändrade omfattar församlingar vars

gränser var de samma under hela perioden, dvs inte omfattats av någon sammanläggning. I kategorin ”ojämlik förändring” finns de församlingar som omfattats en sammanläggning där en till medlemsantal större församling lagts samman med en eller flera mindre församlingar. Slutligen har de sammanläggningar där de ingående församlingarna varit relativt jämnstora i fråga om antal medlemmar kategoriserats som ”jämlik förändring”. Bakom denna indelning i tre kategorier ligger ett resonemang om att denna typ av relativa skillnader i storlek mellan församlingarna kan påverka styrkan eller riktningen i de eventuella sammanläggningseffekterna. Möjligen påverkas exempelvis medlemmarnas engagemang och aktivitet i en mindre församling som läggs samman med en betydligt större församling på ett annat sätt än om församlingarna hade varit jämnstora.

Diagram 1 visar hur andelen medlemmar i procent av befolkningen utvecklats under perioden före och efter 2001. Av diagrammet framgår att skillnaderna är mycket små, i synnerhet gäller det utvecklingen efter 2001 då medlemsandelen i de olika församlingskategorierna i genomsnitt minskat med ca 7,5 procentenheter fram till år 2008. Under perioden före år 2001 var minskningen något snabbare i de oförändrade församlingarna.

Diagram 1. Förändring i procentenheter av andel medlemmar av befolkningen, 1995–2001 samt 2001–2008, per församlingskategori.

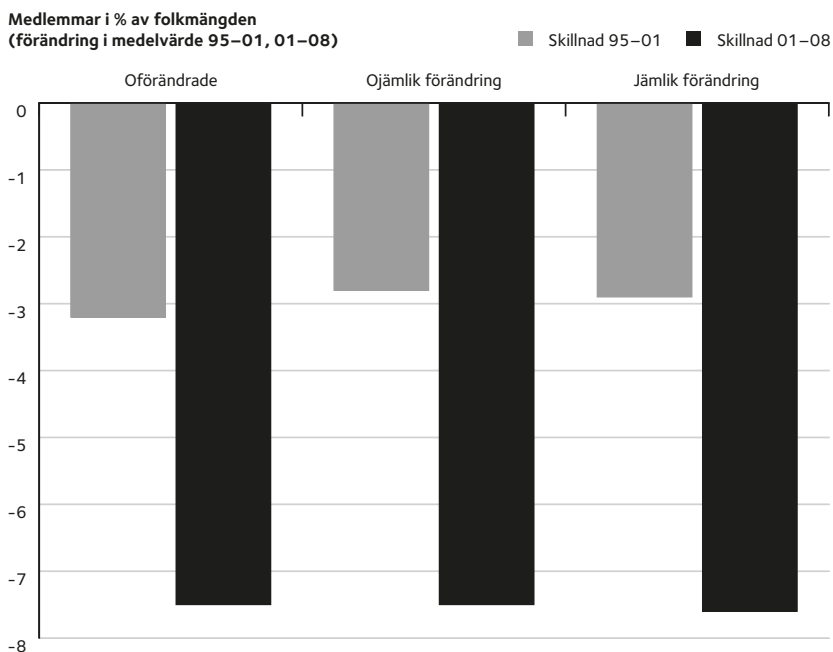

Diagram 2 och 3 speglar utvecklingen stiftsvis. Av diagrammen framgår att under perioden 1995–2001 var den procentuella minskningen av antalet medlemmar större i de oförändrade församlingarna i 11 av 13 stift. Förhållandet var detsamma under åren 2001–2007 med skillnaden att differenserna var mindre och att utvecklingen ändrats i två stift.

Diagram 2 Medlemsutveckling 1995–2001

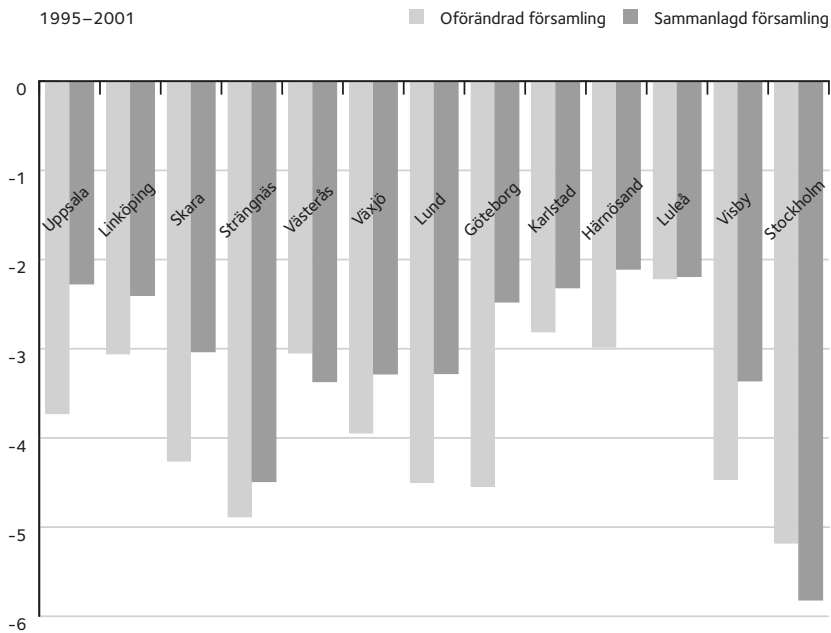

Diagram 3 Medlemsutveckling 2001–2007

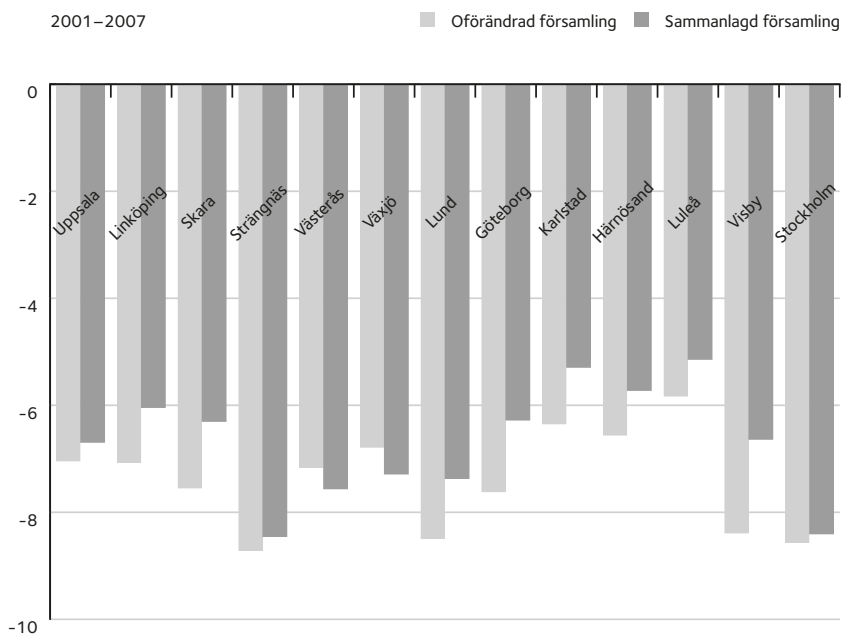

Diagram 4 visar i vilken utsträckning som antalet besökare vid huvudgudstjänster förändrats under de aktuella tidsperioderna. Totalt sett har de oförändrade församlingarna tappat flest gudstjänstbesökare räknat per tillfälle. Möjligen beror denna skillnad delvis på att antalet gudstjänstillfällen har minskat i de förändrade församlingskategorierna som en följd av sammanläggningarna. Totalt sett minskade antalet firade huvudgudstjänster i församlingar som påverkats av någon typ av sammanläggning från ca 36 000 till 26 000 under perioden 1999–2009 (Se Nyckeln till Svenska kyrkan 2010). Med färre tillfällen att fördela en given mängd gudstjänstbesökare på ökar antalet besök per tillfälle enbart av den anledningen. Bilden kompliceras dock av att relationen mellan de oförändrade och sammanlagda församlingskategorierna är det omvända när det gäller förändringen av deltagare per ”annan gudstjänst”. (diagram 5) Detta gäller dock enbart för perioden efter 2001 då antalet besök per tillfälle minskade mest i de församlingar som genomgått en sammanläggning.

Diagram 4. Förändring av antal deltagare per huvudgudstjänst, förändring 1995–2001 samt 2001–2008, per församlingskategori.

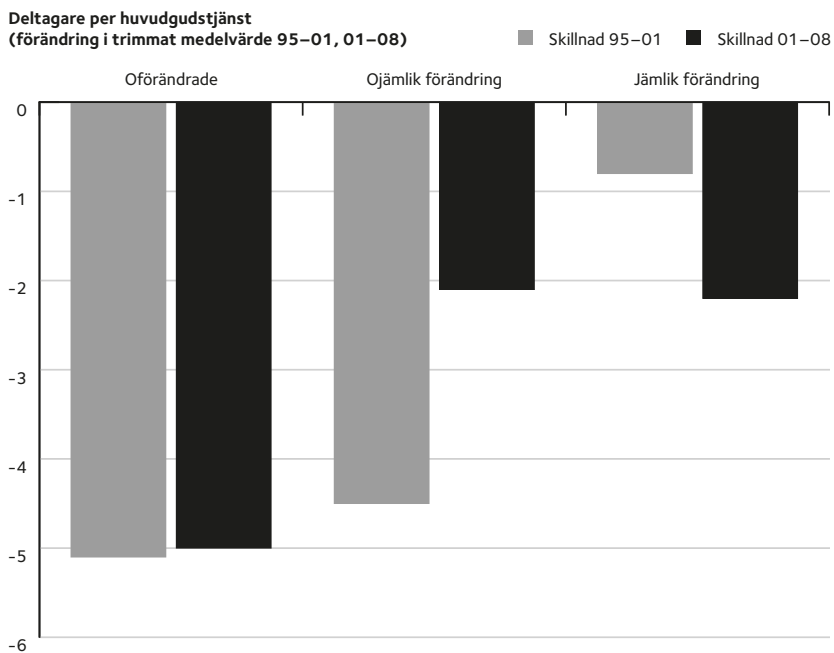
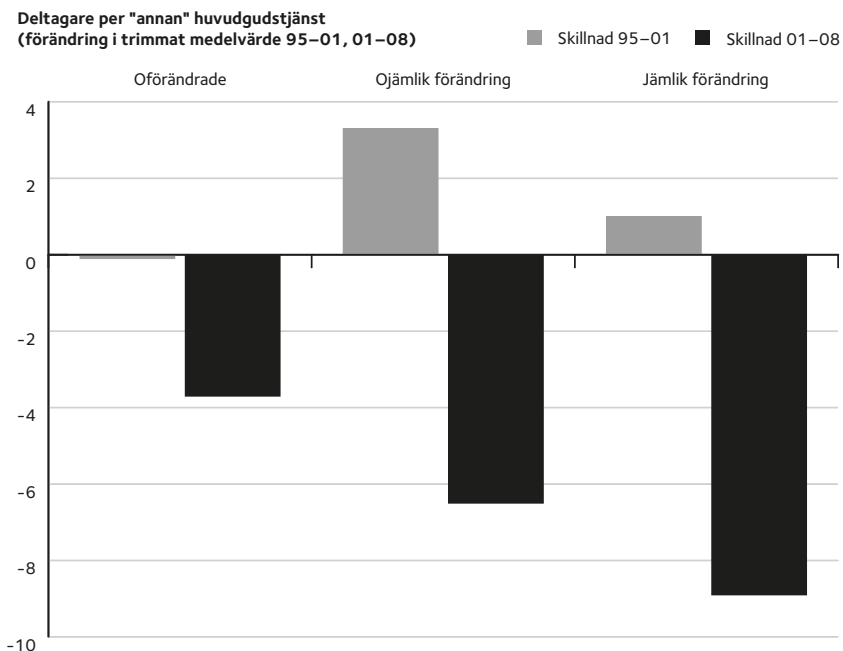
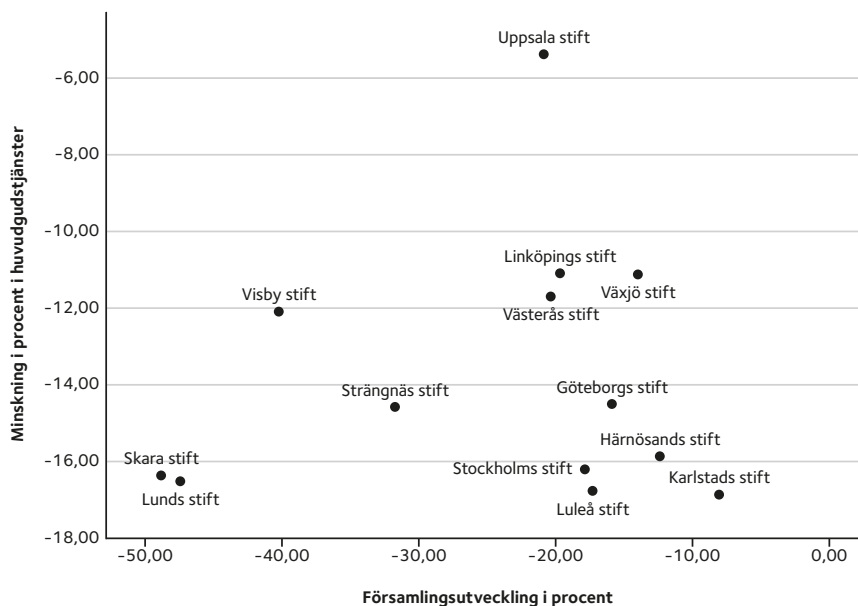

Diagram 5. Förändring av antal deltagare per "annan gudstjänst", 1995–2001 samt 2001–2008, per församlingskategori.

Studerar man minskningen av utbudet av huvudgudstjänster i relation till minskningen av antalet församlingar ser man följande bild. Förhållandena avser åren 2000–2007. På y-axeln redovisas den procentuella minskningen av antalet huvudgudstjänster och på x-axeln redovisas den procentuella minskningen av antalet församlingar.

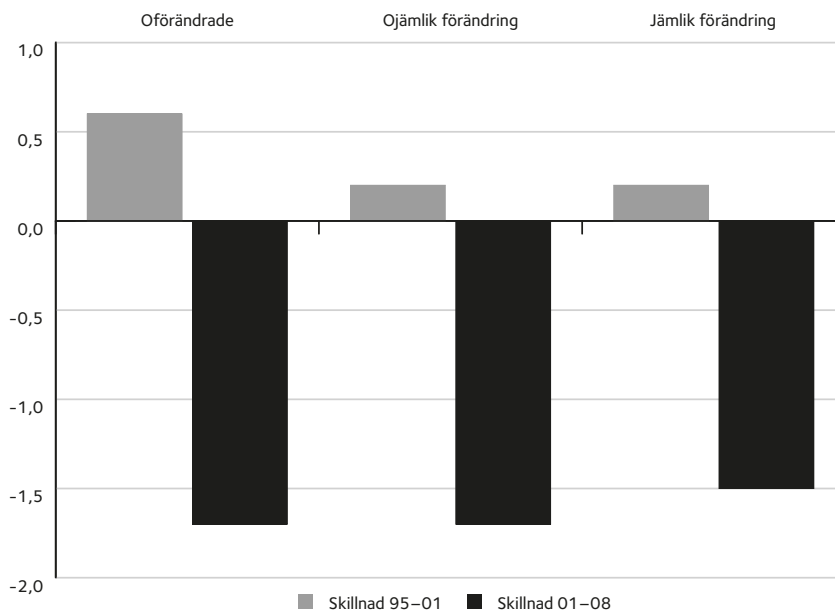
Diagram 6

En rimlig tanke är att då antalet församlingar minskar så minskar också antalet huvudgudstjänster i någorlunda proportion här till. Diagrammet ovan visar att i Skara och Lunds stift har antalet församlingar minskat med ungefär 50 procent. Minskningen i gudstjänstutbud är i dessa stift cirka 16 procent. Något samband mellan minskningen av antalet församlingar och minskningen av utbudet av huvudgudstjänster kan inte spåras. Till detta kan finnas fler orsaker. En kan vara att redan innan en sammanläggning genomförts har en anpassning till en förändrad situation skett och sammanläggningen är bara en konsekvens av en tidigare inträdd verklighet.

För att något spegla bilden av utvecklingen av församlingsaktiviteter vid sidan av gudstjänster har vi valt att lyfta fram förändringarna inom barnkörverksamheten. Även i detta avseende ger statistiken en ganska diffus bild av hur sammanläggningarna kan tänkas ha påverkat deltagandefrekvenserna. Skillnaderna i utvecklingen av antalet barn per barnkör är relativt små, och det gäller för båda tidsperioderna. Fram till 2001 ökade deltagandet något, därefter har antalet barn inom denna verksamhet minskat med i genomsnitt 1,5 till 1,7 deltagare per barnkör. (*diagram 7*)

Diagram 7. Förändring av antal barn per barnkör, 1995–2001 samt 2001–2008, per församlingskategori.

Sammanfattningsvis visar ovanstående exempel på medlems- och verksamhetsutveckling i Svenska kyrkan att det är svårt att dra några säkra slutsatser i fråga om hur sammanläggningarna i sig har bidragit till en utveckling åt det ena eller det andra hållet. En jämförelse av de olika församlingskategorierna visar att skillnaderna antingen är mycket små eller något motsägelsefulla. Mycket tyder på att det är andra faktorer än just denna typ av strukturförändringar som på ett tydligt sätt har påverkat medlems- och verksamhetsutvecklingen på församlingsnivå under de senaste 15 åren.

Bilaga 2:3

Ekonomiska perspektiv på sammanläggningar

1 Ekonomi i indelningsändrade enheter – flerförsamlingspastorat blir enförsamlingspastorat

I det följande redovisas hur ekonomin förändrats i enheter där flerförsamlingspastorat sammanlagts till ett enförsamlingspastorat. Redovisningen omfattar åren 2000–2008. Utvecklingen för de indelningsändrade enheterna har jämförts med utvecklingen för enheter av likartat slag sett till *ortsgrupp*, vilka inte varit föremål för någon indelningsändring. Om exempelvis de indelningsändrade enheterna till 50 procent består av landsbygdsenheter har riksgenomsnittet för landsbygdsenheter vägts in med 50 procent vid beräkning av jämförelsetalet

Sammanlagda från och med år:	Totalt antal	Medtagna i studien
2001	1	
2002	71	63
2003	2	
2004	1	
2005	3	
2006	97	87
2007	5	
2008	7	
Summa	187	150

För åren 2002 och 2006 finns tillräckligt antal enheter för att inte tillfälligheter ska få för stort genomslag i genomsnittsvärdena. Enheter som inte redovisat ekonomisk statistik för relevanta år har exkluderats liksom ett fåtal enheter i udda ortsgrupper.

De studerade enheterna tenderar att vara mindre än snittet i sina ortstyper. Det gäller i synnerhet ändringarna som gjordes år 2002. Landsbygdsenheter är överrepresenterade liksom enheter i Lunds stift.

1.1 Antal medlemmar (procent)

I tabellerna redovisas antal medlemmar i procent av total befolkning i slutet av året.

Indelningsändrat 1 januari 2002

%	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	89,2	88,3	87,6	86,5	85,4	84,3	83,1	81,9	80,6
Jämförelsegrupp	86,3	85,4	84,5	83,4	82,2	81,1	79,9	78,7	77,6
Skillnad	2,9	2,9	3,1	3,1	3,2	3,2	3,2	3,2	3,0

Indelningsändrat 1 januari 2006

%	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	90,3	89,5	88,6	87,7	86,5	85,4	84,3	83,1	81,9
Jämförelsegrupp	90,3	89,4	88,6	87,6	86,5	85,5	84,4	83,3	82,2
Skillnad	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,3

Indelningsförändringen tycks inte ha lett till någon skillnad i utvecklingstakt. Skillnaderna är marginella och går dessutom åt motsatt håll för de två åren.

1.2 Kyrko- och begravningsavgift (öre)

Indelningsändrat 1 januari 2002

Öre	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	131,1	130,7	129,1	128,8	128,8	129,1	129,2	129,0	129,4
Jämförelsegrupp	123,7	123,2	122,5	122,4	122,4	123,0	123,6	123,8	124,3
Skillnad	7,4	7,5	6,6	6,4	6,4	6,1	5,9	5,2	5,1

Indelningsändrat 1 januari 2006

Öre	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	144,6	144,8	144,5	144,4	144,6	144,5	144,6	145,2	145,7
Jämförelsegrupp	143,3	143,0	142,5	142,4	142,4	142,4	142,6	143,0	143,5
Skillnad	1,3	1,8	2,0	2,0	2,2	2,1	2,0	2,2	2,2

De enheter som indelningsändrade år 2002 har haft en långsammare ökning av avgifterna än jämförelsegruppen. Ökningen var markant lägre redan år 2002 och därefter en ihållande lägre ökningstakt. För år 2006 års enheter är förändringen obetydlig.

1.3 Kostnad för församlingsverksamhet (kronor per medlem)

I den ekonomiska statistiken fördelas de totala kostnaderna på komponenterna församlingsverksamhet, begravningsverksamhet, fastighetsförvaltning, gemensam administration samt serviceverksamhet. Här redovisas utvecklingen vad avser församlingsverksamhet.

Indelningsändrat 1 januari 2002

Kr/medlem	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	628	644	716	788	849	873	915	973	1034
Jämförelsegrupp	641	668	730	787	849	888	927	953	1021
Skillnad	-13	-24	-14	1	0	-15	-12	20	13

Indelningsändrat 1 januari 2006

Kr/medlem	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	709	735	793	837	902	962	992	1039	1091
Jämförelsegrupp	690	724	790	848	907	957	1001	1029	1105
Skillnad	19	11	3	-11	-5	5	-9	10	-14

I båda fallen tycks året efter indelningsändringen innebära en snabbare höjning av resurstilldelningen till församlingsverksamheten. Skillnaden i ökningstakt mellan indelningsändrade enheter och jämförelsegruppen är marginell. Dessutom är tendensen motstridig mellan de jämförda åren.

1.4 Kostnad för gemensam administration (kronor per medlem)

Indelningsändrat 1 januari 2002

Kr/medlem	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	241	262	285	307	316	336	332	342	359
Jämförelsegrupp	220	242	270	292	297	315	316	323	339
Skillnad	21	20	15	15	19	21	16	19	20

Indelningsändrat 1 januari 2006

Kr/medlem	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indelningsändrade enheter	232	266	302	324	341	348	352	362	394
Jämförelsegrupp	236	258	283	299	309	332	342	348	361
Skillnad	-4	8	19	25	32	16	10	14	33

I båda fallen tycks det år då indelningsändringen görs innebära en långsammare ökningstakt hos indelningsändrade enheter än hos jämförelsegruppen (kostnadsskillnaden minskar). Små enheter tenderar allmänt sett att ha

en snabbare ökningstakt för administrationskostnader än genomsnittsenheten. De som indelningsändrade år 2002 var ungefär en tredjedel mindre än jämförelsegruppen och kan därför förväntas ha en snabbare kostnadsutveckling. Skillnaden mot jämförelsegruppen har dock inte förändrats sedan år 2001, utan är oförändrat 20 kronor. Besparingseffekten enligt denna statistik är kortvarig och man kommer tillbaka till den relativa nivån jämfört med jämförelsegruppen efter ett par år.

2 Ekonomi i indelningsändrade enheter – två eller flera ekonomiska enheter slås samman

I det följande redovisas sammanläggningar där två eller flera ekonomiska enheter (församlingar med egen ekonomi eller samfälligheter) lagts samman till en ny enhet.

Av de 55 sammanläggningar som identifierats år 2002 och 2006 tillhör merparten eller så mycket som 76 procent ortstyperna Glesbygd, Landsbygd eller Mindre tätort. Studien begränsas för jämförbarhetens skull till enheter som tillhör dessa tre ortstyper. Nedan jämförs de indelningsändrade enheternas (IÄ) siffror med genomsnittet för alla enheter i riket i dessa tre ortstyper (nedan kallas jämförelsegruppen GLaM). Förändringar anges för tiden från året före indelningsändringen och fram till och med år 2007..

2.1 Medlemsandel (procent)

- *År 2002*
IÄ-enheterna har tappat 5,8 procentenheter sedan år 2001 med spridning mellan -3,5 och -8,2 procentenheter.
Jämförelsegruppen, GLaM -enheterna, har tappat 6,0 procentenheter.
- *År 2006*
IÄ-enheterna har tappat 2,3 procentenheter sedan år 2005.
Jämförelsegruppen, GLaM-enheterna, har tappat 2,3 procentenheter.

Materialet ger inte underlag för att hävda att dessa sammanläggningar minskat andelen medlemmar.

2.2 Disponibelt kapital (antal månader)

Med disponibelt kapital avses tillgångar exklusive fastigheter och inventarier minskat med skulder. För att kunna göra jämförelser mellan olika stora enheter har disponibelt kapital uttryckts som månader kyrkoavgiftsnetto (kyrkoavgift minus ekonomisk utjämning).

- *År 2002*
IÄ-enheterna har ökat kapitalet med 8,5 månader, från 6,0 till 14,5 månader sedan år 2001.
Jämförelsegruppen, GLaM-enheterna, har ökat kapitalet med 5,5 månader, från 7,5 till 13,0 månader.

År 2006

IÄ-enheterna har ökat kapitalet med 2,2 månader sedan år 2005,
Jämförelsegruppen, GLaM-enheterna, har ökat kapitalet med 1,7 månader sedan år 2005,

De indelningsändrade enheterna har som grupp haft en snabbare tillväxt av disponibelt kapital än jämförelsegruppen.

2.3 Kyrko- och begravningsavgift (öre)

Som indelningsändrade enheter har här endast de tagits med, som inte genomfört ytterligare någon indelningsändring under de kommande åren.

- *År 2002*
IÄ-enheterna har i snitt höjt avgiften 0,5 öre sedan år 2001. Tio har sänkt, sju har höjt och två har hållit avgiften oförändrad. De som har höjt avgiften har höjt den förhållandevis mycket, i ett par fall 17 öre.
Jämförelsegruppen, GLaM-enheterna, har haft oförändrad avgift.
Man kan notera att det år indelningsändringen skedde sänktes avgiften i tio enheter och höjdes i fem stycken. Av de tio som sänkte avgiften har tre senare höjt den. Resterande sju har kunnat ha kvar den lägre avgiften. Av de fem som höjde första året har två senare kunnat sänka avgiften till en nivå under den som gällde år 2001.
- *År 2006*
IÄ-enheterna har i snitt sänkt avgiften med 1,8 öre. Nio enheter har sänkt, fyra har höjt och en har hållit avgiften oförändrad.
Jämförelsegruppen, GLaM-enheterna, har höjt avgiften med 0,6 öre.

Indelningsändrade enheter har således oftare sänkt än höjt avgiften i förhållande till läget före indelningsändringen.

2.4 Kostnad för församlingsverksamhet (kronor per medlem)

- *År 2002*
IÄ-enheternas kostnad per medlem har ökat med 47 procent sedan år 2001, med en spridning mellan +8 och +100 procent.
Jämförelsegruppen, GLaM-enheternas, kostnad har ökat med 41 procent
- *År 2006*
IÄ-enheternas kostnad per medlem har ökat med 8 procent med en spridning mellan -14 och +47 procent.
Jämförelsegruppen, GLaM-enheternas, kostnad har ökat med 8 procent.

De indelningsändrade enheterna tenderar att ha höjt kostnaden snabbare än jämförelsegruppen. Spridningen är dock mycket stor och gör slutsatser osäkra.

2.5 Kostnad för gemensam administration (kronor per medlem)

- *År 2002*
IÄ-enheternas kostnad har ökat med 25 procent sedan år 2001 med en spridning mellan -34 och +117 procent. I det senare extrema fallet torde det vara fråga om ändrat redovisningsätt.
Jämförelsegruppen, GLaM-enheterna, har motsvarande period ökat kostnaden med 34 procent.
- *År 2006*
IÄ-enheternas kostnad har sjunkit med 14 procent. Frånsett ett extremfall så har ingen ökat kostnaden med mer än tre procent.
För Jämförelsegruppen, GLaM-enheterna, som helhet har kostnaden ökat med fem procent.

Kostnaden för IÄ-enheterna som grupp har ökat långsammare än för jämförelsegruppen.

Bilaga 2:4

Utjämningsseffekt från sammanläggningar

1 Inledning

Sammanläggning av församlingar till större enheter i form av samfälligheter medför en utjämnning av kyrkoavgiften. Hur stor är den effekten i jämförelse med vad som är följden av utjämningsystemet?

Effekten har studerats för de sammanläggningar som skedde per den 1 januari 2006 och den 1 januari 2010. Kyrkoavgiften året före sammanläggningen har jämförts med en teoretisk sammanvägd avgift för samma år för de enheter som ingår i respektive sammanläggning.

Inom befintliga samfälligheter, som exempelvis Göteborgs kyrkliga samfällighet, torde finnas en betydande utjämnning.

2 Effekt vid sammanläggningar 1 januari 2006

Vid de 14 studerade sammanläggningarna sänktes utdebiteringen för de med högst kyrkoavgift före sammanläggningen med som mest 33 öre. För de med lägst kyrkoavgift höjdes den med som mest åtta öre (samt i två specialfall med ungefär 20 öre).

I de fall där det var stor skillnad i storlek mellan de sammanlagda enheterna så sänktes utdebiteringen med i genomsnitt 16 öre för de enheter som hade högre avgift före sammanläggningen. För de med lägre avgift före sammanläggningen steg avgiften med sju öre. (Att öretalen är olika beror på att de som har lägre avgift vanligen är större enheter.)

I de fall där skillnaden i storlek mellan de sammanlagda enheterna var liten så sänktes avgiften med i snitt nio öre för de med högre avgift och höjdes ungefär lika mycket för de med lägre avgift.

3 Effekt vid sammanläggningar 1 januari 2010

Vid de 26 studerade sammanläggningarna sänktes utdebiteringen för de med högst kyrkoavgift före sammanläggningen med som mest 29 öre. För de med lägst kyrkoavgift höjdes den med som mest 15 öre.

I de fall där det var stor skillnad i storlek mellan de sammanlagda enheterna så sänktes utdebiteringen med i genomsnitt nio öre för de enheter som hade högre avgift före sammanläggningen. För de med lägre avgift före sammanläggningen steg avgiften med fyra öre.

I de fall där skillnaden i storlek mellan de sammanlagda enheterna var liten så sänktes avgiften med i snitt sju öre för de med högre avgift och höj-

des lika mycket för de med lägre avgift.

5.4 Utjämningsystemets effekt

Resultatet ovan kan jämföras med att den generella utjämningsens fyra komponenter (inkomst, kyrkunderhåll, tillhörighet samt kostnadsutjämningskonstant) gav följande utjämningseffekt 2009:

- 10 enheter (1 procent av enheterna) fick ett totalt bidrag motsvarande mer än 40 öre i utdebitering
- 18 enheter (2 procent av enheterna) fick ett totalt bidrag motsvarande mellan 30 och 39 öre i utdebitering
- 51 enheter (6 procent av enheterna) fick ett totalt bidrag motsvarande mellan 20 och 29 öre i utdebitering

Effekten på kyrkoavgiften för enheter med hög avgift har vid de studerade sammanläggningarna i vissa fall inneburit sänkningar av en storlek som kan jämföras med de mest långtgående effekterna av utjämningsystemet.

Bilaga 2:5

Ändringar i den lokala indelningen och könsfördelningen bland kyrkoherdar mm

Det har funnits diskussioner om vad indelningsändringar vilka bl.a. medfört ett minskat antal befattningar som kyrkoherde får för konsekvenser i fråga om könsfördelningen bland kyrkoherdar. Allmänt har det uppmärksammats i forskningssammanhang och i den allmänna debatten att det finns en manlig dominans på högre chefsbefattningar och bristande jämställdhet när chefer tillsätts. Mot den bakgrunden finns behov av att se på om indelningsändringarna avseende församlingar och pastorat har påverkat könsfördelningen bland kyrkoherdar.

Det kan finnas anledning att i sammanhanget även redovisa ändringen i antalet prästtjänster totalt och könsfördelningen bland präster under de tio första åren av 2000-talet. En sådan redovisning finns i *tabell 1*. Den kan utgöra en bakgrund till den följande redovisningen som särskilt avser kyrkoherdarna.

De befattningar som redovisas när det gäller alla präster är kyrkoherdar och komministrar. Det gäller såväl ordinarie befattningshavare som vikarier. Uppgifterna är hämtade från den matrikel som årligen ges ut av bokförlaget Verbum.

Tabell 1. Antalet lokalt anställda präster varav kvinnor åren 2000 och 2010

Stift	Befattningar år 2000			Befattningar år 2010			Förändringar	
	Alla	Kvinnor	Andel kvinnor	Alla	Kvinnor	Andel kvinnor	Alla präster	Andel kvinnor
Uppsala	246	90	37 %	239	111	46 %	-3 %	+9
Linköping	203	63	31 %	212	97	46 %	+4 %	+17
Skara	198	59	30 %	201	79	39 %	+2 %	+10
Strängnäs	172	52	30 %	179	60	34 %	+4 %	+5
Västerås	193	68	35 %	202	88	44 %	+5 %	+10
Växjö	247	40	16 %	238	67	28 %	-4 %	+11
Lund	436	160	37 %	470	226	48 %	+8 %	+15
Göteborg	354	44	12 %	379	96	25 %	+7 %	+15
Karlstad	137	50	36 %	132	58	44 %	-4 %	+6
Härnösand	167	58	35 %	162	71	44 %	-3 %	+8
Luleå	194	49	25 %	186	70	38 %	-4 %	+11
Visby	35	9	26 %	31	15	48 %	-11 %	+17
Stockholm	356	164	46 %	371	198	53 %	-4 %	+10
Totalt	2 938	906	31 %	3 002	1 236	41 %	+2 %	+11

Det kan noteras att det har skett en viss ökning av det totala antalet präster i tjänst på lokal nivå under de första åren av 2000-talet. Antalet manliga präster har minskat med 266 och antalet kvinnliga präster har samtidigt ökat med 330. Av kolumnen längst till höger i *tabell 1* framgår med hur många procentenheter andelen kvinnliga präster har ökat från år 2000 till år 2010. I kolumnen näst längst till höger redovisas den procentuella förändringen av det totala antalet präster i stiftens församlingar och samfälligheter.

I *tabell 2* redovisas andelen kvinnor bland kyrkoherdarna åren 2000 och 2010.

Tabell 2. Andelen kvinnliga kyrkoherdar åren 2000 och 2010

Stift	Kyrkoherdar år 2000			Kyrkoherdar år 2010			Förändring	
	Alla	Kvinnor	Andel kvinnor	Alla	Kvinnor	Andel kvinnor	Alla kh	Andel kvinnor
Uppsala	82	14	17 %	82	28	34 %	0	+17
Linköping	79	16	20 %	60	15	25 %	-19	+5
Skara	70	8	11 %	52	11	21 %	-18	+10
Strängnäs	67	13	19 %	59	14	24 %	-8	+4
Västerås	65	14	22 %	54	16	30 %	-11	+8
Växjö	101	10	10 %	76	15	20 %	-25	+10
Lund	161	35	22 %	154	42	27 %	-7	+6
Göteborg	134	6	4 %	123	18	15 %	-11	+10
Karlstad	65	14	22 %	48	13	27 %	-17	+6
Härnösand	68	15	22 %	46	12	26 %	-22	+4
Luleå	65	7	11 %	53	12	23 %	-12	+12
Visby	21	4	19 %	19	8	42 %	-2	+23
Stockholm	69	16	23 %	54	21	33 %	-5	+10
Totalt	1 047	172	16 %	890	225	25 %	-157	+9

Genomförda indelningsförändringar har inneburit att antalet pastorat har minskat. Detta har medfört att det totala antalet befattningar som kyrkoherde har minskat i samma utsträckning eftersom ett pastorat är en kyrkoherdes ansvarsområde och det alltså finns en kyrkoherde för varje pastorat. De uppgifter som finns i *tabell 2* gäller antalet tjänstgörande kyrkoherdar och inte antalet inrättade befattningar. Syftet är att redovisa förändringar i andelen kvinnliga kyrkoherdar och då blir det totala antalet inrättade befattningar av mindre intresse. Ett varierande antal befattningar är vid varje given tidpunkt vakanta. Det innebär att det inte råder en fullständig överensstämmelse mellan förändringar i pastoratsindelningen och den i tabellen redovisade förändringen av antalet kyrkoherdar.

I näst sista kolumnen i *tabell 2* redovisas minskningen av antalet kyrkoherdar och i kolumnen längst till höger förändringen, i samtliga fall ökningen, av andelen kvinnliga kyrkoherdar i procentenheter. Andelen kvinnor bland kyrkoherdarna har alltså ökat under 2000-talet även om andelen kvinnliga präster som är kyrkoherdar är lägre än vad som gäller för manliga präster. Detta framgår närmare av *tabell 3*. Där redovisas hur stor andel av de kvinnliga respektive av de manliga prästerna som var kyrkoherdar åren 2000 och 2010.

Tabell 3. Andelen kvinnliga och manliga präster som är kyrkoherdar åren 2000 och 2010

Stift	Andel kh år 2000		Andel kh år 2010		Förändring	
	Bland kvinnor	Bland män	Bland kvinnor	Bland män	Bland kvinnor	Bland män
Uppsala	16 %	44 %	25 %	42 %	+10	-1
Linköping	25 %	45 %	15 %	39 %	-10	-6
Skara	14 %	45 %	14 %	34 %	0	-11
Strängnäs	25 %	45 %	23 %	38 %	-2	-7
Västerås	21 %	41 %	18 %	33 %	-2	-7
Växjö	25 %	44 %	22 %	36 %	-3	-8
Lund	22 %	46 %	19 %	46 %	-3	0
Göteborg	14 %	41 %	19 %	37 %	+5	-4
Karlstad	28 %	59 %	22 %	47 %	-6	-11
Härnösand	26 %	49 %	17 %	37 %	-9	-11
Luleå	14 %	40 %	17 %	35 %	+3	-5
Visby	44 %	65 %	53 %	69 %	+9	+3
Stockholm	10 %	28 %	11 %	25 %	+1	-3
Totalt	19 %	43 %	18 %	38 %	-1	-5

Som en följd av minskningen av antalet kyrkoherdar har det skett en minskning av andelen kyrkoherdar bland såväl kvinnliga som manliga präster totalt sett. I så gott som samtliga stift har andelen kyrkoherdar minskat bland de manliga prästerna. Visby stift avviker tydligast från de som annars gäller. Där finns dock ett relativt litet antal pastorat och det totala antalet prästtjänster har minskat. Beträffande de kvinnliga prästerna är mönstret inte lika entydigt när man ser till utvecklingen på stiftsnivå. I ett stift, Linköpings stift, har andelen kyrkoherdar bland kvinnorna minskat mer än bland männen. Annars gäller alltid att det skett en större minskning av andelen kyrkoherdar bland männen än bland kvinnorna. I ett antal stift har kvinnliga präster som är kyrkoherdar ökat samtidigt som det totala antalet kyrkoherdar har minskat.

Den primära slutsats som kan dras av det redovisade materialet är att de indelningsändringar som har ägt rum under 2000-talet med bl.a. ett minskat antal kyrkoherdar inte har medfört ökade svårigheter för kvinnor att bli kyrkoherdar.

Bilaga 2:6

Förändring av antalet förtroendevalda under 2000-talet

Svenska kyrkans demokratiskt uppbyggda, rikstäckande och finfördelade organisation medför att det finns många förtroendevalda med olika uppdrag. Det stora antalet förtroendevalda har setts både som en tillgång och som ett problem.

Som en tillgång bör man kunna se att det finns en stor mängd personer som är engagerade i Svenska kyrkan. Det ger också kontaktytor med breda medlemsgrupper. Det bidrar till legitimitet för den demokratiska organisationen att ha en bred representation i de beslutande organen.

Tydliga negativa synpunkter på antalet förtroendevalda finns i Arbetsmiljöverkets rapport 2007:3 *Tillsyn av Svenska kyrkans arbetsmiljö*. Där tas "ett stort antal förtroendevalda" upp som en punkt när man redovisar otydligheter i organisationsstrukturen som man relaterar till arbetsmiljöproblem.

Det finns uppgifter tillgängliga om antalet mandat på lokal nivå vid de senaste fyra kyrkovalet.

Tabell 1 Antal mandat vid lokala val 1997–2009

Stift	1997	2001	2005	2009	Skilln 97 och 01		Skilln 01 och 05		Skilln 05 och 09		Skilln 01 och 09	
	Antal mandat				Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent	Antal	Procent
Uppsala	3119	3154	2767	2586	35	1,1%	-387	-12,3%	-181	-6,5%	-568	-18,0%
Linköping	2639	2676	2355	1960	37	1,4%	-321	-12,0%	-395	-16,8%	-716	-26,8%
Skara	2939	2801	2526	2402	-138	-4,7%	-275	-9,8%	-124	-4,9%	-399	-14,2%
Strängnäs	2406	2042	1781	1451	-364	-15,1%	-261	-12,8%	-330	-18,5%	-591	-28,9%
Västerås	2247	2114	1892	1518	-133	-5,9%	-222	-10,5%	-374	-19,8%	-596	-28,2%
Växjö	3617	3783	3568	3475	166	4,6%	-215	-5,7%	-93	-2,6%	-308	-8,1%
Lund	5767	5030	4125	3645	-737	-12,8%	-905	-18,0%	-480	-11,6%	-1385	-27,5%
Göteborg	4292	4672	4278	3930	380	8,9%	-394	-8,4%	-348	-8,1%	-742	-15,9%
Karlstad	2251	2232	1901	1590	-19	-0,8%	-331	-14,8%	-311	-16,4%	-642	-28,8%
Härnösand	2277	2336	2026	1854	59	2,6%	-310	-13,3%	-172	-8,5%	-482	-20,6%
Luleå	1873	1681	1413	1176	-192	-10,3%	-268	-15,9%	-237	-16,8%	-505	-30,0%
Visby	548	497	482	696	-51	-9,3%	-15	-3,0%	214	44,4%	199	40,0%
Stockholm	1833	1851	1716	1579	18	1,0%	-135	-7,3%	-137	-8,0%	-272	-14,7%
Hela landet	35808	34869	30830	27862	-939	-2,6%	-4039	-11,6%	-2968	-9,6%	-7007	-20,1%
Hela landet justerat	39508	34869	30830	27862	-4639	-11,7%					-11 646	-29,5%

Av *Tabell 1* framgår hur många mandat de lokala valen (kyrkofullmäktige, direktvalt kyrkoråd och samfälliga kyrkofullmäktige) har avsett åren 1997–2009. År 1997 har valts som utgångspunkt eftersom de som valdes vid detta val var de som ingick i de beslutande valen vid relationsändringen den 1 januari 2000. Vid den tidpunkten gjordes dock en förändring som försvårar en korrekt beskrivning av vad som har hänt i fråga om antalet förtroendevalda i beslutande organ. Före år 2000 fanns 218 s.k. obligatoriska pastoratssamfälligheter. Det var samfälligheter där församlingarna hade kvar det ekonomiska ansvaret för det direkta församlingsarbetet, alltså i huvudsak för det som nu anges som församlingens grundläggande uppgift. Beslutande organ i dessa samfälligheter var indirekt valda församlingsdelegerade. Eftersom det var fråga om indirekta val finns inte uppgifter om antal mandat och därmed om antalet valda ledamöter med i den av Statistiska centralbyrån sammanställda valstatistiken från 1997. Det finns dock underlag för att göra en tämligen korrekt uppskattning av antalet ledamöter i församlingsdelegerade i hela landet. I antalet mandat 1997 ingår därmed även de som genom indirekta val har valts till församlingsdelegerade. Det kan beräknas att det utsågs 3 700 ledamöter sammantaget i församlingsdelegerade i hela landet.

I *Tabell 1* redovisas skillnaderna mellan antalet mandat vid de olika valen. Skillnaden mellan valen 1997 och 2001 fördelat per stift har dock stora brister. Det beror på svårigheter att göra en stiftsvis fördelning av antalet församlingsdelegerade vid valet 1997. I sista raden i *Tabell 1* redovisas förändringar i antalet mandat för landet som helhet. De båda rutorna längst till höger i den raden avser, till skillnad från siffrorna ovanför i samma kolumner, de förändringar som skett åren 1997–2009.

Antalet mandat kan sägas var detsamma som antalet uppdrag som ledamot i beslutande organ inklusive direktvalda kyrkoråd. Det har dock sin betydelse att det även har funnits kyrkostämman som beslutande organ. Där har det inte varit fråga om att välja några ledamöter utan alla församlingens röstberättigade har haft rätt att delta i överläggningarna och besluten. 2007 års kyrkomöte beslutade om en sådan ändring av kyrkoordningen att kyrkostämman inte längre finns kvar. Effekten av detta kan man tydligt se i *tabell 1* när man ser på antalet mandat i Visby stift vid valen 2005 respektive 2009. Där har, i motsats till vad som gäller för alla övriga stift, antalet mandat ökat. Ledamöterna i av en kyrkostämma valt kyrkoråd finns inte med som mandat i *tabell 1*. Antalet förtroendevalda har dock inte ökat i samma utsträckning som antalet mandat eftersom det funnits av kyrkostämman valda kyrkoråd. De församlingar som tidigare hade kyrkostämman som beslutande organ valde vid 2009 års val direktvalt kyrkoråd eller, i flera fall, kyrkofullmäktige. I ett av kyrkostämman valt kyrkoråd skulle man ha minst 6 valda ledamöter medan det krävs minst 8 valda ledamöter i ett direktvalt kyrkoråd och 15 ledamöter i kyrkofullmäktige. Detta medför att även antalet förtroendevalda har ökat i viss utsträckning. Effekten av att kyrkostäm-

man avskaffats kan man även se för Växjö stift som har relativt många små församlingar men där har det därtill gjorts förhållandevis mindre omfattande indelningsändringar.

Sammantaget för hela landet kan konstateras att antalet mandat i beslutande organ på lokal nivå har minskat med så gott som 30 procent eller drygt 11 500 stycken under 2000-talet första tio år. I huvudsak är den förändringen beroende av indelningsändringarna och därmed av minskningen av antalet beslutande organ. Det finns dock även andra faktorer som har påverkat utvecklingen såsom att man har övergått från att välja kyrkofullmäktige i församlingar som ingår i en samfällighet och istället har direktvalda kyrkoråd. Detta medför, som tidigare har redovisats, ett minskat antal ledamöter.

Det förekommer i relativt stor utsträckning att samma personer väljs till ledamöter i såväl samfällda kyrkofullmäktige som i det beslutande organet hos någon av de församlingar som bildar en samfällighet. Det är därför av intresse att även se på vilka förändringar som har skett i fråga om antalet förtroendevalda unika personer. I detta fall redovisas i *tabell 2* det totala antalet valda unika personer. Det betyder att såväl de som har valts till ledamöter som de som har valts som ersättare finns med. I flera fall kan man vara ersättare i ett organ och ledamot i ett annat. Den tidigare redovisningen av antalet mandat gäller bara antalet platser som ledamot. Det finns inte tillgängliga uppgifter som gör det möjligt att redovisa vad som gällde efter 1997 års val och därmed i samband med att kyrka-statrelationerna ändrades.

Tabell 2 Antalet unika personer valda vid lokala val 2001, 2005 och 2009

Stift	Ändring 2001–2009				
	2001	2005	2009	Antal	Procent
Uppsala	3 440	3 094	2 971	-469	-13,6 %
Linköping	3 072	2 762	2 345	-727	-23,7 %
Skara	3 142	2 829	2 853	-289	-9,2 %
Strängnäs	2 318	2 091	1 910	-408	-17,6 %
Västerås	2 506	2 264	2 013	-493	-19,7 %
Växjö	4 209	3 887	3 915	-294	-7,0 %
Lund	5 720	4 991	4 661	-1 059	-18,5 %
Göteborg	4 963	4 554	4 414	-549	-11,1 %
Karlstad	2 339	2 057	1 950	-389	-16,6 %
Härnösand	2 542	2 275	2 221	-321	-12,6 %
Luleå	2 150	1 868	1 662	-488	-22,7 %
Visby	614	617	834	-420	35,8 %
Stockholm	2 466	2 370	2 242	-224	-9,1 %
Totalt	39 481	35 659	33 991	-5 490	-13,9 %

Antalet personer som är förtroendevalda har naturligtvis också minskat under den redovisade perioden. Även här avviker Visby stift av samma skäl från det allmänna mönstret av skäl som har redovisats för förändringen av antalet mandat. Här bör noteras ytterligare en förändring i kyrkoordningen som beslutades av 2007 års kyrkomöte. För samfälliga kyrkofullmäktige gällde tidigare att antalet ersättare skulle vara högst hälften av antalet ledamöter. Vid valet 2009 skulle det utses lika många ersättare som ledamöter. Utan denna regeländring skulle antalet valda personer ha minskat något mer mellan åren 2005 och 2009 än vad som har blivit fallet. Det är inte möjligt att säga hur mycket större minskningen skulle ha blivit. Det kan dock röra sig sammantaget om 2 500–3 500 personer. Det innebär att det totalt sett skulle ha skett en minskning av antalet valda personer med drygt 20 procent.

I *tabell 3* redovisas antalet kyrkomedlemmar per förtroendevald/mandat på lokal nivå vid kyrkovalen 2001 och 2009. Annorlunda uttryckt är det fråga om hur stor andel av kyrkans medlemmar som behöver vara beredda att kandidera i kyrkoval för att alla mandat ska bli besatta. Om det ska bli fråga om ett verkligt val mellan flera olika kandidater måste det naturligtvis finnas fler kandidater än mandat.

Tabell 3 kyrkomedlemmar per mandat 2001–2009

Stift	2001	2009	Skillnad
Uppsala	189	210	21
Linköping	171	209	38
Skara	150	168	17
Strängnäs	190	286	96
Västerås	219	289	70
Växjö	143	136	-7
Lund	180	265	85
Göteborg	226	230	4
Karlstad	145	184	39
Härnösand	148	163	14
Luleå	243	351	108
Visby	91	63	-28
Stockholm	631	678	47
Hela landet	203	240	36
Hela landet 1997–2009	188	240	52

Ett skäl för att göra indelningsändringar som redovisas i stiftens indelningutredningar är det saknas förtroendevalda eller att man befärrar att det i framtiden ska bli svårt att rekrytera förtroendevalda. Antalet mandat som ska besättas har minskat genom indelningsändringarna som har ägt rum. Detta bör ha underlättat rekrytering av kandidater men det går inte att med säkerhet veta vad som hade hänt om inga indelningsändringar hade ägt rum. Vid valet 2001 saknades helt kandidater i ett val och två val fick göras om för att inte tillräckligt antal ledamöter hade valts. Såväl vid valet 2001 som vid valet 2005 blev det i några fall färre antal ledamöter valda än antalet mandat som egentligen skulle besättas. Detta problem var dock något mindre 2005 än 2001. Vid valet 2005 krävdes inget omval för att det var så få ledamöter valda att det inte blev något beslutfört beslutande organ valt. Detta blev dock fallet i två församlingar vid 2009 års val. Vid detta val återupprepades också situationen från 2001 att det inte fanns några kandidater alls i en församling.

Av *tabell 3* framgår antalet kyrkomedlemmar per mandat har ökat i viss utsträckning totalt sett. Detta får ses som en direkt följd av indelningsändringarna. Det bör noteras att antalet medlemmar har minskat under samma tid. Hade detta inte varit fallet så skulle förändringarna ha blivit större än vad som redovisas i tabellen. Även här avviker Visby stift men även Växjö stift från det allmänna mönstret. Förklaringen till detta är densamma som den tidigare redovisade i fråga om utvecklingen av antalet mandat.

Bilaga 2:7

Utvärderingar från stiftet

Uppsala stift

Från Uppsala stift finns en rapport 2007-05-08 från Statisticon AB *Sammanläggning av församlingar*. En enkätundersökning har gjorts bland förtroendevalda, anställda och ideellt engagerade i de 50 församlingar som årsskiftet 2005/06 blev 18 församlingar. En enkätundersökning genomfördes i februari–april 2007 där drygt 900 personer, förtroendevalda, anställda samt ideellt engagerade, fick svara på frågor om hur de upplevt sammanläggningsprocessen. Undersökningen rörde primärt processfrågor kring indelningsändringarna, alltså hur de genomfördes och hur delaktigheten var från olika involverade personer. Det fanns också frågor om motiv för indelningsändringar och om vissa resultat av förändringarna.

I undersökningens sammanfattning sägs följande om det övergripande resultatet från utvärderingen.

- Innan stiftsstyrelsen beslutade att lägga samman två eller flera församlingar diskuterades frågan inom respektive församling. De förtroendevalda och Uppsala stift uppfattades som de främsta initiativtagarna till dessa diskussioner. Drygt 40 procent av de verksamma upplevde att diskussionerna pågick i 1–2 år och tiden för diskussionerna upplevdes som lagom av 76 procent av de förtroendevalda, anställda och ideellt engagerade.
- Omkring 38 respektive 34 procent uppfattade svårigheter med gudstjänsthållning och svårigheter att rekrytera förtroendevalda som mycket eller ganska starka drivkrafter för en sammanläggning. Aspekter som däremot ansågs tala mot en sammanläggning var att det lokala inflytandet skulle minska och att man skulle få mindre att säga till om i den nya församlingen, vilket drygt 50 respektive 30 procent av de verksamma gav uttryck för.
- Under diskussionerna om en eventuell sammanläggning gjorde såväl enskilda församlingar som Uppsala stift olika informationsinsatser. Närmare 70 respektive 40 procent av de verksamma i församlingarna tog del av information om sammanläggningen genom möte med de förtroendevalda och genom möte där representanter från stiftet deltog.
- Beslutet om församlingssammanläggning uppfattades av 60 procent som väl förankrat hos de förtroendevalda och av 53 procent som väl förankrat hos de anställda. Cirka 30 procent ansåg att beslutet var styrt av Uppsala stift. Sammanfattningsvis tycker 60 procent att hela sammanläggningsprocessen fungerade mycket eller ganska bra.

Skara stift

Utvärdering 2003

Från Skara stift föreligger två utvärderingsrapporter. Den första gjordes i ett relativt tidigt skede. Det är rapporten *Utvärdering av vissa strukturåtgärder i Skara stift 2003-03-20* utförd av kyrkoherden em. Gunnar Blomgren. Utvärderingen gällde tre pastorat som hade ändrats per den 1 januari 1992, 1995 respektive 1998 och tre församlingar varav en bildades 1 januari 1998 och två 1 januari 2002. Det är alltså fråga om en relativt begränsad utvärdering.

I utvärderingen redovisas resultat av intervjuer och en enkätundersökning avseende de tre nybildade församlingarna och de tre förändrade pastorat. Där tas upp en stor mängd olika områden såsom gudstjänstlivet, förtroendevaldas roll, arbetssituationen för de anställda, ekonomi, begravningsverksamhet och informationsverksamhet.

Några slutsatser som utvärderaren drar av det insamlade materialet är följande.

- Församlingssammanläggningar tycks kunna genomföras med betydligt större smidighet än pastoratsregleringar. Det händer att en påbörjad pastoratsregleringsprocess drar med sig sammanläggning av församlingar; men, som det någon gång blivit sagt, det kunde ibland kanske vara bättre att starta strukturarbetet ”nerifrån”, alltså börja med församlingssammanläggning. Pastoratsregleringar har så gott som alltid initierats från stiftet, församlingssammanläggningar däremot från den lokala nivån.
- Regleringar av pastorat berör i första hand ekonomiska och administrativa förhållanden och blir mest direkt märkbara bland förtroendevalda och anställda; församlingssammanläggningar märks i högre grad, förutom i kyrkoråden, bland kyrkfolket i allmänhet.
- Vad gäller känslan av samhörighet tycks den vid båda typerna av strukturförändring bli större bland personalen. Hos ”gemene man”(och även hos kyrkorådsledamöter) minskar den vid pastoratsreglering (den nya enheten kan upplevas onaturligt stor) men kan öka vid församlingssammanläggning.
- Svaren på enkäterna som genomförts i anslutning till denna utvärdering ger ett blandat intryck. Det tycks att kyrkofolket i stort sett är något mindre positivt inställt till förändringarna än de ledande företrädare för pastorat och församlingar som deltagit vid intervjutillfällena – vilket väl kunde förväntas. I många fall har man dock på ”gräsrotsnivå” tydligen inte märkt några större skillnader mellan förr och nu, vare sig positivt eller negativt. Informationen om de planerade och vidtagna strukturåtgärderna verkar ha fungerat bra.
- Ett memento är den nästan överallt, och både i intervjuer och enkäter, återkommande kritiken mot stiftet för bristande stöd under pastoratsregleringarnas genomförandeskede, efter fattade beslut. (Den ovilja gentemot stiftet som ofta finns även före fattade beslut behöver man inte ta lika allvarligt eftersom det ju är en uppgift för stiftet att verka för mer ändamålsenliga strukturer.)

Utvärdering 2007

Den andra utvärderingen från Skara är daterad 2007-08-27. Rapporten *Församlingssammanläggningar 1 januari 2002* är utarbetad av prosten Anders Bodin i samverkan med stiftets strukturdelegation och stiftskansliet. Rapporten behandlar sju av sammantaget 30 nybildade församlingar. Under våren 2007 genomfördes träffar med företrädare för de nybildade församlingarna – både förtroendevalda och kyrkoherdar. I tre fall har också arbetslaget intervjuats. Många olika frågeställningar behandlas såsom erfarenheter av sammanläggningen, genomförandefasen, påverkan på församlingens utveckling, förändringar i kyrkornas nyttjande, lokala sockenråd, förändringar för anställda och förtroendevalda samt det frivilliga engagemangets utveckling.

I sina avslutande och sammanfattande synpunkter säger utvärderaren att det utifrån endast sju olika församlingar med mycket olika förutsättningar är vanskligt kunna se tendenser. Avsikten med utvärdering var att särskilt se hur det pastorala arbetet hade utvecklats de senaste fem åren. ”I många fall har det vid samtalen varit lite svårt att se detta och alltför lätt har man velat tala om organisation, struktur och ekonomi. Kanske är det lite förvånande att inte i något av samtalen andliga aspekter har nämnts. I några fall har känslan av kommunal sammanslagning legat nära och kyrkans särskilda budskap har inte lyfts fram. Tydligt är dock att sammanslagningarna i stort blivit bra och nu efter fem år är man i princip nöjd med situationen i de nya församlingarna.”

Vidare noteras att sammanslagningen har haft olika motivering i de olika församlingarna, ”men det är fullt klart att där den varit förberedd under längre tid, fått mogna och få vara ett beslut ’underifrån’ har processen gått smidigare och resultatet blivit avsevärt bättre. I några fall har det känts som ett ’uppifrån’-decret, mindre från stifts- än från pastoratsnivå, och då har genomförandet varit svårare att acceptera.”

Beträffande frivillighet och engagemang görs följande notering. ”Särskilt från de små tidigare församlingarna framhålls att man genom sammanslagningen förlorat engagemanget och den frivilliga insatsen. Det finns knappast någon tvekan om att i en större enhet så förväntas anställda ta ansvaret, och de som tidigare oavlönat gjort stora insatser drar sig tillbaka.”

Följande sägs i utredningens sammanfattning.

- I stort är utfallet positivt, människor är nöjda och det mesta fungerar. Inte överallt känner man att de tidigare församlingarna verkligen blivit en. Det förefaller som om fem år är för kort tid för att en sammanläggning ska fungera fullt ut.
- Ett medvetet arbete med gudstjänster kan påverkas positivt av en församlingssammanslagning och behöver inte innebära en försämring.
- Samtidigt är det tydligt att ju större enheter som bildats, desto mindre delaktighet, frivillighet och engagemang får man i församlingsarbetet. Till stor del kan detta bero på att anställda förväntas utföra arbetet när församlingen blir större.
- På de flesta håll är man mycket medveten om att stora förändringar är oundvikliga och att man måste förbereda sig och planera för en ny situation. Samtal pågår om t.ex. kyrkobyggnaderna, om kyrkliga handlingar i ”hemkyrkan” och inte minst om kyrkans plats i samhället i framtiden.

Strängnäs stift

En rapport *Strukturförändringar i Strängnäs stift under perioden 2001–2006* lades fram 2009 av en beredningsgrupp från stiftsstyrelsen med stöd från stiftskansliet. En enkät skickades till kyrkoråden i de 26 nybildade för-

samlingarna. I rapporten redovisas hur stiftet hanterat frågor om indelningsändringar. Enkäten behandlade hur man från kyrkoråden såg på situationen före och efter indelningsändringarna.

I en sammanfattning av huvudresultaten från utvärderingen sägs att man inte med stöd av enkätsvaren kan utläsa vad som betydde mest för diskussionen före sammanläggningen. Flera faktorer spelade nästan lika stor roll. De flesta församlingar anger att kyrkoordningens krav på huvudgudstjänster, brist på förtroendevalda eller administrativa skäl betydde mest för diskussionerna. Det sägs att den spretiga bilden delvis kan förklaras med att flera nyindelade församlingar redan före sammanläggningen fungerade som en församling.

De flesta enkätsvaren angav ökad rationalitet som huvudargument för att man diskuterade sammanläggningen. Skillnaderna mellan olika alternativ är dock inte stora. Det framgår av församlingarnas kommentar att ekonomiska/organisatoriska frågor dominerade jämfört med pastorala frågor.

En majoritet av församlingarna var positiva till sammanläggningen. Några av de mindre församlingarna var negativa från början men deras inställning förändrades under processens gång. En församling hävdar att sammanläggningen var påtvingad uppifrån (stiftet) och ett kyrkofullmäktige var starkt kritiskt till sammanläggningen. Alla berörda enheter utom en fattade beslut om bifall. Reservation har också förekommit i ett fall mot beslutet om sammanläggning på församlingsnivå.

Genomförandet gick inte lika fort eller långsamt i alla församlingar. Merparten av processen tog mer än 2 år tills stiftet fattade beslut. I vissa fall tog det fem år.

De flesta församlingar hade både förväntningar och farhågor inför sammanläggningen. För ett stort antal församlingar handlade förväntningarna om både enklare och effektivare organisation/administration.

Några av de mindre församlingarna var negativa och befarade att sammanläggningen skulle leda till en försämrad verksamhet. Den negativa inställningen kan sammanfattas enligt följande: att mindre församlingars självbestämmanderätt och identitet skulle försvinna, att sammanläggningen skulle leda till minskande engagemang samt att den lilla församlingen skulle bli överkörd.

Alla församlingar som har besvarat frågan bedömer förberedelserna som tillräckliga för att kunna genomföra sammanläggningen. En församling pekar på vikten av att vara överens i processen. En stor majoritet av församlingarna anger att de inte hade några svårigheter i samband med sammanläggningen.

Svårigheterna handlade mest om att hitta "rätt" församlingsnamn till den nya enheten. En annan svårighet var att kunna skapa samhörighetskänsla dvs. "anpassningen till en församling". En församling uppger att det upplevdes negativt att sammanläggningen "tvingas fram uppifrån".

En stor majoritet av församlingarna anser att genomförandet gick lättare och smidigare än befarat särskilt vad gäller att utse förtroendevalda samt samarbetet mellan förtroendevalda och anställda i den nya församlingen.

Nästan alla församlingar anser att namnfrågan inte påverkat det fortsatta arbetet i den nya församlingen.

En stor majoritet av församlingarna anger att de inte har gjort någon riskbedömning före sammanläggningen. Detta beror troligen på det att man inte visste om arbetsmiljölagens krav. Trots detta har man märkt att arbetsmiljön har påverkats positivt av sammanläggningen. Detta kommer i uttryck i ökat samarbetet i arbetslag och organisation. Medarbetarna har fått större inflytande i den nya organisationen genom att det ordnas regelbundna träffar och konferenser där både personal och förtroendevalda arbetar tillsammans med gemensamma frågor. Det finns tecken på att arbetsmiljöfrågor har fått en mera framstående roll.

Merparten av församlingarna tycker att deras förväntningar på sammanläggningen infriades. Likaså menar många församlingar att deras farhågor inför sammanläggningen inte besannats.

Merparten av församlingarna anser att det är bättre att arbeta i den nya organisationen. Man ser klara organisatoriska fördelar med den nya organisationen där det råder ” Helhetssyn, större enighet och samverkan bland förtroendevalda och personal”.

Den positiva synen på de nya församlingarna vittnar enligt beredningsgruppen om en lyckad nyindelning som har gett församlingarna bättre förutsättningar att utföra sina uppgifter.

En majoritet av församlingarna tycker inte att stiftets stöd i strukturarbetet bidrog till en väl fungerande enhet.

Lunds stift

Den mest omfattande och ambitiösa utvärderingen har genomförts i i Lunds stift. I november 2008 lade professor Sven-Åke Selander, professor Curt Dahlgren samt kyrkoherde och teologie doktor Stig Alenäs fram den 200-sidiga rapporten *Utvärdering av sammanläggningar av församlingar i Lunds stift*. Utvärderingen innehåller en mycket omfattande enkätundersökning med frågor till kyrkorådsordförande och kyrkoherdar i de församlingar som har lagts samman 1998–2006. Det har också genomförts intervjuer med olika personalkategorier i 14 sammanlagda församlingar samt analys av kyrkostatistik med en jämförelse mellan församlingar som har lagts samman och sådana som inte har ändrats. Olika aspekter på sammanläggningar har belysts såsom församlings- och gudstjänstliv, arbetsmiljö, beslutsprocesser och resursfrågor.

Utöver rapporten som helhet finns det även en sammanfattning. Denna är på närmare 30 sidor och det är inte möjligt att i detta sammanhang

göra annat än att lyfta fram några enstaka delresultat från den omfattande utvärderingen.

Ett enkätformulär skickades dels till kyrkoherden, dels till kyrkorådets ordförande i de församlingar som lagts samman mellan åren 1998 och 2006. Från kyrkoherdarna kom 59 svar och från kyrkorådsordförande 54 svar. Det innebar en svarsfrekvens på 72 respektive 66 procent, vilket man bedömde som bra med tanke på den stora mängd frågor som ställdes.

I diskussionerna före sammanläggningen menade kyrkoherdarna att frågor kring frändet av huvudgudstjänst var mest betydelsefull. Många ordförande höll med om detta, men menade samtidigt att frågor som handlade om att det skulle finnas ”människor som är beredda att åta sig förtroendeuppdrag i församlingen”, och att ”undervisning bedrivs” och att ”diakoni och mission äger rum” var betydelsefulla i dessa diskussioner. Både kyrkoherdar och ordförande lyfte fram ”bättre möjligheter att arbeta pastoralt” som ett huvudargument för sammanläggningen, men ordförandena kompletterade dels med ett ”bättre utnyttjande av lokaler”, ett argument som kyrkoherdarna inte alls beaktar, dels med ekonomin. I utvärderingen noteras att materialet visserligen är litet, men förmodligen speglar förmodligen rollfördelningen mellan kyrkoherdar och ordförande. En majoritet av församlingarna var positiva till sammanläggningen men det fanns också många negativa åsikter, vilka kan sammanfattas enligt följande: att mindre församlingars identitet skulle försvinna – en rädsla ofta kopplad till namnfrågan – och att centralisering skulle leda till minskande engagemang och därmed verksamhet försvinna. Beslut om att anhänga hos stiftet om sammanläggning fattades i de flesta fall enhälligt.

Enligt föreskrifter från Arbetsmiljöverket ska en riskbedömning göras innan en verksamhet förändras. De sammanlagda församlingarna tillfrågades om de hade gjort en sådan riskbedömning. Svaren från kyrkoherdar och ordförande överensstämmer såtillvida som att 75 % av båda kategorierna svarade nej och 17 % ja. Det är 17 % av församlingarna som har angivit att de först har gjort en riskbedömning. I utvärderingen konstateras att detta knappast kan sägas vara en imponerande siffra. Det var 42 procent av kyrkoherdarna och 23 procent av ordförandena som ansåg att arbetsmiljön hade påverkats av sammanläggningen. Kyrkoherdarna menade i högre grad att det blivit en förändring, och att denna har blivit till det bättre. Endast tre av de 20 kyrkoherdar som lämnat kommentarer för fram några negativa synpunkter efter sammanläggningen.

I enkäten ställdes frågor om det blivit bättre eller sämre att arbeta i den nya organisationen. Det råder stor enighet i att det var sämre förr och att det blivit bättre. Kyrkoherdarna och ordförandena följs ganska väl åt i sin bedömning. Men det verkar som om kyrkoherdarna har en ännu större upplevelse av att det blivit bättre. De uppfattar sin arbetssituation förbättrad i högre grad än vad kyrkorådsordförandena tycker om sin. I utvärde-

ringen sägs att man nästan skulle kunna kalla kyrkoherdarna för "sammanläggningarnas vinnare". De tycker verkligen att allt blivit bättre även om sammanläggningen "har kostat i engagemang i den lilla församlingen". Genomgående för kyrkoherdarnas kommentarer är att de har sluppit den tungrodda organisationen med många kyrkoråd, fått kortare och effektivare beslutsvägar och uppnått en storlek på pastoratet där det går att skapa team och upprätthålla en hög kompetensnivå. Ordförandena betonar också att organisationen blivit enklare, smidigare och inte så tungrodd. Ett par ordförande tycker att det inte blivit någon skillnad.

På frågan om församlingslivet har utvecklats positivt efter sammanläggningen svarade 59 procent av kyrkoherdarna att detta var fallet och samma bedömning gjorde 79 procent av ordförandena. Bland kyrkoherdarna menade 29 procent att så inte var fallet och 13 procent av ordförandena. I kommentarerna från kyrkoherdarna talas bl.a. om att man kan planera gudstjänsterna mera och att gemenskapen stärkts i församlingen. Ordförandena betonar i sina kommentarer gemenskapsaspekten: "Alla inser att vi har en församling nu, bättre sammanhållning, vi arbetar närmare tillsammans, har fler gemensamma aktiviteter". Andra positiva drag i utvecklingen är möjligheterna att utforma friare gudstjänstformer, att utveckla en klar och tydlig organisation samt möjligheter att "kraftsamla" till färre geografiska platser. När frågan ställdes om församlingslivet hade utvecklats negativt efter sammanläggningen var det 86 procent av kyrkoherdarna som menade att det inte var fråga om en negativ utveckling. Ordförandena var än mer bestämda, 94 procent, dvs. alla utom två. De som såg en negativ utveckling menade att "avståndet till församlingsborna tenderar att öka". Trots satsningar på den "lilla" församlingen har omorganisationen fått "stora negativa konsekvenser" i denna. "Man ser inte på samma sätt som tidigare 'sin' präst".

Mer än hälften av kyrkoherdarna, 58 procent, menar att omorganisationen har påverkat gudstjänstlivet positivt. Något lägre andel svarande ordförande har samma uppfattning, 53 procent. Två fler kyrkoherdar, 10 procent, än ordförande, 7 procent, anser att omorganisationen påverkat negativt. Fler ordförande, 19 procent, anser att det inte skett någon ändring när det gäller gudstjänstlivet, medan något färre kyrkoherdar, 14 procent, har samma uppfattning. Beträffande de kyrkliga handlingarna svarade 88 procent av kyrkoherdarna att den nya församlingsorganisationen inte påverkat dessa medan sex kyrkoherdar, 10 procent, svarade att församlingsorganisationen påverkat positivt. Ingen såg negativa konsekvenser. Kyrkoherdarnas bedömning stöddes av ordförandena av vilka 91 procent ansåg att ingen egentlig förändring hade skett i de kyrkliga handlingarna, medan 9 procent ansåg att förändringen varit positiv. Inga negativa svar.

Omkring 70 procent av såväl ordförande som kyrkoherdar menade att organisationsförändringarna inte hade påverkat musiklivet eller kyrkans arbete bland barn. Vad gäller ungdomsarbetet menade 88 procent av kyrko-

herdarna att det inte hade skett någon förändring, Motsvarande gällde 64 procent av ordförandena. Ordförandena hade i större utsträckning uppfattningen att det skett en förbättring inte minst på grund av personalförstärkningar. Omkring 80 procent av båda svarskategorierna menade att övrig verksamhet bland vuxna inte hade förändrats.

Sammanfattningsvis vad gäller församlingslivet noteras i utvärderingen att det är påfallande att så många svarande menar att församlingssammanläggningarna inte åstadkommit mera genomgripande förändringar i gudstjänst- och församlingliv. ”Från samtliga församlingar finns kommentarer till om förändringar upplevts positivt eller negativt. De representerar olika typer av sammanläggningar från 2–9-församlingar. Det finns ingen tydlig tendens till skillnad mellan landsbygdsförsamlingar och tätortsförsamlingar. De som kommenterar förändringarna är övervägande positiva.

Att förändringar inte genomförts som en följd av sammanläggningarna kan tala för att sådana processer redan varit på gång tidigare inom ramen för samverkan i pastorat och/eller samfälligheter, eller att yttre påverkansfaktorer som befolkningstal, ekonomi etc. under alla förhållanden har tvingat fram eller skulle komma att tvinga fram förändringar.

Detta behöver inte betyda att församlingssammanläggningarna skulle ha varit onödiga; de kan ha hjälpt till att underlätta en redan pågående process.”

Majoriteten bland kyrkoherdarna och knappt hälften bland ordförandena ansåg att de ekonomiska resurserna både kan utnyttjas och disponeras bättre efter sammanläggningen. Hälften av kyrkoherdarna och nästan hälften av ordförandena ansåg dessutom att sammanläggningen lett till ökad flexibilitet vid ”användningen av existerande personella resurser”. Det betonas att förenklad administration, större samordning och färre sammanträden har haft positiva effekter för utnyttjandet av de ekonomiska resurserna. Dessutom lyfte ordförandena fram besparingar i t.ex. värmekostnader samt personalsociala effekter som att bygga arbetslag. Flera som ansåg att inga förändringar hade ägt rum när det gällde pengar och personal ansåg detta, eftersom man tidigare hade samfällighet och därmed redan arbetade tillsammans över församlingsgränserna.

I en sammanfattning av intervjuerna med personal i 14 församlingar sägs följande.

”När ett pastorat med två eller tre församlingar lades samman till en församling gick det ofta smärtfritt; mer eller mindre handlade det om ett namnbyte. Vid mera omfattande sammanläggningar fanns det en stor rädsla för att det lokala engagemanget skulle försvinna och att det skulle vara svårt att rekrytera frivilliga. Detta har i många fall besannats. Namnfrågan var betydelsefull. Från något håll påpekas vikten av att församlingarna kan behålla sina namn. Ekonomi, fastighets-, personal- och kyrkogårdsförvaltning får gärna läggas samman bara den egna identiteten och det lokala enga-

gemanget bibehålls. Man betonar att framtida sammanläggningar borde ta fasta på detta. De församlingar som upplevde att de inte fick gehör hos stiftsledningen trots lokala protester kämpar med en kvardröjande bitterhet som gör att man inte vill vara med om en sammanläggning till. De som utträdde har inte kommit tillbaka.”

I sin sammanfattning av utvärderingen som helhet säger de som genomfört denna bl.a. följande.

Ett utmärkande drag i det material som tagits fram är att man svarar att ingen ändring egentligen skett som en följd av församlingssammanläggningarna. Har man tidigare samverkat inom ramen för pastorat eller samfällighet så behöver inte steget till församling kännas så stort. Samverkan hade byggts upp mellan de olika i pastoratet/samfälligheten ingående församlingarna.

När församlingssammanläggningen genomförs innebär det att de äldre församlingarnas status som församling upphör. Det gamla pastorala området församling (Kyrkoordningen 1999 s 15) med sitt församlingssliv, sina traditioner och sitt gudstjänstliv struktureras om. Det är förklarligt om man i detta skede satsar på att få den nya organisationen att fungera i första hand. I vissa församlingar har detta emellertid lett till en identitetskras som man inte kan bortse från. En femtedel av de kyrkorådsordförande och kyrkoherdar som svarat på enkäten och en viktig tendens i de intervjuer som gjorts bekräftar denna kris: ”det blev som vi befarade”, ”förlorat engagemang [...] mycket större än befarats”, ”sämre med antalet gudstjänster”, ”de små församlingarna känner sig anonyma”, ”en del förtroendevalda ville inte längre vara aktiva” etc.

Även om majoriteten av dem som svarat på enkäten och av dem som intervjuats ser reella fördelar med sammanläggningen, måste man på allvar beakta att det i en femtedel av de sammanlagda församlingarna, och alltså i än fler pastorala områden om man inkluderar de äldre församlingarna, fortfarande finns en misstro och en växande bristande identitetskänsla. Det räcker inte med att tänka att kritiken snart tystnar. Tystnaden kan vara ett uttryck för att lojaliteten minskar. Detta kan få allvarliga följder både för den nybildade församlingen och för framtiden: de planerade utvidgade församlingssammanläggningar som diskuteras möts med skepsis. Församlingar som lagts samman och där tveksamheten varit stor kan reagera så att nu måste vi hålla samman för att motsätta oss ytterligare en sammanläggningsprocess med ytterligare bristande identitets- och församlingskänsla som följd.

Göteborgs stift

Från Göteborgs stift finns *Strukturutvärdering, delrapport 1* daterad 2009-11-16. Rapporten är utarbetad av utredningssekreterare Sabina Björk. Denna rapport är en del av en strukturutredning som stiftsstyrelsen har beslutat om. Den övergripande utvärderingsfrågan handlar om vilka eventuella effekter som indelningsändringarna i Göteborgs stift har fört med sig. Slutrapporten ska preliminärt vara klar hösten 2012.

Delrapporten behandlar inte frågor om effekter av indelningsändringar.

Dessa frågor ska undersökas längre fram. Den föreliggande delrapporten behandlar församlingar (67 st.) som indelningsändras 2010 och en motsvarande kontrollgrupp av församlingar (58 st.) som inte ändras. Delrapporten gäller hur situationen ser ut idag och hur indelningsgrupp och kontrollgrupp skiljer sig åt i dagsläget och hur strukturutredningsprocessen har påverkat berörda församlingar.

Det är de frågor som hör samman med strukturutredningsprocessen som är av primärt intresse att ta upp här. I en sammanfattning av denna del av rapporten sägs följande. (Det talas i sammanfattningen om referensgruppen. Det har i de flesta fall, 77,8 procent, bildats referensgrupper med representanter från berörda församlingar och samfälligheter samt stiftets handläggare i arbetet med strukturförändringarna.)

”Av 46 församlingar i indelningsgruppen så berörs 25 församlingar (54,3 %) av ändringar i församlingsindelningen, nio församlingar (19,6 %) berörs av pastoratsändringar, fem församlingar (10,9 %) av flerpastoratsbildande och sju församlingar (15,2 %) av såväl församlings- som pastoratsändringar. Hur har då berörda församlingar och samfälligheter uppfattat strukturutredningsprocessen och vägen till beslut?

- Omkring åtta av tio kyrkoråd (80,5 %) var positivt inställda till indelningsändring då utredningen påbörjades.
- De allra flesta gångerna inrättades en referensgrupp (77,8%) som arbetade tillsammans med stiftets handläggare.
- Nio av tio kyrkoråd (87,9 %) anser att innehållet i dessa referensgrupper var ganska eller mycket bra, dessutom ansåg lika stor andel (87,9 %) att längden på referensgruppsarbetet var lagom långt.
- I de flesta fall så sammanträdde referensgruppen 3–4 gånger (44,1 %), dessutom så hölls informationsmöten för allmänheten under processens gång i nio av tio ärenden (91,3 %).
- Omkring nio av tio kyrkoråd (89,2 %) upplever att indelningsbeslutet till viss eller stor del fattades på goda grunder.
- Synen på handläggningen av strukturärendet i sin helhet är generellt god, omkring åtta av tio kyrkoråd (82,5 %) upplever att handläggningen var över acceptabel standard.
- Efter att beslut fattats var fortfarande åtta av tio kyrkoråd (81,6 %) positivt inställda till indelningsändringen.

Men, omkring en femtedel av kyrkoråden (19,6 %) var negativa till indelningsändringen då utredning inleddes och efter att beslut fattats (19,1 %). Omkring en tiondel ansåg att innehållet i referensgruppsarbetet var ganska eller mycket dåligt (8,8 %) samt att längden på detta arbete var för kort (9,1 %). Var tionde kyrkoråd anser att indelningsbeslutet delvis eller inte alls fattats på goda grunder. Omkring en femtedel av kyrkoråden anser inte att handläggningen nått upp till en acceptabel standard.

Det finns alltså två mycket tydliga grupper bland kyrkoråd som berörts av indelningsändring. Dels den stora majoriteten som är positiv till indelningsändring och som anser att process och handläggning fungerat utmärkt. Dels den minoritet som är negativ till indelningsändring och som inte heller är nöjd med handläggning och process. Det är viktigt att hålla båda perspektiven i huvudet samtidigt, det finns helt enkelt ingen enkel bild av hur kyrkoråd upplever strukturutredningsprocessen, trots att den innehåller samma moment och bedrivs på ungefär samma sätt i olika ärenden.”

I rapporten redovisas förväntade vinster med indelningsändringar och befarade risker.

Fem högst förväntade vinster och befarade risker med indelningsändring, procentuell andel kyrkoråd som kryssat för respektive alternativ. N.48

Förväntade vinster		Befarade risker	
Förenklad administration	(66,7 %)	Minskat engagemang	(47,9 %)
Prästerlig tid frisätts	(62,5 %)	Minskat inflytande	(41,7 %)
Mer flexibelt gudstjänstliv	(56,3 %)	Historik försvinner	(41,7 %)
Lättare rekrytera förtroendevalda	(52,1 %)	Särarten försvinner	(38,6 %)
Bättre samordning	(50 %)	Beslutsapparaten centraliseras	(35,4 %)

Det finns både förväntade vinster med indelningsändringar och befarade risker. Tabellen nedan visar vilka vinster och risker som kyrkoråden främst vill framhålla:

Tabell 18. Fem högst förväntade vinster och befarade risker med indelningsändring, procentuell andel kyrkoråd som kryssat för respektive alternativ. N.48

Förväntade vinster	
Befarade risker	
Förenklad administration	(66,7 %)
Prästerlig tid frisätts	(62,5 %)
Mer flexibelt gudstjänstliv	(56,3 %)
Lättare rekrytera förtroendevalda	(52,1 %)
Bättre samordning	(50 %)
Minskat engagemang	(47,9 %)
Minskat inflytande	(41,7 %)
Historik försvinner	(41,7 %)
Särarten försvinner	(38,6 %)
Beslutsapparaten centraliseras	(35,4 %)

I rapporten konstateras att vad man förväntar sig och befarar beror på vilken typ av ändring som genomförs. ”När det handlar om ändringar i församlingsindelningen tror flest kyrkoråd att ändringen ska leda till att prä-

terlig tid frisätts (72 %). När det gäller risker så tror flest kyrkoråd att historien försvinner (56 %). Knappt var tionde församling (8 %) tror att ändring av församlingsindelning kommer att leda till att gudstjänstlivet urholkas.

Av de församlingar som berörs av ändringar på samfällighetsnivå tror flest kyrkoråd att förenklad administration är att vänta (83,3%). När det gäller risker så tror sju av tio församlingar att minskat engagemang kan bli konsekvensen (72,2 %).”

Avslutningsvis sägs att samtliga förväntningar bör behandlas med försiktighet till dess man i senare mätningar kan se vilka som har fog för sig. ”Kanske är det dessa effekter vi kommer att se eller några helt andra.”

Visby stift

I Visby stift har gjorts en utvärdering av klockares, ordförandes, kyrkoherdars och stiftslednings åsikter om församlingssammangåenden. Resultaten presenteras i *Församlingssammangåenden i Visby stift* –rapport från 2008:2 från A Boij AB gjord av Anita Boij, teol. dr. i religionssociologi.

I en enkätundersökning ställdes frågor om bakgrunden till sammangåendet, effekter för församlingsliv och engagemang, relationer till stiftet, hur stiftet arbetade och om hur man såg på framtiden i fråga om behovet av strukturförändringar. Enkäter skickades till 20 kyrkoherdar varav 9 svarade, till 12 ordförande i kyrkoråd och kyrkonämnder varav 11 svarade, till 25 klockare varav 13 svarade. Dessutom gick enkäten till 8 personer i stiftets ledning (förtroendevalda och anställda) och alla dessa svarade. I rapporten sägs att den låga svarsfrekvensen från kyrkoherdar och klockare får till följd att de uteblivna svaren skulle ha kunnat förändra resultaten till en betydande del. Det sägs att de redovisade svaren från kyrkoherdar och klockare bara visare de svarande personernas åsikter.

I en sammanfattning sägs att bakgrunden till sammangåendena i huvudsak var att följa kyrkoordinationens bestämmelser om gudstjänster samt personalsituationen. Mest positiva till sammangåendet var anställda och förtroendevalda och minst positiva var de ickeaktiva medlemmarna, det vill säga de som sällan deltog i församlingens verksamhet, enligt svar från klockare, ordförande och kyrkoherdar. Dessa svarande trodde att merparten av de anställda, förtroendevalda och aktiva församlingsmedlemmar ansåg att informationen om samgåendet var grundlig. De trodde att färre bland de ickeaktiva församlingsborna ansåg detsamma. Majoriteten av de svarande ansåg för egen del att informationen hade fungerat bra.

Beträffande det stöd som stiftet gav inför sammangåendet tyckte två tredjedelar av ordförande att det var stort eller ganska stort. Kyrkoherdarna var i stort sett nöjda med stödet medan närmare hälften av klockarna tyckte att det varken var litet eller stort.

I efterhand ansåg en majoritet av kyrkoherdarna att gudstjänstlivet hade

påverkats positivt. De tre kategorierna svarande ansåg inte att sammangåendet hade haft någon större positiv inverkan vad gällde antalet gudstjänstbesökare eller för andra samlingar. Hälften eller fler av ordförande och kyrkoherdar tyckte att sammangåendet hade positivt påverkat sammanhållningen mellan medlemmarna och arbetet i kyrkoråden. Dessutom tyckte ordförandena att det frivilliga engagemanget hade påverkats positivt. Få av de svarande menade att ekonomin påverkats positivt däremot tyckte mer än hälften av ordförande och kyrkoherdar att administrationen hade påverkats positivt. En majoritet menade att arbetet i arbetslaget hade blivit bättre. Fler än hälften av de svarade ansåg inte att arbetet i sockenkyrkorna hade förändrats i och med sammangåendet.

Det sägs i utvärderingen att det inte var så tydligt vad som var mest positivt med sammangåendet. Flera svarade dock: sammanhållningen i pastoratet, gudstjänstlivet och minskad administration.

Majoriteten av klockarna, ordförandena och kyrkoherdarna var nöjda med sammangåendet som helhet. Några var varken nöjda eller missnöjda, meningen uttryckte missnöje med sammangåendet som helhet. Att tänka på för stiftsledningen inför eventuella kommande församlingssammangåenden anser man vara att informera och samtala om för- och nackdelar. Det viktigaste för församlingsledningarna är information, samtal och tid för åsiktsutbyte.

Bilaga 3

Utdrag

Strukturer för framtidens församling

Ett diskussionsmaterial från Strukturutredningen

3 Utmaningar från framtiden

När man ska diskutera Svenska kyrkans framtida struktur behövs bl. a. en uppfattning om framtida förutsättningar för kyrkan och det kyrkliga arbetet. Osäkerhetsfaktorerna är många. Till det självklara att det inte går att säga något alldeles säkert om framtiden kommer svårigheten att veta vilka förhållanden inom kyrkan och i dess omvärld som kommer att få störst betydelse. När detta sagts behöver också framhållas att på flera områden, och särskilt när det gäller de närmaste åren, kan utifrån nuvarande förhållanden göras goda framtidsbedömningar med hög grad av sannolikhet.

Sambandet mellan olika framtidsutmaningar och en viss utformning av Svenska kyrkans lokala struktur varierar. I fråga om många utmaningar som kyrkan har att möta är det annat än de strukturella faktorer som spelar en mer avgörande roll. I kapitel 6 finns mer utförligt beskrivet olika förhållanden som vi bedömer är av betydelse när man ska pröva vad som kan vara en lämplig utformning av Svenska kyrkans framtida lokala struktur. Annat kan säkert läggas till men det är nödvändigt med en begränsning. Sammanfattningsvis och översiktligt vill vi som en bakgrund till de olika modellerna för en framtida struktur peka på följande.

Det ser inte ut likadant överallt

Människors relation till Svenska kyrkan varierar över landet. Kartbilden på sid. oo visar att det finns skillnader mellan olika delar av landet. Skillnaderna mellan de relativt sett kyrkligt starka församlingar som återfinns i bl.a. Skara och Växjö stift och de okyrkliga storstadsområdena tycks dock minska.

Det finns stora skillnader ekonomiskt och demografiskt mellan storstadsregioner och glesbygd. Dessa skillnader kan komma att öka. Det finns stora skillnader ekonomiskt och befolkningsmässigt mellan storstadsregioner och glesbygd. Verksamhetens kostnader i de små ekonomiska enheterna i kyrkan är omkring 50 procent högre än genomsnittet i landet. Den dyrare verksamheten finansierades med högre kyrkoavgifter, ekonomisk utjämning och bidrag. Storstadsområdena har genomsnittligt en yngre befolkning och landsbygden en äldre.

Frågan kan ställas om den lokala kyrkliga organisationen i större utsträckning än för närvarande ska kunna anpassas till de olika förutsättningar som råder i olika delar av landet.

Risker för marginalisering

En bestämning av församlingen är att den utgör en lokal gemenskap med gudstjänsten i centrum. I en tid fokuserad på det individuella och med tendenser att se uttryck för en religiös livstolkning som hot blir det en utmaning att gestalta församlingen som en öppen gemenskap med tydligt centrum. Det finns en risk att man drar sig undan för att slå vakt om gamla former istället för att vara en inbjudande gemenskap.

De kyrkliga handlingarna har haft en stark ställning för att markera viktiga skeden i livet för många människor. Det mångreligiösa och det sekulära samhället erbjuder i allt större utsträckning alternativ till Svenska kyrkans handlingar. Sociala medier spelar en allt större roll inte minst i ungdomsgenerationen.

Församlingarnas ställning försvagas och får en minskad betydelse i samhället i stort om folkbokföringsutredningens förslag genomförs.

Kyrkobyggnaderna ett gemensamt intresse

Kyrkobyggnaderna och hela de kyrkomiljöer som de utgör en del av är viktiga både för dem som tillhör Svenska kyrkan och för dem som inte är medlemmar. Ett stort antal människor besöker årligen kyrkor och kyrkogårdar. Kyrkorna är viktiga lokala identitetsmarkörer och har för många en existentiell betydelse. Engagemanget för att bevara kyrkobyggnaderna är av betydelse för viljan att tillhöra Svenska kyrkan. Samtidigt som det kostar betydande summor att underhålla och bevara kyrkobyggnaderna utgör de alltså en viktig kontaktlänk mellan folk och kyrka samt ett motiv för att vara med och ekonomiskt bära den kyrkliga verksamheten.

En minskande andel av befolkningen tillhör Svenska kyrkan

Det mesta talar för en fortsatt minskning av antalet medlemmar i Svenska kyrkan. Med ännu större sannolikhet kan sägas att andelen av befolkningen som tillhör Svenska kyrkan blir mindre. Det finns flera orsaker till dessa förändringar. Det sker demografiska förändringar som medför att den högre andel som tillhör Svenska kyrkan i äldre åldersklasser ersätts av yngre med lägre andel medlemmar. Mycket talar också för att det kommer att ske ett fortsatt utträde bland dem som nu tillhör kyrkan. Det svenska samhället blir också alltmer mångreligiöst. År 1980 tillhörde 92,9 procent av befolkningen Svenska kyrkan. Trettio år senare hade tillhörigheten sjunkit till 71,5 procent. Minskningstakten har ökat under senare år. Under 1980-talet var den i genomsnitt 0,3 procent per år, under 1990-talet 0,4 procent och under de första nio åren av 2000-talet 1,1 procent.

Ekonomi krymper

Ett minskande antal medlemmar får direkta ekonomiska konsekvenser. Den kyrkoavgift som betalas av dem som tillhör Svenska kyrkan är avgörande för den kyrkliga ekonomin. De närmaste båda åren medför med säkerhet minskade kyrkoavgiftsintäkter. Även på längre sikt krymper ekonomin. Det kan bedömas att det, om än med olika fördelning mellan församlingarna, kommer att finnas behov av besparingar på omkring 2 procent per år under överskådlig tid.

Kraven ökar på väl fungerande administration mm

Nya krav har tillkommit på det administrativa området och det finns skäl att räkna med att det kontinuerligt sker förändringar som det behövs en god administrativ kompetens för att hantera på ett effektivt sätt. Med rätta finns det förväntningar på att Svenska kyrkan är en bra arbetsgivare som erbjuder väl fungerande arbetsplatser med god arbetsmiljö och arbetsrättslig kompetens.

Framtiden erbjuder nya samverkansmöjligheter

Inte minst utvecklingen på IT-området ger nya förutsättningar för gemensam hantering av många administrativa funktioner. Detta kan medföra såväl bättre kvalitet som billigare lösningar. Även i övrigt kan man se en utveckling med ökad samverkan, inte minst via stiftens, på områden där det ofta kan vara svårt att uppehålla en tillräcklig kompetens på lokal nivå. Inom kyrklig samverkan kan vara alternativ till att var och en köper externa konsultinsatser. Vilka samverkansformer som utvecklas kan bl.a. vara beroende av moms- och skattstiftningens effekter.

Ekumenisk samverkan

Svenska kyrkan har slutit ekumeniska överenskommelser som utgör en grund för lokal ekumenisk samverkan. Även i relation till kyrkor där det inte finns motsvarande överenskommelser finns på många sätt samarbete på lokalplanet. Även om det ekumeniska arbetet inte alltid präglas av en stabil utveckling och ibland kan gå i stå torde framtiden bjuda på nya utmaningar för en lokal ekumenisk samverkan.

Huvudmannaskapet för begravningsverksamheten

Det har inte fattats några beslut och är därför oklart vad som kommer att hända med huvudmannaskapet för begravningsverksamheten. Det finns dock förslag från en statlig utredning om att det inom några år bara får finnas en huvudman per kommun. Om detta förslag skulle genomföras får det betydelse för utformningen av den lokala kyrkliga organisationen.

4 Modeller för framtida struktur

Utredningsarbetets syfte

De utmaningar som vi kan förutse att Svenska kyrkan kommer att möta i framtiden är en viktig faktor när man funderar över hur den framtida lokala strukturen ska utformas. För utredningen gäller att dessa utmaningar ska mötas med förslag som tillgodoser det som sägs i de av Kyrkostyrelsen fastställda direktiven om utredningsarbetets syfte och inriktning. Det övergripande syftet ska vara att skapa bästa möjliga organisatoriska förutsättningar för församlingarna att fullgöra sin grundläggande uppgift.

Till detta kommer att den organisatoriska utformningen av kyrkans lokala nivå utifrån skiftande förhållanden ska

- ge förutsättningar för bred delaktighet, ansvarstagande och gemenskap
- bidra till tydlig ansvarsfördelning
- bidra till långsiktig ekonomisk bärkraft
- ge förutsättningar för en god arbetsmiljö

Enligt direktiven ska särskild uppmärksamhet ägnas frågan hur man samtidigt skapar förutsättningar för en väl fungerande lokal gemenskap och en rationell förvaltning. Om det inte är möjligt att hålla samman ansvaret för resurser och för verksamhetens innehåll, behöver utredningen i så fall belysa hur ansvarsdelningen kan utformas. Vidare bör bl.a. uppmärksammas frågor om kyrkobyggnadernas och sockenbegreppets betydelse för samhörigheten med församlingen.

Utgångspunkter

När man ska se på en möjlig framtida struktur måste en utgångs- och jämförelsepunkt vara det som nu gäller. Det är från det läge där vi nu befinner oss som vi ska röra oss till en tänkt framtid. Svenska kyrkans lokala organisation ser inte likadan ut överallt och det är självklart att de flesta är mest bekanta med den verklighet där de själva vistas. För att tydliggöra hur utgångspunkten, eller kanske lika gärna utgångspunkterna, ser ut görs i kapitel 5 en genomgång av vissa bakgrundsfaktorer där det som nu gäller redovisas. För förståelsen av de förändringar som modellerna innehåller är det av betydelse att man har en bild av de olika utformningar som den lokala organisationen nu kan ha.

Modellernas karaktär

Som vi tidigare har noterat är inte modellerna några på alla punkter fullt genomarbetade förslag. Avsikten är att via modellerna lyfta fram olika aspekter och ge underlag för samtal och diskussioner om den framtida lokala strukturen. Det innebär att modellerna inte i samma utsträckning tar

hänsyn till alla de olika mål som finns för utredningsarbetet och som i större utsträckning kan behöva prägla det slutliga förslaget som vi senare ska lägga fram. Det bör också noteras att de olika komponenter som modellerna är uppbyggda av kan kombineras på andra sätt än som görs i det följande.

A Nuvarande struktur med justeringar

- Nuvarande struktur och ansvarsfördelning består i huvudsak.
- Det får inte finnas några flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter.
- En församling ligger inom en enda kommun och har en sammanhängande gränslinje.
- Det får inte bildas samfälligheter över kommungränser.
- Den kyrkoherde som sitter i kyrkonämnden har tillsyn över verksamheten hos en flerpastoratssamfällighet utifrån Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.
- Församlingar i samfälligheter har alltid direktvalt kyrkoråd.
- I en samfällighet kan man samverka om vissa uppgifter som direkt hör samman med församlingens grundläggande uppgift. Det finns då en pastoral ledning.
- Direkta val som hittills till kyrkofullmäktige/direktvalt kyrkoråd, samfällda kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Den organisation som nu finns på lokal nivå har vuxit fram under lång tid. Det har successivt gjorts förändringar. I vissa fall, när församlingar och samfälligheter var kyrkliga kommuner, har detta berott på den tidigare nära kopplingen mellan kommunallag och församlingslag. Det har också gjorts förändringar i den lokala kyrkliga organisationen som mer omedelbart har hört samman med förhållanden som har gällt specifikt för församlingar och samfälligheter. En möjlighet är att gå vidare på samma väg och göra mindre justeringar i nuvarande organisation utan att det är fråga om mer genomgripande förändringar.

När kyrkoordningen utarbetades fanns förslag om att det inte skulle få finnas flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter. Detta skulle förenkla den lokala organisationen. Detta förslag kom aldrig att genomföras därför att det skulle tvinga fram en mängd indelningsändringar. Den uttalade avsikten var då att kyrkoordningens tillkomst i sig inte skulle medföra att indelningsändringar måste göras. Det har ändå blivit fråga om mycket omfattande förändringar i den lokala indelningen de senaste tio åren. Detta framgår av sammanställningen på sid. 00. En effekt av indelningsändringarna är att antalet flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter

har minskat från 77 till 17. Det har därmed skett en omfattande minskning av antalet församlingar som tillhör flerförsamlingspastorat inom flerpastoratssamfälligheter. Det fanns 216 sådana församlingar år 2000 men bara 42 kvar år 2010. Om man nu genomför förslaget att det bara får finnas enförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter skulle det medföra ett begränsat antal tvingande indelningsändringar. Man uppnår den förenklingen att bestämmelserna om pastoratsnämnder kan utgå ur kyrkoordningen eftersom dessa nämnder bara finns i flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter.

Det finns goda skäl för att den kyrkliga indelningen knyter an till samhällets indelning i övrigt. Som framgår av sammanställningen på sid. 00 har det under senare år i ökad utsträckning tillkommit församlingar som ligger i två kommuner. En mindre justering inom nuvarande struktur är att inte tillåta att en församling får ligga inom mer än en kommun. När man ser närmare på församlingsindelningen visar det sig att många församlingar saknar en sammanhängande gränslinje. Det finns i ett stort antal fall mindre enklaver som ligger i andra församlingar och därmed inte inom det område som utgör en församlings huvudsakliga geografiska område. För att undvika detta kan införas en bestämmelse om att en församling alltid ska ha en sammanhängande gränslinje.

2009 års kyrkomöte beslutade ändra kyrkoordningen så att kyrkoherden leder all verksamhet i enförsamlingspastorat och i pastoratssamfälligheter. I flerpastoratssamfälligheter finns flera kyrkoherdar. Det saknas därmed förutsättningar att på ett motsvarande sätt ha en samlad ledning i flerpastoratssamfälligheter som annars gäller enligt kyrkoordningen. En samlad pastoral ledning skulle kräva en särskild kyrkoherdebefattning på samfällighetsnivå eller att en av kyrkoherdarna överordnades de övriga. Det kan dock tas in bestämmelser i kyrkoordningen om att den kyrkoherde som sitter i kyrkonämnden har tillsyn över flerpastoratssamfällighetens verksamhet utifrån Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.

Kyrkofullmäktige har mycket begränsade uppgifter i en församling som tillhör en samfällighet. En ändring som skulle göra den lokala organisationen mer enhetlig och ur det perspektivet lättare att förstå är att ha samma förtroendevalda organisation i alla församlingar som bildar en samfällighet. För ett par år sedan beslutade Kyrkomötet att ta bort kyrkostämman som beslutande organ. Detta medförde en större enhetlighet. När kyrkoordningen utarbetades fördes diskussioner om att alla församlingar i en samfällighet skulle ha direktvalt kyrkoråd. Detta är en möjlig förändring eftersom kyrkofullmäktige i sådana församlingar inte har de specifika fullmäktigeguppgifterna att besluta om kyrkoavgift, budget, bokslut och ansvarsfrihet för kyrkorådet.

En samfällighets uppgift är bara att svara för ekonomisk utjämning, resurshushållning och service. All verksamhet som är ett direkt utflöde av församlingens grundläggande uppgift ska församlingarna svara för. I verkligheten torde det inte alltid förhålla sig på detta sätt. Även samfälligheter engagerar sig direkt i viss församlingsverksamhet. Det kan t.ex. gälla visst diakonalt arbete som man har funnit goda skäl att bedriva gemensamt över församlingsgränserna. Vad en samfällighet får göra är nu fullt ut angivet i kyrkoordningen. En möjlighet kan införas att efter lokala beslut utvidga en samfällighets uppgifter till att omfatta visst arbete som hör till församlingarnas grundläggande uppgift. Det ska vara församlingarna som har initiativ rätt när det gäller på detta sätt utvidga samfällighetens uppgifter. Alla församlingar behöver inte delta i denna samverkan via samfälligheten. Samfälligheten måste vara beredd att åta sig uppdraget. Ett beslut om att utvidga samfällighetens uppgifter ska underställas domkapitlet för prövning genom att det ska framgå av församlingsinstruktionen. I den utsträckning en samfällighet får ansvaret för visst församlingsarbete ska det finnas en pastoral ledning för detta arbete även om det är fråga om en flerpastoratsamfällighet. Antingen kan det vara en av samfällighetens kyrkoherdar som får ledningsansvaret eller också kan en särskild befattning för en präst inrättas för detta.

B En obligatorisk lokal nivå – församlingen

- I kyrkoordningen regleras som obligatorisk bara en lokal nivå – församlingen.
- Funktionella kriterier för församlingsindelningen.
- Det finns en kyrkoherde i varje församling.
- Församlingar kan samverka i olika former om de uppgifter man kommer överens om.
- Två alternativa samverkansmodeller regleras i kyrkoordningen.
- En reglerad samverkansform är församlingssamverkan uppbyggd på ett motsvarande sätt som kommunalförbund.
- En annan reglerad samverkansform är lokalt beslutade samfälligheter med annan uppbyggnad än den som nu gäller.
- Beslut om samverkan genom församlingssamverkan eller samfälligheter underställs stiftsstyrelsen för godkännande.
- Det finns alltid en pastoral ledning om samverkan avser uppgifter som är utflöde av församlingens grundläggande uppgift.
- Direkta val till församlingens kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Att göra en uppdelning av ansvaret för resurser och ansvaret för innehållsfrågor, vilket blir fallet med samfälligheter, är egentligen ingen bra organisatorisk lösning. Den torde vara förhållandevis enklare att hantera om det råder goda ekonomiska förutsättningar än om de ekonomiska villkoren försämras. I det senare fallet ökar sannolikt benägenheten från dem som har det ekonomiska ansvaret i en samfällighet att gå in och ha synpunkter på och kanske vilja bestämma vilken verksamhet som bör prioriteras av församlingarna. Det skulle innebära en uppenbar förenkling att på lokal nivå ha församlingen som den enda kyrkoordningsreglerade nivån där allt formellt ansvar finns samlat både för verksamhetens innehåll och för de ekonomiska och personella resurserna.

Församlingsindelningen ska liksom nu är fallet beslutas av stiftsstyrelsen. Det blir en fråga för stiftsstyrelsen att bedöma om en församling kan hantera de uppgifter som församlingen har att klara av. Några kriterier i form av viss storlek på församlingen behöver inte anges i kyrkoordningen. Det står dock klart att det i förhållande till vad som idag gäller måste blir en kraftig minskning av antalet församlingar om varje församling själv ska kunna ha ansvaret såväl för den grundläggande uppgiften som för de resursfrågor som hör samman med denna och samt för uppgiften som arbetsgivare. Liksom nu är fallet kan inom en församling göras en distriktsindelning och detta ska inte vara reglerat i kyrkoordningen.

Det finns i varje församling en kyrkoherde som svarar för den samlade ledningen. Begreppet pastorat avskaffas.

I en modell med församlingen som den enda obligatoriska enheten på lokal nivå kan det ändå finnas goda skäl för församlingarna att samverka på olika områden. I t.ex. en större stad med flera församlingar kan man vilja samverka om skolkyrka, viss diakonal verksamhet och sjukhussjälavård. Det kan också finnas skäl för samverkan på andra områden som t.ex. beträffande fastighetsförvaltningen. Liksom idag kan samverkan ske genom att man ingår avtal. Sådan samverkan regleras inte i kyrkoordningen. För två samverkansformer finns bestämmelser i kyrkoordningen nämligen församlingssamverkan och samfälligheter.

Församlingssamverkan utformas på ett sätt som liknar de kommunalförbund som finns på det kommunala området. Församlingssamverkan finansieras genom en avgift till samverkan från de samverkande församlingarna. Man kommer gemensamt överens om avgiftens storlek. All utdebitering av kyrkoavgift beslutas därmed av församlingens kyrkofullmäktige. Vid församlingssamverkan finns antingen ett indirekt valt beslutande organ av fullmäktigekaraktär - samverkansstämma - eller också kan all beslutsrätt ligga hos en samverkansstyrelse. Vissa bestämmelser om församlingssamverkan bör finnas i kyrkoordningen men vad som närmare ska gälla beträffande församlingssamverkans omfattning i ett enskilt fall beslutas av de församlingarna som bildar förbundet. Beslut om församlingssamverkan underställs

stiftsstyrelsen för prövning innan det träder i kraft. Om församlingssamverkan gäller församlingens grundläggande uppgift bör domkapitlet yttra sig.

I den utsträckning församlingssamverkan gäller verksamhet som är ett utflöde av församlingens grundläggande uppgift ska verksamheten ha en pastoral ledning. Det kan bli fråga om en särskild tjänst för församlingssamverkan. Ledningsfunktion kan istället ligga hos kyrkoherden i någon av de samverkande församlingarna.

En annan samverkansform är att de församlingar som önskar det kan bilda en samfällighet. Samfälligheten bildas alltså genom en lokal överenskommelse. Det behöver inte vara grannförsamlingar som bildar en samfällighet men det ska vara församlingar inom ett och samma stift. En samfällighet kan avskaffas eller ändras om de församlingar som bildar samfälligheten är ense om detta.

Ett beslut om samfällighetsbildning ska bekräftas av stiftsstyrelsen för att gälla. Om det gäller sådan verksamhet som gäller församlingens grundläggande uppgift bör domkapitlet yttra sig om samfällighetsbildningen.

Beslutande organ i en lokalt beslutad samfällighet är församlingsdelegerade som väljs av församlingarnas kyrkofullmäktige. I den utsträckning som en samfällighet har ansvaret för verksamhet som är ett utflöde av församlingens grundläggande uppgift ska verksamheten ledas av en präst eller diakon. Det blir då fråga om en särskild tjänst hos samfälligheten. Ledningsfunktionen kan istället ligga hos kyrkoherden i någon av samfällighetens församlingar.

Denna modell medför att ett antal stora flerpastoratssamfälligheter behöver avvecklas eller förändras. För att hantera detta torde det behövas en mandatperiod som en övergångsperiod mellan beslut och genomförande.

C En obligatorisk lokal nivå – pastoratet

- I kyrkoordningen regleras som obligatorisk
- I kyrkoordningen regleras som obligatorisk bara en lokal nivå – pastoratet.
- Pastoratets kyrkofullmäktige får besluta om församlingsindelning som då ska gälla hela pastoratet.
- Det finns en kyrkoherde i varje pastorat.
- Domkapitlet kan ge dispens från flera av de kriterier som nu anges för en församling i kyrkoordningen.
- Det finns direktvalt kyrkofullmäktige i pastoratet och en kyrkonämnd som styrelse.
- Pastoratets kyrkofullmäktige utser kyrkoråd eller åtminstone kyrkvårdar i församlingarna.
- Pastoratet har det primära ansvaret för alla uppgifter.
- Det finns en pastoratsinstruktion där även församlingarnas uppgifter tas med.
- Två alternativa samverkansmodeller regleras i kyrkoordningen.
- En reglerad samverkansform är pastoratssamverkan uppbyggd på ett motsvarande sätt som kommunalförbund.
- En annan reglerad samverkansform är lokalt beslutade samfälligheter med annan uppbyggnad än den som nu gäller.
- Beslut om samverkan genom pastoratssamverkan eller samfälligheter underställs stiftsstyrelsen för godkännande.
- Det finns alltid en pastoral ledning om samverkan avser uppgifter som är utflöde av församlingens grundläggande uppgift.
- Direkta val till pastoratets kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

I detta fall är det pastoratet som är den enda obligatoriska lokala nivån. Om det är fråga om enförsamlingspastorat blir det i stort sett samma modell som den föregående modell B.

Pastoratets kyrkofullmäktige kan besluta om församlingsindelning. Det finns ingen distriktsindelning. Primärt bör de kriterier för församling som nu finns enligt kyrkoordningen gälla. Det innebär som huvudregel minst en gudstjänst varje söndag och kyrklig helgdag eller åtminstone varje vecka, det ska finnas ett invigt kyrkorum och personer som tar ansvar för att församlingen fullgör sin grundläggande uppgift och som tar på sig uppdrag som förtroendevalda i församlingen. Det ska i detta fall dock vara möjligt för domkapitlet att ge dispens från flera av de kriterier som gäller för en församling. Det finns i varje pastorat en kyrkoherde som leder verksamheten.

Beslutande organ i pastoratet är kyrkofullmäktige. Det är det enda organ på lokal nivå som utses genom ett direkt val. Som styrelse finns en kyrkonämnd. Kyrkofullmäktige utser ledamöter i församlingarnas kyrkoråd. Utan reglering i kyrkoordningen kan man t.ex. tänka sig att det ordnas församlingsmöte som ges rätt att nominera ledamöter till kyrkorådet. Det bör finnas personsamband mellan församlingarnas kyrkoråd och pastoratets kyrkonämnd. Den närmare ansvarsfördelningen mellan kyrkonämnd och kyrkoråd beslutas lokalt. I de fall det inte finns en mer utbyggd förtroendemannaorganisation i en församling utser pastoratets kyrkonämnd kyrkvårdar i församlingen. I normalfallet görs detta liksom nu av församlingens kyrkoråd.

Pastoratet har det grundläggande ansvaret för alla uppgifter, såväl de som gäller församlingens grundläggande uppgift som resursfrågor av olika slag. Det finns därför en pastoratsinstruktion motsvarande dagens församlingsinstruktion. I pastoratsinstruktionen ska församlingarnas uppgifter finnas med.

I en modell med pastoratet som den enda obligatoriska enheten på lokal nivå kan det finnas behov av samverkan mellan flera pastorat. I t.ex. en större stad med flera pastorat kan man vilja samverka om skolkyrka, viss diakonal verksamhet och sjukhussjälavård. Det kan också finnas skäl för samverkan på andra områden som t.ex. beträffande fastighetsförvaltningen. Liksom idag kan samverkan ske genom att man ingår avtal. Sådan samverkan regleras inte i kyrkoordningen. För två samverkansformer finns bestämmelser i kyrkoordningen nämligen pastoratsamverkan och samfälligheter.

Pastoratsamverkan utformas på ett sätt som liknar de kommunalförbund som finns på det kommunala området. Pastoratsamverkan finansieras genom en avgift till samverkan från de samverkande pastoraten. Man kommer gemensamt överens om avgiftens storlek. All utdebitering av kyrkoavgift beslutas därmed av pastoratets kyrkofullmäktige. Vid pastoratsamverkan finns antingen ett indirekt valt beslutande organ av fullmäktigekaraktär - samverkansstämma - eller också kan all beslutsrätt ligga hos en samverkansstyrelse. Vissa bestämmelser om pastoratsamverkan bör finnas i kyrkoordningen men vad som närmare ska gälla beträffande pastoratsamverkans omfattning i ett enskilt fall beslutas av de församlingarna som bildar förbundet. Beslut om pastoratsamverkan underställs stiftsstyrelsen för prövning innan det träder i kraft. Om pastoratsamverkan gäller församlingens grundläggande uppgift bör domkapitlet yttra sig.

I den utsträckning pastoratsamverkan gäller verksamhet som är ett utflöde av församlingens grundläggande uppgift ska verksamheten den ha en pastoral ledning. Det kan bli fråga om en särskild tjänst för pastoratsamverkan. Ledningsfunktion kan istället ligga hos kyrkoherden i något av de samverkande pastoraten.

En annan samverkansform är att de pastorat som önskar det kan bilda en samfällighet. Samfälligheten bildas alltså genom en lokal överenskommelse.

Det behöver inte vara grannpastorat som bildar en samfällighet men det ska vara pastorat inom ett och samma stift. En samfällighet kan avskaffas eller ändras om de pastorat som bildar samfälligheten är ense om detta.

Ett beslut om samfällighetsbildning ska bekräftas av stiftsstyrelsen för att gälla. Om det gäller sådan verksamhet som gäller församlingens grundläggande uppgift bör domkapitlet yttra sig om samfällighetsbildningen.

Beslutande organ i en lokalt beslutad samfällighet är pastoratsdelegerade som väljs av pastoratens kyrkofullmäktige. I den utsträckning som en samfällighet har ansvaret för verksamhet som är ett utflöde av församlingens grundläggande uppgift ska verksamheten ledas av en präst eller diakon. Det blir då fråga om en särskild tjänst hos samfälligheten. Ledningsfunktionen kan istället ligga hos kyrkoherden i något av samfällighetens pastorat.

Även denna modell medför att ett antal stora flerpastoratssamfälligheter behöver avvecklas eller ändras. För att hantera detta torde det behövas en mandatperiod som en övergångsperiod mellan beslut och genomförande.

D Ett pastorat per kommun

- Det finns ett enda pastorat i varje kommun.
- Pastoratets kyrkofullmäktige kan besluta om församlingsindelning.
- Det finns en kyrkoherde i varje pastorat.
- Varje församling ska ha ett invigt kyrkorum.
- Pastoratet har det primära ansvaret för alla uppgifter.
- Det finns en pastoratsinstruktion där även församlingarnas uppgifter tas med.
- Pastoratets kyrkofullmäktige utser kyrkoråd eller åtminstone kyrkvårdar i församlingarna.
- Det finns inga samfälligheter.
- Direkta val till pastoratets kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Kyrkans lokala struktur och indelning är alltid relaterad till den samhällsliga indelningen i övrigt. Hur samhället är organiserat och människors sociala sammanhang är viktiga för församlingens verksamhet. Det gäller t.ex. sådant som skolväsende, socialtjänst och sjukvård men även många andra förhållanden. Kommunen är den grundläggande indelningsenhet som ligger närmast till hands att ansluta till om man vill koppla den kyrkliga indelningen till samhällets organisation i övrigt och till en enhet av stor betydelse för människors livsvillkor.

En möjlig modell är att koppla den lokala kyrkliga indelningen till kommunindelningen. Det finns 290 kommuner och dessa varierar väldigt mycket

i storlek, från Bjurholm med 2 500 invånare till Stockholm med 830 000. Antalet medlemmar i Svenska kyrkan i de olika kommunerna varierar i huvudsak på motsvarande sätt även om det genomsnittligt är en högre andel som tillhör Svenska kyrkan i mindre kommuner.

Denna modell liknar i viss utsträckning modell C. Det speciella för modellen är att kommunindelningen är avgörande för hur den lokala kyrkliga indelningen görs. Modellen kan medföra ändringar i stiftsindelningen.

Varje pastorat omfattar en kommun. Pastoratet har ansvaret för alla resursfrågor och beslutar om kyrkoavgift. Pastoratets kyrkofullmäktige kan besluta om församlingsindelning. Det finns då inget behov av distriktsindelning. Om en församlingsindelning görs ska den gälla hela pastoratet. Det får förutsättas att det alltid finns församlingar i större pastorat. Det ska alltid finnas ett invigt kyrkorum i varje församling och firas gudstjänster regelbundet. Vad som konkret ska bedömas utgöra regelbundet gudstjänstliv får avgöras i dialog mellan pastoratet, församlingen och domkapitlet. Det ska framgå av pastoratsinstruktionen.

Pastoratet har det grundläggande ansvaret för alla uppgifter, såväl de som gäller församlingens grundläggande uppgift som resursfrågor av olika slag. Det bör därmed finnas en pastoratsinstruktion motsvarande dagens församlingsinstruktion. I pastoratsinstruktionen ska församlingarnas uppgifter finnas med.

Pastoratets kyrkofullmäktige utser ledamöter i församlingarnas kyrkoråd. Utan reglering i kyrkoordningen kan man t.ex. tänka sig att det ordnas församlingsmöte som ges rätt att nominera ledamöter till kyrkorådet. Det bör så långt det är möjligt finnas personsamband mellan församlingarnas kyrkoråd och pastoratets kyrkonämnd.

Den närmare ansvarsfördelningen mellan kyrkonämnd och kyrkoråd beslutas lokalt. I de fall det inte finns en mer utbyggd förtroendemannaorganisation i en församling utser pastoratets kyrkonämnd kyrkvårdar i församlingen. I normalfallet görs detta liksom nu av församlingens kyrkoråd.

Pastoratet har i direkta val utsedda kyrkofullmäktige som beslutande organ och som styrelse en kyrkonämnd. I detta fall innebär modellen, till skillnad från modell C, att det inte kan bildas några samfälligheter utan varje pastorat ska klara att hantera de uppgifter som pastoratet har ansvar för.

E Samfälligheter på mellannivå

- Omkring 125 regioner som i huvudsak ansluter till kontraktsindelningen får ett samlat resursansvar.
- Regionens fullmäktige beslutar om gemensam kyrkoavgift för alla inom regionens område.
- Regionerna är arbetsgivare för alla anställda som tjänstgör på lokal nivå.
- Regionen har ansvar för alla fastigheter inom dess område.
- Det finns bara enförsamlingspastorat.
- Region- och församlingsindelningen beslutas av stiftsstyrelsen.
- Församlingen har fullt ut ansvaret för den grundläggande uppgiften.
- Församlingarna disponerar för varje år de medel som anvisas från regionen.
- Beslut om att inrätta befattningar och om vem som ska anställas fattas lokalt av församlingen.
- I en region kan man samverka om vissa uppgifter som direkt hör samman med församlingens grundläggande uppgift. Det finns då en pastoral ledning som utövas av någon annan än en kontraktsprost.
- Direkta val till kyrkofullmäktige, regionfullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet

Kontrakten finns på en nivå mellan stiftet och den lokala nivån. Det finns ca 130 kontrakt. De utgör nu principiellt sett ett utflöde av stiftet men i många fall används kontrakten också som en lämplig samverkansnivå mellan församlingar och/eller samfälligheter.

För att bilda större och mer bärkraftiga enheter kan man anknyta till kontraktsindelningen men ändå inte låta den fullt ut styra en regionindelning där regionerna har det samlade resursansvaret. Det innebär att beslut om kyrkoavgift fattas på regionnivå, att regionerna är arbetsgivare för alla kyrkligt anställda inom regionens område och att den har det grundläggande ansvaret för alla fastigheter.

Regionen är ett samverkansorgan - principiellt en samfällighet - för de församlingarna som den bildas av. Alla församlingar är enförsamlingspastorat.

Indelningen i regioner beslutas av stiftsstyrelsen liksom församlingsindelningen.

Församlingarna har fullt ut kvar ansvaret för sin grundläggande uppgift.

Regionen ger ekonomiska ramar till församlingarna för de uppgifter dessa har att utföra. Församlingarna disponerar årsvis tilldelade medel. I den utsträckning en församling lokalt skaffar egna inkomster ska dessa medel fullt ut kunna disponeras av församlingen.

Det är församlingarna som inom givna ramar beslutar om vilken slags befattningar som ska inrättas utöver de obligatoriska. I likhet med vad som nu är fallet regleras i kyrkoordningen och genom beslut av stiftet befattningar som obligatoriskt ska finnas. I övrigt får regionen fatta beslut om vilka uppgifter som man vill delegera till församlingarna att ha om hand beträffande t.ex. fastighetsfrågor.

Man kan samverka om viss församlingsverksamhet på regionnivå. Det ska då alltid finnas en pastoral ledning för den verksamheten. Det ska inte vara kontraktsprosten som leder verksamhet på regionnivån. Kontraktsprostens tillsynsuppgifter ska hållas åtskilda från ledningsfunktioner.

Församlingarna har i direkta val utsedda kyrkofullmäktige som beslutande organ. Eftersom beslut om kyrkoavgift fattas på regionnivå ska det finnas direktvalda fullmäktige i regionen.

F Stiftet – gemensamt resursansvar

- Stiftet har ett samlat resursansvar för allt kyrkligt arbete inom stiftets område.
- Stiftsfullmäktige beslutar en gemensam kyrkoavgift för alla inom stiftet.
- Stiftet är arbetsgivare för alla anställda som tjänstgör på lokal nivå.
- Stiftet har ansvar för förvaltningen av alla fastigheter som finns på lokal nivå.
- Ansvaret för alla administrativa system finns samlat hos stiftet.
- Den finns bara enförsamlingspastorat.
- Församlingen har ansvaret för att fullgöra sin grundläggande uppgift.
- Församlingen får anslag från stiftet för de uppgifter som den har att utföra.
- Stiftet förutsätts delegera beslut om inrättade av befattningar och om vem som ska anställas till församlingen.
- Stiftsstyrelsen har en av stiftsfullmäktige vald ordförande.
- Det bör göras en översyn av systemet för ekonomisk utjämning.
- Direkta val till församlingens kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Det utmärkande för denna modell är att stiftet har ett övergripande resursansvar för det kyrkliga arbetet inom hela stiftet.

Beslut om kyrkoavgift för alla som tillhör Svenska kyrkan och bor inom stiftets område fattas av stiftsfullmäktige. Stiftet är arbetsgivare för alla kyrkligt anställda inom stiftet och har det grundläggande ansvaret för alla fastigheter. Ansvaret för alla administrativa system finns samlat hos stiftet.

Det finns bara enförsamlingspastorat.

Det är församlingen som har ansvaret för att fullgöra sin grundläggande uppgift.

Stiftet ger anslag till församlingen för de uppgifter församlingen har att utföra. Det finns egen ekonomisk förvaltning i varje församling. De anslag som kommer från stiften kan kompletteras med andra lokalt baserade intäkter. Det är dock inte möjligt för församlingarna att inrätta egna befattningar och vara arbetsgivare.

Församlingarna beslutar på delegation från stiftet och inom givna ramar vilken slags befattningar som ska inrättas utöver de obligatoriska. I likhet med vad som nu är fallet regleras i kyrkoordningen och genom beslut av stiftet befattningar som obligatoriskt ska finnas. I övrigt får stiftet fatta beslut om vilka uppgifter som man vill delegera till församlingarna att ha om hand när det gäller t.ex. sådant som fastighetsförvaltningen.

Genom att beslut om kyrkoavgift och ett gemensamt resursansvar ligger hos stiftet ändras förutsättningarna för gällande system för ekonomisk utjämning. Det bör därför med denna modell göras en översyn av detta system.

Församlingarna har i direkta val utsedda kyrkofullmäktige som beslutande organ och stiftet ett likaså i direkta val utsett stiftsfullmäktige. Med de nya uppgifter som läggs hos stiftet bör stiftsstyrelsen ha en av stiftsfullmäktige vald ordförande. Biskopen är fortfarande ledamot i stiftsstyrelsen och är ordförande i domkapitlet som har kvar samma uppgifter som idag.

G Nationell nivå – gemensamt resursansvar

- Svenska kyrkan är en enda juridisk person med ett gemensamt och samlat resursansvar.
- Kyrkomötet beslutar om en gemensam kyrkoavgift för alla som tillhör Svenska kyrkan.
- Trossamfundet Svenska kyrkan är arbetsgivare för alla anställda som tjänstgör på lokal nivå.
- Trossamfundet har grundläggande ansvar för förvaltningen av alla fastigheter.
- Ansvar för alla administrativa system finns samlat på nationell nivå.
- Det kan finnas enförsamlings- och flerförsamlingspastorat.
- Församlingarna disponerar för varje år de medel som anvisas från nationell nivå.
- Beslut om inrättade av befattningar och om vem som ska anställas fattas lokalt av församlingen.
- Främjandefunktioner avseende församlingsarbetet finns primärt på nationell nivå.
- Stiftets uppgift är i första hand att svara för tillsyn men vissa uppgifter av främjandekaraktär kan ges till stiftet.
- Direkta val till församlingens kyrkofullmäktige och Kyrkomötet. Indirekt val till stiftsfullmäktige

Trossamfundet Svenska kyrkan är en enda juridisk person med ett gemensamt resursansvar. Den närmare ansvarsfördelningen mellan olika organ och nivåer beslutas liksom nu genom bestämmelser i kyrkoordningen.

Beslut om en gemensam kyrkoavgift för alla som tillhör Svenska kyrkan fattas av Kyrkomötet. Svenska kyrkan på nationell nivå är i arbetsgivare för alla kyrkligt anställda och har det grundläggande ansvaret för alla fastigheter. Ansvar för alla administrativa system finns samlat på nationell nivå.

Det kan finnas såväl flerförsamlingspastorat som enförsamlingspastorat.

Församlingarna har fullt ut kvar ansvaret för sin grundläggande uppgift. Det är också församlingarna, eller pastoraten om det är fråga om flerförsamlingspastorat, som beslutar om vilka befattningar som ska inrättas utöver de obligatoriska som i likhet med vad som nu är fallet regleras i kyrkoordningen och genom beslut av stiftet. I kyrkoordningen regleras även i övrigt vilka uppgifter som församlingarna har ansvar för. Det innebär bl.a. att även om Trossamfundet Svenska kyrkan är den egentliga arbetsgivaren utövar pastoraten med stöd från nationell nivå alla löpande uppgifter som arbetsgivare. I grundläggande policyfrågor som arbetsgivare är det naturligt att

Svenska kyrkan som helhet har en gemensam hållning.

Församlingarna får disponera medel för de uppgifter de har att utföra. Det är alltså inte fråga om anslag som ges till församlingarna. Det bör kunna utarbetas nyckeltal som grund för fördelningen av medel som församlingarna får disponera. I den utsträckning en församling lokalt skaffar egna inkomster blir Svenska kyrkan som helhet formellt ägare även av dessa men de ska fullt ut kunna disponeras av församlingen. I huvudsak kommer i ekonomiskt avseende samma förhållanden att gälla mellan Svenska kyrkan som helhet och församlingarna som nu gäller ifråga om en samfällighet och de församlingar som bildar samfälligheten.

Stiftets uppgift blir primärt att svara för tillsyn även om det också kan fullgöra vissa andra uppgifter av främjandekaraktär.

Liksom nu har församlingarna i direkta val utsedda kyrkofullmäktige som beslutande organ och därtill finns direkta val till Kyrkomötet. Ledamöter i stiftsfullmäktige utses av församlingarnas kyrkofullmäktige.

Genom att beslut om kyrkoavgift och ett samlat resursansvar ligger hos nationell nivå behövs inte längre något särskilt system för ekonomisk utjämning.

4.1 Samverkansmöjligheter oavsett modell

Inte minst utvecklingen på IT-området har skapat nya förutsättningar administrativ samverkan. I avsnitt 6.6 redovisas punktvis den utveckling av olika system som under främst 2000-talet har tillkommit i det gemensamma data-nätet. Det är i stor utsträckning fråga om gemensamma system som brukas lokalt. Det finns t.ex. sedan några år ett gemensamt kyrkobokföringssystem som nyttjas av alla församlingar. Det finns fortfarande en lokalt baserad kyrkobokföring med församlingsregister och ministerialböcker förda församlingsvis. Det är i detta fall kyrkoherden som har ansvaret för registreringen av olika uppgifter. Det system som används är dock gemensamt.

Ordningen med ett gemensamt kyrkobokföringssystem är inte beroende av hur den lokala strukturen ser ut. Det finns ytterligare områden där man kan utveckla gemensamma system. Företag med fler anställda än hela Svenska kyrkan och med arbetsplatser på många håll runt om i landet har gemensamma lönesystem och ett mindre antal lönehandläggare än i Svenska kyrkan. En gemensam lönehantering i Svenska kyrkan borde medföra en ekonomisk vinst och skapa förutsättningar att anställa kvalificerade lönehandläggare. En förändring i denna riktning kan genomföras oavsett vilken modell i övrigt som gäller för den lokala organisationen.

I modellerna ”G Stiftet – samlat resursansvar” och ”H Nationell nivå – samlat resursansvar” finns de gemensamma administrativa systemen med som en del av modellerna. Även i övriga modeller går det att i större eller mindre utsträckning utveckla och obligatoriskt eller frivilligt använda gemensamma administrativa system. Erfarenheterna talar för att om det

sker på frivillig basis blir det omkring 80 procent av församlingar och samfälligheter som ansluter sig till och använder gemensamma systemlösningar. Övriga vill behålla och använda det man har sedan tidigare. Efter hand ansluter sig fler.

Det är inte bara i fråga om IT-baserade system som man kan samverka i större eller mindre utsträckning i huvudsak oberoende av den närmare utformningen av den lokala organisationen.

4.2 Huvudmannskapet för begravningsverksamheten

Kyrkostyrelsen har i sitt yttrande över Begravningsutredningen avstyrkt förslaget om ett det bara ska kunna finnas en huvudman per kommun. Det kan ändå komma att fattas beslut om en sådan ändring i begravningslagen. En möjlighet blir då att bilda partiella samfälligheter för uppgiften att vara huvudman för begravningsverksamheten. En sådan samfällighet behöver omfatta församlingarna inom en eller eventuellt flera kommuner. Beslutande organ i partiell samfällighet bör vara delegerade som utses av kyrkofullmäktige i församlingar med egen ekonomisk förvaltning och av samfällda kyrkofullmäktige i samfälligheter. Det beredande och verkställande organet kan kallas kyrkogårdsnämnd. I de fall det bara finns enförsamlingspastorat på lokal nivå får fullmäktige i dessa församlingar, oavsett hur det ekonomiska ansvaret i övrigt är fördelat, bilda partiella samfälligheter för begravningsverksamheten. I de fall en församlings eller samfällighets område sammanfaller med en kommuns behövs naturligtvis inga särskilda samfälligheter för begravningsverksamheten.

6 Framtidsspaningar

När man ska diskutera Svenska kyrkans framtida struktur behövs bl. a. en uppfattning om framtida förutsättningar för kyrkan och det kyrkliga arbetet. Osäkerhetsfaktorerna är många när man försöker göra en bedömning av den framtida utvecklingen. Till det självklara, att det inte går att säga något alldeles säkert om framtiden, kommer svårigheten att veta vilka förhållanden inom kyrkan och i dess omvärld som kommer att få störst betydelse. När detta sagts behöver också framhållas att på flera områden och särskilt när det gäller de närmaste åren kan utifrån nuvarande förhållanden göras goda framtidsbedömningar med hög grad av sannolikhet.

I det följande tas upp några områden som kan bedömas vara av betydelse när man ska diskutera en lämplig utformning av Svenska kyrkans lokala struktur. Det är inte och kan naturligtvis inte vara annat än ett urval. Det finns säkert andra förhållanden som också skulle kunna tas med men det är nödvändigt med en begränsning.

6.1 Vad är en församling 2025 och hur ser samhället då ut?

Oroande tendenser

Det är förstås omöjligt att veta något om hur det ser ut 2025. Det går dock att se ett par oroande tendenser men även hur man ska kunna bemöta dem. Först bör ges en påminnelse om det allra viktigaste: Vilken framtid vi än får, går Gud före oss. Det kan verka som ett trivialt påstående, men det har förstås ett oändligt djup. Det är lätt för en gammal institution som Svenska kyrkan att tro att hon hämtar sin kraft ur historien, men för varje kyrka ligger det viktigaste alltid framför.

Den första oroande tendensen är att religion uppfattas som ett hot. Det gäller globalt, men också här hemma. I Uppsala Nya Tidning har man sedan nyår vid upprepade tillfällen kunnat läsa om protesterna mot att en kommunal förskola skulle hyra lokaler av kyrkan. Redan i ingressen har det sagts att det är olämpligt att barnen utsätts för religiösa symboler. Detta är en helt ny situation. Tidigare har väl kyrkan ansetts vara en av de minst farliga platserna för barn. Och vem har tänkt tanken att själva symbolerna utöver påverkan som kan vara skadlig?

Den andra oroande tendensen kan illustreras av en bild. Man kan tänka sig en kyrka som ställts i ordning för begravning med kistan framför altarrundeln. Bredvid kistan står – en motorcykel. Den bilden finns inte bara som en tanke utan som en faktisk redovisning av vad som verkligen sker. Idag fylls våra riter av de personer som de handlar om. Tidigare bar riten individen.

Lägger man samman dessa tendenser kan man se framför sig att år 2025 lever församlingen och samhället på ett mycket stort avstånd från varandra. Det finns inte många kontaktpunkter. Det är svårt för kyrkan att nå ut med sina berättelser och sin förkunnelse. Så får det inte bli! Så blir det inte heller, om vi håller fast vid vårt uppdrag som evangelisk luthersk kyrka.

Svenska kyrkans tro

Det finns många sätt att beskriva Svenska kyrkans tro. Man kan lyfta fram tre centrala aspekter som tillsammans ger grunden till en dynamisk förståelse av vår kyrkas identitet. Den första aspekten handlar om att varje kristen bjuds in att göra teologi. När Martin Luther själv uttryckte detta kunde han inte föreställa sig den pluralistiska situation vi står i. Den innebär inte bara att vi känner till och lever med fler religioner och livsåskådningar, vi har över huvud taget en mycket mer omfattande kunskapsbas – eller en mindre omfattande allmän kunskap om kristendomen, som vi ofta uttrycker det. Kan vi hålla fast vid att vi bör uppmuntra var och en att närma sig Guds ord och lita på sin förmåga att förstå det? Det är fortfarande vår uppgift.

Den andra aspekten är att det enligt Luther finns en tydlig kärna i tron. Alla som läser Bibeln på sitt eget sätt eller uppfattar liturgins betydelse för sitt eget liv ska samtidigt finna denna kärna. Den radikala öppenheten kombineras med ett tydligt centrum i evangeliet om Jesus Kristus. Detta gemensamma centrum balanserar också betoning av varje individs närhet till Gud.

Dessutom finns det en tredje aspekt som undanröjer risken för att kyrkans tro blir en intern affär i växlingen mellan vad församlingsmedlemmarna tror och den gemensamma kärnan – kyrkan finns för världens skull. All teologi måste göras med blicken riktad utåt. Vi kan låta de tre aspekterna komma till uttryck med hjälp av tre motto: Gud utan mellanhänder, Evangelium i centrum och För världens skull.

Vår kyrka kan alltså inte existera avskild från samhället. Våra strukturer måste vara sådana att de möjliggör för oss att fullgöra vårt uppdrag. I detta sammanhang kan man reflektera över exakt vad det är som gått förlorat när ungdomsskolan i allt lägre grad undervisar om kristen tro. Är kanske det viktigaste att kristen tro förmedlades utanför kyrkans väggar av personer som levde i det allmänna prästadömet? Kan det till och med ha varit så att min bankkamrat gav mig del av den kristna tron när jag fick öva utantillkunskaperna tillsammans med henne? Finns det andra möjligheter för oss idag att leva det allmänna prästadömet just där människor befinner sig? Vad behövs för att det ska vara möjligt?

De heligas gemenskap

Kyrkans framtid handlar om att vi återvänder till källorna, vända mot världen och inriktade mot framtiden. Och att vi gör detta tillsammans. Det är den kristna gemenskapen som är medlet mot den negativa bilden av religion

och mot den ensidiga – och ibland destruktiva – individualiseringen. Kristen tro är en positiv kraft för samhället och individen och den levs i den kristna gemenskapen. Den kristna församlingen är nämligen den sorts gemenskap som har en särskild möjlighet att föra oss mot en god framtid. Den amerikanske sociologen Robert Bellah skriver i sin bok *Habits of the Heart: "the communities of memory that tie us to the past also turn us toward the future as communities of hope"*. Den kristna kyrkan är en sådan gemenskap.

Avslutningsvis finns anledning att uppmärksamma de stora orden "de heligas gemenskap". Det är ord som man kan känna sig tveksam inför. En katolsk teolog kan hjälpa till att blåsa liv i begreppet. Elizabeth A. Johnsons bok *Friends of God and Prophets. A Feminist Theological Reading of the Communion of Saints* (New York: Continuum 1998) kan ge inspiration också till vårt tänkande och bidra med perspektiv på vårt vardagliga slit med kyrkliga strukturer.

Att tillhöra de heligas gemenskap innebär enligt Johnson att vara Guds vänner som i glädje och tillit delar livet i dess mångfald. Det innebär också att vara profeter som tröstar de lidande och ger dem hopp. När de heligas gemenskap är mer av en cirkel än en pyramid, kan Gud handla med oss. Gud är inte placerad hos någon av oss, utan mellan oss.

Att tillhöra denna gemenskap är ytterst att vara himmelsmedborgare. Himmelriket innebär inte ett brott med jordelivet, utan är snarare dess fulländning. Karl Rahner beskriver det som en förlängning av församlingens erfarenheter av nåd i nuet. Hoppet om en sådan framtid är både en gåva och en uppgift. Detta hopp är varken optimism eller pessimism, men det är ett hopp som är befriat från förtvivlan.

Sammanfattningsvis säger Elizabeth Johnson att de heligas gemenskap

1. innefattar alla av god vilja – inte bara de kristna
2. innefattar dem som varit trogna och kreativa i vardagen – inte bara kristna atleter
3. innefattar alla som gått före oss och som finns närvarande i den andra hälften av altarrundeln när vi firar nattvard
4. innefattar paradigmatiske figurer – dem vi brukar tänka på som helgon.
5. innefattar hela skapelsen – inte bara människorna

Detta är en vision som kan stimulera samtalen om Svenska kyrkan framtid och sätta in dem i ett större – ja, mycket stort och ekumeniskt – sammanhang. Visionen kan länkas till de oroande tendenserna: att religion uppfattas som ett hot och att den individualiseras så att kontakten mellan samhälle och kyrka bryts. De heligas gemenskap är ett begrepp som knyter dem samman. Den tidigare återgivna korta karakteriseringen av Svenska kyrkans tro gör det på ett annat sätt. Bara kyrkan kan sprida evangelium i ord, sakra-

ment och handling. Det är det övergripande uppdrag som våra strukturer ska tjäna. Och – Gud går före oss till 2025 och vidare mot tider vi inte får uppleva.

6.2 Medlemsutveckling och demografiska förändringar – utgångsläge och förutsättningar för ”kyrkligheten” i Svenska kyrkan

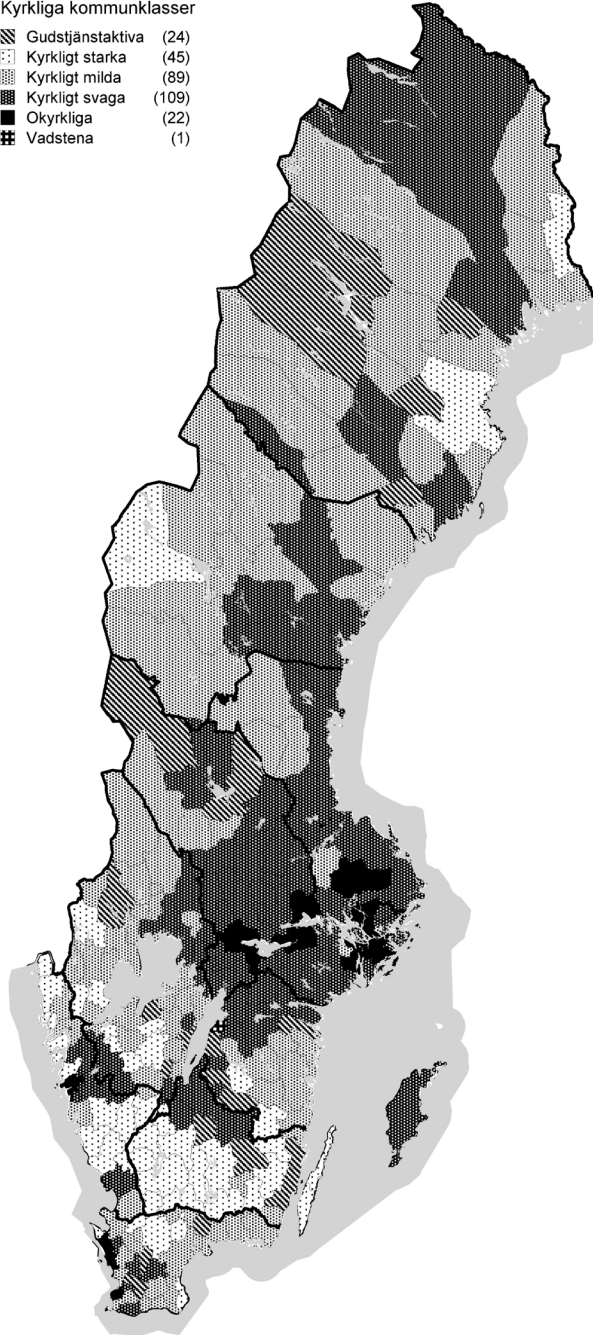
Kyrkighetens geografiska variationer – trender och möjliga förklaringar

Kartan på följande sida visar de regionala mönstren över landet i fråga om den sammanvägda kyrkligheten på kommunnivå. Detta kyrklighetsmått omfattar totalt fem faktorer: Gudstjänstbesöksfrekvens (Huvudgudstjänster och övriga gudstjänster) samt dop-, konfirmations- och medlemsfrekvenser. Den bild av de regionala skillnaderna som kartan förmedlar ansluter ganska väl till den traditionella bilden av vilka delar av landet som är mer eller mindre kyrkliga. Stora delar av Mälardalen och bruksorterna i Bergslagen brukar beskrivas som okyrkliga. De mörkaste kommunerna på kartan nedan har fått de allra lägsta värdena i det sammanlagda måttet på kyrklighet och kan betecknas här som ”okyrkliga”. Mälardalen representeras i detta fall av Stockholm med förortskommuner, Örebro, Västerås, Eskilstuna och Uppsala. Dessutom hör de övriga storstadskommunerna, Malmö och Göteborg samt Helsingborg och Landskrona till denna kommuntyp. Kartbilden bekräftar även den traditionella bilden av vilka områden som brukar betraktas som mer kyrksamma. Det rör sig i huvudsak om de områden där de kyrkliga väckelserna gick fram på 1700- och 1800-talen. De ljusaste kommunerna (kyrkligt starka) är ganska väl samlade i Växjö, Skara och Göteborgs stift. Därutöver finns en del kyrkligt starka kommuner i de norra delarna av Lunds stift, i Karlstads stift samt enstaka kommuner i de norra stiftens (Åre, Skellefteå och Övertorneå). Ett antal kommuner i landet har placerats i en kommunklass som vi kallat gudstjänstaktiva. Gemensamt för dessa kommuner är i första hand de höga besöksfrekvenserna vid huvudgudstjänster och övriga gudstjänster, därutöver kan kyrksamheten i fråga om de övriga faktorerna (dop, konfirmationer och medlemsfrekvens) variera. Dessa gudstjänstaktiva kommuner (randiga på kartan) är ganska väl spridda över landet, från Höör och Olofström i söder, via några kommuner i Växjö, Skara och Karlstads stift till Sorsele och Arjeplog i norr. Vadstena församling hamnar i en alldeles egen kategori pga. de mycket höga besöksfrekvenserna i fråga om övriga gudstjänster. Församlingen har vallfärdskyrkan Vadstena klosterkyrka inom sina gränser, vilket förklarar de höga besökstalen. Merparten av landets kommuner, nästan 200, hamnar i de två mellankategorierna kyrkligt milda eller svaga. Dessa typer av kommuner är ganska väl representerade i samtliga stift och kan sägas dominera kartbilden. Möjligen

är detta faktum att de flesta kommuner hamnar i dessa mellankategorier att de regionala skillnaderna i fråga om kyrklighet är på väg att jämnas ut. En närmare undersökning av medlems- och verksamhetsutvecklingen sedan år 2000 bekräftar delvis den hypotesen.

Kyrkliga kommunklasser

	Gudstjänstaktiva	(24)
	Kyrkligt starka	(45)
	Kyrkligt milda	(89)
	Kyrkligt svaga	(109)
	Okyrkliga	(22)
	Vadstena	(1)

Till att börja med tyder den generellt sett negativa trenden vad gäller medlemsutveckling och omfattningen av gudstjänstbesök och kyrkliga förrättningar på att de regionala skillnaderna blir allt otydligare. På regional nivå präglas samtliga stift av den negativa trenden. Det enda stift som möjligen avviker från denna trend är Lunds stift där antalet gudstjänstbesök varit i stort sett oförändrade under perioden. Det gäller dock enbart de gudstjänster om kategoriseras som ”övriga gudstjänster, dvs. inte huvudgudstjänsterna. Utvecklingen av antalet huvudgudstjänstbesök på lokal nivå stödjer också hypotesen om en utjämnande trend i fråga om geografiska skillnader. De hundratal kommuner som har haft en positiv utveckling eller en relativt svagt negativ utveckling i detta avseende är väl spridda över landet. Det rör sig dock om förhållandevis få kommuner i de traditionellt kyrksamma delarna av landet. Däremot hör de tre storstadskommunerna och merparten av de storstadsnära kommunerna till de kategorier som haft en positiv eller begränsat negativ utveckling. Omvänt så finns det en hel del kommuner i de kyrkligt starka delarna i landet som hör till de kategorier som förlorat flest gudstjänstbesökare under den aktuella perioden.

Möjligen finns det ett samband mellan befolkningsförändringar och utvecklingen av antalet gudstjänstbesök. Den förhållandevis positiva utvecklingen i storstadsregionerna skulle kunna förklaras av den snabba befolkningstillväxten i dessa regioner. Mot detta antagande talar det faktum att även en del kommuner som under en längre tid tappat både invånare i stort och medlemmar i Svenska kyrkan har haft en motsvarande positiv utveckling. Storstadskommunerna uppvisar dessutom stora skillnader i fråga om befolkningsstruktur och tillväxt. Bland dessa finns kommuner vars befolkningstillväxt till stor del beror på invandring och där utträdena i Svenska kyrkan varit mycket omfattande under det senast decenniet. Här finns, å andra sidan, även kommuner med en relativt homogen, svenskfödd befolkning där antalet medlemmar t.o.m. ökat något under samma period. Möjligen kan man förklara den förhållandevis positiva gudstjänstbesöksutvecklingen i dessa sinsemellan olika typer av kommuner med att gudstjänsterna i allt större utsträckning besöks av både medlemmar och icke-medlemmar i Svenska kyrkan.

Utvecklingen i övrigt

Kunskapen om Svenska kyrkan och den kristna tron minskar och därmed människors relation till kyrkan. Utan kunskap och med ett allt mer diversifierat samhälle med ett allt större utbud av verksamheter och företeelser kan vi förvänta oss att Svenska kyrkan marginaliseras ytterligare.

Antalet icke-medlemmar kommer att öka, inte minst genom en fortsatt invandring och de årliga utträdena. I stora delar av landet – i synnerhet i de mer folkrika storstadsområdena – förväntas färre än hälften av de födda bli medlemmar i Svenska kyrkan. Denna växande grupp icke-medlemmar är

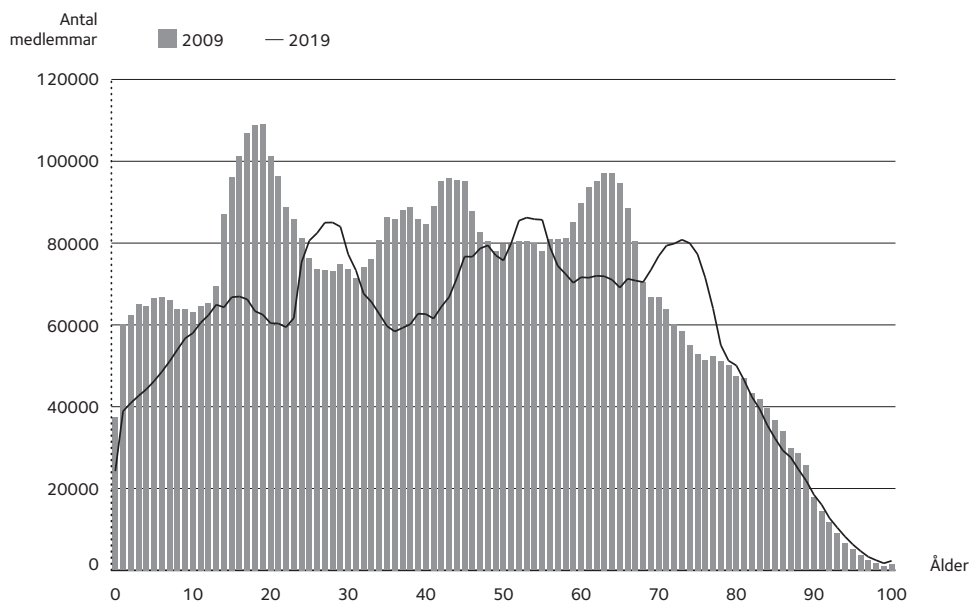
långt ifrån homogen. Här finns de som tillhör andra religioner och samfund men också icke-religiösa varav en del har en neutral relation till Svenska kyrkan medan andra har en direkt kritisk hållning till religion och religiösa samfund. Även om Svenska kyrkan för stora delar av dessa icke-medlemmar är en marginell företeelse och inte betyder något särskilt kan man ändå räkna med att de direkta kontakterna mellan Svenska kyrkan och icke-medlemmar på lokal nivå kommer att öka. Det finns redan idag exempel på församlingar där en betydande andel av dem som är engagerade eller på något sätt tar del av kyrkans verksamhet inte är medlemmar i Svenska kyrkan.

I flera avseenden kommer Svenska kyrkans verksamhet utsättas för allt hårdare konkurrens från aktörer som kan erbjuda alternativ till bl.a. kyrkliga förrättningar. Borgerliga begravningar, dop och konfirmationer kan antas bli allt vanligare. Samtidigt minskar konkurrensen i andra avseenden. Svenska kyrkan finns representerad – med personal och byggnader – över hela landet. På många platser utgör de lokala församlingarna de enda icke-kommersiella offentliga institutionerna. Detta skulle kunna bidra till att icke-medlemmar av olika skäl vänder sig till Svenska kyrkan lokalt i allt större utsträckning.

Dop

Den ovan beskrivna förändringen av gudstjänstbesöken är bara en av flera faktorer som påverkar kyrkligheten i olika delar av landet. Utvecklingen av andelen döpta i procent av födda på lokal nivå ger en delvis annan bild av hur de geografiska skillnaderna förändras över tid. I de allra flesta kommuner har dopen minskat under perioden 2000–2008. I ungefär hälften av kommunerna är minskningen förhållandevis stor – mer än 15 procentenheter. I en del av dessa kommuner, i synnerhet storstadskommunerna, kan utvecklingen delvis förklaras av att en betydande del av de födda har föräldrar med invandrarbakgrund och som av förklarliga skäl inte är medlemmar i Svenska kyrkan. Många av de kommuner där dopen minskat allra mest har dock en relativt homogen befolkning med en liten andel utlandsfödda. Utvecklingen i fråga andelen döpta har inte haft någon utjämnande effekt på de regionala skillnaderna i fråga om kyrksamheten på samma sätt som gudstjänstbesöken. I flertalet fall där dopfrekvensen ökat var andelen döpta relativt hög redan i utgångsläget. Flera av dessa kommuner ligger också regioner som av tradition är kyrkligt starka, Växjö, Härnösands och Luleå stift.

Diagram 1: Antal medlemmar i Svenska kyrkan efter ålder år 2009 och 2019

Demografiska förändringar och prognoser för den framtida utvecklingen

Diagram 1 ger en bild av hur Svenska kyrkans medlems- och åldersstruktur kommer att förändras mellan åren 2009 och 2019 enligt den medlemsprognos som analysenheten tagit fram. Prognosen bygger på skattningar av antalet dop och avlidna medlemmar, aktiva in och utträden samt medlemmars nettoinflyttning. Av den stora grupp medlemmar som år 2009 var i åldern 15–20 år beräknas fram till år 2019 ha minskat förhållandevis mycket eftersom utträdesbenägenheten bland 25–30-åringar är särskilt hög jämfört med andra ålderskategorier. Medelålders medlemmar har en lägre utträdesbenägenhet vilket avspeglar sig i den förväntade förändringen av den andra stora ålderskategorin, de som är födda på 1960-talet, med en måttligare minskning av antalet medlemmar fram till år 2019. Förändringen av den tredje av de större ålderskategorierna, födda under 1940-talet, förklaras i större utsträckning av det förväntade antalet avlidna medlemmar. Tillskottet av nya medlemmar genom dop förväntas bli allt färre för varje år under perioden fram till år 2019. Sammantaget resulterar denna medlemsprognos i två huvudsakliga förändringar: För det första beräknas antalet medlemmar i Svenska kyrkan vara betydligt färre år 2019 (en minskning på ca 825 000 medlemmar). För det andra kommer medelåldern bland medlemmarna att öka, framförallt som ett resultat av att antalet barn och unga under 20 år minskar samtidigt som antalet medlemmar över 70 år ökar.

Sammanfattningsvis finns det mycket som tyder på att de traditionella geografiska skillnaderna i fråga om ”kyrkligheten” i landet minskar. Utvecklingen under det senaste decenniet har i viss utsträckning jämnat ut en del av skillnaderna mellan olika delar av landet. Samtidigt är variationerna i fråga om nivåerna på kyrkliga förrättningar och gudstjänstbesök fortfarande stora. Mycket tyder dessutom på att skillnaderna i andra avseenden kommer att öka, både mellan olika regioner och på det lokala planet inomregionalt. De demografiska prognoser som beskrivs ovan kommer inte att ha samma genomslag över hela landet. Förutsättningarna för det lokala församlingsarbetet kommer sannolikt att påverkas mycket olika av den generella utveckling som prognostiseras. I storstadsregionerna kommer en del församlingar att växa i medlemsantal tack vare en betydande befolkningstillväxt. I andra församlingar inom samma typ av region kommer Svenska kyrkans relativa storlek att minska kraftigt till följd av invandring och omfattande utträden. I regioner med svagare befolkningstillväxt kommer genomslaget av den generellt sett ökade medelåldern bland medlemmar att vara tydligare. En kombination av utflyttning av framför allt yngre medlemmar och mer begränsade utträdestal bland de äldre kommer sannolikt att bidra till denna utveckling.

6.3 Det kyrkliga kulturarvet – förändringar och utmaningar

Svenska kyrkans äger och förvaltar ca 3 400 kyrkobyggnader, varav 2 900 är skyddade enligt kulturminneslagen. Till detta kommer ett stort antal andra typer av fastigheter: församlingshem, prästgårdar, ekonomibyggnader och även skogsfastigheter mm. Vad gäller det kyrkliga kulturarvet, i betydelsen kyrkobyggnaden och kyrktomten, är det känt från olika undersökningar att dessa kyrkomiljöer är en positiv *medlemsfråga* samt även viktiga för de som inte är medlemmar i Svenska kyrkan. Kyrkomiljön handlar om identitet både individuellt, kollektivt, i en bygd eller en stad, andligt, existentiellt, historiskt och kulturellt. De som är medlemmar relaterar sig i första hand till Svenska kyrkan, i andra hand till kyrkomiljön och i tredje hand till en specifik församling. Människor tycker om att besöka kyrkor, de är betydelsefulla platser i människors liv. De förknippar kyrkorna med en mängd olika existentiella symbolbetydelser, inte minst betydelser som har att göra med den kristna tron. Det är därför en utmaning för Svenska kyrkan att ta till vara detta engagemang och att kommunicera att medlemskapet är viktigt för kyrkornas framtid. Det kyrkliga kulturarvet skulle sannolikt än mer kunna vara en faktor som lyftes fram för att påverka människors vilja att bli medlemmar i Svenska kyrkan.

Folkomflyttningar och glesbygdens problematik har direkt bäring på kulturarvet där höga förvaltningskostnader i glesbygd ska klaras på en minskande grupp medlemmar, samtidigt som samma kyrkor ofta säsongsvis brukas av en mycket större grupp människor som inte bor på orten. Här

innebär utmaningarna att Svenska kyrkans organisation behöver möjliggöra anpassningsbarhet så att ekonomiska medel kan slussas till församlingar med stort besöksstryck delar av året. Till denna omvärldsfaktor kan tilläggas att kyrkomiljöerna är betydelsefulla i *mångkulturella miljöer* och inte sällan fungerar som mötesplatser över samfunds- och religionsgränser. Känslan och respekten för det heliga rummet finns hos många människor. I församlingar med förhållandevis få medlemmar kan samtidigt finnas ett flödande andligt liv och efterfrågan av tydlig kyrklig närvaro. Precis som i glesbygd överensstämmer inte alltid det efterfrågade bruket med de ekonomiska resurserna (något som även är fallet i flera domkyrkoförsamlingar).

Lågkonjunkturen påverkar direkt kulturarvsfrågorna eftersom renoveringskostnader och underhåll i stor utsträckning bekostas av respektive församling (knappt 50 procent av antikvariska merkostnader täcks av staten). I flera stift pågår gediget arbete med kunskapsutveckling inriktat på uppvärmningsfrågor och möjligheter att förändra uppvärmningen och minska kostnaderna. Detta är ett sätt att konstruktivt förändra kostnadsbildningen, samtidigt som kyrkornas uppvärmning blir miljövänligare. I den statliga *Klimat- och sårbarhetsutredningen 2007* problematiseras hur det svenska samhället kommer påverkas av *klimatförändringarna*. I Riksantikvarieämbetets remissvar 2008 framkommer särskilt hur landets kulturarv påverkas och där vissa regioner förväntas bli särskilt utsatta. Skador såsom exempelvis mögel och fuktskador förväntas öka till följd av dessa faktorer.

Ett begrepp som ibland återkommit i diskussionen om kyrkobyggnaderna är en befarad "övertalighet". Vanligen åsyftas då en oro för att församlingar med få medlemmar och samtidigt många kyrkobyggnader av *ekonomiska skäl* kan komma att behöva avyttra en kyrkobyggnad. Det är sällan att denna frågeställning väcks utifrån att det inte längre skulle finnas en vilja att besöka kyrkobyggnaden i fråga, att det inte skulle vara en plats som är betydelsefull i människors liv. På senare år kan konstateras att få kyrkor har avyttrats och enligt en nyligen genomförd undersökning gjord av Kyrkans tidning (november 2009) förefaller antalet kyrkor som de närmaste åren kommer att avyttras att ligga på samma nivå. Frågeställningen om den ekonomiska övertaligheten aktualiserar att Svenska kyrkans struktur och ekonomi inte helt överensstämmer med människors livsvanor idag. De enskilda besöken till kyrkorna är långt fler än besöken vid organiserad verksamhet. Som exempel kan här nämnas Lunds domkyrka som varje år besöks av 700 000 personer, ungefär 70 000 av dessa besök är vid kyrklig organiserad verksamhet. En utmaning i sammanhanget för Svenska kyrkan är därför att kunna möta det intresse och engagemang som finns för kyrkorna och hitta former för att strukturellt och ekonomiskt i fråga om medbestämmande kunna hantera detta. Det är ett engagemang som sträcker sig långt utöver den lilla kyrkaktiva gruppen medlemmar. Ett exempel från England, hur man där hanterar en liknande problematik, är den kyrkliga fonden Church

Conservation Trust. Denna fond ansvarar för den ekonomiska förvaltningen av vissa kulturhistoriskt intressanta kyrkor. Kyrkorna fortsätter att vara i kyrkligt bruk och det lokala engagemanget stärks, samtidigt som det ekonomiska förvaltaransvaret strukturellt är flyttat till en annan del av kyrkans organisation.

Vid beaktande av människors engagemang och att kyrkorna är en positiv medlemsfaktor, kan samtidigt noteras att *om Svenska kyrkan inte skulle ta hand om kyrkorna i tillräcklig utsträckning*, och om människor uppfattar att Svenska kyrkan inte tar hand om kyrkorna på ett bra sätt kan det folkliga stödet vändas till besvikelse, med sjunkande medlemssiffror som följd. Detta är en ytterligare väsentlig faktor i diskussionen om kyrkornas förvaltande.

6.4 Ekonomisk utveckling

00-talet

De första tio åren av 2000-talet har, trots medlemsminskning, inneburit ökade inkomster för Svenska kyrkans församlingar. Med undantag för något enstaka år har intäkter och kostnader stigit snabbare än inflationen. Mellan 2000 och 2008 steg intäkterna med nästan 40 procent, men bakom genomsnittet finner man stora skillnader. Hos 49 enheter ökade intäkterna med mer än 75 procent och hos 52 enheter ökade de med mindre än 15 procent.

Församlingarnas disponibla kapital har ökat från 4 till 9 miljarder kronor. (Med disponibelt kapital menas här tillgångar exklusive fastigheter minskat med skulder.) Även om församlingarna nu har större reserver än vid millennieskiftet så är de ojämnt fördelade. I landsbygds- och glesbygdsenheter motsvarar det disponibla kapitlet inte mer än en dryg miljon kronor per kyrkobyggnad.

Trots dessa på papperet positiva siffror upplever många enheter att 2000-talet har inneburit en ökad ekonomisk press. Det här avspeglar inte bara att utvecklingen varit olika i olika församlingar utan även att kostnadsökningarna i kyrkans verksamhet varit snabbare än inflationen som följd av personalkostnadernas tyngd i budgetarna. Och kostnaden för personal har stigit betydligt snabbare än inflationen.

De närmaste årens ekonomiska utveckling

Den ekonomiska nedgång som inleddes 2008 har inneburit minskad sysselsättning i stora delar av landet. Det får till följd att underlaget för kyrkoavgiften sjunker. För 2011 kan förväntas att kyrkoavgiftsintäkterna sjunker med cirka 5 procent för att sedan falla med ytterligare lika mycket 2012. Även här kommer skillnaderna att vara stora mellan olika församlingar. Områden med hög andel industrisysselsatta kommer att påverkas kraftigare än andra.

Uppgången från 2013 och framåt ser ut att bli långsam och sker från en låg nivå. Det är troligt att vi inte på många år kommer att se en lika hög kyrkoavgiftsintäkt i reala priser som år 2010. Till det här kommer att prästlönstillgångarnas utdelning sjunker som följd av beskattning från år 2010.

På längre sikt

Konjunktorens förändringar påverkar kyrkans ekonomi men är av övergående art. Där konjunktoren lett till strukturella förändringar som industri- nedläggningar blir följderna dock bestående. På längre sikt än den närmaste konjunkturcykeln påverkas kyrkoavgiftsintäkten av medlemsutveckling och av medlemmarnas inkomstutveckling, samt av avgiftsuttaget.

Medlemsantalet kommer, som beskrivs i ett särskilt avsnitt, sannolikt att fortsätta sjunka, genom demografiska orsaker och genom utträden. Vi vet att utträden som regel är i yrkesarbetande ålder och är för den gruppen förhållandevis välbetalda. Siffror från början av 00-talet pekade på att 1 procent utträdde motsvarade 1,6 procent minskad kyrkoavgift. Om vi antar att medlemsminskningen är drygt 1 procent per år så betyder det att kyrkoavgiften därmed blir närmare 2 procent lägre per år – än vad den annars skulle ha varit.

Under 00-talet ökade medlemmarnas genomsnittliga avgiftsunderlag (ungefär lika med årsinkomsten) med 3–3,5 procent per år. Det här är följden av individuella löneökningar och av förändringar i sysselsättningsgraden, dvs. att fler eller färre är i arbete. Större delen av församlingarnas kostnader utgörs av löner eller kostnader för tjänster med nära knytning till löneutvecklingen. När medlemmarnas inkomster ökar så ökar sannolikt också församlingens kostnader för personal och tjänster. Något förenklat kan vi därför räkna med att ökade intäkter till följd av att medlemmarnas inkomster ökar kommer att gå åt till att täcka de automatiska kostnadsökningarna i verksamheten.

Avgiftsuttaget steg mycket långsamt under 00-talet, med 0,2 – 0,3 öre per år, och då framför allt i landsbygds- och glesbygdsförsamlingar. Inget pekar på att det under de kommande åren skulle bli väsentligt lättare att genomföra avgiftshöjningar.

Återstår då möjligheten att öka intäkterna på annat sätt än genom kyrkoavgiften. Övriga intäkter än kyrko- och begravningsavgiften har ökat kraftigt under 00-talet, men det beror på att den kyrkoantikvariska ersättningen tillkommit under den här perioden, på att prästlönstillgångarna gav stora utdelningar och på att betydande reavinster erhållits på försäljning av fastigheter som prästgårdar. Utvecklingen i dessa avseenden kommer sannolikt inte att kunna upprepas de kommande åren. Gåvor och donationer som intäktskälla kan och behöver utvecklas. Men de utgör idag inte mer än en procent av kyrkoavgiften och även kraftiga relativa ökningarna betyder litet i den totala ekonomin.

Sammanfattningsvis betyder detta att det finns ett behov av årliga besparingar om cirka 2 procent som följd av medlemsminskningen. Detta behov kan endast marginellt minskas genom ökat avgiftsuttag eller ökning av andra intäkter. De inkomstökningar som är följden av att medlemmarna får ökade inkomster, och därmed ett större avgiftsunderlag, kommer i stort sett att motsvaras av ”automatiska” kostnadsökningar för personal och köpta tjänster.

Från det här genomsnittsresonemanget finns naturligtvis ett stort antal undantag, där medlemsutvecklingen är bättre, avgifterna kan höjas, gåvorna kraftigt ökas osv. Men det finns då också motsvarande undantag där förutsättningarna är sämre.

På än längre sikt

Från cirka år 2020 kommer avgiftsintäkten att påverkas av att de generationer som då kommer in i yrkesverksam, och därmed avgiftsbetalande, ålder är små. Det är följden av minskande dopfrekvens och att dopet sedan 1996 är grund för medlemskap. Samtidigt kommer då den stora 40-talistgenerationen att vara i 75–80-årsåldern vilket förstärker det negativa nettot av döpta/avlidna.

Vi har därför anledning tro att, även utan förändring av utträdestakten, kommer besparingsbehoven att ytterligare förstärkas på 2020-talet.

6.5 Ökade krav på väl fungerande administration m.m.

På flera områden har det skett förändringar som har ställt ökade krav på en god kompetens på det administrativa området. De ekonomiska utsikter som redovisas i avsnitt 6.4 gör det angeläget att effektivisera olika administrativa funktioner i syfte att minska kostnaderna på det administrativa området.

Fastighetsförvaltningen står för omkring en femtedel av kostnaderna för församlingar och samfälligheter. Att minska på kostnader för fastighetsunderhåll kan ofta var ett sätt att hantera en besvärlig ekonomisk situation. Det kan fungera på kort sikt men medför samtidigt en risk för ökade kostnader på längre sikt. För framtiden finns det ett uppenbart behov att hantera fastighetsförvaltning och fastighetsunderhåll på ett bra och ekonomiskt rationellt sätt liksom naturligtvis att bedöma vilket behov av fastigheter som egentligen behövs för den kyrkliga verksamheten.

Inte minst de senaste årens diskussioner om arbetsmiljön har lyft fram behovet av en tillräcklig och god kompetens hos de kyrkliga organ som har uppgiften att vara arbetsgivare. Även i övrigt medför i många fall utvecklingen på det arbetsrättsliga området nya krav på den är som arbetsgivare. Väl så viktigt som krav från lagstiftning och myndigheter är att Svenska kyrkan måste ha väl fungerande arbetsplatser för att församlingarna ska kunna fullfölja sin grundläggande uppgift. Vi vet att detta för framtiden stäl-

ler krav på en väl fungerande kyrklig organisation även om vi inte kan säga något närmare hur utvecklingen kommer att gestalta sig på det arbetsrättsliga området.

6.6 Samordning inom IT från den nationella nivån

Samordning av IT och därmed samordnad administration i Svenska kyrkan tog sin början när det gemensamma kyrkobokföringssystemet driftsattes 1 juli 1991. Det skedde som en konsekvens av att Svenska kyrkan vid samma tidpunkt överlämnade ansvaret för folkbokföringen till Skatteverket. Nästa milstolpe blev den datastrategi som fastställdes 1996 och som ledde till etablering av ett gemensamt datanät (Kyrknätet) hösten 1997. Den etableringen blev en tillgång år 2000 i samband med de förändrade relationerna till staten. Staten hade ansvarat för en rad administrativa hanteringar som nu övergick på kyrkan själv, t.ex. hantering av kyrkoavgifter, utjämningsystem och kyrkoval. Omställningen krävde ett stort antal aktiviteter inom IT och systemlösningar där det gemensamma datanätet blev en nyckel.

Idag är det gemensamma datanätet en digital blodåder för verksamheten. Det skapar säkerhet för vital information, tillhandahåller en kraftfull brandvägg för den gemensamma påfarten till internet, innehåller filter för bl.a. skräppost, politisk extremism, spel och pornografi. Till datanätet finns en supportfunktion knuten. Nu finns följande system i datanätet:

- 1997 E-postsystem Ms Exchange
- 1998 Organisationsregister
- 1999 Statistikdatabas / budgetsimulering
- 2000 Kyrkkontot
- 2000 System för kyrkoantikvarisk ersättning
- 2001 Val-/mandatsystem
- 2003 Kbok 2003
- 2004 Utbildningsportal
- 2004 Pensionssystem (PAUS)
- 2006 Kollekt- och betalsystem (KOB)
- 2006 Utjämningsystem
- 2007 Svenskakyrkan.se (webbplats)
- 2007 Avgiftssystem (kyrko- och begravningsavgifter)
- 2007 H-bok (historikmiljö ministerialböcker)
- 2007 E-post i mobilen (mobil.svenskakyrkan.se)
- 2008 Kyrkobyggnadsregister
- 2008 Nilex helpdesksystem med självbetjäning
- 2009 Exchangebrygga till bokningssystem
- 2009 Clearing av kyrkliga handlingar samt elektronisk internfakturerings
- 2009 Intranät

Administrativa samordningsarbeten hos stiftet

Stiftet rapporterar att församlingsnivån uttrycker behov av hjälp och stöd inom flera administrativa områden för att över tiden kunna säkra stabilitet pastoralt och ekonomiskt, säkra kvalitet, minska sårbarhet genom personberoende och förbruka mindre resurser. Behoven är desamma i både glesbygd och storstad. De områden som pekas ut är IT, tillgänglighet/telefoni, ekonomi-, löne- och personalhantering, fastighetsfrågor, antikvarisk kompetens, medlemskommunikation, omvärldsbevakning, nyckeltal, upphandling och arbete med hållbar utveckling/miljö.

Flera stift har mött behoven genom att starta projekt eller etablera permanent verksamhet inom olika områden. Arbetet sker samordnat mellan stift och nationell nivå för att säkra enhetliga lösningar och för att ta vara på redan vunnit erfarenhet. Stiftet tillhandahåller olika former av stöd för att främja församlingens utveckling. Några exempel:

IT-plattform handlar om att leverera IT-stöd inkl. datorarbetsplatser. Församlingens administrativa applikationer läggs på gemensamma servrar och stiftet ansvarar tillsammans med nationell nivå för drift, uppdatering, underhåll och support. I tekniskt hänseende innebär funktionen ett enhetligt ”banverk” som möjliggör framtida gemensamma lösningar på andra områden. Plattformen använder tunna klienter (enkla datorer) som har längre livstid, lägre kostnader, minskad elförbrukning och bättre miljö. (Luleå, Skara, Stockholm, Härnösand, Visby)

Tillgänglighet och telefoni handlar om att samordna telefoni i gemensam lösning med integration till gemensamt hänvisningssystem, kalenderkoppling m.m. Möjliggör en ökad tillgänglighet samt nedbringa kostnader. (Luleå, Stockholm, Visby)

Administrativ stödfunktion/servicecentrum handlar om att ta ansvar för ekonomi- och löneadministration samt biträda i kvalificerade frågor med kyrklig profil inom bl.a. budget- och bokslutsarbete. (Visby, Västerås, Luleå)

Fastighetsfrågor handlar om att tillhandahålla generell kompetens inom området som kan stödja församlingarnas arbete. Det kan handla om att inventera samtliga fastigheter inom stiftet som ägs av församlingarna för att ta fram/uppdatera underhållsplaner. Medverka till användning av enhetliga fastighetssystem som stöd för arbetet, biträda i upphandlingar etc. (Karlstad)

Omvärldsbevakning/nyckeltal handlar om att skapa system för att inhämta och tillgängliggöra omvärldsinformation, tillhandahålla analyser samt ge verktyg för eget arbete i församlingarna. Arbetet syftar till att ge bättre beslutsunderlag för framtiden. (Uppsala)

Administrativt samordningsarbete på stiftet bör ske i samverkan med nationell nivå. Nationell nivå bidrar med att säkerställa att vi inte bygger 13 olika lösningar utan en för kyrkan gemensam. Vi skall bygga enhetliga, skalbara och föränderliga lösningar som klarar att stödja även vid framtida organisationsförändringar.

Samverkan för framtiden

Svenska kyrkan har 2010 sammantaget 796 ekonomiska enheter som hanterar administrativ stödverksamhet till den grundläggande uppgiften: 496 församlingar med egen ekonomi, 286 samfälligheter, 13 stift och 1 nationell nivå.

I det arbete med samverkan som pågår på stiftet har frågan om vad som är önskvärt innehåll och vilken kvalitet som behövs för att stödja den grundläggande uppgiften kommit i dagen. För att vinna god funktion och ekonomi måste vi komma överens om verksamhetens krav på kvalitet.

IT

Det saknas en samlad bedömning av vilket stöd/vilken kvalitet som behövs för att ge den grundläggande uppgiften de optimala verksamhetsförutsättningarna. Det torde vara möjligt att fastställa en generell nivå för det stöd som behövs för en i grunden likadan verksamhet över hela landet. Utifrån en sådan bedömning kan enhetliga och effektiva lösningar arbetas fram, upphandlas gemensamt och därmed åstadkomma stabila lösningar som är miljömässigt och kostnadsmässigt effektiva. Lösningarna är också oberoende av organisation och har en flexibilitet för organisationsförändringar. Kostnaderna för IT-baserat stöd till verksamheten uppgår till betydande belopp. Med 20 000 datorarbetsplatser och en beräknad snittkostnad per arbetsplats på 15 000 kronor handlar det om ca 300 miljoner kronor per år, men kostnaden varierar kraftigt mellan enheterna. En bedömning säger att vi köper underhållsavtal för våra administrativa system för i storleksordningen lika mycket.

Lönehantering

I Svenska kyrkan finns ett tjugotal kollektivavtal som är gemensamma för den kyrkliga verksamheten med sina 22 000 anställda och 35 000 förtroendevalda.

Varför har Svenska kyrkan 800 lönesystem? Att vi betalar ut lön på många ställen är en logisk följd av vår nuvarande struktur. Men det är fullt möjligt att titta på lösningar som skulle kunna spara mycket resurser.

Förutom att organisatoriskt samverka så kräver det också att vi är beredda att göra vårt regelverk mer enhetligt. Regelverket för arvodering är ett sådant exempel.

Om vi kunde komma överens om ett mer enhetligt regelverk exempelvis för arvodering skulle vi kunna komma mycket långt i frågan om en samordnad löne- och arvodesadministration i Svenska kyrkan. En sådan samordning skulle kunna göras utan att inskränka möjligheterna för den lokala enheten att även fortsättningsvis kunna fatta beslut om vilken arvodering som skall gälla lokalt.

I Stockholms stad klarar man att ha ett lönekontor för hela kommunens

verksamhet. Verksamheterna skriver avtal med lönekontoret och man betalar för den volym man upphandlar. Lönekontoret kan tack vare långtgående "självservice-system" hantera väldigt många lönespecifikationer (750 st) per handläggare och månad.

Paradoxen

För att kunna fortsätta att verka i det lilla måste stödverksamheten tänka och agera i det stora. Det torde inte föreligga något som helst hinder att församlingen kan söka samverkan och att samfälligheter, stift och nationell nivå är organ som kan bidra till en så effektiv stödverksamhet som möjligt.

6.7 Den framtida ekumeniska utvecklingen i Sverige

När det gäller den ekumeniska utvecklingen kan vissa drag i en sannolik bild tecknas. Man kan teckna den bilden i förhållande till de tre kyrkotraditionerna, den "frikyrkliga" (i klassisk bemärkelse utan att förneka att Svenska kyrkan idag är en "frikyrka" i olika avseenden), den katolska och den ortodoxa. Något om Borgågemenskapen bör också nämnas.

Relationen till den frikyrkliga traditionen

Svenska kyrkan har överenskommelser om kyrkogemenskap med Metodistkyrkan i Sverige sedan 1994 och med Svenska Missionskyrkan sedan 2006. Dessa har både en generell teologisk betydelse (genom att man har hitta olika typer av lösningar för gamla kontroverser och ny förståelse för möjligheten av olika tolkningar av kristen tro) och en mycket konkret betydelse för samarbete på lokal nivå. Det är framförallt i den lokala samverkan som församlingarna märker av denna ekumeniska utveckling. Det ser förstås olika ut på olika platser, men allmänt kan konstateras att det är framförallt där man redan tidigare har haft ett gott samarbete som svenskkyrkliga församlingar och församlingar i Svenska Missionskyrkan har ingått lokala samarbetsavtal. Man har alltså formaliserat redan utvecklade relationer. Metodistkyrkan i Sverige har få och väldigt små och oftast åldrande församlingar. Överenskommelsen har därför ibland gett möjligheter för metodister att klara sig som grupp när de inte har råd med egna lokaler och pastorer, genom att antingen kunna använda Svenska kyrkans lokaler eller t o m bli en egen grupp i den svenskkyrkliga församlingen. I något fall är metodistprästen anställd i en församling inom Svenska kyrkan och involverad i en dubbel verksamhet. Denna situation med både Svenska Missionskyrkan och Metodistkyrkan i Sverige hade nog fortsatt ungefär på samma sätt, om nu inte båda dessa och Svenska Baptistsamfundet planerade att bilda ett nytt gemensamt samfund.

För närvarande avslutas en dialog mellan Svenska kyrkan och Svenska Baptistsamfundet om en överenskommelse om kyrkogemenskap. Dopfrågan

ger andra förutsättningar för denna överenskommelse än de båda tidigare nämnda men någon form av gemenskap torde bli resultatet.

Alla tre samfunden har gett uttryck för att de vill fortsätta med en nära gemenskap med Svenska kyrkan även efter bildandet av ett nytt samfund. De nuvarande överenskommelserna kan dock inte bara överföras till ett nytt samfund, utan en ny överenskommelse måste utarbetas. Den kan komma att få ungefär samma form och innehåll som de nuvarande, men med vissa ändringar som är lärdomar av problem som upptäckts i det nuvarande samarbetet. Huvudsaken även fortsättningsvis torde bli lokala samarbetsavtal som bygger på redan existerande goda relationer och gemensamma pastorala utmaningar.

Relationen till den Romersk katolska kyrkan

Teologiskt och etiskt har skillnaderna mellan Svenska kyrkan och Romersk katolska kyrkan blivit markerade av olika ställningstaganden på båda sidorna. Detta sker trots stora framsteg i internationella ekumeniska dialoger där man principiellt bearbetat många av kontroverserna och accepterat att olika tolkningar är möjliga. "Kyrkopolitiskt" kan man se en ekumenisk nedkylning under de sista decennierna. Lokalt och i olika typer av pastorala frågor och praktiska problem finns det ändå många gånger goda relationer och viss samverkan mellan individer och församlingar. Detta lär nog fortsätta. Romersk katolska kyrkan i Sverige kan inte agera oberoende av eller utan hänsyn till den världsvida katolska kyrkan, så det är inte de svenska förhållandena som påverkar i lika hög grad den ekumeniska relationen som är fallet med relationen till frikyrkorna.

Relationen till de ortodoxa kyrkorna

Ungefär samma sak kan sägas om denna ekumeniska relation som om den till Romersk katolska kyrkan. Skillnaden är att dessa kyrkor inte är enhetliga i sina ställningstaganden, och ibland har "kyrkopolitiska" svårigheter sinsemellan. Detta innebär att man kan förhålla sig på olika sätt till Svenska kyrkan fast man har samma teologiska tradition och är lika kritisk till olika saker i Svenska kyrkan. De flesta vill gärna ha samverkan med Svenska kyrkan lokalt i lösandet av praktiska problem, och det finns många gånger goda relationer mellan individer och församlingar, där man gärna tar emot praktiskt stöd (t ex att låna kyrkorum). Allt detta kommer nog att fortsätta.

Borgåavtalet

Relationen till kyrkorna inom Borgågemenskapen har inte blivit en del av ekumeniken hemma i Sverige och de lokala församlingarnas vardag på samma sätt. Det är mer i lösandet av individuella pastorala problem eller när församlingsmedlemmar är utomlands som denna typ av ekumenik blir mest påtaglig. Församlingar kan vara engagerade i vänförsamlingsarbete, men det

blir mest vid speciella tillfällen som detta märks. Så det kan vara svårt att säga att detta kommer att påverka våra församlingars framtida situation och möjlighet att fungera på ett påtagligt sätt, mer än att man kan lära sig av olika kyrkors erfarenheter.

6.8 Huvudmannaskapet för begravningsverksamheten

I betänkandet (SOU 2009:79) *Några begravningsfrågor* har Begravningsutredningen lagt fram förslag som kan bli av betydelse för Svenska kyrkans organisation på lokal nivå. Det finns ännu inga beslut om vad som kommer att gälla i framtiden. Betänkandet remissbehandlas under början av 2010.

De direkta författningsförslag som Begravningsutredningen presenterar får ingen direkt betydelse för den kyrkliga organisationen. De gäller bl. a. länsstyrelsernas tillsyn, begravningsombudens roll och clearing av kostnader inom begravningsverksamheten. En ytterligare fråga som utredningen har behandlat gäller begravningsavgiftssatsernas varierande storlek. I det fallet föreslår utredningen att det ska gälla samma begravningsavgift för alla som bor inom samma kommun. Om det finns fler än en huvudman för begravningsverksamheten inom en kommun ska Skatteverket fastställa en gemensam avgiftssats för varje kommun. Det blir enbart fråga om en inomkommunal utjämning av den avgift som medborgarna i en kommun har att betala. Varje huvudman ska fortfarande få intäkter utifrån en för huvudmannen fastställd begravningsavgift.

De redovisade förslagen ska enligt utredningen träda i kraft 1 januari 2011. Utredningen menar att förslaget om hur man ska få en gemensam begravningsavgift för varje kommun bara ska gälla övergångsvis. Utredningen ser en ordning med högst en begravningshuvudman per kommun som bästa sättet att åstadkomma en enhetlig begravningsavgiftssats inom en kommun samtidigt som förutsättningar skapas för en rationell och effektiv begravningsverksamhet av god kvalitet. Man anser det dock angeläget att arbetet med att åstadkomma en förändring av de varierande begravningsavgiftssatserna påbörjas så snart som möjligt. Därför läggs det förslag som bara ska gälla övergångsvis fram. Eftersom det tar längre tid att genomföra ett förslag som innebär att det ska finnas högst en begravningshuvudman per kommun anser man det inte meningsfullt att lägga fram ett konkret sådant förslag. För att garantera att Svenska kyrkans arbete bedrivs i riktning mot utredningens långsiktiga mål med en huvudman per kommun föreslår man att regeringen så snart som möjligt tar initiativ till en överenskommelse med Svenska kyrkan. I överenskommelsen bör ingå en avstämning med krav på redovisning från Svenska kyrkans sida vad gäller t.ex. hur arbetet bedrivits samt hur antalet huvudmän och begravningsavgiftssatserna har förändrats. Utredningen föreslår att en sådan redovisning ska ske senast vid utgången av 2015. En ordning med bara en huvudman per kommun bör enligt utred-

ningen kunna vara genomförd senast 2018.

I Kyrkostyrelsens yttrande över Begravningsutredningens betänkande avstyrks ”de förslag i betänkandet som innebär ingrepp i Svenska kyrkans rätt att bestämma över den egna organisationen, dvs. de förslag som hänger samman med målet att det ska finnas högst en begravningshuvudman per kommun år 2018”. Vidare sägs i yttrandet att Svenska kyrkan välkomnar förutsättningslösa samtal med regeringen om begravningsverksamheten.

Det är inte heller klart när något ställningstagande beträffande Begravningsutredningen kommer att ske från regeringens och riksdagens sida. Om utredningens författningsförslag ska genomföras med ikraftträdande 1 januari 2011 måste beslut fattas under 2010. Utredningen ser som tidigare sagts sina konkreta förslag om en för varje kommun gemensam begravningsavgift bara som en övergångslösning. Det får därför förutsättas att ett ställningstagande till det förslaget också kommer att innefatta ett ställningstagande till utredningens mer långsiktiga förslag om en huvudman per kommun.

6.9 Folkbokföringen i framtiden

En annan statlig utredning som har behandlat frågor av betydelse för den kyrkliga organisationen är Folkbokföringsutredningen. I betänkandet *Folkbokföringen* (SOU 2009:75) har utredningen lagt fram förslag som innebär att man inte längre ska vara folkbokförd på församling. Svenska kyrkans församlingsindelning kommer inte längre att vara av någon betydelse i det offentliga verksamheten.

Folkbokföring ska enligt utredningsförslaget förutom på fastighet och lägenhet ske även i kommun. Lantmäteriet ska inte längre föra uppgift om Svenska kyrkans församlingar i fastighetsregistret med registerkartan utan Svenska kyrkan ska ansvara för redovisningen av församlingsindelningen. För att tillgodose behovet av en stabil indelning som är större än en fastighet men mindre än en kommun föreslås att en ny indelning ska införas som ska benämnas distrikt. Distriktens geografiska utformning ska utgå från församlingsindelningen 1999/2000. Folkbokföring ska inte ske i distrikt. Uppgiften om distrikt ska dock registreras i och kunna aviseras från folkbokföringsdatabasen.

Utredningens konstaterar att om enskilda inte längre folkbokförs i församling innebär det att Svenska kyrkan måste förse staten med information om församlingsindelningen på ett sådant sätt att informationen kan knytas till enskilda personer. Man föreslår att Skatteverket och Svenska kyrkan ska få i uppdrag att närmare utreda vilken information som behövs för att hantera begravningsavgiften och kyrkoavgiften och hur utbytet av information ska ske för att uppbörden av avgifterna ska fungera.

De föreslagna förändringarna i fråga om folkbokföringen får påtagliga effekter för Svenska kyrkans administrativa system som rör medlemsregist-

rering och hantering av kyrko- och begravningsavgifter. Det kan konstateras att om Svenska kyrkans lokala indelning skulle ansluta till den kommunala indelningen skulle detta medföra förenklingar i hanteringen av medlemsregister och avgifter. I övrigt är det i nuvarande läge svårt att dra några slutsatser om huruvida de föreslagna ändringarna beträffande folkbokföringen har någon direkt betydelse för den lokala kyrkliga strukturen. Det beror inte minst på hur man med nya förutsättningar i framtiden ska lösa frågorna om medlemsregister och kyrkoavgift.

Bilaga 4

Sammanställning av svar på diskussionsmaterialet *Strukturer för framtidens församling*

Inledning

Våren 2010 lade Strukturutredningen fram diskussionsmaterialet *Strukturer för framtidens församling*. Det utarbetades för att bredda diskussionerna om hur Svenska kyrkans lokala struktur ska vara utformad i framtiden. Följande inbjöds att komma in med synpunkter på diskussionsmaterialet.

Församlingarna i Svenska kyrkan
Samfälligheterna i Svenska kyrkan
Stiften i Svenska kyrkan
Svenska kyrkans Arbetsgivarorganisation
Svenska Kyrkan Unga
Kyrkans Akademikerförbund (KyrkA)
Lärarnas samverkansråd
Fackförbundet SKTF
Svenska Kommunalarbetareförbundet (Kommunal)
Akademikerförbundet SSR
Jusek
Sveriges kyrkokamerala förening
Föreningen Sveriges kyrkogårdschefer

Härtill fanns via Svenska kyrkans hemsida en öppen inbjudan till var och en att ge sina synpunkter på diskussionsmaterialet.

Synpunkter på diskussionsmaterialet inhämtades via ett på internet tillgängligt enkätformulär. Alla som fått inbjudan att ge sina synpunkter och andra som önskade det fick en egen kod. Med hjälp av denna kunde man logga in till ett eget svarsformulär. Det var sammanlagt 83 stycken personer utöver dem som inbjöds att lämna synpunkter som begärde en kod. Det var dock bara 43 av dessa som utnyttjade möjligheten att lämna synpunkter.

Via den internetbaserade enkäten kom 487 svar. Härtill kom ytterligare 41 svar med e-post eller annan post. Det var alltså sammantaget fråga om 528 svar. Av dem som inbjöds att svara var det 27 procent som lämnade svar. Högst andel svar kom från stiftet. Svar har kommit från samtliga stift och i de allra flesta fall från både domkapitlet och stiftsstyrelsen. Lägst andel svar kom från församlingar i samfälligheter med 20 procent. Av samfälligheter och av församlingar med egen ekonomisk förvaltning är det 30 procent som har svarat.

I sammanställningen av inkomna svar har församlingar och samfälligheter delats in i olika storleksklasser. Indelningen bygger på antalet invånare. Anledningen till att invånarantalet lagts till grund är att när svaren kommit och sorterades fanns inte aktuella medlemskapsiffror för den kyrkliga indelning som gällde från 1 januari 2010. Det var dock den lokala indelning som då gällde som låg till grund för utskicket med inbjudan att komma in med synpunkter. Det avgörande får dock anses vara att det gjorts en storleksindelning för att se om de lämnade svaren är relaterade till att det finns församlingarnas och samfälligheternas skiftande storlek. Om det finns ett sådant mönster så bör det framträda även när invånarantalet har lagts till grund för indelningen. Detta bör gälla trots att församlingar/samfälligheter som nu sammanförts till samma storleksklass i vissa fall skulle ha hamnat i olika storleksklasser om antalet kyrkotillhöriga utgjort indelningsgrund. Svaren från lokal nivå har också sorterats upp utifrån om de svarande är församlingar med egen ekonomisk förvaltning, församlingar som tillhör en samfällighet och alltså inte har egen ekonomi samt samfälligheter. Det går inte att se några tydliga skillnader eller samband när man ser på hur enheter av olika slag har svarat.

De synpunkter som kommit in på diskussionsmaterialet är långt ifrån samstämmiga. På ett antal punkter finns det visserligen en bred uppslutning kring vissa ståndpunkter men det är ändå inte heller där fråga om någon fullständig enighet. På flera områden är opinionen som den framträder i de inkomna synpunkterna mycket splittrad. Det är sällan som en majoritet av de svarande i en viss kategori mer entydigt sluter upp bakom ett och samma förhållande är en styrka eller en svaghet hos en modell. I relativt stor utsträckning har man inte lämnat synpunkter på svagheter och styrkor hos alla de framlagda modellerna utan enbart kommenterat någon enstaka eller ett par modeller. Detta medför att omfattningen av inkomna synpunkter varierar mellan de olika modellerna.

Det kan vara naturligt att de egna förhållandena präglar de synpunkter som lämnas. Ibland sker detta på ett mycket påtagligt sätt. Bevarande av det som nu gäller den egna församlingen eller samfälligheten synes i några fall spela en avgörande roll för olika ställningstaganden. Även för tolkningen och förståelsen av vad de olika modellerna innebär kan den egna lokala organisationen spela en stor roll. I vissa fall kan det innebära att man missuppfattat eller i varje fall uppfattat en modell på annat sätt än som varit avsett från utredningsgruppens sida.

Sammanställningen av inkomna svar börjar med fråga 2 eftersom fråga 1 avsåg vem som hade sänt in svaret och detta inte är något som redovisas i detta sammanhang. Det har gjorts en mer omfattande sammanställning av synpunkterna på de mer övergripande och principiella frågeställningarna (frågorna 2–4 och 19) än på dem som gäller hur man ser på styrkor och svagheter hos olika modeller (frågorna 5–18). Svaren på de övergripande

frågorna är i regel mer omfattande och rymmer i större utsträckning principiella resonemang. Synpunkterna som avser modellerna D-G är mer ensartade och avvisande än den som gäller modellerna A-C. Därför är redovisningen av vad som har sagts beträffande de förstnämnda modellerna mer kortfattad.

Fråga 2

De utmaningar som vi kan förutse att Svenska kyrkan kommer att möta i framtiden är viktiga faktorer när man funderar över hur den framtida lokala strukturen ska utformas. För utredningen gäller att dessa utmaningar behöver mötas med förslag som tillgodoser det som sägs i de av Kyrkostyrelsen fastställda direktiven om utredningsarbetets syfte och inriktning. Det kommande förslagets övergripande syfte ska vara att skapa bästa möjliga organisatoriska förutsättningar för församlingarna att fullgöra sin grundläggande uppgift.

Vilka utmaningar ser ni/du som de viktigaste för Svenska kyrkan att hantera framöver?

Stift

I flera svar bejakar man de utmaningar som målas upp i diskussionsmaterialet. Det gäller inte minst riskerna för en marginalisering, ett sviktande medlemsunderlag och försämrad ekonomi.

Utan försök till sortering är några utmaningar som i mer än ett svar lyfts fram som viktigast eller som anses vara av avgörande betydelse följande:

- Kommunikationen med medlemmar – och icke medlemmar. Utmaningen är att målmedvetet söka relation och dialog med människor i dagens samhälle, särskilt med dem som har en svag relation till kyrkan. Förbättra kommunikationen med våra kyrkomedlemmar.
- Minska vår organisatoriska/administrativa kostym och genomföra kloka prioriteringar och nedskärningar. I det arbetet måste helhetsnyttan vara vår utgångspunkt. Att inte låta enheternas administrativa kostnader ta resurser från den grundläggande verksamheten. En förenkling av den kyrkliga organisationen har ett stort egenvärde varför med oro kan ses på den framtida hanteringen av huvudmannaskapet för begravningsverksamheten vad avser förslaget om endast en huvudman per kommun. De partiella samfälligheter som i så fall skulle behöva bildas mellan pastoraten går stick i stäv med förenklingstanken och underlättar inte gemene mans förståelse av en redan för komplicerad kyrklig organisation. Att lyckas rekrytera kompetent personal och att inte låta enheternas administrativa kostnader ta resurser från den grundläggande verksamheten.

- Kyrkan måste bli synlig i det offentliga rummet. Svenska kyrkan måste än tydligare finnas där människor är, på olika arenor i samhället och tillsammans med andra samhällsaktörer.
- Människor lever på ett annat sätt i dag: större rörlighet, mer projektinriktade livsformer, ökad individualism, mindre auktoritetstro. Människor är inte fast på en plats utan förflyttar sig både mentalt och geografiskt genom livets olika skeden vilket kräver flexibilitet och tillgänglighet.
- Urbanisering. Samhörigheten med kyrkan är större på landsbygden än i städerna. De stora skillnaderna mellan stad och land, som gör det svårt att hitta en enhetlig organisationsmodell. Att beakta glesbygdsproblematiken så att inte samma raster läggs över hela kyrkan. Det måste finnas en mångfald anpassad till olika krav och förhållanden. Situationerna och förutsättningarna är olika i städer och på landsbygden. Därför måste det tas fram olika modeller för hur man kan bygga levande församlingsgemenskaper utifrån de olika förhållanden som råder. På landet är församlingen till stor del det kitt som håller samman bygden, medan man i staden mer kan vara ambassadörer för Guds rike. Städer med omkringliggande landsbygd har helt andra förutsättningar för gudstjänstliv och verksamhet än de församlingar som finns på ren landsbygd/glesbygd, t.ex. vad gäller människors möjlighet att välja vilken gudstjänstgemenskap man vill tillhöra.
- En annan viktig utmaning är hur vi tar tillvara och utvecklar arbetet kring det ideella engagemanget och delaktigheten i det lokala församlinglivet. Svenska kyrkan har anställt medarbetare som bär och genomför församlingsarbetet. Ideellt engagemang har setts som ett extra tillskott, som kompletterande resurser. Vi måste arbeta för att öka det ideella engagemanget och se det som mer än ett komplement till anställda. Frågor om frivillighet måste prioriteras. Det är viktigt att skapa strukturer som stärker ideella medarbetares medverkan i församlingens verksamheter.
- Det är viktigt att människor får och behåller en relation till kyrkan och känner delaktighet och tillhörighet. Detta förutsätter lokala beslutsnivåer. Behovet av lokal samverkan utan flera beslutsnivåer. Att det finns en närhet till den gemensamhetsskapande församlingen. Att behålla det lokala engagemanget och den lokala närvaron trots större enheter och att undvika den likriktning som större enheter kan befaras medföra.
- Risker är att människor slutar att räkna med kyrkan, och att räkna med Gud. Detta är den största utmaningen kyrkan står inför. Att hålla Kristus i centrum. Det väsentliga är Evangeliet även i tider av ändrade strukturer etc. Den viktigaste frågan för Svenska kyrkan i framtiden är att forma och bygga levande gemenskaper där Kristus är i centrum. Vi måste arbeta på den inre växten för att få levande församlingar. Stiftsstyrelsen saknar detta perspektiv i utredningen. Det talas om den enskildes möte med kyrkan men inte om församlingsgemenskaper.

I ett svar framhålls att kyrkan är en del av samhället och att de utmaningar som möter i samhället därför också är kyrkans. Att bortse från detta kan leda självupptagenhet och se sig själv mer som ett offer än en verklig aktör. ”Till de stora utmaningarna idag hör samhällets ’tribalisering’. Storstadsutredningen talade om ’delade städer’, där grupp står mot grupp. Kyrkan är inte opåverkad av denna utveckling. Utmaningen är därför att skapa mötesplatser för det goda samtalet och det goda livet. En annan stor utmaning gäller kunskapens fragmentering. Det är en följd av en långt gången specialisering på område efter område. Var och en blir specialist på allt mindre områden. Vi vågar inte lita på det vi vet och få förmår teckna bilder av de stora sammanhangen i tillvaron. För kyrkans del gäller det att gå på gång återge ’den stora berättelsen’ och spela upp det drama som gudstjänsten utgör, där människor kan få hjälp att tyda sina liv och bevara sitt livsmod. En tredje stor utmaning är människors ensamhet, utanförskap och främlingskap. Detta följer på en lång tid av ohämmad individualism. Man märker det bland annat på att suicidernas antal är förfärande stort, också bland unga.”

I linje till en del med det som sägs det just återgivna svaret sägs följande från ett annat stift. ”En utmaning i sig är att visa på positiva utmaningar, att fokusera mer på de resurser och styrkor vi har och att skapa ändamålsenliga organisationer som tar vara på styrkorna. Vi behöver förflytta oss från en bevarandekultur som möter framtiden utifrån upplevda hotbilder.”

I frågan om kyrkobyggnaderna framför ett stift följande: ”Vidare kan beträffande kyrkobyggnaderna konstateras att fler och fler församlingar och samfälligheter saknar möjlighet att ens med hjälp av kyrkobyggnadsbidrag kunna vidta angelägna kyrkobyggnads-reparationer därför att de egna medlen inte förslår till den egna insatsen. Det framstår därför som alltmera nödvändigt att få till stånd en klassificering av kyrkor utifrån användning och kulturhistoriskt intresse. Härvidlag är gudstjänstlivet och dess stimulering en viktig parameter som bör komma i första hand. Efter resultat av denna genomlysning bör sedan organisationen byggas på ett sätt som kan bära de grundläggande uppgifterna för församlingen.”

Samfälligheter (0–3 000 invånare)

I denna relativt lilla grupp av samfälligheter framhålls den förväntade negativa medlemsutvecklingen och dess följder som en stor framtidsutmaning. I ett svar ställs frågan hur vi kombinerar förankringen på lokalplanet och det lokala engagemanget med behov av en vidare organisation och specialistkompetenser inom exempelvis arbetsrätt, juridik mm. Motsvarande frågeställning kan sägas finnas i ett annat svar där man ser som en fara med församlingssammanläggningar när medlemsantalet minskar ”att identiteten i församlingen försvinner och medlemmarna tappar sim hemkänsla. De stora

och viktiga besluten kommer långt bort och engagemanget går förlorat.” I samma svar sägs att ”det är viktigt att ha en präst som folket i bygden känner som sin präst och att det är samme som man kan vända sig till.”

Samfälligheter (3 000–25 000 invånare)

I ett svar sammanfattas de viktigaste utmaningarna på följande sätt: ”Färre medlemmar - Svagare ekonomi - En marginaliserad kyrka.” Detta kan också ses som en sammanfattning av det som framförs av samfälligheterna i denna storleksklass tillsammans med uppgiften att nå människor med evangelium och behovet att behålla en närhet till människor i församlingen och en stark lokal förankring. I några svar lyfts också förvaltningen av kyrkobyggnaderna fram som en utmaning ur såväl ekonomisk synvinkel som med hänsyn till de motsättningar som kan uppstå mellan funktionella kyrkliga behov och antikvariskt betingade bevarandeintressen.

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

Det som särskilt lyfts fram i flera svar är församlings och kyrkans relationer till medlemmar och till andra människor. Till detta kopplas flera olika frågor såsom att nå ut med evangelium, att göra kyrkan känd, dop- och konfirmanstionsfrekvens, medlemsminskning och sviktande ekonomi.

I ett par svar lyfts särskilt relationerna till den yngre generationen fram. ”En av de största utmaningarna är att inte bli isolerade från församlingsborna, att inte bli sedda, att bli okända. Detta gäller i synnerhet visavi de yngre församlingsborna. Svenska kyrkan måste hela tiden göra sitt budskap och sin röst hörd och visa vilka värden man står för. Att finna fungerande metoder för detta är en stor utmaning.”

Den lokala förankringen betonas lyfts också. ”Att trots minskade resurser: vara en trovärdig kyrka som visar människor mening i tillvaron vara en kyrka som finns där människor finns vara en kyrka som engagerar och utmanar. För att klara detta behöver vi kunna prioritera, vi behöver ta till vara alla resurser, det vill säga inte bara de förtroendevalda och anställda utan alla medlemmar. Vi behöver skapa en organisation som ger hög effektivitet, med så lite energiläckage som möjligt.”

I ett svar sägs att utredningsarbetet präglas av ett felaktigt perspektiv där ekonomin och organisation av förtroendevalda och anställda hamnat i fokus. ”Det är sannolikt att de allra flesta delar av Svenska kyrkan kommer att få mindre ekonomiska resurser i framtiden. Om dessutom stora resurser ska satsas på att underhålla kyrkobyggnaderna kommer det att ställas mycket stora krav på effektivitet när det gäller resursanvändningen, vilket måste få konsekvenser för hur kyrkan organiserar sig. Men det gäller att hålla i minnet att ekonomi är ett medel, inte ett mål, och det finns andra

medel. Med krympande ekonomiska resurser kommer kyrkan inte längre att kunna hållas samman av anställda som levererar tjänster till medlemmarna. Relationer mellan medlemmarna kommer att bli viktigare. De församlingar som i ökande grad vill göra kyrkans medlemmar delaktiga i byggandet av kyrkan har i grunden inte något att frukta av en sådan utveckling. På motsvarande sätt förhåller det sig med utvecklingen mot större lokala enheter. I en sådan organisation finns det inte behov av lika många förtroendevalda. Men möjligheterna till delaktighet och inflytande för många medlemmar ökar när verksamheten inte formas vid sammanträden utan på andra sätt. Kyrkans lokala enheter kommer ändå att behöva ett alltmer omfattande stöd i form av kontinuerlig kompetensutveckling och kontinuerliga analyser av olika samhällsförhållanden. Kunskapen om kristen tro tenderar att bli allt mindre spridd. Människors sätt att leva och relatera till varandra förändras också i snabb takt. Detta medför att olika generationer av människor kommer att ha mycket olika förståelse av vad kyrkan är och ha mycket olika förväntningar på kyrkan. Även i fråga om församlingens grundläggande uppgifter kommer man att behöva analys och utbildning från stiftet.”

Församlingar med egen ekonomi (1 000–5 000 invånare)

Att behålla medlemmar och frågor omedelbart relaterade till detta lyfts fram som en av de viktigaste utmaningarna i en relativt stor andel av svaren. Som grundläggande utmaningar talas i några svar om skapa gudstjänstfirande församlingar och att fullgöra församlingens grundläggande uppgift. Som viktigare än medlemsminskning och sviktande ekonomi lyfts i ett svar fram ”att möta den omfattande sekulariseringen i samhället och i människors tänkande och livssyn. För att utarbeta en sådan pastoral strategi, innefattande apologetik och evangelisation, krävs emellertid helt andra och djupare analyser från helt andra utgångspunkter än de man finner i diskussionsunderlaget. För detta är organisatoriska och ekonomiska förändringar på sin höjd av sekundär relevans. Och sådana förändringar kräver, även om de är ofrånkomliga, mycket tid och energi.” I ett annat svar lyfts fram som en utmaning ”Att se till att kyrkan inte hamnar i samhällets marginal. Att möta samhällsförändringar med nödvändiga egna förändringar men samtidigt behålla kyrkans tro och tradition. Att se till att kyrkan inte tappar bort andligheten och de centrala kristna värderingarna utan hittar nya vägar att nå ut med sin kristna tro.”

I ett svar säger man att man helt saknar en diskussion om den utmaning som det innebär att mentalt ställa om från statskyrka till fri kyrka. ”Detta har inte skett än. Svenska Kyrkan fungerar fortfarande tankemässigt och strukturellt som före separationen från staten. Vi har en stor medlemsbas och därmed fortfarande stora ekonomiska resurser. I och med att kyrkan också har ansvar för begravningsväsendet så förstärks denna syn. Det bety-

der att vi utgår ifrån anställda resurser för absolut största delen av vår verksamhet. Organisationen med råd, fullmäktige, stift och kyrkostyrelse och val till dessa är ett annat exempel på att vi utgår ifrån hur det varit och den ekonomiska bas vi haft genom åren. Vi tänker som en statskyrka. Å andra sidan är väldigt många, medlemmar utgående från sin lokala kyrka, särskilt gäller detta på landsbygden. Det har vidare uttryckts som att vi är en föräntningskyrka som erbjuder dop, vigsel och begravning men i övrigt är man inte så engagerad. Utmaningen blir att transformeras till en fri kyrka och motivera och engagera medlemmar. Det blir oerhört viktigt att engagera och dra till sig frivilliga krafter. Detta sker i stort endast lokalt.”

I anslutning till frågorna om en försämrad ekonomi lyfts i ett par svar fram ”att finna former för samverkan med stift/andra församlingar i frågor som rör fastigheter, ekonomi, administration och information”. Det talas också om att skapa en enklare organisation i församlingen. I ett svar vill man betona ”att de organisatoriska indelningar som är bäst för kyrkans grundläggande uppgift – att lokalt verka nära människor – och de som är bäst för begravningsväsendet – större, rationell hantering – inte med nödvändighet är samma sak. Vi ser fler tillfällen då intressena går stick i stäv med varandra, än då de förenas.”

Att behålla en lokal förankring och förutsättningar för ett lokal engagemang med engagerade förtroendevalda och frivilligarbete lyfts fram på olika sätt i några svar. ”Att bekämpa uppfattningen bland såväl medlemmar som anställda att det är de anställda som är kyrkan, som ska producera tjänster från vilka medlemmar och icke medlemmar kan välja och vraka.” I ett annat svar sägs att ”utmaningen blir att utveckla fungerande lokala gemenskaper med frivilliga insatser runt varje enskild kyrka för att morgondagens kyrka på ett förtroendeingivande sätt skall kunna utföra sina uppgifter. Dessa lokala gemenskaper bör sedan i sin tur förenas med en rationell (central) administrativ förvaltning. Vill än en gång trycka på att det bör belysas i det fortsatta arbetet att församlingens grundläggande uppgift i framtiden måste bygga på volontärer som tar särskilt ansvar för församlingsverksamheten. Organisationen måste stödja detta.

Kyrkobyggnaderna ses också som en utmaning. Både som ett arv att värna och i vissa fall som något som riskerar att bli en ekonomisk belastning. I ett svar sägs att ”kyrkorna måste hanteras på ett plan över församlingarna. Vi har inte råd att behålla alla kyrkor. Man kan helt enkelt inte begära av kyrkorådsmedlemmar/kyrkoherde att de ska lägga en kyrka i malpåse. Församlingsmedlemmarna ska inte behöva bekosta kyrkor man inte behöver.” I ett annat svar på samma tema sägs att det kommer att bli en svår ekvation få ihop ”att samtidigt utföra svenska kyrkans uppgift att vara kyrka och att vara kulturbevarare, genom att förvalta de många lokalerna och kyrkogårdarna”. ”Speciellt gäller det förstås de ekonomiska svårigheterna som utmaningen innebär, i en tid då svenska kyrkans medlemsantal är vikande.”

Församlingar med egen ekonomi (5 000–10 000 invånare)

I flera svar framhålls som en stor utmaning att behålla medlemmarna.

I några svar betonas att det är de pastorala utmaningarna som är viktigast. ”Att bli en samtalspartner i livet mer än bara den som administrerar frågor kring döden. Vi behöver fokusera och fördjupa oss i de grundläggande frågorna men utan att bli instängda. Att inte låsa in oss i gamla former utan försöka hitta ett tilltal som håller idag. Om vi bara blir traditionella kommer budskapet att kastas ut som barnet med badvattnet den dag man inte längre tycker sig behöva de gamla traditionernas form.” I ett annat svar som också tar upp pastorala utmaningar menar man att ”utmaningen består i att skapa små och människonära pastorala enheter som kan utföra församlingens grundläggande uppgift. Missionsstrategi blir avgörande. Mission sker i en rörelse framåt, inte bakåt. Hela strukturutredningen doftar uppgivenhet. Det är inte svaret på kyrkans utmaning. Frågor om strukturella förändringar kan inte föras i denna anda av missmod. Även goda strukturella idéer blir verkningslösa.” I ytterligare ett svar betonas som särskilt viktigt att bedriva ett konfirmandarbete, där tonåringar känner sig sedda och tagna på allvar. ”Kanske är konfirmandarbetet den viktigaste basen för att behålla människor i kyrkan.”

I några svar tar man upp behovet av samverkan och rationalisering på områden som inte direkt gäller den grundläggande uppgiften för att skapa bästa förutsättningar för ”kärnverksamheten”. En församling anser att ”Strukturutredningen måste komma med förslag som ger utrymme för en viktig lokal verksamhet även på problemorter. Det förutsätter att Strukturutredningen går in på och analyserar förslag som tar sikte på hela Svenska kyrkans problem. Kraftfulla förslag till rationaliseringar av struktur och administration bör komma fram samtidigt som man analyserar och föreslår hur det mycket lokala arbetet kan stimuleras och stärkas. Alla nivåer behöver se över sin resursförbrukning. Dubbelarbete bör undvikas så långt som möjligt. Administrativa strukturer behöver ses över och förändras. Det är inte genom tunga administrativa arbetsformer man når människor i behov av kyrkan i deras vardag. En annan församling säger att det handlar om ”att inte gå vilse i en för stor kostym, utan att på ett klokt sätt anpassa organisationen så att så mycket kraft som möjligt går till pastoralt grundläggande arbete. Samtidigt måste vi bli mer professionella i det administrativa och personella arbetet. Det kräver kompetens på tjänsterna. Den kompetensen är svår att hålla i små församlingar, på deltidstjänster. Mer samarbete måste till för att bättre kunna utföra vårt arbete på alla plan.” I ytterligare ett svar sägs att byråkratin idag tar alltmer tid och resurser. ”Faktiskt är också den utredning ett utslag av detta. Kraven från nationell nivå, stift och myndigheter tar alltmer tid och resurser. Det är också viktigt att behålla närheten mellan församlingsbor, anställda och arbetsgivare. Avstånd skapar

alltid främlingskap.” I ett svar menar man att ”vi behöver hitta organisatoriska former för att inte många av de bästa prästerna som kyrkoherdar fastnar i administration och förvaltning”.

Den lokala förankringen och närheten betonas också i andra svar. I ett svar framhålls som en utmaning för Svenska kyrkan de tillhörigas engagemang och frivillighet för sin folkkyrka. ”Den framtida lokala strukturen måste utformas så att frivilliga krafter finns med i kyrkans inre liv. Ett krav för framtiden som rimligen går att ställa från ledningshåll är att det ska finnas frivilliga innan nya projekt/evenemang startas. Finns inga frivilliga med så blir det inget evenemang! Likväl behövs anställda som har gnista, engagemang och kan samla frivilliga runt omkring sig. För det finns inga frivilliga som vill jobba för någon som saknar just gnista och engagemang! Å andra sidan ska anställda inte behöva ha någon jour och serviceverksamhet för gnällspikar.”

Församlingar med egen ekonomi (10 000–20 000 invånare)

Även dessa församlingar framhåller medlemsutveckling och därtill kopplat dopfrekvensen och i vissa svar konfirmandarbetet som en viktig utmaning. Samtidigt är det frågor kring hur man ska utföra församlingens grundläggande uppgift som i flera fall ses som den viktigaste utmaningen. I ett svar där man säger man att Svenska kyrkans uppgift är att föra ut det kristna budskapet i Sverige i dagens samhälle på ett sådant sätt att det väcker respekt, förståelse, engagemang och ökad insikt i och fördjupning i den kristna tron framhålls att en positiv utveckling för Svenska kyrkan kommer inte i första hand från en effektiv administration utan från kyrkans framgång i arbetet att engagera många människor för den kristna saken. ”I strukturutredningens diskussionsmaterial framhålls kyrkans huvuduppgift men i materialet diskuteras väldigt lite hur ändamålsenliga olika organisationsformer är i relation till kyrkans huvuduppgift. De mesta diskussionerna handlar om effektivitet i administration.”

I ett svar gemensamt för flera församlingar diskuteras frågor om kyrkotillhörighet/medlemskap. ”Det viktigaste är att skapa motmedel mot den vikande andelen tillhöriga. Detta kan ske på flera sätt. Vi tror att det är viktigt att långt mer än idag klargöra mervärdet av att tillhöra kyrkan. ’Tillhörighet’ får inte bara vara en alternativ teknisk term till ’medlemskap’. I ordböckerna anges ibland som synonym till tillhörighet ”sambhörighet” och ’hophörighet’. Det måste göras uppenbart att tillhörighet tillför något för de tillhöriga som kan ge ett budskap till de icke-tillhöriga att ’komma med’ och inte bli ’free riders’ utan att betala ”medlemsavgiften”. När tillhörigheten sjunker mot 50 procent håller det inte att kyrkan är lika ’öppen’ för tillhöriga som icke-tillhöriga. Hur ska tillhörighetens särskilda värden förmedlas utan att kyrkan stänger dörrarna för sökare och icke-tillhöriga? Kommu-

nikationen med medborgarna (tillhöriga och icke-tillhöriga) blir en nyckelfråga. Olika segment i ålderspyramiden har olika tillhörighet. Insatserna måste riktas mot den grupp där andelen tillhöriga är låg.”

Delvis kopplat till medlemsutveckling ses i några svar som en viktig utmaning att skapa ekonomiskt hållbara strukturer. Som en ekonomisk utmaning pekats i något svar på momsfrågan vid samverkan.

Den lokala förankringen och närheten lyfts särskilt fram i några svar liksom frågan hur man ska få frivilliga krafter.

I ett par svar lyfts som en utmaning fram att göra besparingar. I ett svar sägs att det inte torde gå att höja kyrkoavgiften. ”Istället måste kostnaderna ses över. Den stora potentialen ligger i att krympa den administrativa kostymen – på alla nivåer. De flesta andra samhällssektorer har gått igenom en sådan omställning men kyrkan har en managementtradition av ’snällhet’ och långtgående hänsyn till de anställda. Detta har inte sällan hindrat en nödvändig och rationell effektivisering inom de delar av kyrkan som inte tillhör kärnverksamheten. Det är inte säkert att detta förhållningssätt kan kunna få råda i en krympande ekonomi.” I ett annat svar talas om att ”minska all byråkrati, tex alla regler för dokumentation och diarieföring och allt annat. Vi är inte längre en statlig myndighet.”

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

Ett svar som sammanfattar mycket av det som sägs även från övriga församlingar har följande lydelse: ”Att skapa en utveckling för att öka intresset för kristen tro och kristna värderingar. Att hantera det minskande medlemsantalet, den krympande ekonomin och ansvarstagandet runt kyrkobyggnaderna.” Vad gäller medlemskap talas i ett svar som en utmaning om ”att rätta till åldersstrukturen hos medlemmarna i Svenska kyrkan”.

Kyrkobyggnaderna tas upp i flera yttranden. I ett talas om att allt färre kyrkotillhöriga bekostar Svenska kyrkans kulturhistoriska byggnader och att statens insats borde bli större.

I några svar lyfts den lokala förankringen och självbestämmandet fram. Kopplat till detta sägs i ett svar följande: ”Eftersom förhållandena är och torde förbli väldigt varierande i landet, måste också olika möjligheter att organisera sig finnas. Det är inte lämpligt att via inskränkningar i kyrkoordningen utesluta organisationsformer som kan vara fungerande. Utredningen andas en misstro mot de samfälligheter som finns idag. Vi har av egen erfarenhet funnit att samfällighetsformen har uppenbara fördelar utan att det ekonomiska ansvaret kommer i konflikt med hur församlingens arbete prioriteras. De spekulativa nackdelar som utredningen formulerar känns konstruerade. I stället anser vi att det snarare i kyrkoordningen skall öppnas för flera samverkansformer. Vi håller med utredningen om att det idag finns krångliga organisatoriska lösningar som flerförsamlingspastorat i flerpas-

toratssamfälligheter och att dessa församlingar behöver incitament för att välja en enklare organisation. Den viktigaste utmaningen torde vara att se till att församlingen har tillräcklig ekonomisk bärkraft för att möta kommande behov. Denna bärkraft innebär också frihet att välja olika lösningar utifrån ett lokalt perspektiv, vilket inte utesluter samarbete och samordning med andra nivåer inom Svenska kyrkan.”

I ett svar lyfts som en utmaning fram ”att Svenska kyrkan framgent klarar av att leva upp till kraven i Lag (1998:1519) om Svenska kyrkan vad gäller § 1–2. Svenska kyrkan måste organiseras på ett sådant sätt att uppfyller kraven i lagen, annars riskerar Svenska kyrkan uppbörden av begravnings- och kyrkoavgiften.” Samtidigt pekas i svaret som en annan på ”att fokus på Svenska kyrkans överlevnad som organisation och administrativ överbyggnad leder till att man glömmer bort gudstjänsten och den gudstjänstfirande församlingen.”

Församlingar i samfällighet (0–5 000 invånare)

På lite olika sätt framhålls som en utmaning att kunna fullgöra församlingens grundläggande uppgift. Som exempel på sådant som sägs i olika finns följande:

- Kyrkan måste vara en levande öppen kyrka mitt i samhället, dit människor söker sig för ordet, gemenskapen, sinnesron och stöd i både glädje och sorg.
- Visa vad vi kan erbjuda människor i vår tid utan att tappa vårt fokus på vårt huvuduppdrag, de fyra benen: Gudstjänst, mission, undervisning, diakoni. Vi måste visa att vår kyrka idag har så mycket mer att erbjuda än den bild människor i allmänhet ofta har. Vår kyrka måste bli bättre på att marknadsföra sig själv, visa att vi är proffs på många tjänster som inte utförs av andra, eller i varje fall av väldigt få.
- Att få så många människor som möjligt att se kyrkan och hennes budskap och uppgift som en viktig och naturlig del av den egna vardagen. Alltså inte bara som en ceremonileverantör eller som mysgivare vid egna högtider.
- Att skapa väl fungerande pastorala enheter där kristen gemenskap kan växa.
- Att stå upp för kristen tro och moral i ett sekulariserat, mångkulturellt och individualistiskt samhälle.
- Evangelisation Oavsett hur många och hur bra verksamheter vi har kan vi aldrig komma vidare om inte människor kommer till tro på Jesus. Därför måste evangelisation vara vår huvuduppgift. I utredning framkommer detta på vissa ställen på ett bra sätt. Samtidigt är vissa delar direkt i polemik mot vår lutherska bekännelse att människan blir frälst genom Jesu Kristi nåd allena. Svenska kyrkan måste styras missionbefallningen

som vi också frimodigt förkunnar vid varje dop.

- Vi måste också fundera på och bli tydliga med vad kyrkan är till för, inte i första hand för att förvalta kulturarv ha god arbetsmiljö eller välskötta tomma byggnader. Vi är till för att sprida budskapet om Jesus Kristus till människor idag, detta framkommer lite dåligt i utredningen.
- Att förkunna Guds befriande frälsningsbudskap till allt fler människor. Att ge röst till alla förtryckta i vår kultur och samhällen Att förmedla kyrkans liv, glädje och kärleksuppmaning till dagens ungdomar. Att återfinna gemenskapen där den gått förlorat Att öppet kunna gå alla tillmötes i sina livsskeden.

Det minskande antalet medlemmar ses i många svar som en stor utmaning. Ofta är detta också sammankopplat med sämre ekonomiska utsikter. När medlemsfrågan behandlas tas i flera fall upp fråga om att behålla dopfrekvensen och behovet att nå människor i yngre åldrar. Kopplat till de ekonomiska framtidsutsikterna talas i ett svar om ”kyrkan måste bli mer kostnadseffektiv i sin verksamhet. Rationalisera den organisatoriska strukturen, slimma organisationen och möjliggör flera operativa anställda på församlingsnivå (präster och diakoner) och färre inom service och administrativa funktioner.” I ett annat svar är man inne på motsvarande tema när man skriver att ”all verksamhet måste prövas såväl innehållsmässigt som ekonomiskt. Svenska kyrkan måste ta rejäla tag när det gäller all upphandling, utveckling och utvärdering av alla datorbaserade system som används inom organisationen. Detta gäller inte minst kostnaderna för dessa. Antalet leverantörer av datorbaserade system kan förmodas vara stort mot bakgrund av hur många olika lösningar som finns kan man förmoda att kostnaderna är avsevärt mycket högre än vad de skulle behöva vara. Alla ekonomiska enheter gör idag sina egna upphandlingar och viljan och motivationen för att söka samarbete med andra ekonomiska enheter saknas. Man bör utarbeta olika modeller för samverkan när det gäller olika områden som IT, information, fastighetsunderhåll m fl Modeller som bygger på olika storleksscenarioer och so sedan prövas och utvärderas på ett antal ställen i landet. Stordrift har sina fördelar men inte på alla områden och inte till vilket pris som helst.” Det sistnämnda tas upp i ett svar där det sägs att ”det spelar mindre roll varifrån lönerna betalas ut – men kaffet måste alltid kokas lokalt”:

Att bibehålla ett lokalt engagemang och en folkkyrka med en fungerande lokal demokrati tas upp som utmaningar i ett antal svar. I ett av dessa sägs att den demokratiska modell som Svenska Kyrkan har inte får ”förändras så till den grad att människor i våra församlingar känner att de inte har möjlighet att göra sin röst hörd i en toppstyrd kyrka.” Beträffande den lokala förankringen sägs i ett svar att ”intresset för medlemskap och att betala kyrkoavgift avtar med kvadraten på avståndet”. I ett annat svar som bl.a. gäller samma tema sägs följande: ”Dagens struktur leder till en ineffektiv

verksamhet, men också till en lokal kontaktyta som har stort värde. En förändring måste sikta på att eliminera ineffektiviteten, samtidigt som den lokala kontakten finns kvar och kanske t.o.m. förstärks. - - - Nuvarande struktur och ansvarsfördelning har ett antal nackdelar. Men också flera fördelar. Bland de sistnämnda märks den lokala förankring som mindre församlingar kan ge, en enkelhet i beslutsfattandet, en närhet mellan invånare och kyrkan (både mentalt och geografiskt) samt den personliga kännedomen. Nackdelar berör främst arbetsgivarrollen, ekonomi och den administrativa sidan.”

I ett svar lyfts följande fram som en utmaning: ”Hur får vi människornas önskemål om verksamheternas utformning att stämma överens med de anställdas intressen när det gäller deras arbetsmiljö? Vi ser en ökad risk för konflikter när resurserna minskar.”

I ett annat svar sägs följande: ”Utmaningen att det inte ser likadant ut överallt är i all synnerhet aktuell för oss som befinner oss i ett pastorat med 6500 medlemmar med mycket gles bebyggelse och relativt hög medelålder. Vi har vikande avgiftsunderlag, 9 mil mellan de kyrkor som ligger längst från varandra och dåligt väder (mycket snö) stor del av året. En av utmaningarna är att anpassa det regelverk kyrkoordningen föreskriver till den verklighet vi lever i.”

I ett svar ifrågasätts utredningsarbetet på ett grundläggande sätt: ”Det är kyrkorådets mening att vi inte löser framtidens problem med organisationsförändringar, det tar bara tid från kärnverksamheten. I en tid då kyrkan hela tiden förlorar medlemmar är det viktigt att vi finns nära folket i vår kärnverksamhet. Varje organisationsförändring kräver demokratisk beslutsprocess, utbildning och genomförande. Allt detta tar tid från kärnverksamheten. Därför föreslår vi att utredningen läggs ned och att beslutande organ och personer i kyrkans ledning får mandat att fatta beslut och leda kyrkan in i framtiden utifrån den Kyrkordning och den övriga regler som finns.”

Församlingar i samfällighet (5 000 – 10 000 invånare)

I huvudsak finns samma utmaningar nämnda av församlingarna i den här storleksklassen som i den föregående. Följande generella utmaningar framhålls i ett svar:

- Att fullgöra sin uppgift i enlighet med Jesu ord i missionsbefallningen.
- Att behålla de gudstjänstfirande församlingarna i hela Sverige.
- Att underhålla och öka tillgängligheten till kyrkobyggnaderna som är viktiga för den lokala kyrkliga identiteten.
- Att satsa på att öka dop- och konfirmationsfrekvensen för att behålla kontakten med en majoritet av befolkningen.

I ett svar lyfts det lokala självstyret och lekmannaengagemanget fram: ”Bibehållet självstyre på församlingsnivå och samtidigt samfälligheter och större förvaltningar på pastorats eller stiftsnivå för att effektivisera det som inte är kyrkans grundläggande uppgifter, men som behövs för att få resten att fungera (ekonomi/löneutbetalningar/juridik mm). Detta utan att lekmän räknas ut. I organisationen måste lekmän räknas in, då de kommer att spela en stor roll i framtida verksamhet. Personal måste räkna med lekmän och rekrytera lekmän och inte känna sig utkonkurrerade. Lekmän måste känna att deras insats är viktig och efterfrågad, inte att ’detta kunde personalen gjort- med betalning dessutom’ ”.

Församlingar i samfällighet (mer än 10 000 invånare)

I ett svar som tar upp mycket av det som också finns med i andra svar står följande: ”Att i en ständigt föränderlig omvärld (ny)tolka evangeliet utifrån en evangelisk-luthersk tradition – Att förkunna ett evangelium som är relevant för dagens människor utan att förlora sin identitet som evangelisk luthersk kyrka – Att tydligt definiera och fokusera på uppdraget och inte falla för populismens frestelser – Att i en situation av minskande ekonomiska resurser vara öppen för okonventionella (mindre formella) lösningar – Att slimma sin organisation (administration, personal, förtroendevalda) och i stället bygga kyrka på frivilliga och ideella insatser – Att anpassa (minska) sitt fastighetsbestånd – Att prioritera, profilera, effektivisera och finna nya samverkansformer.”

Medlemsminskning och en därtill kopplad sämre ekonomi tas upp i flera svar. I det sammanhanget lyfts också fram som utmaningar dopets och konfirmationsstedens sviktande ställning och utmaningen att arbeta med detta. Om den kyrkliga sedens minskade betydelse sägs följande i ett svar: ”Sviktande dop- och konfirmationssted medför att kyrkans kontaktyta med omvärlden blir alltmer begränsad. Individualismen medför att betydelsen av kyrkans riter blir försvagad; riterna är inte längre existentiellt bärande utan kommer att utgöra en konstnärlig inramning kring en familjehändelse. För många blir det då naturligare att utforma den inramningen på eget sätt och flytta ut passageriterna ur församlingens och kyrkans kontext.”

I svaret från en förortsförsamling med låg andel kyrkotillhöriga sägs följande: ”Medlemstalet lär fortsätta minska. Även med en ökad andlighet och fler kyrkligt aktiva så kommer utträden av ateister och sekulariserade utan anknytning till kyrkan att fortsätta. Det finns en risk att vi blir en ’medelklasskyrka’. Många med riktigt låga inkomster har inte råd att vara kvar eftersom de lever på marginalen medan många med riktigt höga inkomster tycker att det absoluta beloppet är för högt. Vi vill kunna erbjuda ett alternativt medlemskap där man inte betalar en avgift i förhållande till inkomsten, utan bidrar med tid i frivilligarbete. Målgruppen är framför allt personer

med låga inkomster där den lilla kyrkoavgiften betyder mycket i en ekonomi där marginalerna är obefintliga. Befolkningsomflyttningar och segregation som redan idag leder till problem i glesbygd, i miljonprogramsområden och i kontoriserade storstadscentrum riskerar att öka.” I svaret sägs att medelinkomsten och kyrkotillhörigheten är låga men att man har många deltagare i gudstjänster och annan verksamhet. ”Vår ekonomiska räddning är att vi tillhör en stor samfällighet.”

I ett svar menar man att vi ”måste börja med en tydligare definition av församling. Vad är en församling och vad kännetecknar den? Och om man gör det tror vi att man kommer att behöva skilja dagens administrativa enhet församling från den relationsskapande, främst den gudstjänstfirande, församlingen.” I ett annat svar sägs att ”det bör finnas ett samband mellan ekonomisk styrning och pastoral ledning för de grundläggande uppgifterna.”

I en situation med ett sviktande medlemstal se som ”en mycket stor utmaning är att i denna situation inte tappa bort det faktum att kyrkan är till för alla, inte bara dem som väljer att vara medlemmar och dem som bidrar till byggandet av kyrkan, utan för alla människor.”

Närhet och lokalt engagemang poängteras i några svar. T.ex. en församling som skriver följande: ”För Svenska kyrkans framtid och församlinglivet är det avgörande att kunna bevara en närhet mellan församling och människor. Om enheter blir för stora kommer människor att känna främlingskap i relation till sin församling. Samtidigt är det nödvändigt att hitta former för administrativ, ekonomisk samverkan i större enheter. Administrativa behov får därför inte slå sönder församlinglivet, samtidigt som det är nödvändigt att hitta former för en fungerande förvaltning som gagnar ett levande församlingsliv.”

I ett yttrande som bl.a. tar upp den förväntade ekonomiska framtiden menar man att ”det är sannolikt att de allra flesta delar av Svenska kyrkan kommer att få mindre ekonomiska resurser i framtiden. Om dessutom stora resurser ska satsas på att underhålla kyrkobyggnaderna kommer det att ställas mycket stora krav på effektivitet när det gäller resursanvändningen, vilket måste få konsekvenser för hur kyrkan organiserar sig. Men det gäller att hålla i minnet att ekonomin är ett medel, inte ett mål, och det finns andra medel. Med krympande ekonomiska resurser kommer kyrkan inte längre att kunna hållas samman av anställda som levererar tjänster till medlemmarna. Relationer mellan medlemmarna kommer att bli viktigare. Det församlingar som i ökande grad vill göra kyrkans medlemmar delaktiga i byggandet av kyrkan har i grunden inte något att frukta av en sådan utveckling.”

Övriga

I ett svar sägs att ”Svenska kyrkan måste inse att vi inte är en statskyrka längre. Först då kan vi börja arbetet. Svenska kyrkan ska inte fokusera på att vi tappar medlemmar utan på de vi har och på nya potentiella medlemmar. En annan utmaning är att göra alla möten relevanta och fyllda med kvalitet; arbetet ska vara trosmässigt relevant/relaterat. Gudstjänst är ett sådant möte. Det viktiga är inte vad vi gör utan varför och att vi kommunicerar den idén.”

I ett annat svar framhålls att arbetet med unga 0–18 år är av väsentlig betydelse. ”En svårighet ligger i att Svenska kyrkan ständigt tvingas bearbeta strukturfrågor vilka kan upplevas överskugga frågor som handlar om verksamhetsinriktning. Kombinationen med lokalt beslutsfattande nära och som en del av den gudstjänstfirande församlingen och behovet av effektiv styrning och effektiviserad fortsatt kompetent organisation där uppgifter i högre utsträckning kan komma att utföras på en övergripande nivå. Vi vill även fästa vikt på Svenska kyrkans kompetensförsörjning.”

Fråga 3:

I kapitel 3 och 6 av diskussionsmaterialet beskrivs ett antal framtidsutmaningar.

Vilka konsekvenser tänker ni/du att dessa kommer att få för Svenska kyrkan?

Stift

Ett domkapitel säger att församlingslivet behöver utvecklas så att det svarar mot både mot de utmaningar som finns i diskussionsmaterialet och andra sådana av mera lokalt slag. Fokus måste ligga på församlingens grundläggande uppgift. ”Uppföljandet av de kyrkliga handlingarna, av alla våra möten, kan bara klaras med hjälp av frivilliga krafter.”

I ytterligare ett par svar lyfts det fram som en viktig utmaning att arbeta med de kyrkliga handlingarna som viktiga kontakttillfällen.

En stiftsstyrelse välkomnar tanken på att öppna för en asymmetrisk organisation. De lokala förutsättningarna och behoven ser mycket olika ut beroende på var i landet vi befinner oss och i vilket sammanhang den lokala enheten finns. Med en öppning för de lokala variationerna följer ett mycket stort ansvar för nationella nivån och för stiftet vad gäller tillsyn och uppföljning. I samma svar ställs, mot bakgrund av att i diskussionsmaterialet sägs att verksamhetens kostnader i de små enheterna 50 % högre än riksgenomsnittet, frågan om hur mycket får lokala variationer kosta. ”Det

är en utmaning att reflektera över solidarisk resursfördelning i förhållande till effektiv resurshantering och lokalt självstyre.” Vidare konstateras att om sekulariseringen fortsätter med oförminskad styrka kommer vi att bli en minoritetskyrka som lever på marginalerna. ”Det pågår en urvattningsprocess som slår hårdare för var generation som kommer och går. Människors anknytning till Svenska kyrkan blir svagare vilket i sin tur leder till ökade utträden och minskad dopfrekvens. Fastighetsbeståndet måste minska. Avyttring av kyrkor kan vara en väg att gå, men det kommer säkerligen att påverka kyrkotillhörigas inställning till sitt medlemskap, med utträden som potentiell risk.” Man menar också att ökad samverkan kommer att vara nödvändig i framtiden. ”Inom administration, ekonomi och IT-området finns stora möjligheter att hitta samverkansformer. Upplevelsen att det finns en momsproblematik har hindrat samverkansprojekt. Konstateras dock att frågan inte utgör ett så stort hinder för samverkan som ofta gjorts gällande. I de flesta fall skulle en samverkan, innebärande köp och sälj av tjänster, ge en ekonomisk besparing, även om moms måste betalas.”

Till utmaningar som lyfts fram i flera svar hör behovet av ökad samordning och samordning på det administrativa området och behovet av god kompetens för att kunna hantera uppgiften att vara arbetsgivare. Det stora fastighetsbeståndet ses som ett problem som måste hanteras och det torde behövas en minskning av antalet fastigheter.

I ett svar talas om att uppmuntra frivilligarbetet i än högre grad eftersom vi inte kan räkna med att på sikt behålla lika många anställda för att fullgöra arbetsuppgifterna. Frågor kring frivilligarbetets möjligheter tas upp i flera svar som en utmaning för framtiden.

Samfälligheter (0–3 000 invånare)

Att behålla medlemmarna och att behålla förutsättningar för ett starkt lokalt engagemang lyfts fram som viktiga framtidsutmaningarna från de allra minsta samfälligheternas sida.

Samfälligheter (3 000–10 000 invånare)

Även bland dessa samfälligheter lyfter man i stor utsträckning fram frågor om det vikande medlemsantalet, om utrymme för lokalt engagemang och frivilliginsatser.

I ett svar sägs att ”vi möter utmaningarna att kunna vara individinriktade och samtidigt gemenskapsinriktade, lokala och regionala samtidigt som globala, bygga på avlönad kompetens samtidigt som hängivenhet, lojalitet och entusiasm ska få plats, med och ibland utan kompetens.” I annat ett svar talas om att få tillbaka rätten till att använda kyrkorummen på ett ekonomiskt försvarbart sätt. ”Nu är vi allt för begränsade av kulturlagen och våra

antikvarier vilken kostar oss mycket pengar och begränsar våra möjligheter att utnyttja de stora kyrkorumen för vår verksamhet på ett optimalt sätt.”

En samfällighet ser som en risk att administrationen kommer att bli än mer betungande och Svenska kyrkans huvuduppgifter kommer att handla om fastigheter och personaladministration. Då kommer mindre pengar att kunna anslås till den regelrätta församlingsverksamheten. Därför ser man det som en positiv tendens skapa större enheter för löneutbetalningar och personaladministrativ verksamhet. ”På samma gång måste dock den lilla församlingen komma i förgrunden. Om medlemmar inte känner samhörighet med Svenska kyrkan på det lokala planet ökar risken för en utökad alienering inför kyrkans verksamhet. Det kommer att bli än mer uppenbart att Svenska kyrkan i mycket framöver måste lita till de enskilda medlemmarnas ideella insatser.”

Samfälligheter (10 000–25 000 invånare)

Minskat antal medlemmar och sviktande ekonomi ses på olika sätt som utmaningar. Det ställer krav på effektivare administration och samverkan och det medför att det blir färre anställda vilket kräver ökade insatser från frivilliga.

Behov av samverkan kring resurskrävande uppgifter kombinerat med stark lokal förankring för församlingens liv och verksamhet kan sägas vara ett återkommande tema i flera svar. ”I en tillvaro där kyrkan alltmer marginaliseras och allt färre känner till kyrkans budskap, tradition och riter krävs tydlighet. Då resurser minskar krävs samverkan, samtidigt som kyrkan alltid måste vara lokal. Det krävs också att varje församling fokuserar det som är allra viktigast. Man måste också våga satsa, för att vända nedåtgående trend. Kyrkan måste synas, uppsöka människor och platser där människor finns. Vara med och dela livet i allt vara en resurs i samhället, i människors liv som man alltid kan räkna med och lita på.”

I några svar pekas på att organisationen måste vara flexibel och anpassad till lokala förutsättningar. ”Svenska kyrkan måste ha en organisation som tar hänsyn till den vitt skilda tradition och struktur som finns på landsbygden eller i medelstora tätorter likväl i storstäder och tillväxtområden. Den lokala organisationen måste få möjlighet att vara olika och inte likformas. Det är en högre andel av landsbygdens medlemmar som har samhörighet och engagemang med kyrkans verksamhet och kyrkan/ kyrkogården än i tätorten. Kyrkan på landsbygden utgör fortfarande en gemensam samlingsplats och angelägenhet för människorna. Församlingssammanslagningarna på landsbygden har slagit sönder en del av den tidigare närheten, vilket också kommer att se hos oss om sammangående i större enheter blir verklighet.”

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

Motsvarande synpunkter som lämnas av övriga samfälligheter finns också i svaren från de allra största samfälligheterna när det gäller sådant som behov av administrativ samverkan, rationell fastighetsförvaltning och ett ökat behov av frivilliginsatser.

De kyrkliga handlingarnas betydelse lyfts fram i ett par svar. ”En stor utmaning är balansgången mellan troheten mot formerna och de värden Sv. kyrkan står för och församlingsbornas önskemål om viss individualisering inte minst avseende kyrkliga handlingar. Det är viktigt att kyrkans regelverk medger viss anpassning till olika förhållanden i olika delar av landet, och skillnader i detta avseende mellan tätort och landsbygd. Det blir allt tydligare att de kyrkliga handlingarna har mycket stor betydelse för församlingsbornas upplevelse av Sv.kyrkan. Dessa handlingar utgör en stor kontaktyta mot församlingsbor som relativt sällan får erfarenheter av Sv.kyrkan. Den bild de får med sig från dessa tillfällen, bär de med sig och vittnar om under lång tid bland sina medmänniskor. De kyrkliga handlingarna har således stor strategisk betydelse för Sv.kyrkan. Utmaningen för varje församling ligger i att avsätta så mycket resurser till kyrkliga handlingar att man i alla avseenden kan ta tillvara de kontakter som dessa skapar. Kvalité på kyrkliga handlingar erhålls inte bara genom att till punkt och pricka följa kyrkohandboken. Här krävs även fingertoppskänsla och diplomati samt viss pedagogik för att hantera de känslomässigt ofta ömtåliga önskemål som framförs från församlingsbor i dessa sammanhang.”

En större samfällighet framför att problemet med effektivitet, sårbarhet och rättsäkerhet ligger i de mindre enheterna samt att enda sättet att minska kostnaderna är att bilda nya större enheter med gemensam ekonomi. Likartade synpunkter finns i ytterligare ett par svar.

En flerpastoratssamfällighet lyfter fram vissa personalfrågor och menar att ”ett flerförsamlingspastorat har större möjlighet att ta tillvara personalresurser än en flerpastoratssamfällighet p.g.a. bättre samlat arbetsgivarskap och en mer sammanhållen ledningsfunktion”. Svenska Kyrkan måste vara kyrka på ett annat sätt i framtiden. Om inte annat så kommer den krympande ekonomin tvinga oss till att tänka på andra sätt. Kyrka får inte vara något som anställda producerar och som församlingsborna konsumerar. Att vara kyrkan måste i framtiden handla mer om lärjungaskap, att följa Jesus i vardagen. Här måste människor förstå att vi alla är en del av kyrkan. Tillbaka till källorna är viktigt. Att samlas kring kyrkans identitet, hennes tro, bekännelse och lära. Antalet anställda kommer krympa i framtiden. Då måste fler frivilliga engageras. När ekonomin krymper kanske man även får börja uppmuntra de som vill ha kvar kyrka och församling till ett ökat givande.

Församlingar med egen ekonomi (1 000–5 000 invånare)

I ett svar sägs att det är en myt att tro att större enheter innebär mindre och lägre kostnader. ”Större geografiska områden medför större kostnader för resor (miljöpåverkan – bensin, tid – lön mm) Ekonomin i en församling är beroende av hur man har förvaltat sitt kapital och hur man tar ansvar för sin ekonomi så att man kan bedriva verksamhet i framtiden.” Samma församling menar att eftersom kyrkobyggnaderna är en del av kulturarvet borde kostnaderna för underhåll av dessa betalas av alla innevånare på motsvarande sätt som gäller begravningsverksamheten. I flera andra svar lyfts det ekonomiska ansvaret för kyrkorna fram som en viktig utmaning. ”Över hela vårt land har vi i vår hand byggnader som är fina monument, men inte speciellt anpassade efter dagens gudstjänstfirande församlingar, och den magrare ekonomi som Svenska kyrkan antas möta inom en snar framtid. Samtidigt är dessa kyrkobyggnader en stor tillgång för oss i vår kyrkliga identitet. Just kyrkobyggnaden och dess nära omgivning (kyrkogårdar, pastorsexpeditioner, etc.) har en stor betydelse för våra medlemmar. Balansgången mellan ekonomiskt ansvar och att bevara det kristna arvet och bygdearvet kommer bli tuff, men nödvändig.”

I ett antal svar poängteras behov av samverkan på det administrativa området. ”Med krympande ekonomiska resurser måste kyrkan hitta nya vägar för att gemensamt hantera det som inte är den grundläggande uppgifter: lönehandtering, ekonomisk förvaltning, IT-stöd, fastighetsförvaltning, och inte minst, begravningsverksamheten. Ju mindre ekonomiska och personella resurser en enhet inom Svenska kyrkan behöver lägga på dessa saker, desto större är möjligheterna för att kunna satsa på den grundläggande uppgiften. Samtidigt finns en påtaglig risk med stora kyrkliga enheter, nämligen att den lokala förankringen förloras.”

I ett svar ser man framför sig fler församlingssammanslagningar. ”Vi kommer under denna och kommande mandatperiod se många församlingssammanslagningar. Vi kommer även att få uppleva scenariet i många samhällen i vårt långa vackra land där tidigare banken-posten skolan och handlaren har stängt sin verksamhet. Kommer nu även kyrkan att få stänga sin verksamhet? Kyrkklockarnas klang över nejden kommer att tystna för gott. Känslan för kyrkan är stark vilket bevisas gång på gång när någon kyrka stängs, brinner eller rivs.”

Behovet av frivilliginsatser poängteras i flera svar. ”Svenska Kyrkan måste vara kyrka på ett annat sätt i framtiden. Om inte annat så kommer den krympande ekonomin tvinga oss till att tänka på andra sätt. Kyrka får inte vara något som anställda producerar och som församlingsborna konsumerar. Att vara kyrkan måste i framtiden handla mer om lärjungaskap, att följa Jesus i vardagen. Här måste människor förstå att vi alla är en del av kyrkan. Tillbaka till källorna är viktigt. Att samlas kring kyrkans identit,

hennes tro, bekännelse och lära. Antalet anställda kommer krympa i framtiden. Då måste fler frivilliga engageras. När ekonomin krymper kanske man även får börja uppmuntra de som vill ha kvar kyrka och församling till ett ökat givande.”

I ett svar framhålls sekulariseringen som en utmaning och risk. ”Risken är stor att vi, för att tillmötesgå de individualiserade önskemålen vid bl.a. kyrkliga handlingar, tappar fokus på vårt uppdrag och förlorar vår kyrkas identitet. Prästen blir en ceremonimästare och kyrkrummet bara en vacker inramning. Det behövs i framtiden en hög kvalitet på det som kyrkan erbjuder sina medlemmar och en tydlighet i bedömningen av de tjänster som kyrkan erbjuder. Dop, vigsel och begravningar bör kopplas till ett tjänsteinnehav för att undvika att enskilda präster konsulter och säljer kyrkans tjänster.”

Församlingar med egen ekonomi (5 000–10 000 invånare)

I mycket återkommer samma synpunkter som redan har redovisats från svar i andra grupper av församlingar och samfälligheter.

I ett svar sägs att genom församlingssammanslagningar, som ger större enheter och samverkansmöjligheter i större enheter, försvinner närheten mellan församlingsbor och präster och förtroendevalda. I ett annat svar lyfts den minskade samhörighetskänslan med Svenska kyrkan och den kristna tron fram som en utmaning. ”Allt detta ska inte behöva betyda att församlingarna och församlingarnas verksamhet och liv dör. Svenska kyrkan väg kan gå mot att bli ett mer renodlat trossamfund, i närmare ekumeniskt samarbete – åtminstone lokalt. Naturligtvis måste detta vara genomtänkt både organisatoriskt och teologiskt men vi behöver samarbeta -inte konkurrera. Geografiskt kommer det att bli större olikheter, och så måste det också tillåtas att vara. Närheten till församlingen, inte den geografiska utan den känslomässiga, ser olika ut i olika delar av landet redan idag. Då är det ändå viktigt att resonera och ta ansvar som en kyrka inte bara enskilda församlingar.”

I ett svar lyfts kyrkobyggnaderna fram som ett problem som hör samman med samhällets omdaning. ”Utifrån landsbygdsperspektiv så har vi kulturarvet att tänka på, med tanke på alla dessa kyrkobyggnader som finns ute i landsbygden. Statistiskt sett vet vi att för 100 år sedan bodde 9 av 10 på landsbygden. Det vittnar dagens antal av kyrkobyggnader på landet, medan 8 av 10 bor i våra storstäder idag. Det rimliga är att vi gör av med 8 av 10 kyrkor på landsbygden, men ingen normal vettig person vågar yttra den tanken bland de lokala beslutsfattare på landsorten.”

Frågor om medlemsutvecklingen diskuteras i ett svar där man menar att det finns naturliga och rimliga förklaringar till att Svenska kyrkan i dag inte kan ha 90 eller 80 – och på sikt inte heller 70 procent – av befolkningen

som medlemmar. Samhället har förändrats i en mångreligiös riktning och människors aktiva ställningstagande till sin samfundstillhörighet är i dag tydligare än tidigare. Det finns också mångdubbelt fler kristna i Sverige utanför Svenska kyrkan än det fanns då medlemsandelen var 90–95 procent. ”En kyrka med till exempel 50 procent av befolkningen som medlemmar är en mycket stor kyrka och kan i högsta grad vara en folkkyrka. En realistisk syn på det möjliga antalet medlemmar i framtiden ska inte hindra ett intensivt arbete för bland annat en högre dopfrekvens (särskilt då barn och/eller föräldrar tillhör Svenska kyrkan), åtgärder för att minska antalet aktiva utträden genom en aktiv medlemsvård, förnyelse av gudstjänstlivet och en starkare betoning i församlingarna på samtalen med familjerna i samband med dop, konfirmation, vigsel och begravning.” En annan församling menar att konsekvenserna av utträden, ekonomisk nedgång o.s.v. blir förödande för Svenska kyrkan om hon låter sig styras av den anda i vilken utredarna beskriver scenariot. ”Svenska kyrkan har nämligen, djupast sett, alla möjligheter att i framtiden bli betydligt vitalare. Vi kan ha betydligt färre betalande medlemmar, men i samma takt betydligt fler troende, om vi ställer de rätta frågorna.”

Församlingar med egen ekonomi (10 000–20 000 invånare)

En församling menar att utmaningarna kräver att man nogsamt tänker igenom sin verksamhet och uttrycket för tron, så att man inte förlorar den lokala förankringen och engagemanget hos människor.

I ett par svar lyfter man fram att organisationen inte måste vara likadan överallt.

Kyrkobyggnaderna som ett gemensamt intresse poängteras i ett svar. ”De bidrar till att kyrkan finns med i medlemmars medvetande och vi tror att det i hög grad påverkar vår höga kyrkotillhörighet.”

I några svar ser man, mot bakgrund av försämrade ekonomiska förutsättningar, ökad samverkan på det administrativa området som en viktig framtidsfråga.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

En församling lyfter fram frågor om arbetsgivarskapet ur ett rekryteringsperspektiv. ”Det krävs också en stor insats för att Svenska kyrkan skall förbli en bra och attraktiv arbetsgivare i samhället. Annars kan sekulariseringen samt kunskapsminskning leda att statusen på de arbetstillfällena som finns inom kyrkan sjunker, vilket i sin tur kan leda till att kyrkan får allvariga problem med rekrytering av kompetent personal.”

Den utmaning som en krympande ekonomi innebär enligt en församling leda till att man från centralt håll med stimulans eller ibland tvång, måste

förmå församlingarna att redan nu anpassa sig till en krympande ekonomi. ”Det är bättre att frivilligt och under ordnade former anpassa till den nya situationen, än att senare tvingas in i något man då har svårt att påverka. Ekonomin kommer att tvinga de flesta församlingar att inom några år behöva se över sin situation och söka samverkan med andra.”

En Stockholmsförsamling menar att befolkningsförflyttningar mot större orter och framför allt Stockholmsområdet måste få konsekvenser för strukturanpassning. ”Antalet prästtjänster i pastoraten måst analyseras och anpassas till folkmängd respektive kyrkotillhöriga. Det kan inte vara rätt att präster i Stockholms stift skall ha mer än dubbelt så många församlingsbor att ha kontakt med som i några av de andra stift. För att möta de stora kullarna nyfödda, konfirmander och vigslar måste t.ex. Stockholm få fler tjänster jämfört med andra stift. Minskad förrätningsprocent och färre gudstjänstbesökare får inte vara grund för indragningar av tjänster. I stället framträda lokalt som församling till att presentera oss som Svenska kyrkan och menar att detta kräver en starkare styrning så att inte något negativt som händer lokalt kommer att drabba alla församlingar. ”Alla som representerar kyrkan måste veta vad som är vårt uppdrag och leva efter det så att omgivningen talar positivt om oss. Åtgärder måste kunna vidtagas om korrigeringar av verksamhet behöver göras. Detta kräver ändringar i Kyrkoordningen.”

I ett svar sägs att om folkbokföringsutredningens arbete leder fram till att församlingsbegreppet inte längre används vid folkbokföring, blir det snarare av ännu större vikt att bevara församlingsbegreppet för att inte utplåna det gamla kulturarv som ligger i församlingsindelningen. ”Den ’enkla’ kommunlösningen skall inte väljas. Det är bra att det tas fram olika stödfunktioner på stifts- och nationell nivå, men det får inte leda fram till ett övertagande av funktioner från den lokala nivån. Vi tror inte på att flytta det ekonomiska förvaltansansvaret för kyrkor till mer central nivå. Det är den lokala församlingen som möter den lokala befolkningen och församlingen ansvarar också i fortsättningen för frågan – inga kyrkor kommer att läggas ned i onödan.”

Enligt en församling kan diskussionsmaterialets kapitel 6 med framtidsspaningar läsas som en domedagsprofetia – eller tvärtom. ”Kapitlet målar upp en hotbild som samtidigt ger Svenska Kyrkan en fantastisk möjlighet att motverka genom ett kraftfullt kristet agerande, som motsvarar människors lokal behov. Vi behöver bli bättre på att lära av varandra, att lyfta fram de goda exempel på framgångsrikt församlingsarbete som finns runt om i landet istället för att uppfinna hjulet på nytt.

I ett svar säger man att man till skillnad från utredningen tror att kyrkan kommer att vara en aktiv del i samhället, snarare än att hon marginaliseras. ”Samhället söker samverkan med ideella organisationer i flera avseenden, vårt lokala samhälle söker samarbetspartners, vården frågar efter samtalpartners i etiska frågor osv.”

Församlingar i samfällighet (0–1 000 invånare)

En församling ser som en fara att man i sin iver att spara skapar alltför stora enheter vilket innebär att identiteten försvinner då kyrkan tappar sin lokala förankring. I ett annat svar sägs att ”det är fullständigt orimligt att tro att det ska gå att skapa en enhetlig storskalig struktur över hela landet. Olika förutsättningar i församlingarna och över landet kräver olika lösningar. t ex är de demografiska förändringarna olika över landet.” På lite olika sätt lyfts i flera svar fram rikser för att samhörigheten i den lilla församlingen, medinflytande och lokalt engagemang ska få mindre plats.

I några svar framhålls att organisationen måste kunna se olika ut. ”Svenska kyrkan måste ha en organisation som tar hänsyn till den vitt skilda tradition och struktur som finns på landsbygden eller i storstäder och tillväxtområden. Den lokala organisationen måste få vara olika på landsbygden och storstad. Då vi representerar landsbygd anser vi att koppling och samhörighet mellan kyrkans medlemmar och kyrkan mitt i byn måste förstärkas. Den största delen av landsbygdens medlemmar har en stor samhörighet med kyrkan och kyrkogården. Församlingssammanslagningarna på landsbygden har slagit sönder den tidigare strukturen.”

I ett antal svar menar man att det måste finnas större möjligheter att utforma gudstjänstlivet utifrån lokala förutsättningar. ”Söndagsgudstjänstens/mässans genomförande varje helg som absolut villkor för att vara en församling måste omvärderas. Andra gudtjänstformer och tider som, bättre passar nutidsmänniskan, måste jämföras.”

En församling ser som ”troliga konsekvenser av ett snabbt minskande medlemsantal och en krympande ekonomi: – att de anställda blir färre och en koncentration av församlingens liv till dess centrala uppgifter blir nödvändig, – att frivilliga insatser blir allt viktigare, och att lekmän utan anställning alltmer blir de som bär församlingens liv och mission till den avkristnade majoriteten på platsen. – att gudstjänstförsamlingarna måste lära sig att ge ordentliga kollekt, så att de blir mer självbärande ekonomiskt, när kyrkoavgifterna minskar, – att begravningsverksamheten, liksom tidigare folkbokföringen, snart flyttas från församlingen till kommunen och/eller andra samhällsorgan. En önskvärd konsekvens av ovanstående är att politiseringen av kyrkans beslutsorgan och tillväxten av dess byråkrati avtar, och ersätts av organ som är baserade på närhetsprincipen och mer demokratisk delaktighet, dvs. i den gudstjänstfirande församlingen (typ kyrkostämman eller lokala verksamhetsråd).” I ett annat svar där också en försämrad ekonomi tas upp sägs följande. ”Då är risken stor att utbudet av aktiviteter också minskar och därigenom antalet kontaktytor mellan kyrkan och människorna ute i församlingarna. En negativ spiral som blir svår att vända åt rätt håll om vi inte hjälps åt att ta gemensamt ansvar för en öppen och välkomnande kyrka som ser till medmänniskans behov i första hand.”

Församlingar i samfällighet (1 000–5 000 invånare)

I stor utsträckning finns samma synpunkter i svaren från församlingarna i denna grupp som i den föregående. Det är inte i så få fall fråga om identiska var när det finns församlingar av olika storlek i en och samma samfällighet. I något större utsträckning framhålls behovet att möta en minskande ekonomiska resurser med samverkan på det administrativa området. I ett svar sägs att ”stordriftens” fördelar ska tas tillvara. För framtiden ser man att ”administration, specialistfunktioner (ekonomi, inventarievård, personalfrågor, fastigheter, kvalitetssystem etc) drivs i väsentligt större skala än idag, i var fall jämfört med dagens landsortsförsamlingar och –pastorat.”

I några fall ser man i första hand risker med en sämre ekonomi. ” Det finns en risk att församlingsverksamheten i glesbygdsförsamlingarna monteras ned. Det finns en risk att kyrkor stängs och avyttras. Det kan bli svårigheter att utföra församlingens grundläggande uppgift.” I andra fall lyfter man fram att de ekonomiska utmaningarna ” men hjälper oss också att se att vi måste bli en kyrka där människor vill engagera sig. Det blir också uppenbart att man måste få bli delägare i församlingens vision. Det kommer att krävas att kyrkans aktiva medlemmar är med och satsar mer ekonomiskt på samma sätt som redan sker inom frikyrkan idag. Därför måste det finnas utrymme att påverka, styra och vara kreativ på ett lokalt plan. Toppstyrning kommer att skynda på och fördjupa svårigheterna. Medlemstalen räddas inte genom kortsiktiga populistiska åtgärder utan genom att nya människor lär känna Jesus.”

I fråga om kyrkobyggnaderna kan också tyngdpunkten i vad man väljer att lyfta fram skilja sig åt. I ett svar poängteras att kyrkobyggnaderna är ett gemensamt intresse och att ”är det något folk vill betala för så är det detta”. I ett annat svar konstateras att ”det stora antalet äldre kyrkor som finns i Sverige kräver regelbundet underhåll, uppvärmning mm. Ett antal av dessa kommer att bli överflödiga i en situation där flera församlingar slås samman till en större. Vad gör vi då med kyrkorna som knappast kommer att användas? I ett ytterligare svar av många där kyrkobyggnaderna finns med sägs att ”kyrkobyggnader kan behöva användas även för andra behov än som enbart gudstjänstrum för att kunna undgå att behöva stängas eller avyttras”.

Församlingar i samfällighet (5 000–10 000 invånare)

I ett svar sägs att man ”under mandatperioden avyttrat och planerar för ytterligare försäljningar av fastigheter som ej är centrala för verksamheten. Vi behöver hitta rätt kostym så att ekonomin är i balans även i framtiden.”

Ett par församlingar lyfter fram att det ser olika ut i olika delar av landet. Detta leder till att organisationen måste vara flexibel och kunna se olika ut med hänsyn till de lokala förutsättningarna. I ett svar menar man att olikhe-

terna understryker vikten av ett väl fungerande utjämningsystem.

Det sägs i ett svar att redovisade organisationslösningar är mycket tänkbara, men att det lokala engagemanget måste bevaras i största möjliga mån. ”Den övergripande organisationen måste både passa en stadsförsamling och en landsbyggsförsamling. Enkelhetsprincipen bör råda. Det finns en risk att den lokala medlemmen kommer allt längre från beslutet., vilket kan innebära ett minskat intresse för kyrkans verksamhet. Man kan jämföra med den stora förändring som genomfördes för kommunerna 1950. Det skulle idag inte fungera med den gamla organisationen.”

En församling anger att om ”ekonomin krymper förändras möjligheten att bedriva den verksamhet som församlingen önskar. Demografi gör sig mer och mer påmind. Människor idag är mer rörliga, och flyttar fler gånger under livet. Känslan för att tillhöra den församling man bor just nu i blir förmodligen inte lika djup, någon har påpekat att man hellre vill tillhöra den församling man tillbringar sommaren i.”

I ett svar sägs att storskalighet innebär att inflytande och demokrati får stryka på foten. ”Däremot gärna centrala administrativa system tillika dylika IT-system.”

Församlingar i samfällighet (10 000–20 000 invånare)

Möjligheterna att i större utsträckning ha organisatoriska lösningar anpassade till de lokala förutsättningarna tas upp i ett par svar även i denna grupp av församlingar, liksom kyrkobyggnadernas betydelse och vikten av lokal förankring och ideellt engagemang.

I ett svar lyfter man fram mångfalden i storstadsförsamlingar och vad man kallar den stora ”vistelsebefolkningen”. ”Viljan att bevara är stark men i en krympande ekonomi pga av färre medlemmar blir också prioriteringarna viktigare. Landsbygdens kris hanteras och möts snarare än att storstadens nya utmaningar får hög prioritet. Rollen som Kulturbärare blir lätt och snabbt stor på bekostnad av fokus på var människan är och hennes behov. - - - - Besparingar, minskningar puffar oss i den goda riktningen att se all god samverkan som är möjlig – administrativt, ekonomiskt, ekumeniskt, i samhället osv – vilket troligen gör oss tydligare, professionellare, fokuserade. Närhetsprincipen ser vi som viktig att värna för gemenskap, beslut, engagemang i relation till större samverkan på många områden. Vi vill se det goda i utmaningen att fler får vara med och dela sin berättelse och att vi som kyrka har tillit att vara kyrka i en ny tid och fortsätta tala och handla tydligt och synas, ta plats i vår närmiljö.”

En församling säger att ”vi behöver vara effektiva i våra beslut samtidigt som besluten ska ha en lokal förankring. Se på mångfald som något positivt och nödvändigt. Fortsätta att satsa på söndagen och mässan. Kyrkobyggnaden som kulturskatt. Låta alla medborgare vara med och finansiera.

Samordna lön, it och telefonsystem.”

Minskande medlemsantal leder till minskade ekonomiska resurser i arbetet konstaterar en församling. ”Detta kommer också att påverka vår dagliga verksamhet. Viktigt att söka möjligheter till samverkan med andra samfund och organisationer, samt att stärka det frivilliga engagemanget i församlingen. Samverkan för att minska administration är också en viktig del, både inom församlingar, samfälligheter. Tack vare IT-utveckling kan man i stort också minska stiftsnivå markant.”

I ett svar sägs att ”vissa kyrkobyggnader och begravningsplatser måste belasta statliga kulturanslag och inte begränsa den kyrkliga verksamheten.”

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

Samverkan på olika administrativa områden lyfts fram i relativt stor utsträckning bland de församlingar som tillhör denna grupp men även behovet av närhet i församlingsarbetet, varierande lokala organisatoriska lösningar och ökad satsning på frivilligsatser.

I ett svar sägs att det blir att viktigare ”att finna balans mellan kyrkans uppdrag och kyrkans administration eftersom en organisation i omvandling kan frestas att fokusera på utredning och administration för att åtminstone ha något att göra. Det är viktigt att så långt möjligt rationalisera kyrkans administration utan att fränhända förtroendevalda och anställda ett reellt inflytande över den.” Samma församling menar att kyrkan inte bör ”beskriva medlemskapet i Svenska kyrkan på så sätt att den enskilde medlemmen skulle få en vinst med att tillhöra kyrkan. Medlemskapet i Svenska kyrkan bör framställas som en möjlighet/utmaning att medverka i och bidra till ett modernt religiöst/socialt/kulturellt projekt med tusenåriga rötter.”

En församling menar att ”vikande medlemstal och minskande ekonomiska resurser inte behöver vara enbart negativt utan tvärtom kan ge upphov till kreativitet och tvinga Svenska kyrkan att frigöra sig från (sekel) gamla mönster, tänka i helt nya banor, sy in sin alltför stora (organisatoriska) kostym, fokusera på uppdraget och så vinna trovärdighet.” I ett annat svar sägs att ”minskat medlemsantal ger mindre ekonomiska förutsättningar som kräver rationaliseringar främst av administrationen, samordning av IT, telefoni och lönehantering. den enskilda församlingen har inte råd att anställa den expertis som krävs. Här kan stift och nationell nivå bli de serviceorgan de är ämnade för. Vi behöver göra större satsningar för att nå våra medlemmar så att de fortfarande vill behålla sitt medlemskap. Våra fastigheter, kyrkor och församlingshus kräver mycket planering och underhållsplaner för att de inte skall förfalla av ekonomiska skäl.”

Övriga

I ett svar lyfts strukturer för att underlätta idealiteten fram. ”Inte med utgångspunkt att idealitet ska ersätta anställda utan att idealitet är ett uttryckssätt för ett engagemang som är självklart i en kyrka.”

I linje med vad som sägs i många svar betonas frivilligarbetet även i flera andra svar liksom behovet att på olika sätt anpassa sig till en krympande ekonomi.

I ett svar från en enskild person pekas på ”ett ökat beroende av frivilliga, som ställer krav på medinflytande i sitt lokala arbete. Ett större fokus på den lokala gudstjänsten och diakonin. Uppmärksamhet på att den lokala kyrkobyggnaden skall vara öppen och tillgänglig bokstavligt som bildligt. En ökad respekt för de små sammanhangen och mindre tilltro till kostsamma lösningar med krav på arbete av många anställda. Ökad förståelse för att allt inte måste vara lika överallt.”

Fråga 4

Vad ser ni/du som viktigast principiellt och organisatoriskt för att församlingen ska kunna vara kyrkans grundläggande enhet?

Stift

Principiellt om vad församlingen är

I svaren framhålls på lite olika sätt gudstjänstfirande som konstitutivt för församlingen som kyrkans grundläggande enhet.

I ett svar sägs att församling i egentlig mening är den gudstjänstfirande gemenskapen som hålls samman inte av sina gränser utan av sitt centrum. I ett annat föreslås som en definition: ”Församling skall vara en gemenskap, kring en eller flera kyrkor, där det firas gudstjänst. I församlingen skall demokratin växa underifrån och det lokala engagemanget tillvaratas.”

I flera fall lyfts hela församlingens grundläggande uppgift och därmed också gudstjänstlivet. Det görs också en hänvisning till Apg 2:24 som vägledande: ”Och de deltog troget i apostlarnas undervisning, och den inbördes hjälpen, i brödbrytandet och bönera.” I samma yttrande ses det som angeläget att behålla det territoriella församlingsbegreppet men också att det behövs ett öppnare församlingsbegrepp än det som nu finns i kyrkoordningen och att det inte går att ha ett enhetligt församlingsbegrepp överallt.

I ett svar talas om att det ska finnas ett regelbundet gudstjänstliv och människor som är beredda att ta ansvar som gudstjänstfirare och förtroendevalda.

I ett par svar från olika stift ifrågasätts om det behövs några ändringar i regelverket. Den ena av stiftsstyrelserna som framför detta menar att kyrkkoordinationen ger utmärkta redskap. Dessa måste användas och domkapitel och stiftsstyrelser ta sitt tillsynsansvar. Härtill menar man att det krävs att vi mycket nogsamt reflekterar över församlingsbegreppet och vad vi vill fylla det med. Man ser det som bakvänt att först diskutera olika organisatoriska modeller för att sedan deducera slutsatser om församlingsbegrettets identitet och ställning. Som exempel på det som ifrågasätts pekas på modell D där kyrkofullmäktige beslutar om församlingsindelningen och församlingen ska ha ett regelbundet gudstjänstliv. ”Vad ordet ’regelbundet’ innebär i sammanhanget ska bestämmas i dialog mellan lokala enheter och domkapitel. Utifrån modellens beskaffenhet har man således kommunicerat att ett regelbundet gudstjänstfirande kan diskuteras och att det kan göras avsteg från. Med detta förhållningssätt riskerar vi att få en kyrka som bara bygger på ’minsta motståndets lag’”. Vidare sägs att församlingsbegreppet måste fyllas med innehåll som relaterar till gudstjänstfirande gemenskap snarare än organisation och kyrkkoordineringsstadgade kriterier. ”Släpper vi församlingsindelningen fri till lokala parter kommer församlingarna att vara vitt skilda företeelser.” Man ser som en risk att Svenska Kyrkan, för den breda allmänheten, endast står som bärare av det kulturhistoriska arvet, som ett byggnadsminne. ”Församlingen får då snarare karaktär av intresse- eller hembygdsförening än evangelisk-lutherskt trossamfund, med gudstjänsten som centrum i församlingsbegreppet.” Man menar att om församlingsindelningen blir varje pastorats egen sak att hantera så uppstår bekymmer utifrån stiftens tillsyns- och främjandeansvar, vars fokus enligt kyrkkoordinationen är just församlingarna. ”Det innebär också att församlingsbegreppet blir fritt att bruka på det sätt man finner lämpligt på lokalt plan.”

Som kontrast till det som just refererats finns ett domkapitel som inte heller ser några stora behov av ändringar i regelverket och som menar att antalet församlingar kan bestämmas lokalt.

I ett par yttranden talas om att församlingsbegreppet renodlat bör utgå från den teologiska betydelsen medan den organisatoriska enheten mer tydligt bygger på pastoraten. ”Församlingen symboliserar den lokala folkkyrkan som bygger på frivillighet och idealitet som också värnar om den pastorala identiteten i närområdet.”

Principiella organisatoriska synpunkter

Ett domkapitel framhåller att organisationen är underordnad uppdraget. Man säger att församlingarna har sitt särskilda ansvarsområde, sitt territorium, ”som gärna skulle kunna benämnas pastorat”. Organisationen ska befordra församlingens uppdrag och underlätta samverkan mellan församlingar.

I ett yttrande framhålls behovet av ekonomiskt robusta enheter. ”För att församlingen ska kunna bestå som grundläggande enhet krävs krafttag på nivån ovan, dvs. de ekonomiska enheterna måste vara bärkraftiga nog för att bära församlingen. Svårigheten blir naturligtvis att hitta en organisation som både medger långsiktigt bärkraftiga ekonomiska enheter och gudstjänstfrämjande församlingar utan att Svenska kyrkans förvaltande/ekonomiska/administrativa uppgifter skiljs alltför mycket från de innehållsmässiga och pastoralt verksamhetsnära.” I linje med detta sägs i fler yttranden att det inte får bli för stort avstånd mellan den gemensamhetskapande församlingen och den beslutande/administrativa nivån eller att ansvaret för resurser och verksamhet måste komma närmare varandra. Samtidigt kan man framhålla behov av administrativ och annan samverkan. I ett annat yttrande talas om att ”befria församlingarna från det administrativa oket.”

I ett yttrande framhålls att organisationen måste främja ett lokalt engagemang. Man måste värna om den mångas vilja att vara med i kyrkan och de förväntningar som detta är ett uttryck för. Det folkliga uttryck som visar i den representativa demokratin behöver leva vidare kombinerat med andra former för inflytande. Man behöver vara rädd om kyrkobyggnaderna som identitetsmarkörer.

I ett yttrande ses som grundläggande att kyrkan lokalt framträder som församling och att den modell som genomförs ger tillgänglighet och att kyrkan framstår som personlig och öppen för varje människa som söker den.

I ett yttrande framhålls några olika faktorer som viktiga för att församlingen ska kunna fullgöra sin grundläggande uppgift. Det är kvalitetsaspekten som innebär att enheten måste vara tillräckligt stor för att säkerställa en god kvalitet. Det behövs enheter som är tillräckligt stora för att ha ekonomisk bärkraftigheten och kunna bära kostnader för kulturarvet. Det behövs tillräckligt stora enheter för att klara arbetsmiljöfrågorna och kraven på en god arbetsmiljö. Vidare sägs att strukturen ska vara enkel och tydlig för medlemmarna och möjliggöra att gemenskap skapas för medlemmarna.

En stiftsstyrelse framhåller att församlingen är den traditionella enheten på lokalplanet och vikten av att den finns kvar. Gudstjänstlivet förutsätter att det finns en kyrka. Det är också viktigt med en välhållen och fungerande för att mindre kyrkoaktiva ska vilja vara kvar i Svenska kyrkan. Man menar att större pastorat ger möjlighet till större flexibilitet i församlingarna, t.ex. att anställda olika förmågor kan komma fler församlingar till del liksom att det blir lättare att hantera personal som inte fungerar i en viss församling. Det är viktigt att finna former för hur man behåller lekmanengagemanget om det inte formaliseras i kyrkoråd och liknande. Det sägs också att man bör beakta att förutsättningarna är olika i skilda delar av landet.

Samfälligheter (0–3 000 invånare)

I ett par yttrande framhålls att församlingen behöver vara tillräckligt stor för att ha goda resurser bl.a. i form av personal. I ett annat yttrande framhålls att man inte ska behöva lägga resurser på administrativt arbete utan andra instanser ska svara kyrkoantikvariska frågor och ge bistånd i juridiska frågor och beträffande personalfrågor. Den lokala självstyrelsen i fråga om verksamheten lyfts också fram.

Samfälligheter (3 000–10 000 invånare)

Gudstjänstfirandet och den lokala förankringen med utrymme för ett lokal engagemang framhålls som särskilt viktigt i några svar. Församlingen ska vara den grundläggande enheten. I ett par svar ifrågasätts dock kravet på söndaglig gudstjänst i glesbygd.

I några svar lyfts på olika sätt behov av samverkans åtgärder som gäller olika stödfunktioner. I något yttrande talas om att det bör utarbetas gemensamma dokument och handlingsplaner så att inte var och en måste utarbeta sådana själv. Det talas också om samverkansavtal mellan församlingar och pastorat i frågor som kräver stor kompetens och stora maskinella investeringar. Det talas också i något yttrande om behovet att sköta administrationen på det lokala planet eller så nära detta som möjligt.

Det sägs i ett svar att organisationsförändringar skapar oro och därför krävs förändringar som ger hållbara lösningar på lång sikt.

Som principiellt viktigt framhålls att ekonomi, fastighetsskötsel mm bli stödfunktion och inte maktfaktor som styr arbetet med den grundläggande uppgiften. I ett par yttranden framhålls behovet av nära samband mellan verksamhets- och resursansvar.

Samfälligheter (10 000–25 000 invånare)

Den lokalt förankrade församlingen med gudstjänstfirandet i centrum och med utrymme för den enskilda medlemmens engagemang och delaktighet framträder som viktigast i flera yttranden. ”Kyrkan får aldrig bli en centralorganisation med lokalavdelningar. Grunden är alltid den gudstjänstfirande, lokala gemenskapen i församlingen. Detta måste vara tydligt i kyrkans organisation och verksamhet.” I ett par yttranden talas om möjligheten att själv välja församlingstillhörighet.

Samverkan genom frivillig anslutning till tjänster såsom IT, webb, löneadministration mm framhålls som positivt som stöd för det lokala arbetet i ett yttrande där man samtidigt avvisar initiativ, inflytande och beslutsfattande flyttas från det lokala sammanhanget till en centraliserad organisation. ”Det är i det lokala sammanhanget man bäst ser vilka behov som finns och vilka

man helst vill samarbeta med för att komma framåt. Därför måste vi ha en organisation där beslutsfattandet sker på det lokala planet. Kontrakt, stift och riksnivå skall vara stödjande funktioner. Arbetet för dessa nivåer skall vara inriktat på att stödja, det är inte på dessa nivåer som besluten skall fattas. Där tillsynen kräver ingripande må så ske, men då skall det vara på förekommen anledning.”

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

I ett svar sägs att för att församlingen ska kunna vara den grundläggande enheten krävs fokus på de grundläggande uppgifterna. Detta ligger i linje med vad som framgår av flera andra svar och som kan uttryckas på lite olika sätt. I några svar lyfts som det mest grundläggande fram gudstjänsten eller att Ordet förkunnas och sakramenten förvaltas. Den lokala förankringen liksom det lokala självbestämmandet och ansvaret finns också med i ett antal svar. Hur människor bemöts är av grundläggande betydelse. Hur organisationen ser ut är sekundärt.

I ett yttrande sägs att om man ska behålla flertalet församlingar krävs större pastorat. En principiell vinst vid större flerförsamlingspastorat blir ett tydligt samlat arbetsgivarskap och sammanhållen ledningsfunktion samt att ledningsfunktionen garanteras en teologisk kompetens. ”Man kan således behålla församlingen som grundläggande enhet om de allra minsta läggs samman till rimligt stora enheter och man strävar efter att ersätta nuvarande flerpastoratssamfälligheter med större flerförsamlingspastorat, vilket ger ovan nämnda fördelar.”

I ett yttrande sägs att det är viktigt att kommunen utgör det pastorala territoriella området då kyrkan ska vara en del i samhället. Man menar samtidigt att det bör kunna bildas samfällighet över kommungränser för samverkan om bl. a. personal- och ekonomiadministration, IT och telefoni, fastighetsförvaltning mm. I ett annat yttrande talas om att administrationen och dess organisation inte behöver vara synlig för den enskilda medlemmen och att organisationen inte ska vara ett hinder för relationen församling – medlem.

Utrymmet för frivilliga insatser och att det finns människor som tar för den grundläggande uppgiften framhålls i ett par yttranden som avgörande organisatoriska förutsättningar.

Ett par större flerpastoratssamfälligheter framhåller som principiellt och organisatoriskt grundläggande att ekonomi, styrning och ledning finns på samma nivå.

Församlingar med egen ekonomi (1 000–5 000 invånare)

I ett antal svar framhålls som principiellt grundläggande för församlingen den gudstjänstfirande gemenskapen och den lokala förankringen. I anslutning till det sistnämnda sägs i några fall att det innebär en kongregationalistisk syn. Närheten till människor och en fungerande lokala demokrati lyfts fram i några svar. Det finns lite olika sätt att lyfta fram gudstjänstgemenskapens betydelse. I ett svar sägs följande:

”Viktigast ur ett principiellt och organisatoriskt perspektiv för att församlingen ska kunna vara kyrkans grundläggande enhet, är just vad en församling egentligen är. I Svenska kyrkan finns många olika betydelser, t.ex. den gudstjänstfirande församlingen; de anställda; de anställda samt frivilliga medarbetare; ett geografiskt område; samtliga döpta inom församlingens geografiska gränser; de som är medlemmar i Svenska kyrkan inom ett visst geografiskt område. Utifrån Svenska kyrkan grundläggande uppgift finner vi att den mest naturliga och ursprungliga definitionen om vad en församling är, är just döpta människor som firar gudstjänst tillsammans. Vi menar därför att det i Svenska kyrkans styrande dokument entydigt bör vara så att församlingen är den gudstjänstfirande församlingen. Denna församling har sedan ansvaret för ett visst geografiskt område. Att finna en liknande skillnad mellan engelskans congregation och parish finner vi angeläget för det svenska språkområdet.”

I ett annat yttrande sägs följande:

”Församlingen ska vara den enhet där invånarna (de kyrkotillhöriga) känner en samhörighet med varandra. Har ett kyrkorum och kyrkogård som man vill vårda och bestämma om. – Det ska vara en gudstjänstfirande församling med nödvändigtvis behöver man ej fira gudstjänst i sin egen kyrka varje söndag.” Det talas i ett annat yttrande om att kunna fira mässa/gudstjänst varje söndag och helgdag som principiellt grundläggande.

Det talas i något yttrande om att församlingen ska vara en naturlig geografisk enhet och i ett annat om att församlings- och kommungränser bör sammanfalla.

I ett par yttranden talas om behovet av mer övergripande samverkansformer för fastigheter, ekonomi, administration och information.

Församlingar med egen ekonomi (5 000–20 000 invånare)

Även bland församlingarna i denna kategori lyfts gudstjänsten och närheten till människor i församlingen fram som det viktigaste i ett antal svar. ”Människor känner tillhörighet, även om de inte är flitiga kyrkobesökare eller bara besöker kyrkan vid förrättningar eller större högtider.” Det talas också om att det behöver finnas människor som är beredda att ta ansvar för

församlingen och dess verksamhet. I ett par svar lyfts särskilt fram att det behöver finnas utrymme för ideellt engagemang.

I ett par svar understryks att församlingens arbete ska ledas av en kyrkoherde. I ett par svar framhålls den episkopala strukturen och avvisas samtidigt en kongregationalistisk organisation. I ett annat svar understryks särskilt församlingens självbestämmande.

I ett par svar understryks behovet att hålla samman resurs- och verksamhetsansvar. Enförsamlingspastorat med tillräcklig ekonomisk bärkraft lyfts fram som den bästa och mest begripliga organisationsformen i ett par svar. I ett av dessa sägs att samfälligheter bara ska bildas när det inte går att åstadkomma tillräckligt stora enförsamlingspastorat. Det framhålls också i ett par svar att det behövs olika samverkansformer för att hantera sådant som ekonomisk förvaltning och fastigheter. I ett par svar talas om att församlingen behöver kunna ägna sig åt sin grundläggande uppgift.

I ett par yttrande talas om det behövs en enkel och för medlemmarna begriplig organisation.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

I ett svar sägs att det är principiellt viktigast att man firar gudstjänst och har resurser att arbeta med de fyra grundläggande uppgifterna. Motsvarande framhålls i ett par ytterligare svar.

I ett svar sägs att den gudstjänstfirande församlingen också är ”en territoriell gemenskap, ofta runt en eller flera kyrkor, allt från storstadsförsamlingen med flerpastoratssamfällighet till små församlingar på landsbygden”. I samma svar, liksom i flera andra betonas det lokala ansvaret för församlingsverksamheten och utrymme för lokalt engagemang. Man framhåller också från denna mycket stora stadsförsamlings sida ”att en alltför stor organisation med ansvar på stifts- eller nationell nivå kan minska intresse och engagemang i det lokala församlingsarbetet”.

I ett svar sägs att det ställs två frågor i en: ”1) församlingen = uppbördsenheten 2) församlingen = enheten för kyrkans grundläggande uppgift. 1) handlar sannolikt om en större yta, medan 2) styrs av andra faktorer som människor uppfattar som en bas för sitt dagliga liv (orter, stadsdelar, delområden etc)”

I ett yttrande redovisas relativt ingående hur man ser både på församlingen och en framtida organisation:

”Kyrkan blir synlig i det lokala församlingslivet där ordet förkunnas, brödet bryts, bönen bedjes och människa engagemang och tro tas tillvara. Alla framtida organisation måste ha sin utgångspunkt i detta.

Samtidigt är varje församlingsgemenskap del av en större gemenskap som i Svenska kyrkan tar sig uttryck i kyrkans episkopala uppdrag. Samtidigt

som organisationen bekräftar den lokala församlingens självständighet är vår kyrka inte en kongregationalistisk kyrka.

Församlingarna bör vara tillräckligt stora administrativa enheter för att på ett professionellt och resurseffektivt sätt kunna hantera både ekonomi och personaladministrativa frågor. Med dagens teknik bör detta kunna vara mycket stora enheter.

Samtidigt bör dess större enheter ledas utifrån kyrkans uppdrag, där biskopens tillsyn och främjande konkretiseras genom en pastoralteologisk ledning genom kyrkoherdar eller motsvarande.

I de större enheterna bör det finnas en tydlig linjeorganisation med tydliga delegationer och ansvarsområden samt en pastoralteologisk ledning.

Idag finns det en organisation med stift och kontrakt. Ser vi en framtid med större enheter bör därför i första hand dessa enheter ligga till grund för en ny organisation. Att utgå från andra geografiska gränser än stift och kontrakt (som naturligtvis kan förändras) är att överge en fungerande struktur. Utifrån detta resonemang och där vi befinner oss idag ser vi följande möjliga organisation som nästa steg;

- ” Stiftet förstärks som pastoral enhet där biskopen tillsammans med domkapitel och stiftsstyrelse har både ett främjande och tillsynsansvar. För att biskopen inte kan skall uppfattas som ”VD” kan t.ex. en stiftsprost vara ansvarig inför stiftsstyrelsen som är arbetsgivare för de av stiftet anställda. Inom stiftet kan viss gemensam administration för stiftets församlingar finnas, men stiftet ska inte i detta första steg vara arbetsgivare för alla anställda i stiftet.
- ” Kontrakten kan istället motsvara dagens pastorat, där motsvarande kontraktsprosten är högsta chef (kan kallas för kyrkoherde). Varje kontrakt skall vara stort nog att kunna bära en professionell administration, för ekonomin, förtroendemannaorganisationen och personaladministrativa frågor. Det lokala kyrkovalet är till ett direktvalt kyrkoråd i respektive kontrakt. Varje kontrakt är arbetsgivare för all personal och egen ekonomisk enhet med t.ex. egen kyrkoavgift etc. Kontrakten blir det som idag är församlingar eller pastorat, med en högsta chef (kontraktsprosten/kyrkoherde) och en styrelse (kyrkoråd).
- ” Inom detta kontrakt finns det sedan en stor frihet att lokalt organisera arbetet utifrån resurser och behov. Lokala arbetslag kring varje kyrka och gudstjänstfirande församling som leds av arbetsledande präst kan organiseras utifrån möjligheter och prioriteringar (dessa ”distrikt” kan naturligtvis också innefatta mer än en kyrka), men också möjlighet att skapa diakonala, musikaliska eller pedagogiska lokala arbetsformer som leds av diakon, musiker eller pedagog. Det väsentliga är att det lokala arbetet organiseras utifrån den konkreta lokala situationen (”markkänningen”) samt att det finns en mycket tydlig delegation från och till arbetsledare/verksamhetsansvariga och kyrkoherde/kyrkoråd.

På det lokala planet ska det också finnas församlingsråd som består av aktiva som ges möjlighet att vara med och styra verksamheten utifrån den lokala enhetens uppdrag.

Utifrån detta resonemang är det förslag E [samfälligheter på mellannivå], som ligger närmast om man utgår från den indelning av stift och kontrakt som finns idag.”

I ett par yttranden talas om behov av tillräckligt stora enheter. I ett svar sägs att kyrkoordningens krav på en församling måste kvarstå eller skärpas. Det talas också i några yttranden om stödfunktioner på en mer övergripande nivå och i ett svar sägs att församlingen bör befrias från komplicerade administrativa och förvaltningsmässiga uppgifter.

I ett yttrande framhålls att den stora gruppen medlemmar är fortfarande de som blev medlemmar i kyrkan före år 2000. ”Den stora utmaningen för kyrkan är att skapa en positiv relation. Omorganisationen bör ha dessa medlemmar i ett tydligt fokus då de med sina medlemsavgifter skapar förutsättningar för kyrklig verksamhet.”

Församlingar i samfällighet (0–1 000 invånare)

I ett par svar från församlingar i samma pastorat sägs att det principiellt viktigast är att församling genomgående och i varje resonemang om Svenska kyrkans framtid förstås som en gemenskap av människor på en plats som hör samman genom att de regelbundet samlas till gudstjänst. ”Detta gör en närhetsprincip nödvändig, dvs. att människor måste kunna känna igen och relatera till en gudstjänstfirande församling i sin närhet. Inom varje församling skall firas gudstjänst i rimlig närhet till människor som efterfrågar och vill ta ansvar i regelbundet gudstjänstliv. Begreppet församling kan inte vara synonymt med församlingens anställda eller dess beslutsapparat, inte heller med listan på alla dem som formellt är medlemmar, men i praktiken inte vill ha någon medveten relation till Guds ord och sakramenten.”

I en stor del av svaren betonas närhet till församlingens medlemmar, en strak lokal förankring med möjligheter att påverka församlingens arbete. Det medför att församlingen inte får omfatta ett för stort geografiskt område. Församlingen ska vara den grundläggande enheten. I några svar lyfts betydelsen av församlingen som gudstjänstgemenskap fram. Det talas också i ett par svar om större möjligheter till dispens från de kriterier för församling som finns i kyrkoordningen.

I ett svar sägs att det måste finnas ”kyrkoherde, präst, musiker, vaktmästare dvs anställda. Frivilliga kan inte bära allt.”

I ett par svar lyfts också fram behov av olika slags gemensamma stödssystem för ekonomi, administration och personalfrågor.

Församlingar i samfällighet (1 000–5 000 invånare)

Följande citat från en församling kan sägas sammanfatta synpunkter som finns i flera av svaren: ”Kyrkans organisation måste vara så enkel som möjligt, det ska vara så få administrativa överbyggnader som möjligt. Det är också viktigt att kyrkan och dess beslut fattas så nära medlemmarna som möjligt. Människor känner tillhörighet till den kyrkan som gestaltas på hemmaplan inte en stor anonym organisation som styrs av människor långt bort.”

I några svar understryks kontinuiteten i fråga om vilken/vilka präster som tjänstgör i församlingen. ”Framförallt att det ej blir olika präster som kommer till förrättningar eller gudstjänster.”

Gudstjänstens centrala betydelse lyfts fram i ett antal svar även om det finns skilda synpunkter på detta område när man å ena sida talar om söndaglig gudstjänst och å andra sidan om regelbunden gudstjänst som inte firas på söndagar eller/och varje söndag. I något svar sägs att ”även ’tvånget’ att fira gudstjänst varje söndag leder till problem. Förutom att det inte alltid stämmer med församlingens tider, så är det som nämnts praktiskt inte rimligt att varje vecka arrangera en gudstjänst som ofta har 2–6 deltagare, och ur personalsynpunkt så kräver det präst, kantor, kyrkvård och vaktmästare; resurser som redan har en ansträngd arbetsvecka. - - - Givetvis är gudstjänsten viktig. Men kanske lika viktig ur ett allmänmänskligt perspektiv kan andra insatser från kyrkan vara: diakoni, med uppsökande verksamhet hos äldre (något som torde bli allt mer efterfrågat och behövt, i takt med det starkt ökande antalet äldre närmaste decennier och minskande skattebas för samhällets omsorg). Ungdomsverksamhet, både i glesbygd (där kommunerna inte driver sådan verksamhet annat än i en eller annan centralort) och utsatta delar av storstäder (med t ex segregationsproblem). Engagemang i existentiella frågor, med diskussioner, stöd och debatter. Med detta vill vi ha sagt att problemet kan vara ännu större än vad utredningen utgår från. Det är inte bara en organisatorisk strukturfråga, utan också en fråga om verksamhetens inriktning och resurser.”

I ett svar, där det framhålls att hela kyrkorådet svarat, sägs följande: ”Större församlingar, mer stödstruktur gör att det förhoppningsvis känns mindre ensamt än vad det gör nu.” I ett annat svar, där den gudstjänstfirande församlingen och närheten till medlemmarna betonas sägs också att ”serviceuppgifter, som administration och begravningsverksamhet utförs på de nivåer, där det är mest praktiskt och rationellt. Detta kan ske genom samarbetsavtal och med andra samfälligheter. Det är mycket lämpligt att bilda samfälligheter för begravningsverksamheten inom ett större område än för församlingsverksamheten.” I ett par andra yttranden menar man att det skulle få förödande effekter att flytta mycket av initiativ, inflytande och beslutsfattande från det lokala sammanhanget till en centraliserad organisation. ”Det är en sak att man frivilligt kan ansluta sig till olika tjänster

såsom IT, webb, löneadministration och annat. Detta är goda satsningar som stödjer och underlättar det lokala arbetet. Här bör finnas en lyhördhet gentemot vilka behov som finns. Fler sådana satsningar bör göras. Att däremot skapa församlingar, regioner eller pastorat som berövar nuvarande församlingar sitt lokala inflytande skulle vara något helt annat. Liv växer alltid underifrån.”

Församlingar i samfällighet (5 000–10 000 invånare)

Gudstjänsten, närhet och lokal förankring ses i flera svar som principiellt grundläggande för församlingen. Det talas också i några svar om behov att förenkla administrationen och om samverkan i olika stödfunktioner.

Församlingar i samfällighet (10 000–20 000 invånare)

Församlingen som en lokalt förankrad gudstjänstfrände gemenskap framhålls som grundläggande i flera svar, liksom rätten att styra över den egna verksamhet som följer av den grundläggande uppgiften. I ett svar sägs att ”det bör finnas en tillhörighet till enheten. Om det bara finns en kyrka eller att det geografiska området känns naturligt är det enkelt. Om församlingen blir för stor är det kanske snarare de lokala gemenskaperna i varje kyrka som blir de grundläggande enheterna. Om församlingen blir för liten kan de vara svårt att få en fungerande administration och personalgrupp.” I ett annat svar utvecklas synen på församling och det som behövs för att församlingen ska fungera på följande sätt:

”Kristi kyrka och församling har sin grund i den relation som är Gud, Fader och Son och helig Ande. Denna relation manifesteras i församlingen. Nya testamentet uttrycker denna relation genom att tala om församlingen som Kristi kropp (t.ex. Rom 12:4, 1 Kor 12, Ef 4:12, Kol 1:24). Denna grundsyn på församlingen som kommunion eller relation måste få sitt uttryck i Svenska kyrkans organisation. Därför ser vi med nödvändighet att församlingen och församlingens gemenskap i gudstjänst, undervisning, mission och diakoni är den grundläggande lokala enheten i Svenska kyrkan, att ansvaret för denna gemenskap är ett delat ansvar mellan Kyrkans ämbete och en demokratisk organisation. Den grundläggande organisatoriska enheten måste däremot utgå från kriterier som handlar om nödvändig bärkraft vad gäller ekonomiska och personella resurser och kan med fördel organiseras i lämpligt stora pastorat. Församlingen är Kyrkans grundläggande lokala enhet. Pastoratet är Svenska kyrkans grundläggande organisatoriska enhet.”

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

Även i svaren från dessa församlingar framhålls den gudstjänstfirande församlingen, en lokal förankring och självbestämmande i den egna församlingen.

I ett svar från en församling i en större flerpastoratssamfällighet sägs att ansvaret för resurser och för den grundläggande uppgiften bör ligga på samma nivå. Det synes av svaret vara på det viset att man ser ett pastorat med flera församlingar som en och samma ”nivå”. Det är mer tveksamt om man ser det på samma sätt i ett svar där det sägs att följande är viktigast för att församlingen ska kunna vara kyrkans grundläggande enhet:

- församlingen har ansvar för både sina resurser och sin uppgift
- församlingen vare sig blir för stor eller för liten
- samverkansmodeller utformas och eftersträvas.

I ett svar behandlas församlingsbegreppets olika innebörder i svaret på den givna frågan: ”Att den grundläggande uppgiften blir utförd, en kyrkobyggnad finns, minst en präst anställd och förutsättningar finns för demokratiskt självstyre. Församlingsbegreppet bör bli föremål för ytterligare reflektion. Speciellt om det finns en teologisk förståelse (t.ex. en församling – en kyrkobyggnad med tillhörande gudstjänstgemenskap). Nackdelen är att en sådan definition av församling kan bli känslig för minskad tillhörighet, ekonomisk konjunktur, befolkningsförändringar och lokalt engagemang för förtroendeuppdrag i kyrkan om enheterna görs för små. Större enheter gör att församlingen i praktiken blir ett kluster av flera församlingar som det definierats ovan.”

I ett annat svar sägs ”att församlingsbegreppet måste bli flexibelt vilket kan uppnås genom att pastoratet blir den grundläggande enheten. Den grundläggande enheten måste styras av ett kyrkoråd och ledas av en kyrkoherde. Den grundläggande uppgiften måste alltid ha ett pastoralt ledarskap. Detta blir inte tydligt i en flerpastoratssamfällighet. Detta gäller även begravningsverksamheten.”

Övriga

I huvudsak återkommer samma synpunkter som de tidigare redovisade.

I ett svar sägs att ”starka skäl talar för att församlingen som begrepp kopplas/återgår till det som utgör den gudstjänstfirande församlingen oavsett om det blir en formell beslutsstruktur i kyrkoordningen.”

I ett annat svar finns ett mer omfattande resonemang om vissa principiella frågor.

”Gemenskapen i gudstjänst och bön är konstitutiv för kyrkan. Det är av kvalitativ betydelse att lednings- och förvaltningsansvaret är integrerat i gudstjänst- och bönegemenskapen. Om församlingen inte genom val utser förtroendevalda, som tillsammans med präst leder församlingens verksam-

het, har den demokratiska grundprincipen upphävt. Om det som betecknas som församling inte är en mänsklig gudstjänstfirande gemenskap har sambandet mellan gudstjänst och lednings- och förvaltningsansvar brutits. Människor söker sig till en gudstjänstgemenskap där de känner hemhörighet. Ambulerande prästerskap och komplicerande skiftande tider för gudstjänsten är destruktivt. - - - - Det är omöjligt att varje gudstjänstfirande församling skall vara en egen ekonomisk enhet med egen utdebitering av kyrkoavgift och eget ekonomiskt ansvar för byggnader och anställda. Det finns områden inom församlingens grundläggande uppgifter som lämpligen kan utföras gemensamt med andra gudstjänstfirande gemenskaper. Exempel är diakoni med krav på särskild kompetens, undervisning som bör ges i större grupper, missionsarbete riktad till en bredare allmänhet och begravningsverksamhet. Varje lokal gemenskap bör ha sitt namn, sin kyrka och sin demokratiskt valda ledning. - - - - Det finns goda skäl att välja ett språkbruk som är lätt att förstå, anknyter till allmänkyrklig tradition och som känns uppmanande för den lokala gemenskapen. Det är därtill ett kulturhistoriskt och praktiskt värde att församlingsbegreppet bevaras. Ordet församling bör därför användas för gemenskapen kring en kyrka. I vissa fall kan det i församlingen finnas mer än en kyrka om dessa i huvudsak används av samma gemenskap. - - - - Ordet pastorat bör användas på den högre nivån, som är en ekonomisk enhet. Ordet kyrkonämnd används för pastoratets ledningsorgan. Församlingsbegreppet blir sålunda i princip åter knutet till en regelbundet använd kyrka där människor församlas. Ett pastorat består av en eller flera församlingar. Avgörande för antalet församlingar är i princip antalet gudstjänstfirande gemenskaper. Med gudstjänstfirande gemenskap avses som huvudregel gemenskaper med regelbunden gudstjänst på sön- och helgdagar i samma kyrka. Pastoratets kyrkonämnd har ett övergripande ansvar för församlingslivet. I varje pastorat finns en kyrkoherde (pastor), som är ledamot i kyrkonämnden och chef för verksamheten i pastoratet och dess församlingar. Kyrkoherden kan delegera sin uppgift att vara chef till arbetsledande komministrar i församlingarna eller till t ex en diakon som är chef för en diakoncentral. Även efter delegation behåller kyrkoherden sitt ansvar för tillsyn av församlingslivet och kan vid behov fatta beslut om t ex tillfällig vikariatstjänstgöring i en annan församling. Beslut om utdebitering av kyrkoavgift, om budget och om inrättande av tjänster fattas av pastoratets kyrkofullmäktige. Kyrkofullmäktige väljer ledamöter i en kyrkonämnd i vilken ingår även kyrkoherden.”

A Nuvarande struktur med justeringar

- Svenska kyrkan är en enda juridisk person med ett gemensamt
- Nuvarande struktur och ansvarsfördelning består i huvudsak.
- Det får inte finnas några flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter.
- En församling ligger inom en enda kommun och har en sammanhängande gränslinje.
- Det får inte bildas samfälligheter över kommungränser.
- Den kyrkoherde som sitter i kyrkonämnden har tillsyn över verksamheten hos en flerpastoratssamfällighet utifrån Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära.
- Församlingar i samfälligheter har alltid direktvalt kyrkoråd.
- I en samfällighet kan man samverka om vissa uppgifter som direkt hör samman med församlingens grundläggande uppgift. Det finns då en pastoral ledning.
- Direkta val som hittills till kyrkofullmäktige/direktvalt kyrkoråd, samfällda kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Fråga 5

Vilka styrkor ser ni/du med denna modell?

Stift

Detta är en modell som man känner igen sig i och som står för kontinuitet. Det finns ett lokalt ansvar med närhet mellan beslut och verksamhet. Det finns många exempel på att det fungerar bra med nuvarande organisation.

Från ett stift sägs att ansvarstagande genom volontärer kanske kan öka om ansvaret ligger lokalt. Samtidigt noteras att önskemål om voluntarism och personligt ansvarstagande dock ibland kan komma på kollisionkurs med kravet på professionalism.

Ett par stift ser som en styrka att det inte finns flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter liksom kopplingen mellan församlings- och kommungräns.

Samfälligheter (0–25 000 invånare)

Det som främst framhålls som en styrka med modellen är den lokala förankringen eller närheten och sambandet med gällande ordning som inte medför behov av stora organisationsförändringar. Från enstaka samfälligheter lyfts också fram sambandet mellan församlings- och kommungräns samt möjligheten till pastoral samverkan i en samfällighet.

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

Spridningen är lite större vad gäller synpunkter från den här samfällighetskategorin även om också dessa samfälligheter i viss utsträckning framhåller att det kan fundera väl idag och att modellen innebär mindre behov av organisatoriska förändringar. I denna kategori finns flerpastoratssamfälligheter och några framhåller som en styrka att flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter inte finns kvar samt att pastoratsnämnderna avskaffas. I ett par svar kommenteras att det obligatoriskt ska finnas direktvalt kyrkoråd i församlingar som bildar samfälligheter men det råder ingen enighet i hur man ser på detta.

Församlingar med egen ekonomi (0–20 000 invånare)

Den lokala förankringen och kontinuiteten med det som redan gäller framhålls främst som styrkor hos modell A. Det pekas också som en styrka på att församlingsgränser inte ska skära kommungränser. Möjligheten att ingå avtal ses också som något positivt och något som ger möjlighet till flexibilitet och lokal anpassning. I ett par fall pekar man som en styrka på att det ska finnas pastoral ledning när församlingar genom samfälligheten samverkar i uppgifter som är utflöde av församlingens grundläggande uppgift. Det lyfts också i ett par svar fram att det inte finns flerförsamlingspastorat i flerpastoratssamfälligheter.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

Lokal förankring och lokala beslut lyfts fram som styrkor liksom kopplingen till den kommunala indelningen. Beträffande kontinuiteten sägs följande i ett svar. ”Styrkorna är kontinuitet, igenkänningsbarhet, fortsatt och utvecklad valfrihet. Bevarandet av det kulturarv som församlingsbildningen innebär. Lokal legitimitet i förändringsarbetet.”

I fråga om kopplingen sägs i ett svar följande, vilket i huvudsak är sådant som också framförs i kommentarer till andra modeller från dem som ser det som angeläget med en koppling till den kommunala indelningen: ”Förslaget om att församlingen endast får ligga inom en kommun och ha en

sammanhängande gränslinje är positiv. Kommunen är vad det gäller samhällsservice den viktigaste indelningen. Skola, barn- och äldreomsorg och kommunikationer organiseras i huvudsak efter kommunindelningen. Kommuninnevånarna delar således samma verklighet. Skatter och avgifter är sällan eller aldrig samordnade med angränsande kommuner.”

I ett svar tar man upp frågan om tillsyn utifrån Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära i en flerpastoratssamfällighet och framför att ”kyrkoherdens tillsynsansvar i KN måste synkas mot hur stiftet ser på rollen som kontraktsprost”.

Församlingar i samfällighet (0–20 000 invånare)

Som styrkor framhålls kontinuiteten genom att modell A inte innebär större förändringar i organisation som man menar fungerar väl med närhet till församlingsborna, lokal demokrati, självstyrelse och utrymme för lokalt, ideellt engagemang. Fungerande församlingar kan finnas kvar utan att påtvingas indelningsändringar.

I några svar framhålls som en styrka att det talas om direktvalt kyrkoråd. Möjligen görs detta i kontrast till modeller där pastoratets beslutande organ utser kyrkoråd. I enstaka svar ses också som en styrka att det inte finns flerpastoratssamfälligheter i flerpastoratssamfälligheter.

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

Som styrka framhålls från några församlingar att det är en modell som man anser fungerar bra för egen del. Modellen kan tillgodose möjligheter till flexibel anpassning till olika situationer. Vidare lyfts fram att det inte finns flerpastoratssamfälligheter i flerpastoratssamfälligheter, utökade samverkansmöjligheter inom samfälligheter och tillsyn över verksamheten i en flerpastoratssamfällighet. Även det förhållandet att en församlingsgräns inte ska skära en kommungräns lyfts i några svar fram som en styrka. Det finns också en församling som menar att modellen inte har några styrkor och en församling som inte ser någon nackdel.

Övriga

De synpunkter som framförs ligger i linje med det som framkommit i andra svar. Det gäller främst kontinuitet, lokal förankring, inga flerpastoratssamfälligheter i flerpastoratssamfälligheter och utökade samverkansmöjligheter i samfälligheter.

Fråga 6

Vilka svagheter ser ni/du med denna modell? (Modell A)

Stift

Fler stift menar att modellen inte innehåller tillräckligt mycket av nödvändiga förändringar för att möta framtidens utmaningar på bl.a. det ekonomiska området. Man framhåller att det nu finns en för omfattande beslutsapparat till en komplex organisation med otydlighet i fråga om ansvarsfördelning och menar att detta inte hanteras på ett adekvat sätt i modell A. Man menar att det finns kompetensbrist på vissa områden i små enheter. Modellen ses i ett svar inte som tillräcklig, varken från ekonomisk, pastoral eller organisatorisk synvinkel, eftersom stiftsstyrelserna ibland inte utnyttjar sina möjligheter att fatta beslut som rustar och förbereder enheterna i Svenska kyrkan inför framtiden.

I ett par yttranden framhålls förekomsten av flerpastoratssamfälligheter som en svaghet. En stiftsstyrelse, som menar att flerpastoratssamfälligheten som organisationsform är olämplig från arbetsmiljösynpunkt och omöjlig från kyrkoordningssynpunkt, menar samtidigt att en enstaka flerpastoratssamfällighet kan få finnas kvar.

I flera fall menar man att en församling bör kunna omfatta mer än en kommun.

I ett svar framhålls att församlingar fortfarande kan existera med dispens från domkapitlet angående gudstjänstfirandet. ”Det innebär att oproportionerligt stor vikt lagts vid församlingarnas egen vilja att heta just ’församling’, på bekostnad av en samsyn kring vad en församling är.

Det sägs i ett annat svar att modell A ”ger strukturen en fortsatt kongregationalistisk inriktning som försvårar för kyrkan att skapa en enhetlig identitet, vilket i slutändan kan påverka den enskilde individens uppfattning om kyrkan negativt. Svenska kyrkan blir därmed en samling av små egna enheter och nationell nivå spelar liten roll.”

Samfälligheter (0–25 000 invånare)

Som en svaghet lyfts i några yttranden fram att det inte görs tillräckliga förändringar och att nuvarande komplicerade organisation finns kvar. En krånglig organisation där för mycket kraft får läggas på administrativa stödfunktioner istället för på den egentliga verksamheten består. I några svar menar man att kyrkoherden i kyrkonämnden får ett otydligt eller för svagt mandat. En koppling till kommungränserna ifrågasätts i några svar liksom det gällande valsystemet.

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

I flera svar talas om att oklarheter i styrning och ledning i flerpastorats-samfälligheter består. I ett par av dessa menar man att det är en särskild svårighet att, som det sägs i ett svar, ”den ekonomiska förvaltningen och den pastoralastyrningen och ledningen inte går hand i hand”.

I det sammanhanget finns också frågetecken när det gäller ett tillsynsansvar som ska utövas av den kyrkoherde som är ledamot i kyrkonämnden. Man ser oklarheter i relation såväl till övriga kyrkoherdar som till den som har det övergripande chefsansvaret för samfällighetens verksamhet.

I ett par svar menar man att samfälligheten inte skall kunna ha om hand verksamhet som är en del av församlingens grundläggande uppgift.

Några samfälligheter framför att det ska vara möjligt att ha kvar kyrkofullmäktige i församlingar i en samfällighet.

Församlingar med egen ekonomi (0–20 000 invånare)

I flera svar ses det som en svaghet att göra en koppling till kommungränser. Det gäller särskilt i fråga om möjlighet att bilda samfälligheter över kommungränser.

I ett antal svar menar man att det blir för små enheter ur främst ekonomisk synvinkel och att små församlingar får lägga alltför stora resurser på administrativa uppgifter som skulle kunna samordnas. Det finns dock enstaka motbilder mot detta.

I ett svar sägs att det finns en överdriven tro på stordriftsfördelar. ”Vid en närmare granskning visar det sig till exempel inom näringslivet ofta vara dåligt underbyggda analyser som leder till fusioner och uppköp. Självfallet har de långa seriernas ekonomi stor betydelse om man till exempel skall tillverka bilar. Men i andra sammanhang visar det sig ofta att de småskaliga lösningarna är lika eller mer kostnadseffektiva. Inom tjänstesektorn tenderar stora organisationer att bli mindre effektiva ju större de blir.”

I ett annat svar diskuteras samfälligheter. ”Den grundläggande svagheten med modell A är därvidlag just samfälligheterna och att samfälligheterna inte inrättas på frivillig väg av församling/pastorat, utan av stiftet. Denna problematik blir än mer komplicerad om samfälligheter ska kunna samverka om vissa uppgifter som hör till församlingens grundläggande uppgift. Å ena sidan bör församlingar i en stad kunna samverka kring sådana uppgifter, och den naturliga plattformen för det är via samfälligheten. Å andra sidan bryter man då också upp den mer strikta uppgiftsfördelning som finns mellan samfällighet och församling, vilket vi finner olyckligt.”

Det ses också i några svar som en svaghet att en alltför komplicerad organisation består.

Det anges i ett svar att det inte finns några svagheter som man kunnat komma på och i ett annat svar sägs att modellen innehåller i det närmaste alla de brister som är skälet till att Strukturutredningen tillsattes för att arbeta fram förslag till en ny struktur.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

I ett antal svar finns invändningar mot direkta kopplingar mellan den kyrkliga och den kommunala indelningen. Som en särskild svaghet ser man i ett par svar att samfälligheter inte kan bildas över kommungränser. Det framförs också att nuvarande oklara ansvarsförhållanden finns kvar vad gäller relation församling och samfällighet med uppdelat ansvar för verksamhet och resursfrågor.

Det efterfrågas i viss utsträckning mer omfattande förändringar och sägs att modellen inte tillräckligt stöder ger stöd för nya samverkansformer som behöver komma.

Det framförs i några svar att modellen inte innebär tillräckliga förändringar. Det som då konkret lyfts fram är främst svårigheter att klara resurs- och kompetensförsörjning på längre sikt. Det talas också om att det fortfarande blir en komplicerad organisation med tung administration och långa beslutsvägar. I ett par svar ifrågasätts att det finns flerpastoratssamfälligheter. Det kan bli svårigheter med ledningsfunktionerna om samfälligheten hanterar visst församlingsarbete och detta ska ledas av en kyrkoherde samtidigt som det finns en annan chef för samfälligheten. Det finns också invändningar mot antalet direkta val.

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

Det ses i ett par svar som en svaghet att samfälligheter inte får bildas över kommungränser. ”Det kan vara viktigare att ta hänsyn till infrastruktur än till kommungränser.”

I några svar menar man att en komplicerad struktur består. Detta är kopplat till förhållanden som gäller samfälligheter där man anser att det är en otydlig ansvarsfördelning och brister i koppling mellan resurs- och verksamhetsansvar. Det sätts frågetecken för att en av kyrkoherdarna ska leda församlingsverksamhet som man bedriver via samfälligheten. Relationerna mellan kyrkoherdarna i en flerpastoratssamfällighet kan då bli oklara.

Som ett problem med direktvalt kyrkoråd anges i något fall att det kan vara svårt att fylla på med nya ledamöter när vakanser uppstår.

I något svar sägs att det i stort sett inte finns några svagheter medan det i andra fall ifrågasätts om det görs tillräckligt för att möta en kommande svagare ekonomisk situation.

Övriga

I ett svar sägs att modellen knappast innebär förenklingar. Man menar att den kyrkoherde som är ledamot i kyrkonämnden i en flerpastoratssamfällighet och ser som tänkbart alternativ att ingen kyrkoherde skulle vara ledamot men alla kyrkoherdar ha närvaro- och yttranderätt.

B En obligatorisk lokal nivå – församlingen

- I kyrkoordningen regleras som obligatorisk bara en lokal nivå – församlingen.
- Funktionella kriterier för församlingsindelningen.
- Det finns en kyrkoherde i varje församling.
- Församlingar kan samverka i olika former om de uppgifter man kommer överens om.
- Två alternativa samverkansmodeller regleras i kyrkoordningen.
- En reglerad samverkansform är församlingssamverkan uppbyggd på ett motsvarande sätt som kommunalförbund.
- En annan reglerad samverkansform är lokalt beslutade samfälligheter med annan uppbyggnad än den som nu gäller.
- Beslut om samverkan genom församlingssamverkan eller samfälligheter underställs stiftsstyrelsen för godkännande.
- Det finns alltid en pastoral ledning om samverkan avser uppgifter som är utflöde av församlingens grundläggande uppgift.
- Direkta val till församlingens kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Fråga 7

Vilka styrkor ser ni/du med denna modell?

Stift

Som styrka pekas främst på att det blir en enkel och tydlig organisation där församlingen klart framträder som grundläggande nivå. Ansvaret för de olika delarna av församlingens verksamhet hålls samman. Det blir också en närhet mellan beslut och verkställighet. Några stift ser som en styrka att samfälligheter inte längre finns kvar.

Samfälligheter (0–25 000 invånare)

Det som lyfts fram som en styrka hos modell B är att den ger församlingen större frihet att själv besluta. Detta kan medföra att församlingsbegreppet stärks. I några svar framhålls att det blir fråga om en enkel och tydlig organisation. Det gör det också enklare för ”gemene man” att förstå hur den kyrkliga organisationen är utformad. Vidare sägs att modellen medför en flexibel organisation med möjligheter till olika samverkansformer. Som en fördel pekas på att beslut om resurser och verksamhet sker på ett ställe. Det talas också om att denna modell möjliggör lokalt engagemang och inflytande. Som en styrka anges att det finns en kyrkoherde i varje församling.

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

I huvudsak framförs samma synpunkter som i det föregående om att det är fråga om en enkel och begriplig organisation som lyfter fram församlingens betydelse. Det kan också vara en kostnadseffektiv modell genom att den ger en minskad administration.

En stor flerpastoratssamfällighet säger att det är bra att flerförsamlingspastorat försvinner eftersom i en sådan ska bl. a kyrkorådets beslut om målen för verksamheten verkställas av kyrkoherden som kyrkorådet inte har arbetsgivaransvar för. Arbetsgivaransvaret ligger istället på kyrkonämnden som inte får lägga sig i målen och detta ses som en ohållbar situation.

En samfällighet tycker att modellen som tanke är intressant men att en samfällighet per kommun känns mer naturligt.

Församlingar med egen ekonomi (0–20 000 invånare)

Till det som ses som en styrka hör att den lokala församlingens betydelse blir tydlig. Det är bra med samverkansformer som man själv förfogar över. En enkel organisation där begreppet pastorat, som de flesta inte begriper vad det innebär, försvinner. Modellen ger en god lokal förankring och engagemanget stärks när man håller ihop ansvar för verksamhet och ekonomi. Det är bra med en kyrkoherde i varje församling och en tydlig pastoral ledning. Det finns ett nära samband mellan den gudstjänstfirande och den organisatoriskt-administrativa delen av församlingen. Det finns möjlighet till olika former för samverkan.

En församling ser inte någon styrka hos modell B.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

Församlingens ställning blir central och församlingen framträder tydligt som den grundläggande enheten. Det är fråga om en enkel modell med korta beslutsvägar. En styrka är att modellen ger samverkansmöjligheter av olika slag.

Församlingar i samfällighet (0–20 000 invånare)

Församlingens grundläggande betydelse framträder klart med denna modell. Enkel organisation och lokal beslutanderätt över samverkansformerna. Även i övrigt bra med en stark lokal förankring som möjliggör ett lokalt engagemang. Besluten kommer nära församlingsmedlemmarna och det ger påverkansmöjligheter. Det är bra att hålla samman innehållsfrågor och resursfrågor. Kyrkoherdens ansvar blir tydligt.

En mindre församling menar att modellen kan passa stora församlingar men inte i glesbygd.

Det sägs också i ett par svar att det inte finns några styrkor eller fördelar.

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

En församling menar att en lokal nivå bör regleras. ”Dock ska den inte kallas ’församling’ om den inte sammanfaller med ’den gudstjänstfirande församlingen’. Finns det fler gudstjänstfirande församlingar inom samma pastorala/administrativa enhet bör denna enhet betecknas med pastorat och ha samma kriterier som en församling har idag.”

Som en styrka ses att det ska vara lättare att bilda och upplösa samfälligheter.

Även bland dessa församlingar ser man som en fördel en enklare organisation med betoning på församlingens ställning och möjligheter att lokalt besluta om samverkansformer.

I ett par yttranden sägs att man har goda erfarenheter av samfälligheter och vill ha kvar den ordningen.

Övriga

I ett svar sägs att det är en renodlad modell som eliminerar känslan av att en samfällighet är en anomali i organisatoriskt hänseende. Enkelheten och församlingens ställning framhålls även bland dessa svarande som modellens primära styrka.

Fråga 8

Vilka svagheter ser ni/du med denna modell?

Stift

Som en svaghet anger ett stift att begreppet pastorat inte finns kvar. Det sägs att den tänkta förenklingen i praktiken blir försumbar eftersom det blir fråga om så många alternativa samverkansformer att överblicken fördunklas. ”Med kommunalförbundsliknande samverkansformer och lokalt beslutade (partiella) samfälligheter blir organisationen inte enklare.”

Ett stift menar att det kommer att krävas ohanterligt många indelningsändringar vid ett tillfälle. Det sägs också att modellen torde leda till ”församlingsdöd”.

Modellen ger stora församlingar med distrikt vilket kan vara svårt att få acceptans för. ”Blir för många enheter och gudstjänstfirande enheter som inte är församlingar bör undvikas.”

”Tillskapandet av pastoral ledning om samverkan avser uppgifter som är utflöde av församlingens grundläggande uppgift riskerar att bli ett ytterligare organisatoriskt krångel. Vi har ett överflöd av ledare och beslutsorgan på vår organisationskarta, detta bör inte späs på ytterligare. Vi behöver renodla – inte expandera! Uppenbar risk att tunga frågor som ekonomi, byggnader, personal mm. får dominera kyrkorådets arbete på bekostnad av de pastorala frågorna.”

I ett svar sägs att det är otydliga samverkansmodeller. ”Risker att motverka nödvändiga strukturförändringar, dvs för små enheter bevaras.” Beträffande modellens tanke om församlingssamverkan säger ett stift följande. ”Församlingssamverkan (likt kommunalförbund) passar bäst mellan jämbördiga enheter, särskilt om den avsedda verksamheten förutsätter investeringar eller anställning av personal. Det är den ekonomiskt svagare parten som bestämmer nivån och försvårar för den starkare parten att vässa verksamheten inom det egna området. Eftersom samverkansform medför risk för att verksamhetsformer blir permanenta, även sedan grunden för dem försvagats, bör denna form av församlingssamverkan enbart användas undantagsvis för vissa kostnadskrävande funktioner. Eftersom kyrkans ekonomi kommer att försvagas blir budgetprocesser komplicerade om man redan är uppbounden genom församlingssamverkan. Det blir den svage/ovillige som bestämmer. Om församlingssamverkan också innebär personalansvar, blir arbetsgivaruppgiften komplicerad.”

Ett stift talar om ”fortsatt kongregationalistisk inriktning som försvårar kyrkans enhetliga identitet och i slutändan kan påverka den enskilda individens bild av kyrkan negativt. Svenska kyrkan blir en samling små enheter och den nationella nivån spelar ingen roll.”

Samfälligheter (0–25 000 invånare)

Det som lyfts fram i flera svar som en svaghet är att det krävs stora församlingar och därmed omfattande indelningsändringar om församlingarna ska klara av att ha tillräcklig ekonomisk styrka. Små landbygdsförsamlingar kan inte längre finnas kvar. En samfällighet ser som en svaghet att församlingen blir en administrativ enhet, inte gudstjänstgemenskap. I andra svar menar man att närheten och församlingskänslan runt sockenkyrkan kommer att upphöra. Det sägs också att stora församlingar leder till färre förtroendevalda. Detta minskar kyrkans lokala förankring.

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

I några svar anges att man inte ser några styrkor. En större samfällighet ser risker för solidariteten mellan församlingar i storstäder om samverkan blir frivillig. Liksom i föregående grupp av samfälligheter ses som en svaghet att det måste bli fråga om stora församlingar. Som svagheter talas om att församlingen blir för stor och opersonlig, att det kan bli svårt att komma överens om samverkan och att man mister lokalt engagemang. Det talas också om att det är en kostsam modell.

”I frågor om samverkan, församlingssamverkan eller samfällighet med egna styrelser och egen pastoral ledning, blir organisationen otydlig. Flera förtroendemannaorgan uppstår och flera ledningsfunktioner. Det är otydligt i förslaget vad en samfällighet med annan uppbyggnad skulle kunna vara.” Kritik riktas mot att stiftet ska vara involverat i frågor om hur man samverkar lokalt.

Församlingar med egen ekonomi (0–20 000 invånare)

I ett svar sägs att begreppet församling kommer att motsvara det som idag kallas pastorat. Detta ses som negativt då församlingsbegreppet bör avse den gudstjänstfirande församlingen.

Även i denna grupp är det som främst lyfts fram som en svaghet att det kommer att bli nödvändigt med församlingssammanslagningar. Det medför i många fall en identitetsförlust.

Det finns också farhågor som hör samman med att man bedömer att det blir för många alltför små församlingar. I något fall ifrågasätt om det ändå blir tillräckligt för att hantera sådant som ekonomi och arbetsmiljöfrågor samtidigt som det blir för stort för att ha närhet till människor. Det talas också om risk för små församlingar med bara en kyrkoherde som anställd och samverkan mellan församlingar vad gäller administration. I linje med detta menar någon församling att det blir för många kyrkoherdar när det egentligen behövs fler komministrar.

Det talas i något svar om att man inte vill ha några andra kyrkoordningsreglerade samverkansformer än nuvarande samfälligheter. I några fall avvisas också tanken att stiftsstyrelsen ska fastställa lokala beslut om samverkan.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

I några fall menar man att det inte ska finnas särskilda bestämmelser i kyrkordningen som reglerar samverkansformer och att beslut om samverkan ska vara renodlat lokala beslut. Å andra sidan säger en församling att ”om inte obligatorisk samverkan regleras i enlighet med vårt förslag, kommer en djungel av olika samverkans-, samarbets- och organisationsformer att uppstå. Resurshushållning och ekonomisk utjämning kommer inte att gynnas. Den som är minst angelägen om samverkan avgör takten i utvecklingen.”

I ett svar menar man att det blir alltför stora skillnader mellan små och stora församlingar.

Församlingar i samfällighet (0–20 000 invånare)

Liksom i svaren i övrigt är den svaghet som i första hand lyfts fram att denna driver fram församlingssammanslagningar. Inte minst framhålls detta ur ett glesbygds- och landbygdsperspektiv. ”Risk finns att man i besparingssyfte väljer bort samfälligheten till förmån för större församlingar och gör församlingen till en administrativ enhet i stället för en lokal gemenskap.” I något fall talar man om att det är en kortsiktig lösning som bevarar nuvarande strukturer.

Man ser svårigheter att behålla den lokala förankring och det lokala engagemanget om församlingssammanslagningar drivs fram. ”Vem ska koka kaffet?” Samtidigt framhålls i några svar att det finns en risk för att det inte kommer att finnas tillräcklig kompetens i församlingarna. Det talas om svårigheter att rekrytera kyrkoherdar till alla församlingar.

Det riktas också invändningar mot att stiftsstyrelsen ska vara med och fatta beslut om lokal samverkan.

I ett par svar talas om att man vill ha kvar totala flerpastoratssamfälligheter.

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

Likartade synpunkter som övriga församlingar redovisar även de största församlingarna i viss utsträckning.

Frågetecken sätts för att stiftet ska vara involverat i lokala beslut om samverkan. Det talas också i något svar om att samverkan blir krångligare. ”Om församlingssamverkan också innebär personalansvar, blir arbetsgivaruppgiften mer komplicerad”.

I något svar sägs att det i storstadsområden är bättre att bilda samfälligheter än att lägga samman församlingar eftersom närhetsprincipen försvinner i alltför stora församlingar.

Övriga

I ett svar sägs att ”modellen leder till att organisation och ekonomi även fortsättningsvis blir avgörande för församlingarnas struktur. Detta leder i sin tur till att pastorala motiv för församlingen som indelning tonas ned.” I ett annat svar sägs att ”ordet församling blir (som redan ofta skett) brukat på något som i allmän kyrklig tradition är något annat och den grundläggande enheten av mänsklig gemenskap kring ord och sakrament har upphört att vara organisatorisk enhet. Detta leder till ett demokratiskt underskott och kommer på sikt att leda till konflikter mellan de sociologiska församlingarna och den formella församlingen.”

I övrigt finns i huvudsak samma invändningar mot att modellen leder till församlingssammanläggningar och risk för minskat lokalt engagemang som tidigare har redovisats.

C En obligatorisk lokal nivå - pastoratet

- I kyrkoordningen regleras som obligatorisk bara en lokal nivå – pastoratet.
- Pastoratets kyrkofullmäktige får besluta om församlingsindelning som då ska gälla hela pastoratet.
- Det finns en kyrkoherde i varje pastorat.
- Domkapitlet kan ge dispens från flera av de kriterier som nu anges för en församling i kyrkoordningen.
- Det finns direktvalt kyrkofullmäktige i pastoratet och en kyrkonämnd som styrelse.
- Pastoratets kyrkofullmäktige utser kyrkoråd eller åtminstone kyrkvårdar i församlingarna.
- Pastoratet har det primära ansvaret för alla uppgifter.
- Det finns en pastoratsinstruktion där även församlingarnas uppgifter tas med.
- Två alternativa samverkansmodeller regleras i kyrkoordningen.
- En reglerad samverkansform är pastoratssamverkan uppbyggd på ett motsvarande sätt som kommunalförbund.
- En annan reglerad samverkansform är lokalt beslutade samfälligheter med annan uppbyggnad än den som nu gäller.
- Beslut om samverkan genom pastoratssamverkan eller samfälligheter underställs stiftsstyrelsen för godkännande.
- Det finns alltid en pastoral ledning om samverkan avser uppgifter som är utflöde av församlingens grundläggande uppgift.
- Direkta val till pastoratets kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Fråga 9

Vilka styrkor ser ni/du med denna modell?

Stift

Som styrka med modellen sägs att den påminner om det som man känner igen i dag och bra att ansvaret för resurser och innehållsfrågor hålls samman. Vidare talas om att det skulle handla om en anpassning av terminologin till verkligheten, idag fungerar många pastorat som församling. Församlingsbegreppet kan uteslutande få handla om gudstjänstfirande gemenskaper och människor kan även fortsättningsvis få känna sig hemma i ”sin” församling.

Församlingsbegreppet blir kvar som pastoralt begrepp och församlingarna blir kvar.

Det är en fördel att det ideella arbetet kan fångas upp på ett bra sätt när pastoratsnivån är reglerad och församlingsindelningen görs till en lokal fråga.

I ett svar talas om att man så långt som möjligt bör avstå från kyrkoråd i de lokala församlingarna. ”Snarare bör dessa vara distrikt i pastoratet och pastoratskyrkorådet utser enbart kyrkvårdar i distrikten.”

Skapar förutsättningar som ger en rationell struktur och är utvecklingsbar för olika former av samverkan och samordning. – Församlingsnamnen kan behållas liksom kyrkoråden. – Att administrationen ligger på en högre nivå är positivt.

Kostnadsbesparingar genom förenklad administration och förutsättningar för lekmanengagemang.

Det är bra med en yttre ram som kan anpassas till varierande lokala förutsättningar, t ex stad och land, men detta gäller flera modeller. Möjligt att dispensera från församlingskriterierna där församlingsindelning finns. Ger utrymme för mindre formella arbets- och ansvarsgrupper kring kyrkor eller särskilda ändamål på lokal nivå.

Det är fördelaktigt med att det som organiseras i kyrkoordningen är pastoratet och att sedan pastoratet består av en eller flera församlingar. Dessa församlingar har ingen egen ekonomi. Detta gör att människor fortfarande möter Svenska kyrkan som församlingar, vilket även gör att de stadsförsamlingar som idag är distriktsindelade kan utgöra flera församlingar. Stiftsstyrelsen ska besluta om församlingsregleringen. Församlingens ställning är viktig oavsett om det är ett enförsamlingspastorat eller ett flerförsamlingspastorat. Ecklesiologiskt är församlingen den grundläggande enheten, inte pastoratet.

Samfälligheter (0–25 000 invånare)

En mindre samfällighet säger att pastoratsindelningar är betydligt mindre känsloladdade än församlingsindelningar och menar att modell C är ”ett flexibelt förslag som ger möjligheter till en lokal utformning och anpassning för framtida förutsättningar”. Andra samfälligheter framför likartade synpunkter. Man menar också att pastoratet är en bra samverkansnivå som ger förutsättningar för att ha tillräcklig kompetens på olika områden. Det framhålls särskilt i ett antal svar att det är en flexibel modell.

Som en styrka nämns att det inte ställs krav på stora församlingar och att församlingsindelningen beslutas lokalt. Det anges också att modellen ger förutsättningar för lokalt engagemang. Man ser det i ett antal svar som en styrka att ansvaret för verksamhet och ekonomi hålls samman liksom att det finns en samlad pastoratsinstruktion.

I ett antal svar säger man att man ser detta som den bästa modellen samtidigt som det också finns ett par svar där den helt avvisas.

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

Som en styrka anges i ett svar att antalet kyrkoordningsreglerade nivåer minskar. Vidare talas om att det är bra med en yttre ram som kan anpassas till varierande lokala förutsättningar i städer och på landsbygd. Möjligheten att göra lokala anpassningar lyfts fram i flera svar. Möjligheten att församlingar kan finnas kvar och att det inte krävs sammanläggningar ses också som positivt. Det ses också som en styrka att det blir fråga om samlade lednings- och styrningsfunktioner för verksamhet och ekonomi. I ett par svar sägs att man inte ser några styrkor hos denna modell.

Församlingar med egen ekonomi (0–20 000 invånare)

En mindre församling menar att det fungerar bra om det inte blir fråga om för stora pastorat. I ett svar sägs att ”skillnaden mellan begreppet församling i modell B och begreppet pastorat i modell C framstår i mindre utsträckning vara av innehållslig karaktär och mer av karaktären att i princip samma sak fått olika benämningar, alltså en fråga om semantik.” Man ser det dock positivt att församling reserveras för den gudstjänstfirande församlingen och att modell C inte ställer krav på sammanläggningar av församlingar. I ytterligare ett antal svar framhålls särskilt som en styrka att det inte behöver ske sammanslagningar av församlingar och att det finns möjligheter att bevara ett lokalt förankrat engagemang i församlingarna. Möjligheten för domkapitlet att ge dispens från församlingskriterier lyfts också fram i några svar. Sammantaget kan sägas att det finns relativt sett flest förord för denna modell även om det också finns de som inte ser någon styrka alls hos modell C.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

En församling menar att modellen kan vara bra administrativt sett men att detta kan omintetgöras genom en flora av frivilliga nivåer. En annan församling menar att modellen kan vara bra under en övergångstid till dess man får tillräckligt stora församlingar. I ett par svar ser man som en styrka att pastoraten blir tillräckligt stora för att hantera ekonomi och personalfrågor.

Församlingar i samfällighet (0–20 000 invånare)

I flera svar ser man som en styrka att församlingarna kan finnas kvar och att modellen alltså inte tvingar fram några församlingssammanläggningar. I vissa fall framhålls i det sammanhanget möjligheterna för domkapitlet att

ge dispens från församlingskriterierna. Lokalt engagemang kan bibehållas. När frågan kommenteras ser man det i regel som positivt att beslut om församlingsindelningen får fattas på lokal nivå. Motsvarande gäller beträffande pastoratsinstruktionen. Det är en styrka, sägs det i ett antal svar, att modell C är en flexibel modell.

I några svar säger man att man inte ser några styrkor, särskilt inte om pastoratet blir för stort.

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

Även bland dessa församlingar lyfter man fram att modellen medger att mindre församlingar kan finnas kvar.

I ett svar sägs att ordet församling idag har en dubbeltydighet som är olycklig. ”Med församling förstås å ena sidan den gemenskap som kyrkans medlemmar inom ett litet geografiskt område bildar, ofta med endast en kyrkobyggnad som centrum. I kyrkoordningen förekommer församling å andra sidan som benämning på den administrativa enhet som styrs av ett kyrkoråd. Under lång tid har dessa två betydelser i praktiken sammanfallit. När det nu på många håll bildas större administrativa enheter har de två betydelserna kommit att avlägsna sig från varandra. Kyrkan har kommit att bestå av stora administrativa församlingar som i sig omfattar flera sociala församlingar vilka i brist på en någon bättre term ofta kallas för distrikt. Ur det här perspektivet skulle det vara en fördel om församling inte längre användes som benämning på de lokala enheter som regleras i kyrkoordningen. Det kan dock tänkas att relationen till en församling i framtiden kommer att minska i betydelse till förmån för relationen till en kyrka i den dubbla betydelsen kyrkobyggnad och den gemenskap eller aktivitet som finns där.”

Som styrkor lyfts i övrigt fram att ansvar för ekonomi och verksamhet hålls samman, lokala beslut om församlingsindelning och i något fall att pastoraten kan vara så stora att samfälligheter inte behövs men samverkan kan ske igenom samfälligheter av annan uppbyggnad än som hittills har gällt.

Övriga

Modellen ses som tydlig och administrativt enkel i ett svar. I några fall anges att man inte ser några egentliga fördelar i förhållandena till det som redan gäller.

Fråga 10

Vilka svagheter ser ni/du med denna modell?

Stift

Från ett stift sägs att församling är bättre begrepp än pastorat. I linje med detta sägs i ett annat svar att pastorat är ett nytt begrepp för medlemmarna. Man menar att det behövs en genomlysning av församlingsbegreppet. ”Vad ska vara minsta gemensamma nämnare för att en församling ska kunna kallas församling?” I ett annat svar sägs att pastoratet pastoralt sett blir församling.

I ett svar sägs att en decentralisering av beslut om församlingsindelningen ökar tydligheten.

Beträffande samverkansmöjligheter sägs i ett svars att samverkansform motsvarande kommunalförbund tenderar att ytterligare försvåra och komplicera organisationen. ”Lägg till lokalt beslutade samfälligheter så har Svenska kyrkans organisationsskiss knappast förenklats och troligtvis inte heller effektiviserats.”

Ett stift anger att modell C kan kräva ändring i lagen om Svenska kyrkan.

Ett domkapitel tycker att det blir för många kyrkoråd och stiftsstyrelsen i samma stift anser att kyrkoråden avlövas viktiga beslut då dessa hamnar hos pastoratskyrkorådet. Det pekas i ett par svar på risker för den lokala demokratin om det inte finns av församlingen valda kyrkoråd. I ett annat svar sägs att man inte tror att det är nödvändigt att ”behålla formella kyrkoråd i de ’frivilliga’ församlingarna. Istället tror vi på utveckling av olika former av delaktighet där vissa arbetar mer efter en traditionell modell och andra prövar sig fram med nya former av idealitet och frivillighet ex. verksamhetsråd.”

Samfälligheter (0–25 000 invånare)

I några svar ses som en svaghet att det inte finns direktvalda kyrkoråd. Det riktas även kritik mot att pastoratets kyrkofullmäktige utser kyrkvårdar. Även i övrigt talas i några fall om riskerna för att församlingens ställning försvagas.

Det sägs att pastorat är ett okänt begrepp för gemene man. I ett svar sägs att det verkar vara fråga om en storförsamling men med ett annat namn.

Olika nya samverkansformer ses i vissa fall som onödiga liksom att stiftsstyrelsen ska vara involverad i frågor om hur man samverkar lokalt.

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

En flerpastoratssamfällighet är kritisk dels mot att den inte får finnas kvar och dels mot att det kan finnas flerförsamlingspastorat. Som svagheter pekas på att det inte sker val av kyrkoråd och kyrkvårdar i församlingarna, att pastorat är ett svårt begrepp för allmänheten, att församlingsbegreppet och församlingens ställning försvagas samt införandet av nya kyrkoordningsreglerade samverkansformer där stiftsstyrelsen är involverad i beslut om samverkan. Det ifrågasätts i ett par svar att beslut om församlingsindelning ska fattas lokalt. Man ser också som en svaghet att lagen om Svenska kyrkan kan behöva ändras.

Församlingar med egen ekonomi (0–20 000 invånare)

Som en svaghet lyfts fram att pastoratet har det primära ansvaret för alla uppgifter. I några svar sägs att församlingen inte längre blir den grundläggande enheten. Det talas också om risker för kompetensvister mellan församling och pastorat och om en försvagad ställning för församlingen. I några fall ser man det som en risk att det kan bli för stora pastorat.

En svaghet kan vara att församlingen inte får de ledamöter i kyrkorådet som den vill ha.

Ett par större församlingar menar att det inte görs några rationaliseringsvinster.

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

I något svar ifrågasätts att det ska finnas en kyrkoordningsreglering av samverkansformer.

I ett svar ifrågasätts att gällande kriterier för församling ändras och att beslut om församlingsindelning ska fattas lokalt. Det talas också om att det inte bör göras sådana ändringar som innebär att församlingen inte längre är hörnstenen i organisationen.

I ett par svar sägs att nuvarande pastorat ofta är för små enheter.

Församlingar i samfällighet (0–20 000 invånare)

Som svaghet tas i flera svar upp att pastoratets fullmäktige utser kyrkoråd i församlingarna. Man talar om en försvagad lokal demokrati och om att församlingen och församlingsbegreppet försvinner. I ett par fall sägs att det blir toppstyrt och centraliserat.

Pastorat ses i något fall som ett utmönstrat begrepp.

Det saknas kriterier för hur stort ett pastorat får bli. Kan bli stort avstånd mellan pastorat och församlingar.

Det framhålls i något svar som en svaghet att samverkansformer är kyrkoordningsreglerade.

Det finns också svar där man anger att man inte ser några svagheter.

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

Som en svaghet talas i ett par svar om att det krävs eller eventuellt krävs ändring i lagen om Svenska kyrkan.

Det kan behövas för stora pastorat som medför att kyrkoherdar blir mer administratörer än pastorala ledare och att närheten till församlingsborna förloras både för kyrkoråd/kyrkonämnd och för kyrkoherdar.

Otydligt vad som händer med församlingen som grundläggande enhet.

Övriga

I något svar pekas på att det kan vara svårt att rakt av ta över den i lag reglerade kommunalförbundsmodellen. Det torde bli fråga om momspliktiga tjänster.

Liksom i övriga svar sätts i några fall frågetecken för vilken ställning församlingen får och för att det blir en brist på delaktighet från församlingens sida.

D Ett pastorat per kommun

- Det finns ett enda pastorat i varje kommun.
- Pastoratets kyrkofullmäktige kan besluta om församlingsindelning.
- Det finns en kyrkoherde i varje pastorat.
- Varje församling ska ha ett invigt kyrkorum.
- Pastoratet har det primära ansvaret för alla uppgifter.
- Det finns en pastoratsinstruktion där även församlingarnas uppgifter tas med.
- Pastoratets kyrkofullmäktige utser kyrkoråd eller åtminstone kyrkvårdar i församlingarna.
- Det finns inga samfälligheter.
- Direkta val till pastoratets kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Fråga 11

Vilka styrkor ser ni/du med denna modell?

Stift

En modell som är enkel att förstå och relatera till med en och samma kyrko- och begravningsavgift i hela kommunen. Ger god ekonomisk bärkraft och stordriftsfördelar. Bra att hålla samman ansvar för verksamhet och resurser.

”Församlingsbegreppet kan uteslutande få handla om gudstjänstfirande gemenskaper och människor kan även fortsättningsvis få känna sig hemma i ’sin’ församling.”

Ett stift menar att ”det är lämpligt att kyrkans organisationsstruktur något så när ansluter till den associationsform människor har för allt annat som hör till det allmänna.” Likartade synpunkter finns även från andra stift.

Flera stift framhåller att modellen kan underlätta samverkan med i första hand olika kommunala enheter.

En koppling till kommunen kan motverka marginaliseringstendenser.

Samfälligheter

Som styrka framhålls i flera svar att modellen gör det enklare att samverka med olika kommunala verksamheter såsom skola och POSOM-grupper mm. Det är en för människor känd indelning som man har lätt att relatera till.

Modellen kan ge goda ekonomiska förutsättningar.

I några svar ser man som en styrka att församlingsindelningen beslutas lokalt. Man menar också att det är bra att det inte finns några samfälligheter.

Gemensam kyrkoavgift i en kommun ses som en styrka liksom att det kan skapas en effektivare administration.

I några fall ser man inga styrkor alls.

Församlingar med egen ekonomi

En enkel modell som kan ge ekonomiska vinster. Bra med samma kyrkoavgift i hela kommunen. Det talas också om att det är ”lätt att veta vad kyrkan är i det område man lever”. En tydlig organisationsmodell. Fördel vid samverkan med kommunen. Det ligger i linje med begravningsutredningens förslag.

I ett par svar talas om att det kan vara positivt med denna modell i mindre och medelstora kommuner.

I några svar ses det som en styrka med en flexiblare och lokalt beslutad församlingsindelning.

I ett par svar ser man en fördel med att det blir färre kyrkoherdetjänster. Det kan gälla med hänsyn till rekryteringen av kyrkoherdar men även för att det frigör prästerlig arbetskraft för andra uppgifter.

I flera svar säger man att man inte ser några styrkor.

Församlingar i samfällighet

Människor uppfattar kommungränsen som naturlig. Modellen underlättar samverkan med kommunen. I ett svar sägs att det bara finns styrkor som avser ekonomi, fastighetsskötsel, begravningsplatser m.m. I en variant på samma tema sägs att det finns styrkor enbart för stödverksamhet men inte för kärnverksamheten.

Bra med samma kyrkoavgift i hela kommunen. Modellen medför att administrationen kan skötas effektivare. En enkel organisation.

I ett par svar sägs att det är bra med lokala beslut om församlingsindelningen.

I flera svar säger man att man inte ser några styrkor.

Övriga

De relativt få synpunkter som har lämnats motsvarar vad som framkommit i svaren i övrigt.

Fråga 12

Vilka svagheter ser ni/du med denna modell?

Stift

Några stift menar att modellen inte passar riktigt små kommuner som inte får tillräcklig bärkraft och inte heller de största kommunerna där närheten försvinner. Generellt talas om att kommunerna varierar för mycket i storlek för att kunna utgöra grund för den kyrkliga indelningen. Stora kommuner kan bli "ett stift i stiftet" sägs i ett svar.

Det ifrågasätts att kyrkan gör sig beroende av den kommunala indelningen. Det bör göras en mer självständig prövning av den lokala indelningen utifrån de egna behoven. Likartade synpunkter finns i flera svar.

Samfälligheter

Som en svaghet framhålls i relativt många svar att kommunerna varierar mycket i storlek. De allra största kommunerna är för stora för att utgöra ett

pastorat ur primärt ett pastoralt perspektiv och de minsta kommunerna blir för små för att vara ekonomiskt bärkraftiga. Det ses också som olämpligt att binda sig till en indelning som man själv inte förfogar över. Det bedöms som sannolikt att antalet kommuner kommer att minska och att det alltså blir större kommuner i framtiden. I ett antal svar sägs att församlingens ställning försvagas. Det blir en bristande lokal demokrati när inte församlingarna utser egna förtroendevalda.

Församlingar med egen ekonomi

I huvudsak sägs samma sak som det som tidigare har noterats. Församlingens roll och inflytande minskar och därmed det lokala engagemanget. Kommunerna varierar alltför mycket i storlek och det kommer att ske kommunindelningar som automatiskt skulle påverka den kyrkliga organisationen. ”Vi får en kommunal tjänstemannakyrka” säger man i ett svar. I kommuner med centralort och kringliggande landsbygd skulle landsbygdsförsamlingarna få svårt att hävda sig. Det talas om att det blir en rent byråkratisk organisation som ger felaktiga signaler. Det ses också i vissa fall som en svaghet att samverkan i form av samfälligheter försvinner.

Församlingar i samfällighet

Även dessa församlingar ser som en svaghet att den kyrkliga indelningen görs beroende av statliga beslut om kommunindelningen. Det ses som en risk att inte minst landbygdsförsamlingar kommer att komma på undantag i stora kommuner med en centralort där inflytandet i huvudsak finns samlat. Man menar i ett antal svar att församlingsidentiteten kan förloras. Kyrkoherden får i flera fall ett för stort ansvarsområde. Man pekar även på den stora skillnaden i storlek mellan kommunerna. Det blir i vissa fall fråga om extremt stora pastorat.

Övriga

Liksom i tidigare redovisade svar ses som en svaghet de stora skillnaderna i storlek mellan kommunerna och att kyrkan avhänder sig möjligheten att självständigt pröva vad som är en lämplig lokal indelning. Det talas också om att församlingarna mister inflytande och att de inte längre utgör en grundläggande enhet i den kyrkliga organisationen.

E Samfälligheter på mellannivå

- Omkring 125 regioner som i huvudsak ansluter till kontraktindelningen får ett samlat resursansvar.
- Regionens fullmäktige beslutar om gemensam kyrkoavgift för alla inom regionens område.
- Regionerna är arbetsgivare för alla anställda som tjänstgör på lokal nivå.
- Regionen har ansvar för alla fastigheter inom dess område.
- Det finns bara enförsamlingspastorat.
- Region- och församlingsindelningen beslutas av stiftsstyrelsen.
- Församlingen har fullt ut ansvaret för den grundläggande uppgiften.
- Församlingarna disponerar för varje år de medel som anvisas från regionen.
- Beslut om att inrätta befattningar och om vem som ska anställas fattas lokalt av församlingen.
- I en region kan man samverka om vissa uppgifter som direkt hör samman med församlingens grundläggande uppgift. Det finns då en pastoral ledning som utövas av någon annan än en kontraktsprost.
- Direkta val till kyrkofullmäktige, regionfullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet

Fråga 13

Vilka styrkor ser ni/du med denna modell?

Stift

En stiftsstyrelse menar att det för framtiden behöver bildas mycket större ekonomiska enheter. Med minskad personaltäthet krävs större enheter för att bl.a. garantera god arbetsmiljö och då kanske kommunerna är för små enheter. Bra med enhetlig kyrko- och begravningsavgift inom ett större område. Även i andra svar pekar man på ekonomiska och administrativa fördelar och på en enhetlig kyrkoavgift för en region.

En enkel organisation med enförsamlingspastorat.

Samfälligheter

Som en styrka pekas i flera svar på att det blir en enhetlig avgift för ett större område. I olika stödfunktioner såsom att vara arbetsgivare, att ha fastighetsansvar och att vara huvudman för begravningsverksamheten kan det vara fördelaktigt med större enheter av kompetensmässiga skäl. Fastighetsfrågor är det som särskilt framhålls i flera svar. Det bedöms också i vissa svar som en avlastning för församlingarna som kan koncentrera sig på sin grundläggande uppgift.

Det är bra att församlingen har ansvaret fullt ut för den grundläggande uppgiften sägs det i ett antal svar.

I ett par svar sägs att det blir tydlig struktur med bara enförsamlingspastorat.

Några svarande ser inga styrkor alls hos modell E.

Församlingar med egen ekonomi

Även i denna grupp är det som främst lyfts fram som en styrka att det blir en större enhet som har ansvar för och kan ha god kompetens för uppgiften att vara arbetsgivare och beträffande fastighetsfrågor och administration. Även en enhetlig kyrkoavgift för ett större område ses som fördel.

I något svar talas om möjligheten att kombinera stordriftsfördelar med ett lokalt förankrat församlingsarbete. Likartade synpunkter lämnas också i andra svar.

Även i denna grupp sägs i ett antal svar att man har svårt att se några styrkor hos modellen eller att det inte finns några sådana alls.

Församlingar i samfällighet

Det positiva som lyfts fram är en gemensam kyrkoavgift, möjligheterna till effektivare resursutnyttjande, förutsättningar för god kompetens i hanteringen av fastigheter och arbetsgivarfrågor. I några svar pekar man också på att församlingen får ta ansvar för den grundläggande uppgiften.

Det är relativt många, särskilt bland de mindre församlingarna, som anger att man inte ser några styrkor alls.

Övriga

De relativt få svar som behandlar modellen tar upp samma styrkor som i tidigare redovisade svar.

Fråga 14

Vilka svagheter ser ni/du med denna modell?

Stift

I ett svar sägs att modellen i princip fungerar som flerpastoratssamfälligheten med alla dess nackdelar. Det talas om att ansvaret för resurser är frikopplat från pastoral ledning, att det lokala självstyret minskar, att resursfördelning och verksamhetsansvar är delat och om att pastoraten anställer men regionen får ta konsekvenserna.

I flera svar ser man som en svaghet att avståndet blir för stort mellan regionen och församlingarna. Även uppdelning av arbetsgivarfrågor på två nivåer ses som en svaghet. Det framförs också att modellen är ett brott med den tradition som finns i Svenska kyrkan i fråga om vad som är kontraktens uppgifter. Det blir ytterligare en mellannivå som gör organisationen mer komplicerad. Det finns risker för en osund konkurrenssituation mellan församlingarna när resurser ska fördelas.

Samfälligheter

Som en svaghet ses i flera fall att det blir för långt avstånd mellan regionen med dess resursansvar och församlingarna. Riskerar att urholka det lokala engagemanget och till kamp om de centrala resurserna i stället för lokal samverkan. Vidare menar man att det inte bör inrättas en ytterligare nivå. Det blir en försvagning av den lokala demokratin. ”En obegriplig organisation som inte är relaterad till människorna”. Kontrakten är inte bekanta storheter.

I ett svar talas om att modell E innebär ”ett förödande slag mot det som är kvar av landsbygdens församlingsindelning. Ett kontrakt bestående av flera kommuner i en avfolkningsbygd ger ingen positiv utjämningsseffekt.”

Uppdelningen av arbetsgivarfrågorna mellan regional och lokal nivå lyfts i flera fall fram som en svaghet.

Församlingar med egen ekonomi

I ett svar sägs: ”Denna modell har samma svagheter som de stora flerpastoratssamfälligheterna har idag där det centrala organet blir allför dominant.” Risker för att det lokala engagemanget och inflytandet ska minska framhålls i flera svar. I flera fall menar man också att det inte ska inrättas ytterligare en nivå. ”Modellen skulle i grunden förändra kyrkans karaktär av församlingsburen, episkopal kyrka.” I några svar ser man som en svaghet att kontraktsindelningen inte har någon motsvarighet eller förankring i samhället i övrigt.

Församlingar i samfällighet

I något svar sägs att det blir en administrativ koloss. I flera fall ses som en svaghet att makten avlägsnas från församlingar och lokal nivå. Församlingarnas ställning och inflytande försvagas. Det lokala engagemanget kommer att försvagas. Det ställs i några fall frågor om hur en kyrklig **regionindelning** skulle förhålla sig till andra indelningar i samhället. I ett antal svar tas upp att kyrkoherdens ställning blir oklar, inte minst i relation till ett centralt kansli på regionnivå. Oklarheter kring arbetsgivarfunktioner ses också som svaghet med en modell där församlingarna inrättar och tillsätter befattningar men regionen ändå är arbetsgivare. ”Organisation med regioner blir svåröverskådlig, byråkratisk, toppstyrd och opersonlig. Det lokala engagemanget försvinner.”

Övriga

Det skulle vara olyckligt att införa nya och komplicerande strukturer i kyrkoordningen. Risk för en centralisering som försvagar församlingarnas inflytande. Regionen är en diffus indelningsenhet som man inte känner någon samhörighet med.

F Stiftet – gemensamt resursansvar

- Stiftet har ett samlat resursansvar för allt kyrkligt arbete inom stiftets område.
- Stiftsfullmäktige beslutar en gemensam kyrkoavgift för alla inom stiftet.
- Stiftet är arbetsgivare för alla anställda som tjänstgör på lokal nivå.
- Stiftet har ansvar för förvaltningen av alla fastigheter som finns på lokal nivå.
- Ansvaret för alla administrativa system finns samlat hos stiftet.
- Den finns bara enförsamlingspastorat.
- Församlingen har ansvaret för att fullgöra sin grundläggande uppgift.
- Församlingen får anslag från stiftet för de uppgifter som den har att utföra.
- Stiftet förutsätts delegera beslut om inrättade av befattningar och om vem som ska anställas till församlingen.
- Stiftsstyrelsen har en av stiftsfullmäktige vald ordförande.
- Det bör göras en översyn av systemet för ekonomisk utjämning.
- Direkta val till församlingens kyrkofullmäktige, stiftsfullmäktige och Kyrkomötet.

Fråga 15

Vilka styrkor ser ni/du med denna modell?

Stift

En för stiftet gemensam kyrkoavgift lyfts i flera svar fram som en styrka hos modell F. Det talas också om fördelar med gemensamma administrativa system och stordriftsfördelar i övrigt. I ett par svar talas om fördelar med en samlad arbetsgivarkompetens. Stiftet är en känd och inarbetad organisation och lagom nivå för samverkan.

Det sägs i ett svar att modellen ökar möjligheten för Svenska kyrkan att få en gemensam identitet och att den episkopala strukturen blir tydligare.

Ett stift menar att det är önskvärt med gemensam förvaltning av kyrko-byggnaderna medan övriga fastigheter bör förvaltas på lokal nivå.

I ett svar sägs att ”modellen stärker stiftens självständiga ställning (på bekostnad av pastoratens) och förhindrar centralstyrning från Uppsala. Det blir ett dialektiskt och kreativt förhållande mellan stift och nationell nivå.”

Samfälligheter

I några svar framhålls som en styrka en gemensam kyrkoavgift för hela stiftet. Det talas också om att församlingarna avlastas administration och förvaltning. I något fall talas om att det kan bli enklare att hantera vissa personalfrågor med en stor arbetsgivare. I något fall sägs att det blir en lagom stor enhet för fastighetsskötsel.

I ett antal fall menar man att modellen inte har några styrkor.

Församlingar med egen ekonomi

En församling menar att det nu börjar likna något, att administrationen blir effektiv och det kan bli fråga om flexibla församlingar.

En gemensam kyrkoavgift med därav följande ekonomisk utjämning inom stiftet ses av ett antal församlingar som en styrka. Det som i övrigt mer allmänt ses som modellens styrkor är ett samlat ansvar för administrativa system och förvaltning av fastigheter. I relation till modell E ses i några fall stiftet som en naturligare nivå för samverkan.

En församling ser det som positivt med en enda arbetsgivare för alla och en tydlig personalpolitik. ”Förstärker samhörigheten av församlingarna. Biskopen får tillbaka sin roll som pastors pastorum på ett tydligt sätt.”

I ett svar sägs att om beslut fattas långt från verksamheten, är det lättare att ta svåra och nödvändiga beslut.

Även här sägs i ett antal svar att man inte ser några styrkor hos modellen.

Församlingar i samfällighet

En gemensam kyrkoavgift i stiftet, effektivare administration, gemensam fastighetsförvaltning och kopplat till detta möjligheterna att ha en god kompetens för att hantera uppgifterna är det som i första hand tas upp som modellens styrkor. Det ses också i några fall som en styrka att stiftet får en tydligare roll. Personalproblem kan hanteras på ett bättre sätt.

Det är relativt många församlingar som anger att man inte ser några styrkor alls hos modellen.

Övriga

I ett par svar lyfts som styrkor fram en gemensam kyrkoavgift och gemensam fastighetsförvaltning.

Fråga 16

Vilka svagheter ser ni/du med denna modell?

Stift

Stark centralisering av ”tunga” beslut kan uppfattas som att församlingarna mister autonomi och självstyre. På detta sätt kan modellen sägas gå emot subsidiaritetsprincipen.

I några framhålls att stiftet inte kan eller bör vara arbetsgivare för alla anställda. Kan bli svårigheter med en självständig tillsynsfunktion över ämbetsförvaltningen om stiftet också är arbetsgivare.

I några svar sägs att den episkopala strukturen inte består på samma sätt som för närvarande om biskopen inte längre är kvar som ordförande i stiftsstyrelsen.

Det kan bli minskat intresse att betala kyrkoavgift om man tar bort den direkta kopplingen till den lokala verksamheten. Otydligt med ansvar för verksamhet och ekonomi på olika nivåer. Mindre bra med anslagsfinansierad verksamhet. Risk för minskat lokalt engagemang.

Samfälligheter

Stiften för stora och det blir alltför långt avstånd till församlingarna. Risk för att det inte kommer att ta hänsyn till lokala förutsättningar utan allt måste pressas in i en gemensam mall. Bidrar till en felaktig likriktning.

Modellen innebär stora risker för det lokala engagemanget. I ett antal svar talas om att det blir för centraliserat. Närhet och lokal förankring försvinner.

I ett svar ställs frågan hur man ska kombinera ”stiftets uppgift som tillsyn och främjande i församlingarna när fördelning av de ekonomiska resurserna och arbetsgivaransvaret ligger på densamma”.

”Modellen stämmer inte överens med vår kyrkosyn med fria och självständiga församlingar.”

Som en svaghet pekas i några svar på att det krävs en ändring av lagen om Svenska kyrkan.

Församlingar med egen ekonomi

I ett svar sägs att denna modell bara kan bli ”aktuell som en nödlösning i en ren katastrofsituation”.

Som svagheter pekas på att det lokala engagemanget kan gå förlorat, att det blir för stort och otympligt, att det blir centralstyrt och inte på ett adekvat sätt kan bemöta och främja det lokala församlingsarbetet. Fel att skilja ansvar för ekonomi och för verksamhet.

”En helt främmande struktur för vår kyrka i vår tid. Det vore att gå tillbaka till medeltiden på många sätt.”

”Det utredningen spekulativt använder som kritik mot samfällighetsbildningar tar man själv upp som tänkbara lösningar, men i en omfattning som både innebär krångel och inskränkning av församlingarnas lokala bestämmande.”

Församlingar i samfällighet

Det talas om en administrativ koloss samt om centralisering, maktkoncentration och likriktning. Oklart med arbetsgivarskapet med stiftet som arbetsgivare och lokala beslut om anställningar. Beslut flyttas för långt bort från den lokala verksamheten. Det sägs också att stora strukturer, enheter, uppmuntrar inte till sparsamhet och till att hitta billiga lösningar. ”Varför ska kyrkan göra om de misstag som gjorts på så många andra håll i samhället där man trots att en stor body blir billigt och effektivt. Erfarenheten visar på precis motsatsen, dyrt ineffektivt och minskad vilja att vara med och än mindre att vilja engagera sig.”

”Den här modellen leder till att det tillsynsansvar som stiftet har idag blandas samman med det mer praktiska ansvaret för församlingslivet som församlingarna har idag. Det är inte bra. Svenska kyrkan behöver en nivå som ägnar sig åt tillsyn.”

”Risk att kyrkan lokalt försvinner, och enbart blir en förrättningsverksamhet.”

Övriga

I ett svar noteras att stiftet varierar mycket i storlek och det är sannolikt att en modell som denna skulle tvinga fram ändringar i stiftsindelningen. ”Det är inte sannolikt att just stiftet är den optimala nivån för gemensam administration.” Vidare pekas på att ur arbetsgivarsynpunkt finns risk för att bis-kopen och domkapitlets tillsyn över de som har vigningstjänsten försvagas.

Även i denna kategori svar talas om att det blir centralisering och makt-koncentration till men för det lokala engagemanget.

G Nationell nivå – gemensamt resursansvar

- Svenska kyrkan är en enda juridisk person med ett gemensamt och samlat resursansvar.
- Kyrkomötet beslutar om en gemensam kyrkoavgift för alla som tillhör Svenska kyrkan.
- Trossamfundet Svenska kyrkan är arbetsgivare för alla anställda som tjänstgör på lokal nivå.
- Trossamfundet har grundläggande ansvar för förvaltningen av alla fastigheter.
- Ansvar för alla administrativa system finns samlat på nationell nivå.
- Det kan finnas enförsamlings- och flerförsamlingspastorat.
- Församlingarna disponerar för varje år de medel som anvisas från nationell nivå.
- Beslut om inrättade av befattningar och om vem som ska anställas fattas lokalt av församlingen.
- Främjandefunktioner avseende församlingsarbetet finns primärt på nationell nivå.
- Stiftets uppgift är i första hand att svara för tillsyn men vissa uppgifter av främjandekaraktär kan ges till stiftet.
- Direkta val till församlingens kyrkofullmäktige och Kyrkomötet.
- Indirekt val till stiftsfullmäktige.

Fråga 17

Vilka styrkor ser ni/du med denna modell?

Stift

Som en styrka lyfts i flera svar fram den gemensamma kyrkoavgiften för alla och gemensamma administrativa system. I några svar framhålls också som ett värde att Svenska kyrkan får en tydligare gemensam identitet. Vidare sägs i några svar att det ökar möjligheterna att fritt välja församling.

Samfälligheter

I flera svar sägs att man inte ser några styrkor. De styrkor som annars framhålls i några svar är en gemensam kyrkoavgift (som också medför att det inte krävs utjämningsystem), gemensamma administrativa system och ett samlat ansvar för fastigheter. Kopplat till sistnämnda talas också om möjlighet till ökad professionalism. Det ses också i ett par svar som styrkor att ha indirekta val till stiftsfullmäktige och att ha en enda arbetsgivare. Vidare framhålls i ett par svar att församlingarna kan bestå och koncentrera sig på den grundläggande uppgiften. I ett par svar ställs modell G i kontrast till modell F och man ser då som en styrka att tillsyn och arbetsgivarfunktioner är skilda.

Församlingar med egen ekonomi

I flera svar sägs att man inte ser några styrkor alls. Det som framhålls som en styrka i ett antal svar är främst den gemensamma kyrkoavgiften. Till det som lyfts fram i några svar hör också en större enhetlighet, gemensamt ansvar för det kulturhistoriska arvet, en enkel organisation och möjlighet till friare församlingstillhörighet. Möjligheten att ha kvar mindre församlingar tas också upp i ett par svar. I ett par svar anges att man ser modell G som den bästa modellen.

Församlingar i samfällighet

I allt väsentligt säger församlingarna i samfälligheter detsamma som församlingar med egen ekonomi.

Övriga

I ett yttrande sägs att stiftens uppgift blir tydlig och att momsproblematiken försvinner. I övrigt är bilden densamma som när man ser på vad församlingarna har framfört.

Fråga 18

Vilka svagheter ser ni/du med denna modell?

Stift

Går emot subsidiaritetsprincipen genom centralisering av beslut om fastigheter, ekonomi m.m. Det ses i ett svar som problematiskt att nationella nivå har främjandeansvar ”eftersom denna saknar lokal och regional kännedom”. Risker för byråkratisering och maktkoncentration.

Det talas om att denna modell skulle ändra ”Svenska kyrkans identitet från stifts kyrka till nationalkyrka”. Modellen underminerar möjligheterna att ha en episkopal kyrka.

Modellen innebär en överdriven tilltro till storskalighet. Den lokala demokratin sätts ur spel och medför att det lokala engagemanget och ansvarstagandet slås sönder.

”I storstadsregionerna kan en gemensam kyrkoavgift skapa problem om den höjs i förhållande till dagens nivå då resultatet av en höjning kan innebära fler utträden än dagens nivåer.” Modellen underminerar församlingars och stiftens möjligheter att bedriva en biskopal kyrka.

Som en svaghet pekas i något svar på att lagen om Svenska kyrkan måste ändras.

Samfälligheter

Alldeles för stora avstånd mellan församlingarna och för verksamheten avgörande beslut. Risk för maktkoncentration och tjänstemannastyre. ”Betydligt färre förtroendevalda vilket innebär ett stort tapp av engagerade församlingsmedlemmar.” Det lokala engagemanget riskerar att försvinna. Stiftens roll försvagas och förändras på ett olyckligt sätt.

”Detta förslag skulle leda till minskat lokalt inflytande och större likriktning, och i förlängningen färre aktiva och färre medlemmar samt ökade spänningar. Förslaget skapar en distans mellan makten och det lokala sammanhanget.”

”Detta är helt uteslutet. Vill vi ta död på Svenska kyrkan som trossamfund så är detta definitivt bästa sättet.”

”Kyrie eleison”.

I flera svar talas om att detta är en otänkbar modell.

Församlingar med egen ekonomi

Det som framhålls som svaga sidor hos denna modell är i första hand att det blir centraliserat med en bristande lokal förankring och utan hänsynstagande till särskilda lokala förutsättningar. Risk för byråkratisering och en stor central administration. Det lokala engagemanget kan komma att försvinna.

”Storleken på organisationen och bristen på närhet. Församlingarna blir bidragstagare. Tillhörighetskänslan riskerar att försvinna.”

I några svar talas om att stiftens roll blir oklar.

”Det lokala perspektivet försvagas genom att församlingen försvinner som en ekonomisk enhet som ska ha ansvar för sin framtid. Ansvaret läggs istället på en abstrakt enhet högre upp. Kommunikationen inom dylik organisationsstruktur försvåras genom ett antal olika mellanhänder”.

Församlingar i samfällighet

Församlingarna i denna kategori anger i huvudsak samma svagheter hos modell G som finns i övriga svar. Det lokala engagemanget och ansvarstagandet försvagas med en stark centraliserad organisation som riskerar att växa ut till en omfattande byråkratisk koloss. ”Främjandefunktionen på riksnivån kommer alltför långt ifrån de lokala behoven, vilka varierar starkt även inom stiftet.”

”Tänket är fel. Här råder ett uppifrånperspektiv där allt sipprar neråt. I verkligheten är det tvärt om. Gräset växer uppåt.”

”Ingen som helst respekt för vare sig församlingens eller stiftets självständighet. Stiftet blir en polisorganisation och församlingen berövas sin egendom.”

”Svenska kyrkan består av församlingar som själva vill ta ansvar för både sin verksamhet och ekonomi så långt det går. Det är inte tänkbart att Uppsala bestämmer storleken på kyrkoavgiften, hur mycket medel vi får till förfogande och vilka tjänster vi kan erbjuda våra medlemmar i lokalförsamlingen.”

Övriga

Även i dessa svar är det centralisering och långa avstånd till församlingarna med verksamhetsansvar och behov av lokalt engagemang som lyfts fram som modellens främsta svaghet.

Fråga 19

Vad finns det utöver det som ni/du redovisat tidigare som är viktigt för utredningsgruppen att tänka på inför formuleringen av sitt kommande förslag?

Övergripande notering

Som frågan är formulerad avser den primärt sådant som man inte direkt har kommenterat i svar på tidigare frågor. I relativt stor utsträckning, möjligen eftersom det är en sista och avslutande fråga, innehåller de svar som lämnats en sammanfattning av tidigare givna synpunkter med tyngdpunkt på det som man finner vara särskilt väsentligt att framhålla.

Stift

Ett stift diskuterar medlemskapsbegreppet och säger att "Svenska kyrkan är som hon framträder i territoriella församlingar i princip en öppen kyrka som inte bygger på de tillhörigas trosuppfattning. Utredningen bör närmare analysera det faktum att nästan alla ideologiska sammanhang där man ställer upp bakom ett paket av åsikter mycket kraftigt minskar i medlemstal." Man pekar på att politiska partier mäter i antal sympatisörer och att ekonomin löses genom ökat mandatstöd. "Liknande tendens finns i Svenska kyrkan på nationell nivå, delvis också på stiftsnivå där nya nomineringsgruppen inte behöver finansiera sin verksamhet genom medlemsavgifter utan genom generöst mandatstöd. Även Svenska kyrkan är alltså på väg mot en situation där beslutande strukturer inte är i behov av medlemmar." Vidare noteras att Svenska Missionskyrkan alltid i sin kommunikation med omvärlden talat om "betjänade" och mindre om medlemmar. "Det främsta motivet till att Svenska kyrkan så kraftigt måste driva medlems- eller tillhörighetsbegreppet är inte längre teologiskt utan fiskalt."

Samma stift anser att utredningen bör göra en analys av de sociologiska undersökningar som skett både i Sverige och i andra europeiska länder om människors sätt att förhålla sig till kyrkor och andra trossamfund. "Utredningen har alltför snabbt gått in på olika organisatoriska och administrativa lösningar." Vidare talas i svaret om alternativa former för kyrkoliv. "Utredningen bör undersöka de alternativa former för kyrkoliv som vuxit fram på olika håll, exempelvis Barnens katedral i Karlstad, Diakonicentralen i Lund m.m." Som en ytterligare fråga tas upp möjligheten av att bilda liknande samverkan som kommunalförbund mellan församling och en extern part såsom till exempel en kommun. Slutligen uttalas en önskan om att utredningen kommer att få till följd att kyrkans organisation blir tydligare för

väljarna. ”En skälig bedömning är att många röstkort och valseدلar hamnar i papperskorgen därför att det verkar så krångligt. Om kyrkan får en organisation som motsvarar samhällets i övrigt kommer det att underlätta förståelsen och förhoppningsvis engagemanget för medlemmarna.”

En stiftsstyrelse anser att de olika modellerna ytterligare måste studeras rättsligt för att bl.a. överensstämna med lag om Svenska kyrkan och lag om trossamfund. Därtill måste de olika samverkanslösningarna som skissas rättsligt studeras för att överensstämna med svensk rättspraxis. Vad är det för juridiska personer frågar man. Även frågor som rör skattelagstiftningen bör göras till föremål för diverse överväganden.

Ett stift ställer frågan om det är något i gällande regelsystem som hindrar att man får en ändamålsenlig indelning och organisation. Man menar att erfarenheter talar för att det inte finns några hinder. Dock ser man momsplikten som försvårande för samverkan och säger att utredningen bör undersöka möjligheterna för att undanröja detta hinder.

Ett domkapitel framför som en tanke att nuvarande utformning kvarstår, men att en ”servicecentral” inrättas på stiftsnivå. I flera svar har frågan om hur församlingarna ser på samverkan redan ställts. I det egna stiftet drivs ett samverkansprojekt som innefattar administration. Församlingarna i stiftet har fått frågan i vilka uppgifter de vill samverka. Svaren visar att 61 % av församlingarna vill samverka i fastighetsfrågor, 57 % i IT-frågor, 53 % vad gäller telefoni och 51 % vad gäller lönefrågor. Vidare pekar domkapitlet på att Svenska kyrkan är en del av samhället och samhället ser olika ut i olika delar av landet. ”Det kan och bör därför finnas utrymme för regionala skillnader vad gäller Svenska kyrkans struktur.”

Stiftsstyrelsen i samma stift framhåller att det är oerhört viktigt med en teologisk reflektion och den måste komplettera de modeller som redovisats. ”Om inte annat måste en teologisk reflektion kompletteras med den eller de modeller som kyrkostyrelsen väljer att gå vidare med.” Som en fråga som bl.a. behöver belysas tar man upp – Vilken kyrka vill vi vara?

Ett annat stift efterlyser både domkapitel och stiftsstyrelse en fördjupad reflektion om kyrkosynen i allmänhet och om församlingsbegreppet i synnerhet. Det man konkret lyfter fram är frågor om relationen mellan trossamfundet Svenska kyrkan och de olika nivåerna, ansvarskedjan komminister-kyrkoherde-kontraktsprost-biskop, de frivilligas roll, kyrkoavgiftens utformning, uttag av avgifter för kyrkliga handlingar m.m. Vidare menar man att ”avsnittet om de heligas gemenskap kan inte accepteras i en evangelisk-luthersk kyrka. De heligas gemenskap i augsburgska bekännelsen syftar på den gemenskap som samlas kring evangelieförkunnelse och sakramentsförvaltning. (CA 7.) De heligas gemenskap definieras av Guds handlande i nådemedlen. Den omfattar inte alla människor av god vilja.”

Samfälligheter (0–10 000 invånare)

Det finns knappast något som inte har redovisats i svaren i övrigt med i svaren från samfälligheterna i denna grupp. Det som främst tas upp är behov av lokal förankring och självstyrelse och även frågor om samverkan i frågor som gäller det mer kostnadskrävande som inte är ett omedelbart utflöde av församlingens grundläggande uppgift.

Samfälligheter (10 000–25 000 invånare)

Det som gäller för de mindre samfälligheterna gäller i huvudsak även samfälligheterna i denna storleksklass. Möjligheten till en friare församlingstillhörighet tas upp i ett par svar liksom att det inte ser likadant ut överallt och därför kan behövas olika lösningar. I ett svar ifrågasätts momsproblematikens betydelse utifrån tanken att det skulle vara möjligt att bilda samfälligheter för enskilda verksamheter.

Ett svar som innehåller mycket som återkommer även från andra kan citeras som helhet:

”Sortera bort och förenkla i organisationen och gör en enda enhetlig struktur för församling, pastorat, stift och riket Låt i övrigt KO sätta sig. Låt de stift som inte tagit tag i dessa frågor enligt KO göra det – vad det gäller att ha bärande församlingar. I Skara stift mfl har man arbetat aktivt i 10 år med struktur och organisationsförändringar enligt KO. Inte en ny omgång igen med nya kriterier! KO funkar bra, det gäller bara att förbättra den! Hitta istället samverkansformer på olika sätt – mellan pastorat, i stift, i riket. Former som inte måste regleras i KO men som kan underlättas genom arbetet i stift och på riks. Kyrkans arbete bygger på den lilla lokala församlingen. Så fort en församling eller personalgrupp eller organisation blir för stor så styr byråkratin och allt tar mycket längre tid. Församlingen och de som är engagerade där måste känna att de har möjlighet att påverka arbetet. Det man behöver hjälp med är istället att Sv ky har en gemensam personal- och arbetsmiljöpolicy – med dokument som ligger färdiga och som kan kompletteras lokalt. Med en enda IT-struktur. På riks skulle man kunna ta tag i frågorna om kyrkobyggnaderna. Hitta ett sätt att skilja på den kulturvårdande delen och församlingsdelen.”

Samfälligheter (mer än 25 000 invånare)

Det finns begränsat med synpunkter och förväntningar som går utöver det som har redovisats i svaren i övrigt. Det är snarast frågan om att understryka det som man för egen del finner vara viktigt. Samverkan rörande vissa stödfunktioner är en sak som återkommer i några svar. Det är dock som helhet en blandning av olika synpunkter som kan illustreras med några citat.

”Vi önskar fortsätta att utveckla och effektivisera vår organisation efter våra egna lokala förutsättningar. Vi vill inte ha tvingande bestämmelser i Kyrkoordningen om hur och med vem vi skall organiseras i framtiden. Kyrkoordningen skall ge förutsättningar till förändring/ utveckling och inte vara begränsande eller tvingande. Vi har bildat en flerpastoratssamfällighet och vi är nöjda med vår organisation och vi ångrar inte beslutet. För oss är pastorats- och församlingsregleringar vårt nästa naturliga steg. Vi diskuterar kontinuerligt dessa frågor. Vi är inte intresserade av att nuvarande samfällighet bryts sönder efter kommungränserna, som vi kan se förslag till i diskussionsbetänkandet.

Det är viktigt att strukturutredningen visar respekt för de lokala enheternas förmåga att själva ta itu med sina framtidsutmaningar. Tvingande regler där församlingar slås ihop eller samfälligheter tvingas att upplösas skapar inte ett positivt förändringsklimat. Församlingsregleringar och pastoratsregleringar genomförs på frivillig väg i mycket snabb takt under 2000-talet. Låt detta arbeta fortgå och bidra med förenklingar i Kyrkoordningen som möjliggör variationer och alternativ för de olika förutsättningar som finns i landet.”

”Utredningens uppdrag är något av Columbi ägg: att finna balansen mellan å ena sidan tillräckligt stora enheter för att vara bärkraftiga ekonomiskt, administrativt etc. och å andra sidan en lokal organisation som innebär närhet till människorna. Ingen av modellerna motsvarar detta helt. Vi föreslår att man utvecklar den pastorala sidan genom ytterligare arbete med en stark lokal nivå, främst i anslutning till modellerna B och C, medan modellerna E-G vidareutvecklas i de renodlat administrativa stödfunktionerna. När utredningen kommer med sitt slutbetänkande är det nödvändigt med en väl tilltagen remisstid så att det finns marginal för underremisser, något som är angeläget i en stor samfällighet som vår.”

”Det är viktigt att remisstiden för församlingar och samfälligheter blir väl tilltagen. Den bör vara minst ett halvår. En ny struktur för kyrkans organisation bör utformas för att ge stor frihet att forma organisationen efter lokala behov. Exempelvis kan större tätortsförsamlingar och landsbygdsförsamlingar ha mycket olika förutsättningar. Likaså kan de lokala traditionerna för samarbete i bygden variera stort. ----- Strukturen bör inte innehålla separerade ansvarsområden som medför beslutsprocesser i flera steg och långa ledtider. Beslut om ekonomi, prioriteringar och verksamhetsmål bör tas vid samma bord.”

”År 2006 genomfördes [i samfälligheten] den senaste revideringen av församlingsstrukturen. Församlingarna har ansvaret för verksamheten, samfälligheten för ekonomi, personal, fastigheter, it- kommunikationsfrågor samt begravningsverksamheten. Svagheter i modellen är att det inte finns en tydlig koppling mellan ansvar för verksamhet och ekonomi. Kopplin-

gen skulle behöva stärkas. Ekonomin har under senare år vuxit vilket gjort att den bristande kopplingen kunnat hanteras. Nu står vi inför en krympande ekonomi varför modellen ställs inför en ny utmaning. Det behövs både omprövning och minskning alternativt även nedläggning av verksamheter liksom ökade satsningar för att klara en stabil situation för Svenska kyrkan i Västerås. En strategisk nivå med tydligt mandat som även kan koppla verksamhet och ekonomi skulle behövas för att ge en övergripande inriktning som alla ingående församlingar/enheter hade som utgångspunkt för att kunna ta det fulla verksamhetsansvaret, Denna funktion finns inte i nuvarande organisation. En väldigt viktig fråga handlar om att Kyrkoorningen skulle behöva förändras samt anpassas efter den verklighet som idag råder där ekonomin kommer att tvinga fram nya sätt att lösa frågor både vad gäller verksamhet samt att organisera densamma.”

”Utredningen saknar en grundläggande analys av problemen med nuvarande organisationsmodeller. En sådan analys bör omfatta arbetsmiljöfrågor, pastoral ledning – förtroendemannastyrning, förhållandet ekonomi och innehåll, beslutsvägar m m. Utredningen har inte tillräckligt bearbetat frågor om församlingsbegreppet, vad en församling är i vår evangelisk lutherska trostradition och hur detta förhåller sig till de modeller som presenteras. Svenska kyrkans organisation är idag svår för många att förstå. Om nya organisationsformer ska komma till bör dessa vara enklare och tydligare. Vi saknar i denna utredning en expertis på organisationsfrågor. Vi tror inte att Svenska kyrkan i alla avseenden är så annorlunda än andra organisationer. Ytterligare väsentliga aspekter på organisationsfrågorna bör kunna inhämtas från andra delar av samhället. Vår grundläggande synpunkt om den lokala organisationen är att det alltid bör vara en kyrkoherde i ledningen och en styrelse (kyrkoråd) med av medlemmarna valda representanter. Om vi skapar en enkel organisation utifrån detta kommer vi ha mer energi, tid och glädje för att utföra vår grundläggande uppgift.”

Församlingar med egen ekonomi (1 000–5 000 invånare)

Behovet av en lokal förankring och inte för stora församlingar med utrymme för lokalt bestämmande och engagemang kan sägas vara teman som återkommer i flera svar. Det finns också i relativt stor utsträckning önskemål om vidare samverkan vad gäller sådant som inte avser det direkta församlingsarbetet. Inte minst är det förvaltning av fastigheter/kyrkobyggnader som lyfts fram i ett antal svar. En synpunkt som är mer udda är följande: ”Ekonomi och verksamhet får inte blandas ihop.” Det som framförs i svaren ligger i regel mer i linje med följande:

”En möjlighet som, så vitt vi kan se, utredningen inte omnämner i de olika modellerna är att nationell nivå eller stiftet erbjuder – eller föreläggas att erbjuda – liknande tjänster som utredningen skissar på s. 36–37, dvs. IT-

plattform, fastighetsfrågor, lönehantering och annat administrativt arbete. Detta skulle t.ex. vara en del av stiftsavgiften och församlingarna/pastoraten skulle fritt på tillgång till dem eller att nationell nivå/stiftet erbjuder dessa tjänster mot betalning.”

I ett svar efterfrågas kompletteringar i materialet och ifrågasätts en del av det som finns i det utskickade diskussionsmaterialet: ”Denna synpunkt kanske ligger något vid sidan om utredningsgruppens tankevärld: Kyrkan kan ju ses under dubbel aspekt: dels som organism och dels som organisation. Diskussionsunderlaget behandlar primärt kyrkan som organisation. - - - -
– Vilken syn på kyrkan som organism förmedlar detta diskussionsunderlag? Om detta finnes ingenting i diskussionsunderlaget. Det är en avgörande brist. Därav kommer det sig att samtidsanalysen (bortsett från de utmärkta religionssociologiska prognoserna) i stort sett saknas och därav kommer det sig att framställningen i p 6.1 (om församlingen år 2025) är ytlig och motsägsfull och dess förhållande till den antagna bekännelsen obegriplig och vidare att de ekumeniska kommentarerna missvisande. Även ett diskussionsunderlag av detta slag bör utgå från en medveten och redovisad syn på vad kyrkan är, kyrkan som organism.”

En allmän synpunkt på utredningen är följande som utgör utdrag från kyrkorådets protokoll: ”Efter diskussion framkommer att kyrkorådet anser strukturutredningen vara alltför allmänt och diffust hållen för att kunna ta ställning till de olika modellerna.”

Ett par synpunkter som rör samverkan är följande.

”Svenska kyrkan är skild från staten, och vi kan säga att vi är ett trossamfund precis som alla andra och på så vis utan några statliga ”privilegier”. Det är därför egendomligt att utredningen i stort tagit fasta på kommunen som utgångspunkt för indelningen och på inget vis sett till kyrkans egna behov. Kanske har man fastnat i ett stordriftstänkande, utan att beakta den administration detta för med sig. Man har tänkt för lite på hur gemensamma administrativa system och gemensamma funktioner kan underlätta och förbilliga för de enskilda församlingarna utan att det behöver finnas en fördyrande central administration.”

” Samverkansformer som inte får skattekonsekvenser församlingar emellan är en diskussionspunkt som borde utvecklas mer genomgående. När vi diskuterar rationaliseringar tänker vi ofta i kommun eller företagstermer. När dessa slagits samman har man lagt ner och koncentrerat verksamhet. Detta kan man göra i kraft av att människor är tvungna att följa med. Läggs skolan ner så finns skolplikten kvar och barnen tvingas till ny skola. Samma med äldreomsorg och myckert mer. Det finns många gamla nedlagda kommunhus från senaste refromen 1971. När företag rationaliserar så stänger man också enheter. Man kanske lämnar hela marknader och områden för det är inte vinstgivande. Kyrkan har en helt annan situation. Kyrkorna finns kvar och skall vårdas. Väldigt få kan jämnas med marken. Kyrkans

roll är att möta människor där de är. Kyrkan måste inspirera människor att komma. Då krävs närhet och kanaler att nå ut. Därför hamnar man lätt snett om man bara tänker klassisk rationisering. Å andra sidan krävs samverkan för att uppnå effektivitet inom framförallt administration. Då blir skattereglerna idag ett hinder.”

Församlingar med egen ekonomi (5 000–20 000 invånare)

Även här lyfts i flera fall fram den lokala förankringen och närheten i fråga om den direkta församlingsverksamheten. I likhet med vad som gäller för tidigare svar finns också med samverkan i det arbete som mer är till som stöd för församlingsarbetet.

Som en fråga att arbeta med som inte finns med i diskussionsmaterialet sägs i ett svar mer allmänt att det behövs en översyn av utjämningsystemet. Detta konkretiseras ur ett Stockholmsperspektiv på följande sätt: ”Vistelsebegreppet i kyrkoordningen måste få ett större genomslag i församlingarnas arbete när det gäller fördelningen av medel till verksamheten. Dagens ekonomiska utjämningsystem i Svenska kyrkan behöver ses över eftersom det bland annat missgynnar små församlingar i Stockholms innerstad där verksamhet behövs bland de många människor som vistas där men inte är bosatta där.” I ett annat yttrande ifrågasätt utredningens perspektiv från andra utgångspunkter: ”Lägg ner förslaget som helhet. Det är dåligt genomarbetet och verkar inte genomtänkt. Det visar dessutom sällsynt dålig kunskap om verkligheten ute i Svenska kyrkans församlingar. Perspektivet är så uppenbart storstadsinriktat, att landsbygden inte verkar finns på utredarnas karta.”

I ett par svar efterfrågas mer bearbetning av de delar av kyrkan som inte utgöras av lokal nivå. I ett av dem står följande:

”Väldigt litet i modellerna berör rollerna för andra organ inom kyrkan, stift och nationellt. Vid en tydligare fokusering på församlingarna får främst stiftet fånga upp de behov av samordning och övergripande ledning och vägledning som behövs. Om endast en nivå finns lokalt, församlingar som själva klarar de flesta av uppgifterna och där församlingsindelningen främst är styrd av den övergripande uppgiftens krav, kvarstår ändå ett visst behov av samarbete. Det gäller då att finna enkla, smidiga, obyråkratiska modeller för samarbete mellan församlingar. Fler och bättre modeller behöver tas fram. Dialog och enkla samarbetsavtal kan vara två vägar. Kan vi hämta erfarenheter från hur andra kyrkor inom och utom landet är organiserade?”

Församlingar med egen ekonomi (mer än 20 000 invånare)

Inte heller här finns i större utsträckning redovisat sådant som inte finns tidigare i svaren. Närhet till människor i församlingsarbetet och samverkan

på vissa andra områden tas också upp i några svar från dessa församlingar på lite olika sätt. En stor församlingen redovisar den egna ordningen med verksamhetsråd och Öppet forum som en möjlighet att vidga delaktighet och låta alla komma till tals.

En församling framhåller med skärpa (och med något tveksam uppfattning om historien) som en möjlighet att utnyttja Svenska kyrkans storlek: ”Det är också lätt att peka ut en rad områden där obligatorisk samverkan skulle sänka kostnaderna och höja effektiviteten. Att den senast uppbyggda nivån stiftens (stiftskanslierna) skulle bli aktivt på detta område är ogenomtänkt. Det finns församlingar som är större än Visby stift. Koncerngemensamma rutiner för hela Svenska kyrkan är att föredra. Vilken annan koncern tillåter idag att deras organisatoriska delar har helt egna system för ekonomihantering, lönehantering, revision, personalfrågor, IT-frågor och statistik mm. Beslutsfattare på lokal nivå är ofta väsentligt mer i händerna på enskilda leverantörers marknadsföring än som är nödvändigt. En gemensam upphandling innebär också lägre priser.”

Församlingar i samfällighet (0–5 000 invånare)

I ett yttrande sägs att ”diskussionsmaterialet saknar följande tre grundläggande komponenter: – Teologisk analys av vad församling och kyrka är. – Ekonomisk kalkyl för varje föreslagna modell. – Konsekvensanalys för den lokala församlingens liv.”

I flera svar framhålls de mindre församlingarnas situation. Det illustreras genom följande citat som kan visa på att det i mycket finns likartade synpunkter men att alla ändå inte tänker på samma sätt.

”Skillnaden mellan villkoren i tätortsförsamlingar och församlingar verksamma i glesbygd är större än vad som framgår av utredningsgruppens skrivning. Det som för en tätortsförsamling kan vara en samordningsvinst blir i glesbygd ofta det som slutgiltigt dödar det livsnödvändiga lokala engagemanget. Utredningsgruppen behöver vara ännu mera lyhörd för just lek-männens och de engagerade församlingsbornas betydelse för Svenska Kyrkans fortlevnad.”

”Påtvinga ingen församling strukturförändringar uppifrån. Sådana skulle motverka allt det som ovan nämnts som viktigt och hämtats från utredningen. Stöd och uppmuntran från stiftens istället för att församlingar som vill fortsätta ses som felande bitar i det strukturella pusslet. Möjligheter att utveckla samverkan med bibehållen församlingsstruktur finns på flera områden som tex IT. Vi tror att det är viktigt att de positiva erfarenheter som trots allt finns bland många mindre församlingar kommer fram och tas till vara i det fortsatta arbetet. Det perspektivet kanske åtminstone delvis saknas i utredningsgruppen. Vi står gärna till förfogande och delar med oss av våra erfarenheter och synpunkter.”

”När man från centralt håll tänker organisation så verkar det vara ett syfte i sig att få organisationen överblickbar och enhetlig. Vi frågar oss om detta är ett skäl för omorganisation? Mycket tyder på att de ekonomiska resurserna inom kyrkan kommer att minska. Vi frågar oss om centralisering verkligen leder till effektivisering och besparing? I de flesta förslagen tänker man sig att mindre församlingar skall slås samman till en större församling. Vi undrar om man inser att det, i flesta fall, inte handlar om att ett antal lika små församlingar slås samman, utan att det är ett antal små församlingar som går upp i en redan stor församling. Detta innebär att de små församlingarnas inflytande över sin egen verksamhet minskar kraftigt. Vi önskar att ni funderar över följande när det gäller stora kontra små församlingar. Vilken typ av församling har högst andel med engagerade och aktiva församlingsmedlemmar? Vilken typ av församling har högst andel konfirmander, dop, medlemmar? Vilken typ av församling har högst andel utfört ideellt arbete? Människors engagemang, tror vi som har engagerade medlemmar, handlar om delaktighet, gemenskap och närhet till Gud. Vi behöver anpassa framtidens kyrka efter minskade intäkter men rätt väg är knappast att skapa en organisation som bidrar till att minska antalet medlemmar.”

”En organisation bör byggas där människor känner sig delaktiga, får vara delaktiga och drivs till att vilja vara delaktiga. Närhet mellan besluten och den lokala församlingen. Församlingen bör inte bli för stor befolkningensmäsigt. Anledningen är behovet av identitet och igenkännande.”

”Administrationen i Svenska kyrkan är idag sannolikt en koloss där mycket dubbelarbete görs. I det civila skulle 1,5 tjänster administrativt arbete för 10 anställda inte tolereras. Här borde det finnas stora pengar att spara.”

”Kyrkan får ALDRIG bli en monsteraktig ideburen förening, utan skall ta vara på sina rötter, den enskilde församlingsbo som en byggsten till församlingsgemenskapen! Kyrkan måste ge akt på sin trovärdighet, både när det gäller sitt förvaltande av budskapen, men också när det gäller sitt förvaltande av resurser och sitt organisatoriska tilltag. Vi får lätt mycket kommunikation, – men inget möte och samtal. Kärlek och omsorg är viktigare än IT - lösningar!”

”Svenska kyrkan är en stor organisation med skiftande lokala förutsättningar. Det är ytterst viktigt för kyrkans fortlevnad att det lokala ansvaret bibehålls vad beträffar kyrkor, byggnader, kyrkogårdar, personal etc. Kyrkan är helt beroende av det lokala engagemanget och man kan inte särskilja ansvar för kyrkans inre liv från ansvar för ex kyrkobyggnaden. Den lokala kyrkan har ett mycket stort symbolvärde för människor, inte minst på landet, där basen för kyrkan fortfarande är stark. Att skapa toppstyrda organisationer är alltid att riskera det lokala engagemanget till förmån för vad som anses vara kostnadseffektiva organisationer.”

”I Församlingsinstruktionen har kyrkorådet möjlighet att uttrycka hur detta ska göras och även prioritera uppgifterna. Ett genomförande av dessa

intentioner förutsätter att kyrkorådet har ett totalansvar för ekonomi, anställd personal och fastigheter. Så vill vi ha det. Ett antal församlingar ingår idag i s.k. samfälligheter, vars uppgift är att svara för ekonomisk utjämning, resurshushållning och service. Dessa församlingar befinner sig i den märkliga situationen att ha ansvar för de grundläggande uppgifterna utan att ha några ekonomiska befogenheter. Dessa vilar på samfällighetens kyrkonämnd, hos vilken kyrkorådet måste begära medel för att fullgöra de egentliga uppgifterna. Kyrkonämnden kan då bevilja, ändra eller avslå kyrkorådets begäran och blir därmed i realiteten även ”styrelse” för de församlingar som ingår i samfälligheten. Kyrkorådet är därmed fråntaget sin funktion som församlingens styrelse och Kyrkoordningen upphävd i detta avseende. Så vill vi INTE ha det !”

”Att först och sist tänka på kyrkans identitet som Kristi kropp, som bärare av evangelium till vår tid, som ett andligt tempelbygge, som en gemenskap av människor. Organisationen ska tjäna uppdraget. Vi önskar utredningens vishet och frimodighet att tydligt våga föreslå de åtgärder som behövs, dvs modell G!”

Församlingar i samfällighet (5 000–20 000 invånare)

Det finns relativt begränsat med synpunkter från denna grupp av församlingar och i huvudsak framförs sådant som redan är sagt i svar på tidigare frågor. I ett svar anges följande som övergripande och sammanfattande syn på den lokala organisationen.

”Vi vill ha en enkel organisation med Svenska kyrkan som framträder som församlingar där beslut om resurser och verksamhet tas på samma ställe. Bärkraftiga församlingar som kan samverka med andra församlingar på olika sätt för att hålla nere kostnaderna, samfälligheter hör inte framtiden till, möjligtvis när det gäller begravningsverksamheten. Det gör däremot tex kyrkliga servicebyråer där församlingar köper tjänster som har med ekonomi, löner, personalfrågor att göra.”

I ett par svar tas upp frågor som gäller kyrkovalen. En församling finner det uppseendeväckande att utredningen vänder alla stenar, ger modeller för mycket små och mycket stora enheter men inte i någon av modellerna reflekterar kring den förtroendevalda organisationen. ”Samtliga förslag påverkar personalen, inget förslag påverkar de förtroendevalda. Det är absolut nödvändigt inför framtiden att skapa en lättare valstruktur med direkta val på lokal nivå och indirekta val på nivåerna däröver. Mycket skulle vinnas med detta. Lägre kostnader för kyrkovalen, församlingarna som den grundläggande enheten skulle bli tydligare m m.”

I ett svar uttrycks en allmän skepsis inför behovet att göra några förändringar i linje med sådant som tas upp i diskussionsmaterialet. ”Omorganisation är inte alltid av godo. Vårt pastorat ligger på landsbygden i två

kommuner. Om de olika församlingarna i vårt pastorat integreras i två kommuner kommer våra församlingar att hamna någonstans i periferin av kommunerna. Nu kan vi känna oss betydelsefulla även om vi ej är så stora. För oss känns det inte alls viktigt att följa kommungränser. Varför splittra fungerande enheter?? Svenska kyrkan är skild från staten och borde ej styras av kommunala gränser .”

Församlingar i samfällighet (mer än 20 000 invånare)

I ett svar sägs att det känns orimligt att hitta en strukturtyp som passar överallt. ”En möjlig struktur är att i mindre kommuner finns ett pastorat som sammanhållande administrativ organisation, och i större kommuner finns flera pastorat med samfälligheten som sammanhållande administrativ organisation.”

En församling anger vad man menar ska gälla om två eller flera församlingar väljer att bilda en samfällighet. ”a) församlingarnas kyrkoråd utser ledamöter i en gemensam nämnd (indirekt val) b) en av kyrkoherdarna – ex. den kyrkoherde som sitter i den gemensamma nämnden - utövar ett övergripande ledningsansvar i ”samfälligheten”. Det blir alltså en ”förste” kyrkoherde. Idag är problemet i en gemensam organisation med flera kyrkoherdar, att ingen har det direkta ledningsansvaret, trots att kyrkomötet beslutat att kyrkoherden leder all verksamhet.

Analys av de sociologiska undersökningar som skett både i Sverige och i andra europeiska länder om människors sätt att förhålla sig till kyrkor och andra trossamfund efterfrågas från en församling, som menar att utredningen alltför snabbt har gått in på olika organisatoriska och administrativa lösningar. Samma församling önskar en belysning av alternativa former för kyrkoliv och menar att utredningen bör undersöka möjligheten av att bilda något liknande kommunförbund mellan församling och en externa part såsom till exempel en kommun.

En församling förordar en ändrad ställning för kontrakten och att kontraktsprosten får en annan roll än för närvarande. Man föreslår att ”samfälligheten som nivå avskaffas. Kontraktet blir en samverkansnivå mellan församlingarna. Kontraktsprostens roll förändras såtillvida att han/hon behåller tillsynsuppgiften på biskopens uppdrag som idag men får dessutom ett ledningsansvar gentemot kyrkoherdarna inom kontraktet. De uppgifter som idag ligger på samfälligheterna i form av ekonomisk utjämning, service och samordning övergår till kontraktet. Kontraktsfullmäktige och kontraktsråd utgör de förtroendevalda organen på denna nivå. På så vis får man en tydlig ”dubbel ansvarslinje” med kontraktsprosten som ledare och kontraktsrådet som styrorgan jämförbart med kyrkoherden och kyrkorådet på församlingnivå. Kontraktets gränser sammanfaller med gränserna för en eller flera kommuner.”

Bilaga 5

Skattefrågor

Utredningsdirektiv, bakgrund och avgränsningar

UTREDNINGSDIREKTIVEN

Svenska kyrkan har enligt direktiv fastställda av Kyrkostyrelsen den 21 maj 2008 tillsatt en utredningsgrupp som ska utreda de organisatoriska förutsättningarna för församlingarna att fullgöra sin grundläggande uppgift. I uppdraget ingår bl.a. att pröva möjligheterna till lokalt betingade samverkansformer mellan församlingarna samt pröva vilken betydelse förändringar i den lokala strukturen kan få för arbetet i stiftet och på nationell nivå.

Utredningsdirektiven är omfattande och framgår av bilaga 1. Skattefrågorna nämns inte särskilt i direktiven.

Skattefrågorna i utredningen

Utredningsgruppen har bedömt att skatteaspekterna är väsentliga att beakta när effekterna av olika samverkansformer ska utvärderas. Utredningsgruppen har dock valt att inte i detalj utreda de skattemässiga effekter av olika alternativa samverkansformer utan har uppdragit åt skatteexperten Henrik Bergman, PwC, att allmänt redogöra för församlingarnas skattesituation och vilka övergripande skattefrågor som måste beaktas när olika samverkansformer ska prövas. Beskrivningen nedan behandlar således skattefrågorna ur ett generellt perspektiv och utan hänsyn till övriga ställningstaganden som utredningen gjort eller de förslag som utredningen lägger fram.

Sammanfattning – Skattefrågor vid samverkan

Tillhandahållanden av varor och tjänster mellan olika juridiska personer anses i normalfallet utgöra näringsverksamhet som ska beskattas med inkomstskatt och moms. Transaktioner inom en juridisk person beskattas däremot normalt inte. Svenska kyrkan är juridiskt organiserad som ett registrerat trossamfund med organisatoriska delar i form av församlingar, samfälligheter och stift. Alla organisatoriska delar är egna juridiska personer. Även om det inte är självklart så har alla dessa juridiska personer i den praktiska rättstillämpningen ansetts vara egna fristående skattesubjekt.

Svenska kyrkans organisatoriska delar uppfyller i normalfallet villkoren för att vara inskränkt skattskyldiga och beskattas därmed enbart för sådan näringsverksamhet som inte har naturlig anknytning till den allmännyttiga (religiösa) verksamheten. All näringsverksamhet som har naturlig anknyt-

ning till den allmännyttiga verksamheten är således skattebefriad. Så länge den praktiska rättstillämpningen innebär att alla organisatoriska delar inom Svenska kyrkan anses vara egna skattesubjekt kommer det i princip sakna betydelse om näringsverksamheten riktar sig till någon utomstående eller till en annan organisatorisk del inom Svenska kyrkan. Skattelagstiftningens utformning med regler om uttagsbeskattning etc. innebär vidare att det i princip saknar betydelse om eller hur ersättning lämnas. Dvs. sker det ett tillhandahållande av en vara eller tjänst inom ramen för en näringsverksamhet ska beskattning normalt ske som om marknadsmässig ersättning erhållits.

Med nuvarande rättstillämpning kan frågan om det uppkommer skatteeffekter vid olika former av samverkan inom Svenska kyrkan mycket förenklat delas upp i två delfrågor:

Sker det en transaktion mellan två juridiska personer?

Ingår denna transaktion i en näringsverksamhet som har naturlig anknytning till det allmännyttiga ändamålet?

Dessa frågeställningar är i sig komplexa och innefattar betydande gränsdragningsproblem. Vidare saknas i många fall rättspraxis och förarbeten som kan ge vägledning för hur en bedömning ska göras i enskilda fall.

Generellt torde dock en ökad samverkan mellan olika församlingar inom områden som saknar naturlig anknytning till den allmännyttiga verksamheten såsom, ekonomi, administration, IT och fastighetstjänster innebära en ökad skattebelastning för Svenska kyrkan.

Allmänt om beskattning av Svenska kyrkan

Svenska kyrkan och andra registrerade trossamfund beskattas sedan den 1 januari 2000 enligt samma regler som ideella föreningar.

Reglerna innebär att om vissa villkor är uppfyllda beskattas Svenska kyrkan endast för inkomst av näringsverksamhet. Även inkomst av näringsverksamhet kan dock vara skattefri under vissa förutsättningar, t.ex. om dessa inkomster har en naturlig anknytning till den allmännyttiga verksamheten eller om de av hävd utnyttjats som finansieringskälla för ideellt arbete.

Övriga inkomster, som inte kommer från näringsverksamhet, är däremot alltid skattefria om villkoren är uppfyllda. Exempel på sådana inkomster är medlemsavgifter samt kapitalinkomster såsom räntor, utdelningar och kapitalvinster.

Villkor för begränsad skattskyldighet

Skattskyldiga som uppfyller villkoren brukar benämnas inskränkt eller begränsat skattskyldiga. De villkor som ska vara uppfyllda är

- Ändamålskravet
- Verksamhetskravet
- Öppenhetskravet
- Fullföljdskravet

Ändamålskravet innebär att det huvudsakliga syftet med verksamheten ska vara att främja allmännyttiga ändamål. Såsom allmännyttiga ändamål räknas bl.a. religiösa, välgörande, sociala, politiska, idrottsliga, konstnärliga eller andra liknande kulturella ändamål.

Verksamhetskravet innebär ett krav på att i den faktiskt bedrivna verksamheten uteslutande eller så gott som uteslutande tillgodose de allmännyttiga ändamålen.

Öppenhetskravet innebär ett krav på en öppen medlemsantagning dvs. ingen får vägras inträde som medlem, om det inte finns särskilda skäl för det med hänsyn till arten eller omfattningen av verksamheten, syfte eller annat.

Fullföljdskravet innebär att det ska bedrivas en verksamhet som skäligen motsvarar avkastningen av tillgångarna. Syftet med fullföljdskravet är att förhindra att medel sparas skattefritt istället för att användas i den allmännyttiga verksamheten. Enligt praxis gäller att ca 75–80 % av nettoavkastningen måste användas i den allmännyttiga verksamheten under en femårsperiod.

Det torde normalt kunna förutsättas att Svenska kyrkans verksamhet, som bedrivs utifrån regleringen i lag om Svenska kyrkan och kyrkoordningen, uppfyller de tre första av ovanstående villkor. Huruvida fullföljdskravet är uppfyllt måste prövas årligen.

Inkomster med naturlig anknytning m.m.

Svenska kyrkan och dess organisatoriska delar är skattskyldiga för inkomst av näringsverksamhet. Även inkomst av näringsverksamhet kan dock vara skattefri om inkomsterna till huvudsaklig del (70–80 %) kommer från verksamhet som antingen har en naturlig anknytning till den allmännyttiga verksamheten eller av hävd utnyttjats som finansieringskälla för ideellt arbete.

Intäkter som har ett direkt samband med den allmännyttiga verksamheten, såsom avgifter och liknande som medlemmar eller andra betalar för att delta i eller ta del av den allmännyttiga verksamheten, anses alltid ha naturlig anknytning till den allmännyttiga verksamheten. Även försäljningsinkomster, såsom ett registrerat trossamfunds försäljning av religiösa böcker,

märken, affischer, tidningar, religiös musik m.m. för att öka intresset för verksamheten och sprida dess budskap, anses ha naturlig anknytning till den allmännyttiga verksamheten.

Även om en näringsverksamhet inte ingår som ett direkt led i den allmännyttiga verksamheten kan den ändå anses ha en naturlig anknytning till denna om huvudsyftet med verksamheten är att ge service åt medlemmarna och andra som deltar i de allmännyttiga aktiviteterna. Vanligtvis innebär detta att verksamheten bedrivs i en relativt liten omfattning. Exempel på verksamheter med naturlig anknytning i detta sammanhang är anordnande av kyrkkaffe och tillhandahållande av gravskötsel.

Inkomst av näringsverksamhet hos inskränkt skattskyldiga kan också bli skattefri om den av hävd utnyttjats som finansieringskälla för ideellt arbete. Begreppet hävd är inte definierat i lagtext. Den betydelse som hävd anses ha är närmast traditionellt eller av gammal sedvana. Som exempel på accepterade hävdvunna finansieringskällor hos allmännyttiga ideella föreningar kan nämnas t.ex. anordnande av lotterier, basarer, insamlingskampanjer samt upplåtande av reklamutrymme i programblad och liknande. Hävdvunna inkomstkällor torde för Svenska kyrkans del vara relativt ovanliga eftersom verksamheten av tradition inte finansierats på detta sätt.

Bedömningsgrunder

Vilka inkomster som kan anses ha naturlig anknytning till Svenska kyrkans allmännyttiga verksamhet eller anses vara hävdvunna finansieringskällor finns inte närmare preciserat i lagtext. Eftersom de nu aktuella skattereglerna tillämpades på Svenska kyrkan för första gången vid 2001 års taxering finns ännu inte någon omfattande rättspraxis som kan ge vägledning. Däremot har andra allmännyttiga organisationer som t.ex. idrottsföreningar omfattats av motsvarande regler under många år och det finns ett stort antal rättsfall som belyser frågan om vilka omständigheter som bör vägas in i bedömningen av om en verksamhet uppfyller kravet på naturlig anknytning eller hävd. Av den praxis som finns kan utläsas att en av de viktigaste bedömningsgrunderna i praktiken är huruvida verksamheten konkurrerar med annan kommersiellt bedriven näringsverksamhet. Om en verksamhet bedrivs stadigvarande och i ungefär samma former som en normal affärsverksamhet är denna verksamhet därmed i regel inte skattebefriad. Av praxis framgår vidare att det ekonomiska utfallet av verksamheten inte har någon självständig betydelse för om inkomsten ska beskattas eller inte. Regeringsrätten har dock uttalat att omständigheter såsom verksamhetens omfattning och ekonomiska utfall kan ha viss betydelse vid bedömningen av om verksamheten har naturlig anknytning till det allmännyttiga ändamålet.

Huvudsaklighetsbedömning

Om en viss verksamhet bedöms sakna naturlig anknytning till det allmännyttiga ändamålet och inte heller anses vara en hävdvunnen finansieringskälla utgör överskottet från denna verksamhet i princip sådan inkomst av näringsverksamhet som ska beskattas.

Frågan om en näringsverksamhet är skattefri eller skattepliktig ska emellertid avgöras på grundval av en huvudsaklighetsbedömning. Denna huvudsaklighetsbedömning ska avse verksamheter som har ett sådant inre sammanhang att de ingår i en självständig näringsverksamhet, t.ex. verksamheter som bedrivs under gemensam ledning eller med gemensamma ideella arbetsinsatser. Om en sådan näringsverksamhet innefattar både skattefria och skattepliktiga inkomster ska den i sin helhet beskattas eller undantas från beskattning. För skattefrihet krävs att inkomsterna i den självständiga näringsverksamheten till huvudsaklig del, d.v.s. till åtminstone 70–80 %, härrör från den skattefria delen. Om den skattefria delen är mindre än 70–80 % ska all inkomst beskattas.

Svenska kyrkans juridiska struktur

Skattesubjekt är den som är skyldig att betala skatt. I princip alla juridiska personer utom handelsbolag och vissa samfälligheter är skattesubjekt.

Svenska kyrkan som juridisk person

Svenska kyrkan är en juridisk person. Svenska kyrkans associationsform benämns registrerat trossamfund och regleras i lag om trossamfund. Av lag om Svenska kyrkan framgår att Svenska kyrkan framträder som församlingar och stift samt även har nationella organ. Svenska kyrkans församlingar, samfälligheter och stift är också var för sig juridiska personer. Dessa juridiska personer är registrerade organisatoriska delar av Svenska kyrkan. Församlingar, samfälligheter och stift är således egna juridiska personer men är inte i sig registrerade trossamfund och kan inte existera självständigt, utan endast förekomma som en organisatorisk del av det registrerade trossamfundet Svenska kyrkan.

Genom lagstiftningen om trossamfund har det skapats en situation där en juridisk person (församling, samfällighet eller stift) samtidigt som den är ett självständigt rättssubjekt också ingår som en integrerad del i en annan juridisk person, det registrerade trossamfundet Svenska kyrkan. Svenska kyrkans legala struktur skiljer sig därmed på ett väsentligt sätt från andra former av sammanslutningar av juridiska personer. I en aktiebolagsrättslig koncern är t.ex. koncernen ingen egen juridisk person utan det är endast de i koncernen ingående aktiebolagen som är juridiska personer. I en samman-

slutning av föreningar, t.ex. ett riksförbund, är respektive förening medlem i riksförbundet men såväl föreningen som riksförbundet kan existera fristående från varandra.

Svenska kyrkans juridiska struktur ur ett skatteperspektiv

Att Svenska kyrkans legala struktur skiljer sig från andra sammanslutningar av juridiska personer har inte uppmärksammats av skattelagstiftaren. Svenska kyrkans legala struktur ger därför i skattehänseende upphov till ett antal frågor som ännu inte har fått sin lösning.

Det kan t.ex. ifrågasättas vilka enheter inom Svenska kyrkan som är skattesubjekt samt vilka inkomster respektive skattesubjekt ska redovisa och betala skatt för. Problemet uppkommer t.ex. när en församling ingår i en samfällighet men också i relationen mellan en församling och det registrerade trossamfundet som helhet.

I skattelagstiftningen framgår endast att registrerade trossamfund kan vara inskränkt skattskyldiga. Att organisatoriska delar av ett registrerat trossamfund skulle ha samma möjligheter framgår inte av lagtexten. Av uttalanden i förarbetena kan dock dras slutsatsen att även inkomster hos församlingar och samfälligheter såsom organisatoriska delar av det registrerade trossamfundet ska kunna omfattas av samma förmånliga skattebehandling som det registrerade trossamfundet. Hur bedömningen av om villkoren för begränsad skattskyldighet, dvs. ändamålskravet, verksamhetskravet, öppenhetskravet och fullföljdskravet, är uppfyllda av en organisatorisk del av det registrerade trossamfundet är oklart.

I den praktiska rättstillämpningen har Skatteverket hittills ansett att varje organisatorisk del av det registrerade trossamfundet är ett eget skattesubjekt som ska beskattas självständigt för sina inkomster. Även när det gäller bedömningen av om fullföljdskravet etc. är uppfyllt synes Skatteverket utgå från att prövningen ska göras för respektive organisatorisk del för sig. Frågan har dock aldrig prövats i domstol.

Samverkan inom Svenska kyrkan

Eftersom Skatteverket beskattar alla församlingar, samfälligheter mfl. som enskilda skattesubjekt kan skattekonsekvenser uppkomma vid transaktioner mellan dessa. Avgörande för vilka skattekonsekvenser som uppkommer blir då om den som tillhandahåller varan eller tjänsten uppfyller kraven för att vara begränsat skattskyldig och om den tillhandahållna varan eller tjänsten ingår i en verksamhet som kan antas ha naturlig anknytning till den allmännyttiga verksamheten eller vara hävdvunnen finansieringskälla. Om säljaren uppfyller nämnd krav uppkommer inga skattekonsekvenser.

I praktiken innebär detta att samverkan inom den allmännyttiga (religiösa) verksamheten kan ske utan skattekonsekvenser, exempel på sådan samverkan är t.ex. ersättningar från en församling till en annan för utlåning av präst, konfirmationsundervisning, utbildning i specifika kyrkliga frågor m.m.

Samverkan inom andra områden t.ex. där en församling eller samfällighet bistår en annan församling eller samfällighet med t.ex. tjänster avseende ekonomi, löneadministration, IT eller andra administrativa tjänster torde av Skatteverket anses utgöra skattepliktig näringsverksamhet då sådan verksamheten inte anses ha naturlig anknytning till det allmännyttiga ändamålet eller vara en hävdvunnen finansieringskälla. I normalfallet torde det dessutom i dessa fall finns andra aktörer som tillhandahåller motsvarande tjänster, dvs. verksamheten bedrivs på en konkurrensutsatt marknad.

Om ett visst tillhandahållande bedöms ingå i en skattepliktig näringsverksamhet är det i normalfallet marknadsvärdet av tillhandahållandet som ska beskattas oavsett om och hur ersättning faktiskt betalas. Även dolda eller indirekta ersättningar eller bytesvederlag kan således ses som skattepliktig ersättning. Om någon ersättning inte betalas kan beskattning ske genom s.k. uttagsbeskattning.

Det är naturligtvis också möjligt att samverkan kan ske genom andra juridiska personer t.ex. genom att två eller flera församlingar bildar en ekonomisk förening eller ett aktiebolag för att utföra vissa gemensamma uppgifter åt församlingarna. I dessa fall kommer dock all verksamhet i dessa andra juridiska personer att beskattas fullt ut då de inte har någon möjlighet att bli inskränkt skattskyldiga på samma sätt som Svenska kyrkans organisatoriska delar.

Särskilt om samverkan i samfälligheter ur ett skatteperspektiv

I skattelagstiftningen förekommer begreppet samfällighet enbart som en beteckning på egendom – mark, anläggning eller rättighet – som tillhör eller är gemensam för flera fastigheter. Inkomster hos en sådan samfällighet fördelas normalt mellan delägarna i samfälligheten i förhållande till vars och ens andel i samfälligheten och beskattas hos delägarna. I vissa fall kan dock samfällighetens inkomster beskattas hos den förening som förvaltar samfälligheten. För att en samfällighet ska vara föreningsbeskattad ställs enligt inkomstskattelagen tre krav som samtliga ska vara uppfyllda:

- Samfälligheten ska vara förvaltd av en svensk juridisk person som har bildats enligt en författning eller på liknande sätt (samfällighetsförening eller motsvarande).
- Samfälligheten ska vara en mark- eller regleringssamfällighet.
- Samfälligheten ska vara en särskild taxeringsenhet vid fastighetstaxeringen.

Om samtliga tre krav är uppfyllda, är samfälligheten föreningsbeskattad och den förvaltande föreningen beskattas för samfällighetens inkomster och utgifter.

Församlingar och samfälligheter inom Svenska kyrkan kan naturligtvis i egenskap av fastighetsägare vara delägare och föreningsmedlemmar i den typ av samfälligheter som avses i inkomstskattelagen.

Sådana kyrkliga samfälligheter som är organisatoriska delar av det registrerade trossamfundet Svenska kyrkan är dock egna juridiska personer och torde normalt sett inte falla in under bestämmelserna om samfälligheter i inkomstskattelagen. Dessa kyrkliga samfälligheter behandlas i skattehänseende som självständiga juridiska personer och egna skattesubjekt. Även de församlingar som ingår i dessa samfälligheter är dock egna juridiska personer och skattesubjekt. I de fall församlingarna överlåtit alla ekonomiska åtaganden till samfälligheten har det dock i den praktiska rättstillämpningen accepterats att samfälligheterna även i skattehänseende har tagit över de i samfälligheten ingående församlingarnas samtliga åtaganden.

Vid partiella samfällighetsbildningar där endast en del av en församlings åtagande förs över till en samfällighet som är en organisatorisk del av Svenska kyrkan kommer såväl församlingen som den partiella samfälligheten vara egna juridiska personer och skattesubjekt. Detta innebär att transaktioner mellan den partiella samfälligheten och församlingen kommer att beskattas enligt samma principer som transaktioner mellan andra organisatoriska delar inom Svenska kyrkan.

Skattefrågor vid indelningsändringar m.m.

När en församling delas eller läggs samman eller när en församlings totala ekonomi förs över till en samfällighet innebär det att tillgångar och skulder m.m. förs över från en juridisk person till en annan. I skattehänseende saknas helt bestämmelser om vad som ska gälla vid sådana förändringar inom ett registrerat trossamfund. Till den del överföringen innebär att tillgångar i skattepliktig verksamhet byter ägare kan därmed överföringen komma att beskattas. Sker överföringen utan ersättning eller till bokfört värde kan bestämmelserna om uttagsbeskattning bli tillämpliga om marknadsvärdet är högre.

I de fall en juridisk person upphör att existera i samband med förändringen uppstår också frågan om hur eventuella obeskattade reserver och kvarstående skattemässiga underskott ska behandlas. Enligt Skatteverkets uppfattning är obeskattade reserver och underskott knutna till den juridiska personen och det finns i dessa situationer inga möjligheter att föra över dessa till en ny juridisk person.

Henrik Bergman

Bilaga 6

Alternativa samverkansformer

1 Allmänt

I och med att alla församlingar, samfälligheter och stift är juridiska personer med egen rättskapacitet finns förutsättningar att bedriva verksamhet i samverkan i olika juridiska former. Den formella begränsning som finns är uppdelningen i kyrkoordningen av ansvar mellan församling, samfällighet och stift.

Den enklaste formen av samverkan kan formaliseras i ett avtal. Därtill finns ytterligare möjligheter med mer eller mindre omfattande regelverk. Vilken form av samverkan som man väljer beror på vilken verksamhet som ska bedrivas. Följande former för samverkan finns att tillgå: aktiebolag, ekonomisk förening, handelsbolag, kommanditbolag, enkla bolag, stiftelse, ideell förening och näringsverksamhet bedriven i enskild regi. För förvaltningen av fast egendom finns speciella samverkansformer med samfälligheter och gemensamhetsanläggningar. I kommunallagen finns en samverkansform reglerad för kommuner och landsting. Dessa kan bilda kommunalförbund för att svara för en kommunal angelägenhet. Nedan redovisas i korthet grunderna för de olika samverkansformerna.

2 Avtal

Den enklaste formen av samverkan sker genom att de ingående parterna tecknar ett avtal om sin gemensamma avsikt att tillsammans bedriva viss verksamhet. Genom avtalet bildas ingen ny juridisk person. De medverkande parterna reglerar genom avtalet allt som krävs för att verksamheten ska kunna utföras. Riktlinjer för verksamheten samt fördelning av ansvar, kostnader och eventuella över- eller underskott regleras i avtalet. Rätten att fatta beslut, operativ ledning, frågan om ansvarsfrihet och offentlighet vid verksamhetens utövande blir en del av parternas ordinarie organisation. Regler om avtal finns i avtalslagen(1915:218)

3 Aktiebolag

Ett aktiebolag är en juridisk person som bildas av en eller flera fysiska eller juridiska personer. Ägarna bidrar med en insats, som totalt måste uppgå till lägst 100 000 kronor. I de fall ett s.k. publikt ägande är för handen krävs en total insats om minst 500 000 kronor. Ägarnas ansvar begränsas till det kapital som satsats i bolaget. Bolaget ska registreras hos Bolagsver-

ket. Bolagsstämman är bolagets högsta beslutande organ. Samtliga ägare har rätt att delta vid bolagsstämman och har rösträtt i förhållande till sin andel av bolagets aktiekapital. Ett aktiebolag kan ha olika aktieslag som är olika "röststarka". Bolagsstämman utser en styrelse som i sin tur utser en verkställande direktör. För aktiebolaget ska det finnas en bolagsordning som bl. a anger bolagets verksamhet. Verksamheten kan också vara styrd av kompletterande handlingsprogram, som de enskilda ägarna antagit och sedan gemensamt formulerat som riktlinjer från ägarna till bolagsstämman. Stämman i sin tur kan med dessa riktlinjer utfärda bindande direktiv för styrelsen i dess arbete. Verkställande direktören handhar det löpande arbetet i bolaget. Styrelsen och verkställande direktören svarar inför bolagsstämman som avgör frågan om ansvarsfrihet. Bolagsstämman kan avsätta styrelsen liksom styrelsen kan avsätta verkställande direktören. Någon offentlig insyn i aktiebolags verksamhet finns inte på annat sätt än genom ägarnas representanter vid bolagsstämma och i styrelse. I bolagsordningen kan dock införas bestämmelser om tillämpning av en offentlighetsprincip. Aktiebolag betalar statlig inkomstskatt för näringsverksamhet om f.n. 26,3 procent. Vinstutdelning till ägarna sker i förhållande till var och ens aktieinnehav. Möjlighet finns dock att ett aktiebolag har olika aktieslag som medför olika utdelning. De formella reglerna om aktiebolag finns i aktiebolagslagen(2005:551).

4 Ekonomisk förening

En ekonomisk förening är en juridisk person som bildas av minst tre fysiska eller juridiska personer. Insatsen måste uppgå till lägst 1 krona per bildare. Medlemmarnas ansvar begränsas till det kapital som de satt in i föreningen. Föreningen ska registreras i Bolagsverkets länsvis förda föreningsregister. En ekonomisk förening syftar till att främja medlemmarnas ekonomiska intressen som leverantörer eller konsumenter. Föreningsstämman är föreningens högsta beslutande organ. Alla medlemmar i föreningen äger rätt att delta i föreningsstämman och de har vardera en röst. Föreningsstämman utser en styrelse med minst tre ledamöter. Styrelsens ledamöter ska vara medlemmar i föreningen. Styrelsen ska utse en verkställande direktör om föreningens verksamhet har fler än 200 anställda. Även i andra fall kan en verkställande direktör utses. En ekonomisk förening är i princip en öppen organisation och inträde i föreningen kan inte nekas om det inte finns särskilda skäl för det. För föreningen ska stadgar antas av vilka framgår ändamålet med föreningen och arten av verksamheten. I likhet med vad som gäller för ett aktiebolag kan föreningsstämman utfärda direktiv för styrelsens arbete. Styrelsen svarar inför föreningsstämman som avgör frågan om ansvarsfrihet. Föreningsstämman kan entlediga styrelsemedlem från dennes uppdrag. Någon offentlig insyn finns inte i en ekonomisk förening mer än genom medlemmarnas närvaro vid föreningsstämma och i styrelse. I föreningens

stadgar kan införas bestämmelser om tillämpning av en offentlighetsprincip. Ekonomiska föreningar betalar statlig inkomstskatt för näringsverksamhet om f.n. 26,3 procent. Vinstutdelning sker i förhållande till hur medlemmen deltagit i verksamheten eller i förhållande till medlemmens andel av inbetalda insatser. Bestämmelser om ekonomiska föreningar återfinns i lagen om ekonomiska föreningar(1987:667).

5 Handelsbolag

Ett handelsbolag är en juridisk person som bildas av minst två fysiska eller juridiska personer. Handelsbolaget ska registreras i Bolagsverkets länsvis förda handelsregister. För att bilda ett handelsbolag krävs inte något tillskott av kapital från bildarna utan endast ett avtal om att utöva näringsverksamhet tillsammans. Avtalet, som ligger till grund för samarbetet, behöver inte registreras. De som bildat handelsbolaget är personligen solidariskt ansvariga för verksamhetens ingångna avtal och uppkomna skulder. I ett handelsbolag styrs verksamheten av det avtal som upprättats mellan bildarna. I avtalet bör således alla väsentliga frågor för verksamhetens drift regleras. Varje bolagsman har rätt att företräda handelsbolaget. En bolagsman kan inte utan övriga bolagsmäns samtycke sätta någon annan i sitt ställe. I avtalet som ligger till grund för bildandet av handelsbolaget kan inskrivas att en offentlighetsprincip ska gälla. Handelsbolags vinst beskattas hos de ingående bolagsmännen. Bestämmelser om handelsbolag återfinns i lagen om handelsbolag och enkla bolag(1980:1102).

6 Kommanditbolag

Ett kommanditbolag är en speciell form av handelsbolag. Skillnaden gentemot ett handelsbolag ligger däri att en eller flera delägare(kommanditdelägare) inte är personligen ansvariga för kommanditbolagets förbindelser i annan mån än med det kapital de förbundit sig att tillskjuta i bolaget. En kommanditdelägare har inte rätt att företräda bolaget om han inte getts ett särskilt tillstånd till detta. Ett kommanditbolag registreras och beskattas som ett handelsbolag. Bestämmelser om kommanditbolag återfinns i lagen om handelsbolag och enkla bolag(1980:1102).

7 Enkla bolag

Ett enkelt bolag är ingen juridisk person och någon registrering av bolaget krävs inte. Rättigheter och skyldigheter mellan dem som bildat det enkla bolaget regleras i avtalet vid bolagsbildningen. Förvaltningsåtgärder kräver samtliga bolagsmäns samtycke. Bestämmelser om enkla bolag återfinns i lagen om handelsbolag och enkla bolag(1980:1102).

8 Stiftelse

En stiftelse är en juridisk person som bildas genom att en eller flera fysiska eller juridiska personer avskiljer egendom för att denna ska användas för ett bestämt ändamål under en varaktig tid. Förordnandet om egendomens användning ska vara skriftligt och egenhändigt undertecknat av stiftaren/na. Ändamålsbestämmelsen måste vara preciserad liksom att de som ska främjas av stiftelsen(destinatärerna) ska anges. Alla stiftelser som är skyldiga att upprätta årsredovisning ska registreras i länsstyrelsens stiftelseregister. En stiftelse kan ha en egen förvaltning eller en anknuten förvaltning. Det betyder i det första fallet att en eller flera fysiska personer, styrelsen, förvaltar stiftelsen egendom och i det andra fallet att en juridisk person ombesörjer förvaltningen av stiftelsens egendom. I en stiftelse med egen förvaltning är det styrelsen självt som väljer och entledigar ledamöter i styrelsen om inte stiftelseförordnandet föreskriver något annat. I stiftelsen med anknuten förvaltning sker förändringar i sammansättningen av dem som förvaltar stiftelsen på det sätt som föreskrivs för den juridiska personen i fråga. Verksamheten styrs till alla delar av bestämmelserna i stiftelseförordnandet. Ansvar för brister i förvaltningen kan utkrävas bl. a av stiftaren/na, destinatärerna och länsstyrelsen. Ändringar av väsentliga delar i stiftelseförordnandet kan ske efter godkännande av Kammarkollegiet genom permutation. En offentlighetsprincip för förvaltningen skulle kunna skrivas in i stiftelseförordnandet. En stiftelse beskattas för näringsverksamhet som ett aktiebolag. Bestämmelser om stiftelser finns i stiftelselagen(1994:1220).

9 Ideell förening

Den ideella föreningen anses få rättskapacitet om tillräckligt individualiserade stadgar antagits och en styrelse utsetts. Den ideella föreningen kännetecknas av att den i princip inte bedriver ekonomisk verksamhet. Om så sker kan den sedan år 1974 registreras i det av Bolagsverket förda handelsregistret. Verksamheten styrs till alla delar av bestämmelserna i stadgarna. En offentlighetsprincip för förvaltningen skulle kunna skrivas in i stadgarna. För ideella föreningar gäller i princip full skattskyldighet. För ideella föreningar finns ingen särskild lagstiftning.

10 Näringsverksamhet bedriven i enskild regi

Näringsverksamhet som bedrivs i enskild regi innebär att den sker genom en fysisk person med ett obegränsat personligt ansvar för denne. Verksamheten är i dessa fall inte heller en egen juridisk person. Verksamhet bedriven i denna form är i nu aktuella hänseenden utan intresse.

11 Sammanfattning

Samverkan mellan församlingar kan idag ske som ovan redovisats på olika sätt. Den formella ordning, som lagen om Svenska kyrkan anvisar, och som preciseras i kyrkoordningen är att bilda samfälligheter. Andra möjligheter står också till buds var och en med sina fördelar och brister. I bilagd sammanställning finns en sammanfattning av det som tidigare sagts.

Särdrag	Avtal	Aktiebolag	Ekonomisk förening	Handelsbolag	Stiftelse	Ideell förening
Bildande	Regler saknas	Reglerat, registrering krävs	Reglerat, registrering krävs	Reglerat, registrering krävs	Reglerat, registrering krävs	Regler saknas
Minsta antal "ägare"	Två	En	Tre	Två	En	Två
Insats	Fritt	100 000:- alternativt 500 000:-	Minst 1: - av varje medlem	Fritt	Tillräckligt	0
Inflytande	Fritt	Efter aktieinnehav	Lika för medlemmar	Vetorätt för delägare	Inget	Fritt
Insyn	Finns, kan också inskränkas	Ingen, om det ej medges	Ingen, om det ej medges	Ingen, om det ej medges	Ingen, om det ej medges	Ingen, om det ej medges
Beskattning	Skjer hos parterna	Statlig inkomstskatt om 26,3 % för näringsverksamhet	Statlig inkomstskatt om 26,3 % för näringsverksamhet	Skjer hos parterna	Statlig inkomstskatt om 26,3 % för näringsverksamhet	Statlig inkomstskatt om 26,3 % för näringsverksamhet

KYRKOKANSLIET

POSTADRESS: 751 70 Uppsala BESÖKSADRESS: Syslomanstgatan 4
TELEFON: 018-16 95 00 FAX: 018- 16 96 40 www.svenskakyrkan.se

Svenska kyrkan